

ΑΡΙΘΜΟΣ  
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

6123

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ**  
**ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ**  
**ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:**

**Α. «Ο τουρισμός στον Νομό Αργολίδας.  
Προοπτικές ανάπτυξης του».**



**ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Τερζοπούλου Χαρίκλεια**

**ΦΟΙΤΗΤΗΣ : Θηβαίος Χρήστος**

**ΠΑΤΡΑ 2005**



## **Ενότητα Α' «Ο τουρισμός στον Νομό Αργολίδας.**

### **Προοπτικές ανάπτυξης του»**

<b>Εισαγωγή.....</b>	<b>8</b>
<b>Κεφάλαιο 1.....</b>	<b>9</b>
1.1 Αργολίδα (Αργεία χώρα).....	9
1.2 Το Λυκαυγές του Ελληνικού Πολιτισμού.....	10
1.3 Νομός Αργολίδας.....	12
1.4 Η Αργολίδα στον 20ο αιώνα.....	14
1.4.1 Παραλίες.....	15
1.5 Η ορεινή Αργολίδα.....	16
1.6 Οι δρόμοι του Πausανία.....	19
1.7 Θέση και φύση.....	23
<b>Κεφάλαιο 2.....</b>	<b>25</b>
2.1 Ναύπλιο, Κεχριμπαρένια πολιτεία.....	25
2.2 Πολιτιστική και Ιστορική επίσκεψη στην πόλη του Ναυπλίου.....	28
2.2.1 Η ομορφότερη πόλη της Ελλάδας.....	40
2.3 Γύρω από το Ναύπλιο.....	41
<b>Κεφάλαιο 3.....</b>	<b>42</b>
3.1 5 χιλιετίες ηγεμόνας.....	42
3.1.1 Άργος.....	43
3.2 Άργος.....	48
<b>Κεφάλαιο 4.....</b>	<b>50</b>
4.1 Νέα Κίος, Ο παράδεισος του πολιτισμού.....	50
<b>Κεφάλαιο 5.....</b>	<b>51</b>
5.1 Μιδέα, Υπαίθρια γοητεία.....	51
<b>Κεφάλαιο 6.....</b>	<b>52</b>
6.1 Ασκληπιείο, Θεατρικά τοπία.....	52
6.1.1 Ασκληπιείο.....	52

6.1.2	Ασκληπιεία.....	53
6.1.3	Το Ασκληπιείο (Λυγουριό).....	53
6.2	Ιερό Ασκληπιείου. Αρχαίο Θέατρο.....	55
	<b>Κεφάλαιο 7.....</b>	<b>58</b>
7.1	Κρανίδι, Ακραίες ομορφιές.....	58
7.2	Γύρω από το Κρανίδι.....	61
	<b>Κεφάλαιο 8.....</b>	<b>63</b>
8.1	Μυκήνες, Το λίκνο του πολιτισμού.....	63
8.2	Μυκηναϊκός πολιτισμός.....	63
8.3	Μυκήνες.....	67
8.4	Οι πολύχρυσες Μυκήνες.....	70
8.4.1	Ελάτε να ταξιδέψουμε.....	70
	<b>Κεφάλαιο 9.....</b>	<b>80</b>
9.1	Στο Δήμο Νέας Τίρυνθας.....	80
	<b>Κεφάλαιο 10.....</b>	<b>83</b>
10.1	Στον Δήμο Ασίνης .....	83
10.1.1	Τολό.....	84
	<b>Κεφάλαιο 11.....</b>	<b>85</b>
11.1	Στον Δήμο Λέρνας, Οι πηγές του Ηρακλή.....	85
	<b>Κεφάλαιο 12.....</b>	<b>86</b>
12.1	Στον Δήμο Ερμιόνης.....	86
12.2	Πορτοχέλι.....	89
	<b>Κεφάλαιο 13.....</b>	<b>90</b>
	<b>Στον Δήμο Επιδαύρου.....</b>	<b>90</b>
13.1	Μνημεία και θάλασσα.....	90
13.2	Επιδαύρια.....	93
13.2.1	Επιδαύρια 2004.....	96
13.2.2	Καλοκαίρι 2003, Το Πανηγύρι της Επιδαύρου 2003.....	96

13.2.3	Καλοκαίρι 2002, Το Πανηγύρι της Επιδαύρου.....	97
13.2.4	Καλοκαίρι 1998-2001, Το Πανηγύρι της Επιδαύρου.....	97
<b>Κεφάλαιο 14.....</b>		<b>98</b>
14.1	Σπηλιωτάκι.....	99
14.1.1	Βελανιδιά.....	100
14.1.2	Ανδρίτσα.....	101
14.1.3	Προς Αχλαδόκαμπο.....	103
14.1.3.1	Αχαδόκαμπος.....	105
14.2	Κεφαλάρι.....	107
14.2.1	Κόκλα.....	109
14.2.2	Ελληνικό.....	110
14.2.2.1	Η πυραμίδα του Ελληνικού.....	111
14.2.3	Ζόγκα.....	113
14.2.4	Κρύα Βρύση.....	114
14.2.5	Κρυονέρι.....	115
14.2.6	Τουρνίκι.....	116
14.3	Άγιος Στέφανος.....	119
14.3.1	Χούνι.....	120
14.3.2	Φρέγκαιανα.....	121
14.3.3	Μερκούρι.....	122
14.3.4	Μάζι.....	123
14.3.5	Καρυά.....	125
14.3.5.1	Η Μονή Παναγιάς Καρυάς.....	128
14.3.6	Βρούσι.....	130
14.3.6.1	Σπηλιά Αγία Ιερουσαλήμ.....	132
14.4	Μαλαντρένι.....	133
14.4.1	Σχοινοχώρι.....	134
14.4.2	Στέρνα.....	136

14.4.3	Λυρκεία.....	137
14.4.4	Καπαρέλι.....	138
14.4.5	Νεοχώρι.....	139
14.5	Δούκα Βρύση.....	140
14.5.1	Κεφαλόβρυσο.....	141
14.5.2	Φρουσιούνα.....	142
14.5.3	Αρχαία Αλέα – Αλέα.....	144
14.5.4	Εξοχή.....	146
14.5.5	Άγιος Νικόλαος.....	147
14.5.6	Σκοτεινή.....	148
14.6	Γυμνό.....	150
14.6.1	Κατασκηνώσεις Φαρμακά.....	151
<b>Κεφάλαιο 15.....</b>		<b>153</b>
15.1	Η ταυτότητα του νομού.....	153
15.2	Επενδύσεις στον νομό Αργολίδας.....	155
<b>Ενότητα Β' «Σπέτσες»</b>		
<b>Εισαγωγή.....</b>		<b>200</b>
<b>Κεφάλαιο 1.....</b>		<b>201</b>
1.1	Η ιστορία του νησιού.....	201
1.2	Η θαλασσινή γοητεία των Σπετσών.....	202
1.3	Συνάντηση με τη φύση και την ιστορία.....	205
<b>Κεφάλαιο 2.....</b>		<b>209</b>
2.1	Μπουμπουλίνα.....	209
<b>Κεφάλαιο 3.....</b>		<b>213</b>
<b>Τουριστική υποδομή.....</b>		<b>213</b>
3.1	Ζήστε τη διαφορά.....	213
3.2	Lefka Palace.....	213
3.3	Alasia Travel.....	214

**Ενότητα Γ.....217**

A. Ανάπτυξη και τουρισμός

B. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού-Νέα προϊόντα

**Παράρτημα.....**

**«ΚΙΝΗΤΡΑ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ  
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ  
ΣΥΓΚΛΙΣΗ».**

**Βιβλιογραφία.....260**

## Ενότητα Α'

*"Ο τουρισμός στον νομό Αργολίδας  
και οι προοπτικές ανάπτυξης του".*

## **Εισαγωγή**

### **Αργολίδα...**

Πανανθρώπινα μνημεία και λαμπερά ακρογιάλια...

Το ΦΩΣ του Δυτικού Πολιτισμού

και το ΦΩΣ του Ελληνικού ήλιου...

Μυκηναϊκοί θησαυροί και ενετικές καστροπολιτείες...

Κλασικά, ρωμαϊκά και βυζαντινά μνημεία...

Παραδοσιακά χωριά, παραθαλάσσιες πολιτείες,

γραφικά ψαροχώρια, και ανθισμένα καλντερίμια...

Η ιστορία της χάνεται στα βάθη της Παλαιολιθικής εποχής...

Τα επιτεύγματα των κατοίκων της,

γεννούν την Ελληνική Μυθολογία, την Ελληνική Ποίηση,

την Ελληνική Τραγωδία...

Και η φύση, συντροφεύει την ανθρώπινη πορεία με τοπία απaráμιλλα.

Στα θεμέλια και τη θωπεία αυτής της σπάνιας κληρονομιάς,

η σύγχρονη Αργολίδα, χτίζει το μέλλον της με σεβασμό στην προίκα

του ΧΤΕΣ και με τις ανέσεις και τις κατακτήσεις του σήμερα...



## **Κεφάλαιο 1**

### **1.1 Αργολίδα (Αργεία χώρα):**

Χώρα των αρχαίων Αργείων, περιοχή που κατοικήθηκε από τους προϊστορικούς χρόνους. Παλαιότεροι κάτοικοι, αναφέρονται οι Πελασγοί, με τους οποίους αναμείχθηκαν αργότερα οι άποικοι την Φοινίκης, της Καρίας και Λυκίας, οι οποίοι θεωρούνται και ιδρυτές των κυκλώπειων τειχών της Τίρυνθας. Αργότερα, με ορμητήριο τις Μυκήνες, μπήκαν οι Αχαιοί, όπου επικράτησαν οι Ατρείδες κυριαρχώντας την Αργολίδα.

Τους Αχαιούς κατακτητές διαδέχτηκαν οι Δωριείς οι οποίοι, μπήκαν από το παραλιακό Τημένιο και υπέταξαν τη χώρα, κάνοντας το Άργος, πρωτεύουσα τους. Τους κατοίκους της χώρας τους έκαναν δούλους, ενώ τους περίοικους, υποτελείς συμμάχους. Μετά τους Μηδικούς πολέμους, οι Δωριείς στράφηκαν ενάντια στους επαναστατημένους υποτελείς τους και τους υπέταξαν οριστικά, καταστρέφοντας τις πόλεις Μυκήνες, Τίρυνθα, Ναυπλία και Ασίνη.

Ωστόσο, κατά τους νεώτερους χρόνους, η Αργολίδα, ακολούθησε την τύχη της υπόλοιπης Ελλάδας και υποτάχτηκε στους Ρωμαίους και έπειτα στη βυζαντινή αυτοκρατορία.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, ήταν το κέντρο των επιχειρήσεων Ενετών και Τούρκων, ενώ κατά την Επανάσταση, καταστράφηκε και ερημώθηκε από τις επιδρομές του Ιμπραήμ.

Μετά την απελευθέρωση, (1828) το Άργος, έγινε δεύτερη, μετά την Αίγινα, πρωτεύουσα και το 1829 έγινε στο Άργος η Δ' Εθνική Συνέλευση.

Η αρχαία Αργολίδα, ορίζονταν βόρεια από την Κορινθία και Κλεωναία, νότια από την Αρκαδία και Θυρεάτιδα, ανατολικά από την Επιδαυρίδα και Ερμιονίδα και δυτικά από την Αρκαδία.

Το βουνό Αρτεμίσιο χώρισε όπως και σήμερα την Αργολίδα από την Αρκαδία και ως επιστημότερος ποταμός της αναφέρεται ο Ίναχος.

Κύριες πόλεις ήταν το Άργος, οι Μυκήνες, η Τίρυνθα, η Ναυπλία, η Ασίνη και οι Κλωνές.



## 1.2 Το Λυκαυγές του Ελληνικού Πολιτισμού

Το 1874 ο Γερμανός Ερρίκος Σλήμαν, μεγαλέμπορος και ερασιτέχνης αρχαιολόγος, ξεκινά ανασκαφές στην Ακρόπολη των Μυκηνών, υπό την επίβλεψη του Έλληνα εκπροσώπου της «Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας», έφορου Παναγιώτη Σταματάκη.

Δυο χρόνια μετά θα αποκαλύψει τον πρώτο κυκλικό περίβολο των βασιλικών τάφων και θα φέρει στο φως εντυπωσιακά ευρήματα που ξεπερνούν κάθε προσδοκία. Κτερίσματα σπάνιας αξίας και ομορφιάς θα επαληθεύσουν τη φήμη των «Πολύχρυσων Μυκηνών».

Από τότε αρχίζει η μελέτη του Μυκηναϊκού κόσμου με τις ανασκαφές που συνέχισαν αρχικά η Ελληνική Αρχαιολογική Εταιρεία με τους Π. Σταματάκη και Χ. Τούντα και κατόπιν η Αγγλική Σχολή με την εποπτεία των Α. Wace και W. Taylaur. Η διεθνής επιστημονική κοινότητα μιλά για έναν περίφημο... «προελληνικό πολιτισμό».

Το 1952, ο Βρετανός Μάικλ Βέντρις, εκμεταλλευόμενος την εμπειρία του στο «σπάσιμο» των κωδικοποιημένων μηνυμάτων των Γερμανών, κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, θα προσπαθήσει να αποκρυπτογραφήσει τη Γραμμική γραφή Β.

Το 1953, ο Βέντρις θα αποδείξει ότι η γραφή των πινακίδων αντιστοιχούσε σε κάποια ελληνική διάλεκτο που μιλιόταν στην περιοχή από το 1500 – 1200 π.Χ. Έτσι διεύρυνε το ιστορικό πλαίσιο της ελληνικής γλώσσας κατά επτά αιώνες, απέδειξε ότι οι Μυκηναίοι είναι Έλληνες και ανέδειξε την Αργολίδα, ως ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του Αρχαίου Ελληνικού κόσμου. Ο σημαντικός Έλληνας Αρχαιολόγος Ακαδημαϊκός Γεώργιος Μυλωνάς έφερε στο φως πλούσια και ανεκτίμητα Αρχαιολογικά ευρήματα και αφιέρωσε τη ζωή του από το 1958 στην έρευνα του Μυκηναϊκού πολιτισμού. Μας κληροδότησε σημαντικές μελέτες όπου αποδεικνύεται ότι η Αργολίδα υπήρξε το λυκαυγές του Ελληνικού Πολιτισμού.

### 1.3 Νομός Αργολίδας:

Ο ανατολικότερος νομός της Πελοποννήσου. Ορίζεται προς τα βόρεια από το νομό Κορινθίας και προς τα ανατολικά από τον Αργολικό κόλπο, το Μυρτώο πέλαγος και το Σαρωνικό.

Πρωτεύουσα έχει το Ναύπλιο. Κυριότερα βουνά είναι: το Αρτεμίσιο, Παρθένιο, Αραχναίο, Μαλαβρίας και Δίδυμο. Η πεδιάδα του Άργους είναι το μόνο γόνιμο μέρος του νομού και διαρρέετε από τους χείμαρρους Ίναχο, Χάραδρο, Εράσινο κ.ά. Οι κάτοικοι εκτός από την κτηνοτροφία και τη γεωργία σαν δεύτερες ασχολίες έχουν το ψάρεμα και το εμπόριο. Η λίμνη Λέρνη που βρίσκεται κοντά στην Αργολικό κόλπο, έχει μεταβληθεί σε έλος.

Η βιοτεχνία και η βιομηχανία είναι σχεδόν αναπτυγμένες. Αυτοκινητόδρομος και σιδηροδρομική γραμμή εξυπηρετούν τις συγκοινωνίες. Το κλίμα του νομού είναι γλυκό και εύκρατο στα παράλια και ψυχρό στο μεσόγεια. Μεγάλη τουριστική κίνηση υπάρχει, εξαιτίας των ιστορικών τόπων, των πόλεων και των μνημείων (Επίδαυρος, Μυκήνες, Τίρυνθα, Ασίνη Ναύπλιο). Κάθε χρόνο η Επίδαυρος συγκεντρώνει πλήθος κόσμου, που πηγαιίνει εκεί για να παρακολουθήσει το φεστιβάλ αρχαίας τραγωδίας.

Ο Νομός Αργολίδας χωρίζεται διοικητικά σε τρία τμήματα.

A) Επαρχία Άργους, που κατέχει το ΒΔ μέρος του Νομού και την πιο ορεινή περιοχή του μαζί με το μεγαλύτερο τμήμα του Αργολικού κάμπου. Η συνολική έκταση είναι 1062 τ.χλμ. πρωτεύουσα της είναι το Άργος με 22.289 κατοίκους όπως προκύπτει από την απογραφή του 1991. Ο συνολικός πληθυσμός της επαρχίας του Άργους είναι 45.342 κάτοικοι, 42,69 ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

B) Επαρχία Ναυπλίας, στην οποία ανήκει το μεσαίο κομμάτι του Νομού, έχει έκταση 731 τ.χλμ. και πληθυσμό 38.929 κατοίκους, 53,25

ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Πρωτεύουσα της το Ναύπλιο, πρωτεύουσα και ολόκληρου του Νομού Αργολίδας, με πληθυσμό 11.897 κατοίκους.

Γ) Επαρχία Ερμιονίδας, που κατέχει το νότιο τμήμα της Χερσονήσου, περιβρέχεται από τις τρεις πλευρές με θάλασσα, έχει έκταση 421 τ.χλμ. και πληθυσμό 13.365 κατοίκους, 31,75 ανά τ.χλμ. Πρωτεύουσα της το Κρανίδι, έδρα και του ομώνυμου Δήμου, με 4.400 κατοίκους.

Η διοικητική διαίρεση του Νομού Αργολίδας είχε στα νεώτερα χρόνια συνεχείς αλλαγές με τις προσθαιρέσεις γειτονικών εδαφών. Από το 1833 έως το 1899 αποτελούσε τμήμα του Νομού Αργολιδοκορινθίας (με τα νησιά Σπέτσες, Ύδρα και Κύθηρα κατά διαλείμματα). Το 1899 χωρίζονται σε δυο Νομούς Κορινθίας και Αργολίδας, ενώ το 1909 γίνεται ξανά συγχώνευση των δυο Νομών. Στις 29/04/1949 διαιρούνται και πάλι σε Νομούς Κορινθίας και Αργολίδας και έκτοτε παραμένουν ξεχωριστές διοικητικές περιφέρειες.

Η Επαρχία Άργους μετά την εφαρμογή του σχεδίου «Καποδίστριας» έχει το 2001: 6 Δήμους (Άργους, Κουτσοποδίου, Νέας Κίου, Λέρνας, Μυκηνών, Λυρκείας) και 2 Κοινότητες (Αχλαδοκάμπου, Αλέας). Η ένταξη των ορεινών κοινοτήτων στους δήμους δεν μας επέτρεψε να χρησιμοποιήσουμε και δημογραφικά στοιχεία από την απογραφή του 2001. Παρακολουθούμε όμως την κίνηση του πληθυσμού τους συγκρίνοντας τα στοιχεία των απογραφών του 1951 και 1991.

#### 1.4 Η Αργολίδα στον 20ο αιώνα.

Μια από τις πιο παραγωγικές περιοχές της Ελλάδας θεωρείται η Αργολίδα. Με το ευνοϊκό της κλίμα και το εύφορο έδαφος προσφέρει στην αγορά εκλεκτά και πρώιμα αγροτικά προϊόντα όλων των ειδών, όπως κηπευτικά, λαχανικά, βερίκοκα και εσπεριδοειδή όλων των ποικιλιών. Ονομαστή παλαιότερα ήταν η ντομάτα, νωπή ή κονσερβοποιημένη, η αργεϊτική αγκινάρα και τα περίφημα «αργεϊτικά πεπόνια».

Η δένδροκαλλιέργεια παραμένει βασικός παραγωγικός τομέας τις τελευταίες δεκαετίες και συνδυάζεται με την πρόοδο της βιομηχανίας επεξεργασίας πολλών γεωργικών προϊόντων. Η Αργολίδα, άλλωστε, είχε την πρωτοπορία στην ανάπτυξη της βιομηχανίας συσκευασίας και μεταποίησης γεωργικών προϊόντων, τα οποία προορίζονται για την εσωτερική αγορά ή για εξαγωγή. Συσκευαστήρια, κονσερβοποιεία, χυμοποιεία υπάρχουν και σήμερα στην Αργολίδα.

Σε υψηλό επίπεδο βρίσκεται η καλλιέργεια της ελιάς και η παραγωγή λαδιού, η καλή ποιότητα του οποίου είναι χαρακτηριστική. Τα τελευταία μάλιστα χρόνια στις ορεινές περιοχές με ήπιο κλίμα προστίθενται νέες φυτείες ελαιώνων, ενώ τα ελαιοτριβεία της επαρχίας Άργους έχουν αυξηθεί αισθητά.

Και η κτηνοτροφία της Αργολίδας είναι αξιοσημείωτη. Στις ορεινές περιοχές διατηρούνται αρκετά κοπάδια από αιγοπρόβατα, η εκτροφή των οποίων ενισχύεται και από σχετικές κοινοτικές επιδοτήσεις. Και στις πεδινές περιοχές όμως συναντάμε κοπάδια προβάτων, ενώ μέσα στους πορτοκαλεώνες του κάμπου εκτρέφονται μεμονωμένα πρόβατα και άλλα οικόσιτα ζώα.

Σχετική με το γεωργικό χαρακτήρα του Νομού είναι και η επίδοση στον τομέα των μηχανοκατασκευών σε αξιόλογα μηχανουργεία, που

ασχολούνται με είδη κονσερβοποιίας, συσκευασίας και κυρίως κατασκευών υδραντλιών βαθέων φρεάτων (πομόνες), οι οποίες εξάγονται στην Ελλάδα, και στο εξωτερικό.

Τέλος η Αργολίδα είναι ένας νομός που εξαρτάται πολύ από τον τουρισμό. Τα αναρίθμητα ιστορικά κ αρχαιολογικά μνημεία, οι πανέμορφες παραλίες, το όμορφο Ναύπλιο είναι μόνο μερικά από αυτά που μπορεί να θαυμάσει ο επισκέπτης. Δεν είναι μόνο ο μεγάλος αριθμός των Ελλήνων που επισκέπτονται κάθε χρόνο το νομό, αλλά και οι χιλιάδες των αλλοδαπών τουριστών που έρχονται κάθε χρόνο να θαυμάσουν μνημεία όπως η Επίδαυρος, οι Μυκήνες κ τόσα άλλα. Λόγω των ανωτέρω έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα η τουριστική βιομηχανία.

#### **1.4.1 Παραλίες**

Η Αργολίδα έχει πολλές ωραίες αμμουδιές στον Σαρωνικό, αλλά κυρίως στον Αργολικό κόλπο: Αρβανιτιά, Καραθώνας, Νέα Κίος, Μύλοι, παραλία Ασίνης, Τολό, Δρέπανο, Βιβάρι και τα Ίρια. Στο δρόμο Κρανιδίου και της Ερμιόνης: Σαλάντι, Κοιλάδα, Πόρτο Χέλι, Κόστα, Πετροθάλασσα, οι όρμοι κοντά στην Ερμιόνη, το Πλέπι απέναντι από την Ύδρα και στον Σαρωνικό: Νέα και Παλαιά Επίδαυρος και Γαλατάς.

## 1.5 Η ορεινή Αργολίδα.

### Ορεινή μαγεία

Ξεχασμένα – θαρρείς – επιμονή μιας αθώας εποχής τα ορεινά χωριά της Αργολίδας διατηρούν μνήμες αυθεντικές, χαίρονται τα καθαρά βοσκοτόπια, τους ελαιώνες και τις γάργαρας πηγές...

Γιορτές, πανηγύρια και θερινοί δραπέτες – εραστές της φύσης δίνουν ένα ζωηρότερο τόνο στους φιλόξενους και ήρεμους οικισμούς.

Οι ξένοι επισκέπτες που έρχονται στην Αργολίδα περιορίζονται από τους τουριστικού οδηγούς και το βασικό οδικό δίκτυο σε μια πορεία προς τα μεγάλα αστικά της κέντρα, το Ναύπλιο κυρίως και το Άργος, τους ονομαστούς αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής – Μυκήνες, Τίρυνθα, Επίδαυρο – τα παραθαλάσσια θέρετρα και τις ακρογιαλιές της Αργολίδας. Η ίδια η εθνική οδός Κορίνθου – Άργους, ύστερα από τα Δερβενάκια και τις Μυκήνες, διασχίζει κάθετα τον κάμπο και προωθεί το ενδιαφέρον του Έλληνα και του ξένου επισκέπτη προς την πρωτεύουσα του νομού, το Ναύπλιο.

Ελάχιστοι επισκέπτες πλησιάζουν το επιβλητικό πανόραμα των Αργολικών βουνών, που παρακολουθούν από δεξιά την κάθοδο μας, τις αξιόλογες οροσειρές από τον Ολίγυρτο ως τη Ζάβιτσα. Ελάχιστοι φαντάζονται αυτή την άλλη Αργολίδα, που δεν είναι καμποχώρια με πορτοκαλεώνες, που δεν είναι Μυκήνες, Τίρυνθα, Ναύπλιο, ούτε παραλίες κοσμικές.

Τα ορεινά χωριά της Αργολίδας ξανοίγονται δυτικά του νομού σε ακτινωτές αρτηρίες με κέντρο το Άργος και ορίζουν τα σύνορα με την Αρκαδία, αφετηρίες και τέρματα του Νομού. Χωρίς σημαντικούς συνδετικούς δρόμους μεταξύ τους και με μοναδικούς δρόμους – διεξόδους προς την Αρκαδία τα χωριά του Αχλαδόκαμπου στα νότια (την παλιά εθνική οδό Άργους – Τρίπολης), της Σκοτεινής στα βόρεια



(την ασφαλτόστρωτη αρτηρία που οδηγεί στη Νεμέα της Κορινθίας και στη Μαντινεία της Αρκαδίας) και τη νέα εθνική οδό Κορίνθου – Τρίπολης, με την οποία η Αργολίδα συνδέεται από τη διασταύρωση της Στέρνας, που οδηγεί στην Τρίπολη μέσω της σήραγγας του Αρτεμισίου.

Όλα τα ορεινά χωριά της Αργολίδας έχουν φυσικό περιβάλλον με κοινά χαρακτηριστικά, τα ενώνουν μικροί δρόμοι και μονοπάτια δύσβατα χαραγμένα απ' τα παλιά χρόνια, ενώ από κοινωνική άποψη τα συνδέει η συγγενική ζωή, τα κοινά ήθη και έθιμα, οι γιορτές και τα πανηγύρια τους.

Η αρχιτεκτονική των κατοικιών και των κοινόχρηστων κτηρίων αποτελεί μια φυσιογνωμία χαρακτηριστική γενικά της ορεινής Πελοποννήσου. Λίγα χρόνια πριν τα πέτρινα διώροφα σπίτια, με τα ξύλινα χαγιάτια τους, γκρίζα αυστηρά με λίγο ασβέστη γύρω στα παράθυρα και στις πόρτες και ένα δυο γλάστρες πάνω στην ξυλένια ή την πέτρινη σκάλα, στέκονταν μαρτυρίες μιας δύσκολης ζωής πάνω στο βουνίσιο χώμα. Αυτή η ζωή εξάντλησε των ανθρώπων την αντοχή και οδήγησε τα παιδιά τους στη φυγή προς την ξενιτιά και τα μεγάλα αστικά κέντρα του εσωτερικού, όπου αναζήτησαν την προκοπή και την καταξίωση με καλύτερους όρους.

Πολύ κοντά στο Άργος, μόλις 10 – 30 χιλιόμετρα απόσταση από τον κάμπο, πολλά απ' αυτά τα χωριά μπορούν να λειτουργήσουν σήμερα σαν εξαιρετα θέρετρα. Πανύψηλες κορφές, που πλησιάζουν τα δυο χιλιάδες μέτρα, ανυψώνουν τη διάθεση. Ράχες γυμνές από δένδρα ή δασωμένες φιλτράρουν τον αέρα. Χαράδρες και φαράγγια μοναχικά υποβάλλουν τη φαντασία. Ανοιγμάτα πάνω από τα ψηλώματα, πραγματικά φυσικά μπαλκόνια, προσφέρονται για να απολαύσει κανείς τη θέα του κάμπου και της θάλασσας από ψηλά, όπως διαγράφεται μέσα από τα κλαδιά αιωνόβιων δένδρων.

ή δασωμένες φιλτράρουν τον αέρα. Χαράδρες και φαράγγια μοναχικά υποβάλλουν τη φαντασία. Ανοιγματα πάνω από τα ψηλώματα, πραγματικά φυσικά μπαλκόνια, προσφέρονται για να απολαύσει κανείς τη θέα του κάμπου και της θάλασσας από ψηλά, όπως διαγράφεται μέσα από τα κλαδιά αιωνόβιων δένδρων.

Πηγές κρυστάλλινες και βρύσες με νερά που ξεπηδάνε μέσα που την αιωνιότητα των φυσικών στοιχείων στολίζουν πλατείες και σταυροδρόμια. Τρέχουν ολοχρονίς τα γάργαρα νερά τους, που ξεδιψάσανε χιλιάδες ανθρώπινα χείλη και περιβρέχουν ακόμη σμιλεμένες παλιές πέτρινες γούρνες, δεμένες με τους θρύλους της περιοχής. εδώ και εκεί σπαρμένος ο τόπος με τείχη προϊστορικών ακροπόλεων και γκρεμισμένα θεμέλια ιερών προσφέρει στην ψυχή κάτι από τη γαλήνη και την πίστη στην αδιάσπαστη ιστορική συνέχεια, κάτι από την έξαρση του ύψους.



## 1.6 Οι δρόμοι του Πausανία.

Πρώτος ιστορικός επισκέπτης – περιηγητής της ορεινής Αργολίδας ήταν ο Πausανίας, το 2<sup>ο</sup> αιώνα π.Χ., που σημειώνει στο έργο του «Ελλάδος περιήγησις»:

«Το φυσικό χώρισμα της Αργολίδας από την Αρκαδία είναι η σειρά των βουνών Λυρκείου, Αρτεμισίου, Κτενιά και Παρθενίου. Από το Άργος υπάρχουν δρόμοι προς πολλές πόλεις της Πελοποννήσου, μεταξύ των οποίων και προς την Τεγέα της Αρκαδίας. Ο δρόμος προς την Τεγέα ξεκινά από τα νοτιοδυτικά κράσπεδα της πόλης του Άργους, αμέσως στα ανατολικά του αρχαίου θεάτρου της πόλης. Δεξιά του δρόμου αυτού είναι το όρος Λυκώνη, με δέντρα, προπάντων κυπαρίσσια...»

Στα ριζά της Λυκώνης περνούσε με κατεύθυνση προς τα δυτικά ο δρόμος που οδηγούσε από το Άργος στις πηγές του Ερασίνου. Στην κορυφή του όρους είναι χτισμένο το ιερό της ορθίας Αρτέμιδος, όπου υπάρχουν λατρευτικά αγάλματα από λευκό μάρμαρο για τον Απόλλωνα, τη Λητώ και την Άρτεμη, έργα λένε, του Πολύκλειτου.

- Σε ισοπεδωμένο χώρο στην κορυφή της Λυκώνης ανέσκαψε στα 1888 η αρχαιολογική υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας ένα καλοχτισμένο περίβολο με μεγάλες ορθογώνιες πέτρες, ο οποίος αποδόθηκε στο εδώ αναφερόμενο ιερό της ορθίας Αρτέμιδος, επειδή τοπογραφικά βρίσκεται σε συμφωνία με το κείμενο του Πausανία. Μέσα στον περίβολο, διαστάσεων περίπου 12,5 x 10 μ., πρέπει να υπήρχε ναός, από τον οποίο προέρχονται οι πήλινες λεοντοκεφαλές που βρέθηκαν, ανθεμωτοί ακροκέραμοι, κορμός μικρού μαρμάρινου αγάλματος. Βρέθηκε και κομμάτι ψηφιδωτού δαπέδου. Από τρία νομίσματα προχωρημένων αυτοκρατορικών χρόνων

φαίνεται πως το ιερό εξακολούθησε να υπάρχει δυο τουλάχιστο αιώνες μετά την επίσκεψη του Πausανία, όπως σημειώνει ο Ι. Κοφινιώτης, ο οποίος έκανε την ανασκαφή.

Λίγο πιο πέρα, δεξιά του δρόμου, έχει ένα βουνό που ονομάζεται Χάον, χαμηλά στο οποίο υπάρχουν δέντρα ήρεμα και βγαίνουν στην επιφάνεια σ' αυτό το μέρος τα νερά του Ερασίνου. Ως αυτό το μέρος ρέουν κάτω από το έδαφος ξεκινώντας από τη Στύμφαλο της Αρκαδίας. Στο μέρος του όρους, όπου βγαίνουν στην επιφάνεια τα νερά του Ερασίνου, θυσιάζουν για το Διόνυσο και τον Πάνα (για τον Διόνυσο κάνουν μια γιορτή ονομαζόμενη Τύρβη).

→ Χάον λέγονταν το απότομο ύψωμα, στα ριζά του οποίου υπάρχουν σήμερα οι πλούσιες πηγές του Ερασίνου στο Κεφαλάρι. Πάνω από τις πηγές υπάρχουν δυο σπηλιές, από τις οποίες η μια υποτίθεται πως ήταν αφιερωμένη στον Πάνα και η άλλη στο Διόνυσο, για του οποίους γινόταν εκεί, όπως λει ο Πausανίας, γιορτές με θυσίες. Τη χρήση τους στην αρχαιότητα ως λατρευτικών χώρων μαρτυρούν μερικές μικρές αναθηματικές κόγχες που διακρίνονται στο βράχο. Οι σπηλιές δεν έχουν μεγάλο βάθος, γύρο στα 3 μέτρα, αλλά πρόσφατη έρευνα έδειξε πως είχαν κατοικηθεί και πριν την νεολιθική εποχή. Βρέθηκαν λίθινα εργαλεία και μικροαντικείμενα από την νεότερη παλαιολιθική και από τη μεσολιθική εποχή. Στα νεότερα χρόνια η μια από της σπηλιές αυτές διαμορφώθηκε σε εκκλησία της Παναγίας της Κεφαλαριώτισσας, μια επιβλητική εκκλησία με τρούλο. Ψηλό κωδωνοστάσιο, εξώστες και τοξωτές στοές πάνω από τις πηγές του Ερασίνου).

Μετά το Κεφαλάρι ο δρόμος, συνεχίζοντας την ίδια προς τα δυτικά κατεύθυνση, αφήνει αριστερά τα ερείπια της πυραμίδας και οδηγεί στο χωριό Ελληνικό, που απέχει από το Κεφαλάρι περίπου 2,5

χιλιόμετρα. Η πυραμίδα βρίσκεται στα ανατολικά κράσπεδα του χωριού, λίγο χαμηλότερα απ' αυτό. Αρκετά χαμηλότερα από την πυραμίδα φαίνεται η παραλία της Λέρνας σ' απόσταση 7 – 8 χιλιομέτρων.

Ο δρόμος που ακολουθεί ο Πausanίας (Άργους – Τεγέας, όπως λείει) μετά το Κεφαλάρι και τη θέση των Κεγχρεών έπαιρνε μια κατεύθυνση προς το νότο για να συναντήσει τη γραμμή περίπου που ακολουθεί ο σημερινός δημόσιος δρόμος προς την Τρίπολη, ο οποίος μπαίνει στην Αρκαδία από το πέρασμα μεταξύ Κτενιά (με υψόμετρο περίπου 1600 μέτρα) και Παρθενίου (1215 μ.), αφού πρώτα περάσει από τον Αχλαδόκαμπο.

Ο δρόμος που οδηγεί από το Άργος στη Μαντίνεια δεν είναι ο ίδιος που οδηγεί και στην Τεγέα, αλλά ξεκινάει από την πύλη της Δειράδας και χρησιμοποιούσε ένα βορειότερο πέρασμα για να μπει στην Αρκαδία: το πέρασμα του Αρτεμισίου, από όπου έφανε στη Νεστάνη και από κει κατηφόριζε προς τον κάμπο της Μαντίνειας. Πύλη της Δειράδας ονομαζόταν το πέρασμα ανάμεσα στο κάστρο του Άργους (Λάρισα) και το λόφο της Ασπίδας (προφήτης Ηλίας), όπου υπήρχε ναός του Απόλλωνα Κειραδιώτη, ενώ στον ομαλό χώρο έξω από την πύλη αυτή βρισκόταν το αρχαίο στάδιο του Άργους.

Προχωρώντας κανείς από την πύλη της Δειράδας περνούσε δυτικότερα από το χείμαρρο Χάραδρο, που σήμερα λέγεται Ξεριάς και η κοίτη του ενώνεται με του Ινάχου λίγο νοτιότερα του Άργους. Κατά μήκος της κοίτης του Ξεριά υπάρχει και τώρα δημόσιος δρόμος με κατεύθυνση προς τις υπώρειες του Αρτεμισίου, όπου βρίσκονταν η αρχαία Οινόη.

Άλλος δρόμος οδηγεί από την πύλη της Δειράδας προς τη Λυρκεία. Σ' αυτή την τοποθεσία λένε πως κατέφυγε ο Λυγκέας, όταν σώθηκε μόνος αυτός από τους πενήντα αδελφούς και από εκεί ύψωσε έναν πυρσό, αν ξεφύγει από το Δαναό και φτάσει σε κάποιο μέρος

ασφαλές. Λένε μάλιστα πως και εκείνη άναψε άλλον πυρσό από τη Λάρισα φανερώνοντας πως ούτε η ίδια βρίσκεται πια σε κίνδυνο. Για το λόγο αυτό οι αργείοι τελούν κάθε χρόνο μια «γιορτή των πυρσών». Η θέση ονομάζονταν τότε Λυγκεία, επειδή όμως αργότερα κατοίκησε σ' αυτή ο Λύρκος, νόθος γιος του Άβαντα, πήρε απ' αυτόν το όνομα. Η Λύρκεια απέχει από το Άργος εξήντα περίπου στάδια (11 χλμ.).

Ο δρόμος προς τη Λύρκεια, παίρνοντας από την πύλη της Δειράδας μια βορειότερη κατεύθυνση, ακολουθούσε την κοίτη του άλλου ποταμού, του Ινάχου, όπου και τώρα υπάρχει δρόμος προς τη σημερινή Λυρκεία (Κάτω Μπέλεσι). Οι «πυρσοί», που ο Πausανίας λει πως εξακολουθούσαν μέχρι των ημερών του να ανάβονται μια φορά το χρόνο στη Λάρισα και στη Λύρκεια, ήταν μεγάλες νυχτερινές φωτιές, σαν τις ευετηρικές (της «καλοχρονιάς») που συνηθίζονται και τώρα.



### 1.7 Θέση και φύση.



Στον αντίχειρα το χεριού της Πελοποννήσου και με τα διοικητικά του όρια να ταυτίζονται στα δυτικά με τα όρη Παρθένιο, Κτενίας, Αρτεμήσιο, Λύρκειο και Τραχύ και στο βορρά με τον Ολίγυρτο, το όρος Φαρμακάς, το Μεγαλοβούνι, την Ψηλή Ράχη και την Τραπεζώνα, ο Νομός Αργολίδας, δίνει την αίσθηση ενός κόσμου χωριστού. Προστατευμένου, αυτάρκη, μυστικού.

Αυτή η προστασία από τα βουνά, τα πλούσια σε υπόγεια ρέματα και δεξαμενές, τα εύφορα πεδινά του, αλλά και το φιλικό για τον άνθρωπο κλίμα της περιοχής, κατέστησαν τον ιερό τούτο τόπο, ιδανικό χώρο για την ανάπτυξη του πολιτισμού απ' τα προϊστορικά κιόλας χρόνια.

Ο Αργολικός κάμπος πραγματικά ευλογημένος, απλώνεται μέχρι τη θάλασσα και βρίσκει διέξοδο σε πολυάριθμους πολυσχιδείς κολπίσκους, προσπαθώντας να μη φύγει από τον προστατευτικό εναγκαλισμό των Αργολικών και Αρκαδικών βουνών.

Η Αργολική χερσόνησος αποτελεί παράδειγμα αρμονικής συνύπαρξης βουνού και θάλασσας, με τα όρη Αραχναίο, Κίδυμο και Αδέρες να δεσπόζουν επιβλητικά ανάμεσα στα πεδινά του Κρανιδίου και

της Ερμιόνης απ' τη μια και την πεδιάδα του Λυγουριού, που βρίσκεται έξοδο στον πανέμορφο κόλπο της Επιδαύρου από την άλλη.

Ο σύγχρονος επισκέπτης θα θαυμάσει την πολυμορφία του Αργολικού τοπίου με τους αγρούς, τους ελαιώνες, τα δάση, τα βοσκοτόπια, τα ορεινά χωριά και τις γυμνές βουνοκορφές. Θα χαρεί τις όμορφες παραλίες, άλλες γνωστές και επώνυμες – στην Καραθώνα, το Τολό, τα Ίρια και το Σαλάντι, το Πόρτι Χέλι, τη Ερμιόνη και την Επίδαυρο κι άλλες ανεξερεύνητες ακόμα, διάσπαρτες σε μια μακριά ακτογραμμή, γεμάτη αναρίθμητους όρμους και ακρωτήρια.

Η Αργολίδα ανάμεσα στους μοναδικής αξίας αρχαιολογικούς χώρους και στις ανέσεις των τουριστικά ανεπτυγμένων πόλεων της, στη γραφική ομορφιά των ανεξερεύνητων ορεινών και στη γλυκιά ηρεμία των εύφορων πεδινών της, ανάμεσα στις γυμνές βουνοκορφές και τις δαντελωτές ακτές της, στα ταπεινά μικρά χωριά και τις περίφημες λουτροπόλεις της, ανάμεσα στο ένδοξο παρελθόν και στο λαμπρό της μέλλον, θα είναι πάντα εδώ, περιμένοντας σας να την εξερευνήσετε. Γιατί συνδυάζει τις φυσικές ομορφιές με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, που είναι μοναδική σε αξία και παγκόσμια ακτινοβολία και είναι έτοιμη να ικανοποιήσει τις φυσιολατρικές αναζητήσεις του επισκέπτη και να εμπλουτίσει τις ιστορικές του γνώσεις.



## Κεφάλαιο 2

Τόπος ερωτικός... Μούσα καλλιτεχνών και απάντων των ρομαντικών. Η βενετσιάνικη αρχιτεκτονική παντρεύεται τα νεοκλασικά αρχοντικά, στολίζεται με πινελιές ανατολίτικες και στεφανώνεται με το βαθυκύανο πέπλο της θάλασσας. Κοσμοπολίτικο, γραφικό, ιστορικό και μοντέρνο, το Ναύπλιο, συνεφαίνει ακραίες πολιτιστικές αντιθέσεις σ' έναν ιστό θεμελιακά ελληνικό, εξωστρεφή και οικουμενικό. Στενά σοκάκια με περίτεχνους εξώστες, ανθισμένες μπουκαμβίλιες, δρομόσκαλες, καταστήματα, μπαράκια, ξενώνες και ταβερνάκια συγχρονίζονται στο ρυθμό των πολλών επισκεπτών του... Το Παλαμήδι, το Μπούρτζι, οι εκκλησίες και τα πολλά μνημεία του θα γεμίσουν τις μέρες σας με γνώση, ομορφιά, πολιτισμό...

### 2.1 Ναύπλιο, Κεχριμπαρένια πολιτεία

Πόλη της Πελοποννήσου με 12.000 κατοίκους, ανήκει διοικητικά στον Νομό Αργολίδας. Υπήρξε η πρώτη πρωτεύουσα της νεώτερης Ελλάδας και σήμερα είναι η πρωτεύουσα του Νομού Αργολίδας. Αποτελεί κέντρο διοικητικό και τουριστικό, με μικρή, όμως οικονομική ανάπτυξη. Έξω από το Ναύπλιο είναι εγκαταστημένες βιομηχανίες κονσερβών και συσκευασίας γεωργικών προϊόντων. Είμαι μια από τις ωραιότερες πόλεις της Ελλάδας, με πολλά νεοκλασικά κτίρια και εκτεταμένο φρουριακό συγκρότημα. Το πιο παλιό φρούριο της είναι η Ακροναυπλία, της οποίας τα κατώτερα τείχη σώζονται από την αρχαιότητα. Περίφημο είναι το βενετσιάνικο φρούριο Παλαμήδι, που χρονολογείται από το 17<sup>ο</sup> αιώνα και σήμερα δεσπόζουν τα ερείπια 7 (επτά) οχυρών, καθώς και τα κελιά που χρησίμευαν ως φυλακές.

Μέσα στο λιμάνι, τέλος, βρίσκεται το Μπούρτζι, το οποίο παλιά συνδεόταν με κινητές αλυσίδες με τη στεριά. Άλλα αξιόλογα μνημεία της πόλης είναι μια βενετσιάνικη οπλοθήκη, δυο τζαμιά (στο ένα από αυτά στεγάστηκε η πρώτη Βολή των Ελλήνων) και αρκετοί αξιόλογοι ναοί, όπως είναι του Άγιου Σπυρίδωνα που δολοφονήθηκε το 1831 ο πρώτος Κυβερνήτης της ελεύθερης Ελλάδας Ιωάννης Καποδίστριας, του Άγιου Νικόλαου, το ιστορικό εκκλησάκι του Άγιου Ανδρέα που χρονολογείται από την εποχή των Ενετών, του Άγιου Γεωργίου που υπάρχουν αντίγραφα μεγάλων ιταλών ζωγράφων (ανάμεσα τους και ένα αντίγραφο του Μυστικού Δείπνου του Λεονάρντο ντα Βίντσι, κ.α. Από τα νεοκλασικά κτίρια τα πιο χαρακτηριστικά είναι τα Δικαστήρια, το παλιό Γυμνάσιο, το κτίριο του συλλόγου «Παλαμήδης», τα κτίρια της προκουμαίας κ.α.

Η χερσόνησος του Ναυπλίου, η Ακροναυπλία, με το κάστρο των Ελλήνων στη νότια πλευρά και το κάστρο των Φράγκων στη δυτική, συγκοινωνούσε με το Παλαμήδι με μυστικό πέρασμα.

Σύμφωνα με την παράδοση, η πόλη λέγεται, ότι ιδρύθηκε από τον Ναύπλιο, από τον οποίο πήρε και το όνομα της. Από τα αρχαιολογικά ευρήματα γίνεται γνωστό, ότι ο λόγος της Ακροναυπλίας κατοικούνταν από την 3<sup>η</sup> χιλιετηρίδα. Το 300 π.Χ., η αρχαία πόλη, που είχε ιδρυθεί εκεί, η Ναυπλία τειχίστηκε με πολυγωνικό τείχος, που χρησίμευσε αργότερα για βάση του μεσαιωνικού τείχους. Αργότερα, η πόλη αυτή παρήκμασε μέχρι τους βυζαντινούς χρόνους, που άρχιζε να ακμάζει ξανά.

Το 879 έγινε έδρα επισκόπου και το 1189 αρχιεπισκόπου. Επί εποχής Μανουήλ Κομνηνού, ο Λέοντας Σγουρός επέκτεινε το κράτος του ως τη Λάρισα και πολέμησε νικηφόρα εναντίον του Βονιφάτιου του Μομφερατικού και του Γοδεφρείδου Βιλλεαρδουίνου. Το 1210, όμως ο Βιλλεαρδουίνος, αφού πολιορκήσε στενά την πόλη κατόρθωσε να την

καταλάβει και στη συνέχεια μετά από δυο χρόνια να την παραχωρήσει στο Φράγκο άρχοντα Αθηνών Όθωνα ντε λα Ρός. Το 1388, το Ναύπλιο πέρασε στην κυριαρχία των Βενετών, οι οποίοι φρόντισαν για την ενίσχυση του και το έκαναν σπουδαία εμπορική βάση.

Μέσα στους επόμενους αιώνες η πολεοδομία της πόλης διαμορφώθηκε, σύμφωνα με τις ανάγκες του συνεχώς αυξανόμενου πληθυσμού. Παράλληλα, μεγάλο ενδιαφέρον υπήρξε για την οχύρωση της, επειδή άρχισε να απειλείται σοβαρά από τους Τούρκους. Το 1537, οι Τούρκοι αρχίζουν συστηματική πολιορκία της πόλης, που κράτησε 3 χρόνια και 3 μήνες και κατέληξε με την παράδοση της.

Το 1686, οι Βενετοί του Μοροζίνη επανακαταλαμβάνουν την παράδοση της μέχρι το 1714, οπότε επανέρχεται στην κυριαρχία των Τούρκων. Στην ελληνική επανάσταση του 1821, το Ναύπλιο πολιορκήθηκε, για πρώτη φορά, από τους Έλληνες στις 4 Απριλίου του 1821, αλλά η πολιορκία απέτυχε.

Τελικά, πολιορκήθηκε και πάλι τον Ιούνιο του 1822 και παραδόθηκε το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου. Μετά την απελευθέρωση έγινε η πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδας και παρέμεινε μέχρι το 1834.



## 2.2 Πολιτιστική και Ιστορική επίσκεψη στην πόλη του Ναυπλίου.

Ο επισκέπτης του Ναυπλίου φτάνει από τη λεωφόρο του Άργους στη στάση 11 και αφήνει πίσω του το συνοικισμό Νέο βυζάντιο και τον Πρόνοια. Όταν φτάσει, μετά τον Ο.Τ.Ε., στο Δικαστικό Μέγαρο, συναντά την Πύλη της Ξηράς που τελευταία αναστηλώθηκε. Αριστερά του έχει τον ανδριάντα του πορθητή Στάικου Σταϊκόπουλου, έργο του γλύπτη Νικόλα.

Προχωρώντας προς το ιστορικό κέντρο της πόλης, στην οδό Πλαπούτα, συναντά τον Άγιο Γεώργιο, εκκλησία που οικοδομήθηκε κατά την πρώτη Ενετική κυριαρχία. Το 1823 ο ζωγράφος Δ. Βυζαντινός, ο συγγραφέας της «Βαβυλωνίας», φρεσκάρισε τις τοιχογραφίες του ναού. Εδώ υπάρχει ο πορφυρός θρόνος του Όθωνα. Στο προαύλιο βρίσκεται η προτομή του αρχιμανδρίτη Χριστόφορου Κοκκίνη, θύματος του εμφυλίου πολέμου. Νότια του ναού υπάρχει το βενετσιάνικο αβαείο, αργότερα δημοτικό σχολείο. Ο Άγιος Γεώργιος, μητροπολιτικός ναός, έχει υμνηθεί από τον ποιητή Αντώνη Λεκόπουλο – Αναπλιώτη (1888 – 1951). Εδώ κάθε καλοκαίρι, δίνονται κονσέρτα στα πλαίσια το μουσικού φεστιβάλ Ναυπλίου.

Μετά το τέλος της οδού Πλαπούτα, νοτιοδυτικά, φτάνουμε στον Άγιο Σπυρίδωνα, όπου δολοφονήθηκε ο κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας. Κτίστηκε το 1702 από τον Ορθόδοξη Αδελφότητα του Ναυπλίου.

Στην πλατεία του Άγιου Σπυρίδωνα υπάρχουν τουρκικές κρήνες με τουρκικές αφιερώσεις. Εκεί, επίσης στήθηκε η προτομή του Ναυπλιώτη συγγραφέα Άγγελου Τερζάκη (1907 – 1979).

Ακολουθώντας τον οδό Σταϊκοπούλου, συναντάμε, δεξιά μας, μια τούρκικη κρήνη με ωραία αραβουργήματα.

Φτάνοντας στην πλατεία Συντάγματος, πλατεία του Πλατάνου κατά την Επανάσταση, συναντάμε πολλά αξιόλογα μνημεία: την πρώτη Ελληνική Βουλή (το Βουλευτικό), πρωτύτερα τουρκικό τζαμί, που αναπαλαιώνεται σήμερα. Νότια του Βουλευτικού υπάρχει ο Μεντρεσές – τουρκικό ιεροδιδασκαλείο, αργότερα φυλακές Λεονάρδου. Σήμερα χρησιμοποιείται από το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου ως αποθήκη.

Ακριβώς απέναντι, βρίσκεται η αποθήκη του ενετικού στόλου, αρχαιολογικό μουσείο σήμερα, που έκτισε το 1713 ο προβλεπτής Αυγουστίνος Σαγρέδος. Το κτήριο χρησιμοποιήθηκε ως στρατώνας του 8<sup>ου</sup> συντάγματος Ναυπλίου. Στα χρόνια της Κατοχής ήταν «πρόχειρες Φυλακές, όπως μαρτυρεί ο ποιητής Νίκος Καρούζος. Σήμερα στεγάζεται το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου και περιέχει ευρήματα από την Τίρυνθα, τις Μυκήνες, τα Δενδρά, την Ασίνη, την Μιδέα, κ.α.

Αριστερά του Μουσείου υπάρχει η εθνική τράπεζα, βαρύ κτήριο του μεσοπολέμου, επηρεασμένο από μυκηναϊκό πρότυπο. Κτίστηκε μετά την κατεδάφιση του σπιτιού της μεγάλης δέσποινας του Ναυπλίου, Καλλιόπης Παπαλεξοπούλου, που ήταν η ψυχή της εξέγερσης κατά του Όθωνα.

Ανατολικά της πλατείας Συντάγματος, βρίσκεται το «Τριανόν» παλαιό τουρκικό τζαμί, που από το τέλος του 19<sup>ου</sup> αιώνα χρησίμευε ως θέατρο και αργότερα ως κινηματογράφος. Στα χρόνια του Καποδίστρια ήταν αλληλοδιδασκτικό σχολείο. Σήμερα λειτουργεί ως θέατρο και κινηματογράφος.

Ακολουθώντας ανατολικά το Μεγάλο Δρόμο (Βασ. Κωνσταντίνου), φτάνουμε στην Πινακοθήκη του Ναυπλίου, όπου εκτίθενται πίνακες αξιόλογων ζωγράφων.

Εδώ στήθηκε το 1995 ο ανδριάντας του Όθωνα, συμβολικά για τα φιλελληνικά του αισθήματα, παρά τη γνωστή δεσποτική βασιλεία του. Δεξιά βρίσκεται το Δικαστικό Μέγαρο, στην είσοδο του οποίου

έχουν σταθεί οι προτομές των δικαστών Γεωργίου Τερτσέτη (1800 – 1874) και Αναστασίου Πολυζωΐδη (1802 – 1873).

Προχωρώντας ανατολικά, βρίσκόμαστε μπροστά στο κτήριο που χρησιμοποιήθηκε ως πρώτο φαρμακείο (οδός Βασ. Κωνσταντίνου αρ.21) του φιλέλληνα Βονιφάτιου Βοναφίν, που ταρίχευσε το νεκρό του Ιωάννη Καποδίστρια. Ο ποιητής Θεόδωρος Κωστούρος (1913 – 1986) έγραψε τη βιογραφία του.

Στο Μεγάλο Δρόμο, λίγο ανατολικότερα, επί της πλατείας των Τριών ναυάρχων, βρίσκεται το Δημαρχείο του Ναυπλίου. Ιδρύθηκε το 1833 ως πρώτο γυμνάσιο της Ελλάδας. Εδώ δίδαξαν αξιόλογοι καθηγητές το 19<sup>ο</sup> αιώνα, όπως ο Χαράλαμπος Παμπούκης, ο Αντώνιος Φατσέας και άλλοι. Την ιστορία του πρώτου γυμνασίου έγραψε το 1939 ο φιλόλογος Ιωάννης Δεμοίρος.

Αριστερά, στην πλατεία των Τριών Ναυάρχων, όπου οι Ναυπλιώτες γιόρτασαν την ήττα του Ιμπραήμ στο Ναύπλιο (1829), υψώνεται το μνημείο του Δημητρίου Υψηλάντη, που το έφερε από τη Βιέννη ο αδελφός του Γεώργιος Υψηλάντης. Παλαιότερα, το μνημείο βρισκόταν μπροστά στο τζαμί της πλατείας Συντάγματος.

Προχωρώντας ανατολικότερα, συναντάμε την πλατεία Ιωάννη Καποδίστρια, όπου δεσπόζει ο ανδριάντας του Κυβερνήτη, έργο του γλύπτη Μιχαήλ Τόμπρου (1935).

Ανατολικότερα της Βασ. Κωνσταντίνου, βρίσκουμε στο πάρκο του Θ. Κολοκοτρώνη, όπου ο επιβλητικός έφιππος ήρωας του γλύπτη Λάζαρου Σώχου, στήθηκε το 1901.

Στην ίδια κατεύθυνση της Βασ. Κωνσταντίνου, συναντάμε το Επισκοπείο, λίγο ανατολικότερα του σπιτι του ποιητή Νίκου Καρούζου και μπροστά του, την προτομή του (1996) έργο του Σταύρου Βαλασσάκη.

Η παράλληλη οδός είναι η Σιδηράς Μεραρχίας, την οποία ακολουθώντας δυτικά, φτάνουμε στα σχολεία: Δημοτικό (1<sup>ο</sup>) και πρώτο και δεύτερο Λύκειο, κτήρια της δεκαετίας του 1930, επί της οδού Αμαλίας. Προχωρώντας, συναντάμε αριστερά το Πολεμικό Μουσείο, το οποίο στεγάζεται στην παλαιά Σχολή Ευελπίδων. Διαθέτει εκθέματα από το 1821 μέχρι σήμερα. Δίπλα στο Μουσείο, η προτομή του στρατηγού Βάσου Βραχνού, ήρωα του έπους του 1940.

Στο έρμα της οδού Αμαλίας βρίσκεται η κεντρική Βιβλιοθήκη Ναυπλίου «Ο Παλαμήδης», όπου στεγάζεται και ο ομώνυμος ιδρυτικός σύλλογος. Περιέχει περίπου 60.000 τόμους βιβλίων, γενικού και ειδικού περιεχομένου. Λειτουργεί και δανειστικό τμήμα. Στην είσοδο της Βιβλιοθήκης βρίσκονται οι προτομές δυο λαμπρών ποιητών την πόλης. Δεξιά, του Αντώνη Λεκόπουλου – Αναπλιώτη (1885 – 1951) και αριστερά του Θεόδωρου Κωτσούρου (1913 – 1986).

Απέναντι από τη βιβλιοθήκη βρίσκεται ο ναός του Αγίου Νικολάου και μπροστά του το μνημείο των Φιλελλήνων, που στήθηκε το 1903 στην μνήμη των Γάλλων αγωνιστών της Επανάστασης.

Στην είσοδο της οδού Πλαπούτα βρίσκεται, δεξιά, το σπίτι του Αρμανσπέργκ και αριστερά υψωνόταν η οικία Μάουερ, που κατεδαφίστηκε στο τέλος της δεκαετίας του 1950.

Κάτω από τα εκπαιδευτήρια βρίσκονται η προτομή της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας και μικρός ανδριάντας του Κωνσταντίου Κανάρη.

Πίσω από την πλατεία Συντάγματος και πλάι στην εκκλησία της Παναγίας βρίσκεται η αιωνόβια ελιά, όπου, κατά την παράδοση, μαρτύρησε ο Άγιος Αναστάσιος, ο νεομάρτυρας, ζωγράφος, την πρώτη Φεβρουάριου του 1655. Η μνήμη του εορτάζεται πανηγυρικά. Τελευταία, κτίστηκε πάνω από τα γυμνάσια ο λαμπρός προσκυνηματικός ναός του.

Ανεβαίνοντας από την πλατεία του Αγίου Σπυρίδωνος, στα Βραχατέικα, συναντάμε την Φραγκοκλησιά (Μεταμόρφωση του Σωτήρος). Αρχικά, χρησιμοποιήθηκε ως τζαμί από τους Τούρκους. Ο Όθωνας το παραχώρησε στους καθολικούς του Ναυπλίου και λειτουργούσε έως τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας. Στην είσοδο του ναού σώζεται ξύλινη αφίδα που κατασκεύασε το 1841 ο συνταγματάρχης Α. Τουρέ στη μνήμη των πεσόντων Φιλελλήνων.

Ανεβαίνοντας την οδό που φέρει το όνομα του ιστορικού του Ναυπλίου Μιχαήλ Λαμπυνίδη, συναντάμε το ναό της Αγίας Σοφίας, μεταβυζαντινό κτίσμα. Στην εκκλησία αυτή επετράπη, για πρώτη φορά από τους Τούρκους, η χρήση για λατρεία κατά τη δεύτερη τουρκική κυριαρχία (1715 – 1822).

Περνώντας το φρούριο του Τόρου, στη δυτική στροφή για την Αρβανιτιά και ανεβαίνοντας λίγα σκαλιά, συναντάμε το ναΐσκο της Παναγίτσας, που αποτελεί συχνό τόπο προσκυνήματος των Ναυπλιέων. Από εδώ φαίνεται το Μπούρτζι, η Νέα Κίος, το Κιβέρι και το Άστρος. Στο χωρίο τούτο, ξεχωριστή ανάμνηση του ηθοποιού Ζεράρ Φιλίπ, συγκλίνουν η βυζαντινή κατάνυξη και το πασίχαρο ελλαδικό φως.

Από τα Πέντε Αδέλφια (κανόνια Βενετσιάνικα), βλέπουμε το επιθαλάσσιο φρούριο, το Μπούρτζι. Οι Ενετοί οχύρωσαν το νησάκι του Αγίου Θεοδώρου το 1473 και τοποθέτησαν πυροβόλα. Οχυρωματικά έργα έγιναν και κατά τη δεύτερη Ενετική κυριαρχία. Από το Μπούρτζι ως τον απέναντι λιμενοβραχίονα απλωνόταν τη νύχτα μια αλυσίδα που έκλεινε το λιμάνι. Εξ αιτίας αυτού, το Ναύπλιο ονομαζόταν τότε και Πόρτο Κατένα, λιμάνι της αλυσίδας. Μετά την απελευθέρωση έγινε ενδιαίτημα των δημίων της Καρμανιόλας.

Ανεβαίνοντας προς τα Βραχατέικα, φτάνουμε στην Ακροναυπλία (Ιτς Καλέ), την ακρόπολη του Ναυπλίου. Οχυρωματικά έργα έγιναν κατά την Φραγκοκρατία (ανατολικά) και κατά την Ενετοκρατία. Κάτω



από τα ενεπικά τείχη φαίνονται ίχνη από παλαιότερα τείχη Ελληνιστικής εποχής (4<sup>ος</sup> – 3<sup>ος</sup> π.Χ. αιώνας). Στην ανατολική πλευρά του φρουρίου κατοικούσαν οι εκάστοτε Ξένοι αξιωματούχοι και στη δυτική οι Έλληνες πρόκριτοι (Ψαρομαχαλάς). Εδώ ιδρύθηκε νοσοκομείο από το κληροδότημα του «Κύρη τ' Αναπλιού» Νέριου Ατσαγιόλη (1394).

Το 1713 το προβλεπτής Αυγουστίνος Σαγρέδος, οποίος έκανε πολλά οχυρωματικά έργα στο Παλαμήδι και στην πόλη, κατασκεύασε λίθινη σκάλα που ένωνε την πόλη με την Ακροναυπλία και διατηρείται μέχρι σήμερα.

Μέχρι το Μάρτιο του 1970, στο δυτικό άκρο της Ακροναυπλίας σωζόταν ο στρατώνας του Καποδίστρια, που χρησιμοποιήθηκε αργότερα ως ποινικές φυλακές και φυλακές πολιτικών κρατούμενων. Αργότερα γκρεμίσθηκε για να οικοδομηθεί το «Ξενία Παλλάς», μετά την ίδρυση του ανατολικού «Ξενία», που αλλοίωσαν την αισθητική της ακρόπολης.

Ανεβαίνοντας το δρόμο προς την Ακροναυπλία, συναντάμε την πλατεία και την ακτή της Αρβανιτιάς. Εδώ βρίσκεται η προτομή του Δημητρίου Σαγιά, δημάρχου Ναυπλιέων (1946 – 1966), στον οποίο οφείλουμε την δενδροφύτευση του χώρου. Ακολουθώντας δυτικά τον «γύρο της Αρβανιτιάς», βρισκόμαστε στην παραλία του Ναυπλίου, ενώ ακολουθώντας τη νότια οδό, κάτω από το Παλαμήδι, φτάνουμε στην Καραθώνα, ένας συχνός περίπατος των Ναυπλιέων.

Αριστερά μας, προτού μπούμε στην πόλη, υψώνεται το πολυτραγουδημένο Παλαμήδι (ύψος 220 μ.). σήμερα ανεβαίνει κανείς με αυτοκίνητο από την ανατολική πλευρά. Άλλοι προτιμούν ν' ανέβουν στο κάστρο από τα, κατά την παράδοση, 999 σκαλιά, που ανακαινίσθηκαν επί Όθωνας. Το Παλαμήδι οχυρώθηκε από τους Ενετούς τον 17<sup>ο</sup> αιώνα. Τα οχυρωματικά έργα άρχισε ο πορθητής Φραγκίσκος Μοροζίνι και τελείωσαν τα τελευταία χρόνια της δεύτερης

Ενετοκρατίας (1686 – 1715). Έχει επτά ντάπιες, οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους με έναν αυλόγυρο, που τον έλεγαν τοίχο του περιβόλου. Στο φρούριο υπάρχει το ιστορικό εκκλησάκι του Αποστόλου Ανδρέα, χώρο τελευταία μουσικών συναυλιών του φεστιβάλ του Ναυπλίου. Στο φρουριακό αυτό συγκρότημα, που έκανε το Παλαμήδι απόρθητο, βλέπουμε τον θυρεό των Ενετών, τη λιοντάρη του Αγίου Μάρκου. Τα κελιά των κάστρων χρησίμευσαν αργότερα ως εγκληματικές φυλακές. Στο Αλωνάκι, λίγα βήματα έξω από το κάστρο, είχε στηθεί η φοβερή Καρμανιόλα. Η εκπόρθηση του Παλαμηδίου στις 30 Νοεμβρίου 1822 από τον Στάικο Σταϊκόπουλο στερήωσε το αίσθημα της ελευθερίας των Ελλήνων.

Στην Πρόνοια, επί της οδού Μιχ. Ιατρού, συναντάμε, πηγαίνοντας προς το νεκροταφείο, το Λέοντα των Βαυαρών. Έχει λαξευτεί στο βράχο, κοιμώμενος, από το γερμανό γλύπτη Ζήγκελ, στη μνήμη των αποθανόντων Βαυαρών, κατά παραγγελία του φιλέλληνα βασιλιά Λουδοβίκου, πατέρα του Όθωνα. Επισήμως το μνημείο τούτο λεγόταν «ηρώον» ενώ οι αντικαθεστωτικοί το από καλούσαν «αγγουρών» - σκωπικά απ' την αιτία του θανάτου τους.

Στην οδό Βασ. Αλεξάνδρου αρ. 1 λειτουργεί από το 1974 το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα «Β. Παπαντωνίου», που διευθύνει η ενδυματολόγος και λαογράφος κ. Ιωάννα Παπαντωνίου. Οι συλλογές του μουσείου περιλαμβάνουν σήμερα περισσότερα από 20.000 αντικείμενα: φορεσιές, υφαντά, κεντήματα, σκεύη, εργαλεία, κ.α. Το μουσείο είναι παρέμεινε κλειστό από το 1996 έως το 1999. Το 1981 πήρε το Ευρωπαϊκό βραβείο του Μουσείου της χρονιάς.

Δίπλα στο Πελοποννησιακό Ίδρυμα (Βασ. Αλεξάνδρου) βρίσκεται η Αίθουσα Τέχνης, που εκθέτει συχνά πρωτοποριακά έργα Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών.

Η Αγία Μονή, γυναικείο μοναστήρι, απέχει 3 χιλιόμετρα ανατολικά του Ναυπλίου και ιδρύθηκε από τον επίσκοπο Άργους και Ναυπλίου Λέοντα. Το καθολικό της μονής, έργο του 1149, είναι πρότυπο βυζαντινής τέχνης. Την ιστορία της μονής έχει γράψει ο διδάκτωρ της Θεολογίας κ. Γεώργιος Χώρας (1975).

"Όλα τα κάστρα κι αν χαθούν  
και όλα κι' αν ρημάζουν  
το Παλαμήδι τ' όμορφο  
Θεός να το φυλάει".

Έτσι θέλει η Λαϊκή Μούσα το Παλαμήδι τ' Αναπλιού με το 999 πέτρινα σκαλοπάτια, να είναι κάτω από την προστασία του Θεού, γιατί ο βράχος αυτός των 220 μέτρων ύψους, το Παλαμήδι, δεν είναι οποιοδήποτε κάστρο, είναι ο θεματοφύλακας της Ελληνικής Ιστορίας, το σύμβολο του Ελληνισμού. Πράγματι το Παλαμήδι και κατ' επέκταση το Ναύπλιο, υπήρξε η καρδιά του ελληνικού αγώνα, η ψυχή της Ρωμιοσύνης, που συγκίνησε, κατά τον ιερό για Λευτεριά Αγώνα της Ελλάδας, τόσους φιλέλληνες.

Μεθυσμένοι απ' το αθάνατο κρασί του '21 κατά τον ποιητή, κατέβηκαν σ' αυτή τη γωνιά της Ελλάδας και πρόσφεραν τον εαυτό τους ολοκαύτωμα στο βωμό της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ. Αλλά και κατά τη Μυθολογία, ο τόπος αυτός φέρει τη θεϊκή σφραγίδα, αφού ο ιδρυτής του ο Ναύπλιος, έλκει την καταγωγή του από το θεό Ποσειδώνα.

Το Ναύπλιο θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο κατά την Αρχαία, τη Βυζαντινή και κυρίως τη Νεότερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Θα

λάβει μέρος στην Αργοναυτική εκστρατεία και αργότερα στον Τρωικό Πόλεμο με τον Παλαμήδη, το γιο του Ναύπλιου. Ξεχωριστή είναι η μοίρα του τόπου αυτού και κατά τη Βυζαντινή περίοδο της Ελληνικής Ιστορίας. Προικισμένο από τη φύση με τη στρατηγική του θέση – απλώνεται στο μυχό του Αργολικού κόλπου και προστατεύεται από τους πέτρινους όγκους του Παλαμηδίου και της Ακροναυπλίας – θα προσελκύσει το ενδιαφέρον των Βυζαντινών αυτοκρατόρων, οι οποίοι θα επισημάνουν την εμπορική θέση της πόλης. Ο Θεόδωρος Σγουρός, που διορίστηκε από τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου, Μανουήλ Κομνηνό, το 1180 π.Χ. άρχοντας του Ναυπλίου και ο γιος του, Λέων Σγουρός, θα καταστήσουν την πόλη αξιόλογο κέντρο. Τη σημασία της πόλης του Ναυπλίου διέγνωσαν και οι λαοί της Ευρώπης. Οι Φράγκοι τον 12<sup>ο</sup> αιώνα με αρχιστράτηγο τον Γοδεφρείδο Βιλλαρδουίνο θα καταλάβουν την πόλη, η οποία, επί ένα περίπου αιώνα, θα μείνει κάτω από την κυριαρχία των Φράγκων. Μεγάλα οχυρωματικά έργα θα προστατεύσουν την πόλη κατά την Φραγκοκρατία.

Κυρίως όμως το Ναύπλιο θα οχυρωθεί από τους Ενετούς, οι οποίοι κατέλαβαν μετά τους Φράγκους την πόλη. Έντονη είναι η Βενετσιάνικη παρουσία με τα μεγάλα οχυρωματικά έργα στο Παλαμήδι, στην Ακροναυπλία και στο μικρό νησάκι μεσ' το λιμάνι του Ναυπλίου, το Μπούρτζι. Ο αρχιστράτηγος των Ενετών, Φραγκίσκος Μοροζίνι, θα κάνει το Ναύπλιο πρωτεύουσα του νομού Ρωμανίας, με το όνομα «Νάπολι ντι Ρωμάνια» και ο Αυγουστίνος Σαγρέδος θα κτίσει μεγαλόπρεπα κτήρια, όπως το σημερινό Αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης, που φέρει το όνομα του και θα συμπληρώσει το οχυρωματικό έργο, ώστε να γίνει το Ναύπλιο με τα κάστρα του η σπουδαιότερη πόλη της Πελοποννήσου και όπως λει το δημοτικό τραγούδι:

«Ήταν η καύχηση, κορώνα του Μορέα  
Κι όλα του υποτάζονταν, σαν τον Αρχιερέα»

Την τύχη της πόλης του Ναυπλίου ζήλεψαν και οι Τούρκοι, οι οποίοι θα βάλουν στόχο τους τη κατάληψη της πόλης το 1715. Η πόλη όμως δεν κυριεύεται εύκολα, αφού το Παλαμήδι είναι απόρθητο, όπως φαίνεται από την γενναία προς τους Τούρκους απάντηση των Ενετών:

«Ανάπλι δος τα τα κλειδιά,  
Ανάπλι παραδόσου...  
Δεν παραδίνω τα κλειδιά και  
δεν έχω χαμπέρι  
στο Παλαμήδι κρέμονται και  
σύρε να τα πάρεις».

Μόνο μετά από προσασία του Σάλα, συνταγματάρχη Γάλλου, το Παλαμήδι θα κυριευθεί και ο τόπος θα τουρκέψει για ένα περίπου αιώνα. Όμως ακοίμητη αγρυπνά εδώ η ψυχή της Ρωμιοσύνης. Κι όταν θα σημάνει η μεγάλη ώρα του ξεσηκωμού του Γένους, θα πάλλεται εδώ η καρδιά του Ελληνικού Αγώνα. Και ήλθε το πλήρωμα του χρόνου, μια νύχτα βροχερή και ασέληνη, 29 Νοεμβρίου 1822, ξημερώνοντας του Αποστόλου Ανδρέα, ο Σταϊκος Σταϊκόπουλος με τον Μοσχονησιώτη και τα 350 παλικάρια του, με απaráμιλλη ανδρεία, θα καταλάβουν το Παλαμήδι. Μετά δε από την προτροπή του Κολοκοτρώνη, του οποίου η ζωή και η δράση έχει δεθεί στενά με τον τόπο αυτό, οι Τούρκοι θα παραδώσουν τα κλειδιά όλων των φρουριών το Δεκέμβριο του 1822 και το Ναύπλιο θα γίνει το προπύργιο του Ελληνισμού και κατά τον Ναυπλιώτη Ιστορικό Μιχαήλ Λαμπρινίδη, «η Ιερά Κιβωτός, όπου διαφυλάσσεται η Εθνική της Ελλάδος ανεξαρτησία».

Το Ναύπλιο, ως πρωτεύουσα πλέον του νεοσύστατου Ελληνικού Έθνους και με τον πρώτο κυβερνήτη της Ελλάδας, Ιωάννη Καποδίστρια, τα αποκτήσκει Σχολή Ευελπίδων, το σημερινό Πολεμικό Μουσείο, Γεωργική σχολή στην Τίρυνθα και στρατώνες στο Άργος. Δεν θα προλάβει, όμως ο Ι. Καποδίστριας να πραγματοποιήσει το μεγαλόπνοο έργο του, αφού το νήμα της ζωής του θα διακοπεί από τη σφαίρα και το μαχαίρι των Μαυρομίχάληδων μπροστά στο Ναό του Αγίου Σπυριδώνα στις 27 Σεπτεμβρίου του 1831. Μετά από δυο έτη αβεβαιότητας και αναρχίας τον Ιανουάριο του 1833 φτάνει στο λιμάνι του Ναυπλίου ο πρώτος βασιλιάς της Ελλάδας, Όθωνας, με συνοδία 36 ξένων πλείων και πουλημελή ακολουθία. Σ' αυτή την πόλη θα βάλει τα θεμέλια του Α' Γυμνασίου της Ελλάδας, όπου διδάσκονταν, για πρώτη φορά τώρα, εκτός από την Ελληνική, Λατινική και Γερμανική γλώσσα, η Ιστορία, η Γεωγραφία, τα Μαθηματικά, η Φυσική και η Χημεία. Το επόμενο χρόνο 1834, πρωτεύουσα της Ελλάδας θα ανακηρυχθεί η Αθήνα και το Ναύπλιο θα συνεχίσει τη δική του διαδρομή μέσα στο πέρασμα του χρόνου και μέχρι σήμερα, θα διατηρήσει την εκλεπτυσμένη και αρχοντική φυσιογνωμία του.

Σήμερα, πρωτεύουσα του νομού Αργολίδας, παραμένει αγέρωχο και υπερήφανο για την ιστορική του διαδρομή και τα μνημεία του. Τείχη και πύργοι, κάστρα και μπουντρούμια, κανόνια και λαξευτά στους βράχους βενετσιάνικα λιοντάρια, τζαμιά και τουρκικές κρήνες, βυζαντινές εκκλησίες και μεγαλόπρεπα αρχοντικά, κατάφορτα όλα με κουρνιασμένες παραδόσεις και μνήμες, θυμίζουν στον επισκέπτη της πόλης τη βαρυσήμαντη ιστορική πορεία αυτού του τόπου. Κάθε πέτρα και μια μνήμη, κάθε γωνιά και ένας αγώνας.

Τα χρόνια περνούν, οι άνθρωποι έρχονται και παρέρχονται, τα ιστορικά, όμως μνημεία μένουν αθάνατα στην αιωνιότητα, για να διδάσκουν εσαεί ότι σ' αυτά τα μέρη έζησαν κάποιοι άνθρωποι με τους

θρύλους και τις παραδόσεις, την ιστορία και τον πολιτισμό τους. Χρέος των μεταγενεστέρων είναι η διατήρηση αυτών των μνημείων, γιατί αυτά διατηρούν ζωντανή τη μνήμη της Ιστορίας, αφυπνίζουν την Εθνική συνείδηση και διεγείρουν το πνεύμα προς δράση και δημιουργία.



7.1 Αρχαιολογικό Μουσείο

8.1 Τριανόν

9.1 Μεγάλος Δρόμος



10.1 Πινακοθήκη Ναυπλίου

### 2.2.1 Η ομορφότερη πόλη της Ελλάδας.

«Λες, δεν υπάρχει Παράδεισος,  
Και όμως, κατοικώ στο Ναύπλιο».

Η παραπάνω φράση του Χρήστου Ε. Κατσιγιάννη («Κάποτε Άγγελοι»), δείχνει με απλό τρόπο την άποψη που επικρατεί στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ότι το Ναύπλιο θεωρείται ως μια από τις ομορφότερες πόλεις της Ελλάδας.

Ο Πωλ Μωράν στο βιβλίο του «Μεσόγειος, θάλασσα των εκπλήξεων» γράφει:

«Το Ναύπλιο, απ' όλα τα λιμάνια της Ελλάδας είναι το πιο γραφικό,  
αφού πρώτα υπήρξε το πιο ένδοξο και το πιο περιζήτητο απ' όλους  
τους κατακτητές που ήρθαν από την Ανατολή ή τη Δύση».

Αυτή η Ιστορική διάσταση φαίνεται από το λόγια του Ναυπιώτη Άγγελου Τερζάκη:

«...στο Ναύπλιο ο χρόνος έχει εξαγιάσει το αίμα και το θάνατο,  
τα μετουσίωσε σε μνημεία της ομορφιάς, μιας αυστηρής ομορφιάς,  
που απαιτεί προετοιμασία ψυχής, μύηση, για να την προσεγγίσεις.  
Κι ευλάβεια».

Με μια τέτοια ρομαντική και νοσταλγική διάθεση ο περίφημος Γάλλος περιηγητής Roubieville αποχαιρετούσε το Ναύπλιο όταν έλεγε:

«Ήμουν λυπημένος για πρώτη φορά...  
και στύλωσα με θλίψη τα μάτια μου στην πόλη που φαινόταν ότι μας  
έφευγε...  
Χαιρετούσα την αρχαία αυτή πολιτεία,  
τους χώρους τους τόσο υμνημένους,  
τον όμορφο αυτόν τόπο...».



Σ' αυτόν τον όμορφο τόπο πρωτοείδε ο θεός Ποσειδώνας την πανέμορφη κόρη του Δαναού Αμμώνη και την ερωτεύθηκε. Από την ένωση τους γεννήθηκε σε κάποια ακτή της Εύβοιας ο Ναύπλιος που όταν μεγάλωσε έφτασε με το καράβι του στο μυχό του Αργολικού κόλπου και ίδρυσε εκεί την αρχαία πόλη της Ναυπλίας, που πήρε τ' όνομα του.

### **2.3 Γύρω από το Ναύπλιο.**

Με αφετηρία το Ναύπλιο ο ταξιδιώτης/επισκέπτης μπορεί να επισκεφθεί το σημαντικότερο Βυζαντινό Μοναστήρι της Αγίας μονής στην Άρια, αφιερωμένο στη Ζωοδόχο Πηγή που χτίστηκε το 1143 μ.Χ. Για μπάνιο μπορεί να πάει στην υπέροχη αμμουδερή παραλία της Καραθώνας.

Σε απόσταση 30 περίπου χιλιομέτρων βρίσκεται το ορεινό χωριό Αραχναίο, με 1.100 μόνιμους κατοίκους, στους πρόποδες του ομώνυμου βουνού. Οι κάτοικοι ασχολούνται με την κτηνοτροφία και την καλλιέργεια καπνού. Εκεί μπορείτε να επισκεφθείτε το Βυζαντινό Μοναστήρι της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, γνωστό ως «Μονή Ταλαντίου» ή «Παναγία του Χελιού». Υπάρχουν δυο κτίσματα: το παλαιότερο του 14<sup>ου</sup> αιώνα και το νεότερο του 16<sup>ου</sup> αιώνα.

Τέλος, από το Ναύπλιο μπορείτε να επισκεφθείτε τα γραφικά χωριά Άγιο Αρκαδικό, Ν. Ροεινό, Προφήτη Ηλία, Άγιο Δημήτριο, Γιαννουλέϊκα και στα ταβερνάκια τους να δοκιμάσετε παραδοσιακές συνταγές όπως κουνέλι λεμονάτο, μελιτζάνες με σκόρδο ή στο φούρνο με τυρί, τρυγόνια κρασάτο και υπέροχη σούβλα. Βέβαια υπάρχουν και παραδοσιακά γλυκά όπως αμυγδαλωτά, γλυκό σύκο, φράπα, κρασάτα καθώς και λικέρ βερύκοκο.

## 2.4 Ναύπλιο και τουρισμός

Εκτός των άλλων, το Ναύπλιο χαρακτηρίζεται για το έντονο τουριστικό ενδιαφέρον το οποίο δείχνουν ολοένα και αυξανόμενος αριθμός ανθρώπων. Και πώς να μην υπάρχει αυτή η έλξη προς την πόλη του Ναυπλίου αφού η ομορφιά του είναι απaráμιλλη. Ειδικά τα τελευταία χρόνια με τη σημαντική βελτίωση των οδικών αξόνων οι αποστάσεις έχουν ελαχιστοποιηθεί. Πιο συγκεκριμένα μάλιστα, από την Πρωτεύουσα, απ' όπου και προέρχεται ο μεγαλύτερος όγκος επισκεπτών. Δεν υπάρχει τριήμερο (αργία + Σαββατοκύριακο) που η πόλη του Ναυπλίου να μην πλημμυρίζει από κόσμο, δεν υπάρχει Σαββατοκύριακο που όλα τα ξενοδοχεία να μην είναι «γεμάτα». Ειδικά το καλοκαίρι και τις γιορτινές περιόδους αυτό συμβαίνει καθημερινά για όλη τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου.

Έτσι, λόγω των ανωτέρω το Ναύπλιο δεν θα μπορούσε να μην απαρτίζεται από ξενοδοχειακές μονάδες, μικρές ή μεγάλες, πανσιόν ακόμη και από ενοικιαζόμενα δωμάτια. Πιο ειδικά, οι ξενοδοχειακές αυτές μονάδες, χωρίζονται σε δυο κατηγορίες κατά κάποιο τρόπο. Σ' αυτές που βρίσκονται στην παλιά πόλη και έχουν ένα ξεχωριστό, αναπαλαιωμένο, παραδοσιακό στυλ και σ' αυτές που βρίσκονται στην νέα πόλη και είναι ελεύθερες να κατασκευαστούν όπως επιθυμούν οι ιδιοκτήτες τους. Εδώ θα πρέπει να πούμε ότι στις πρώτες δεν μπορεί να γίνουν εύκολα παρεμβάσεις μα μόνο με την άδεια της αρχαιολογικής υπηρεσίας.

Σ' αυτό το σημείο μπορούμε να αναφέρουμε ενδεικτικά μερικές μονάδες λίγο πιο αναλυτικά για να δώσουμε μια καλύτερη εικόνα. Ξεκινώντας, θα πρέπει να αναφέρουμε πρώτο και όχι άδικα, αφού έχει χαρακτηριστεί ένα από τα καλύτερα ξενοδοχεία της Ελλάδας και είναι στις υψηλές θέσεις στα καλύτερα ξενοδοχεία του κόσμου. Αυτό δεν είναι άλλο από το Ναυπλία Παλλάς το οποίο περιλαμβάνει και τα Ναυπλία Παλλάς

μπανκαλόους απίστευτης ομορφιάς, ξεχωριστά μικρά σπιτάκια σκαμμένα μέσα στο βράχο, με ιδιωτικές πισίνες και πάρα πολλές ανέσεις καθώς και μια μαγευτική θέα. Το ξενοδοχείο έχει 51 δωμάτια και προσφέρει αναρίθμητες ανέσεις. Βέβαια οι τιμές είναι ανάλογες ενός ξενοδοχείου πολλών αστέρων αφού οι τιμές για το δίκλινο κοστίζουν από 550 – 1.200€ τη βραδιά, ενώ τα μονόκλινα κοστίζουν 1.000 – 2.100€ τη βραδιά. Όσο για τα μπανκαλόους που προαναφέραμε στοιχίζουν από 700 – 3.500€ τη βραδιά. Ξεχωριστή θέση σε όλα αυτά κατέχει το εστιατόριο του ξενοδοχείου, το οποίο στεγάζεται σε ένα αυτόνομο κτίριο δίνοντας τη δυνατότητα σε κάθε πελάτη να θαυμάσει τη μαγευτική θέα που απλώνεται «κάτω από τα πόδια του».

Το μόνο ξενοδοχείο που προσπαθεί να το συναγωνιστεί στην πολυτέλεια και στις τιμές είναι το Αμφιτρύων. Είναι μια μονάδα που ξεκίνησε πρόσφατα τη λειτουργία της και προσφέρει σχεδόν ότι και το Ναυπλία Παλλάς και οι τιμές του κυμαίνονται στο ίδιο επίπεδο. Υπάρχουν 48 πολυτελή δωμάτια με καταπληκτική θέα με υπερσύγχρονες ανέσεις. Όπως γίνεται αντιληπτό αυτές οι δυο μονάδες έχουν συγκεκριμένο target – group πελατών με τους οποίους δουλεύουν.

Ξεφεύγοντας λίγο απ' τις δυο μεγάλες και πολυτελείς μονάδες, μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι τα μικρά αναπαλαιωμένα ξενοδοχεία που πλημμυρίζουν την παλιά πόλη ιδιαίτερα, δεν έχουν να ζηλέψουν τίποτα απ' αυτές τις μονάδες. Το καθένα με το ξεχωριστό του ύφος δίνει το προσωπικό του τόνο με το αποτέλεσμα να είναι αξέχαστο. Για παράδειγμα το Iliou suits (Α' κατ.) είναι ένα πανέμορφο αναπαλαιωμένο κτίριο το οποίο με το που μπαίνεις στο εσωτερικό του νομίζεις ότι είσαι σε άλλη εποχή. Έχει 6 δωμάτια τα οποία είναι εντελώς διαφορετικά στη διακόσμηση με το κοινό χαρακτηριστικό ότι όλα σε μεταφέρουν σε μια άλλη εποχή. Εδώ οι τιμές ξεκινούν από 90€ έως και 180€ τη βραδιά.

Ακόμα ένα υπέροχο αναπαλαιωμένο αρχοντικό είναι το Ξενοδοχείο Ναυσιμέδων (Α' κατ.) στο οποίο υπάρχουν 11 δωμάτια που αποπνέουν ένα άρωμα μιας άλλης εποχής. Μια διαφορετική νότα δίνει και η καταπράσινη αυλή του ξενοδοχείου. Δυο ακόμη πολύ ωραία ξενοδοχεία του ίδιου στυλ είναι το King Othon που πρόσφατα απέκτησε το δίδυμο αδερφάκι του το King Othon II. Στο κτίριο που στεγάζεται το πρώτο εκ των δύο, είχε μείνει ο βασιλιάς Όθων όταν είχε πρωτοέρθει στο Ναύπλιο γι' αυτό και οι σημερινοί ιδιοκτήτες του έδωσαν το ίδιο όνομα. Σ' αυτά τα δυο ξενοδοχεία οι τιμές ξεκινούν από 65€ και φτάνουν στ 90€. Υπάρχουν, όπως προανέφερα, αρκετά τέτοια ξενοδοχεία μέσα στην παλιά πόλη που δεν μπορούν όλα βέβαια να αναφερθούν αναλυτικά, όπως και αρκετά στη νέα πόλη, ώστε να ικανοποιήσουν τις ανάγκες για διαμονή των επισκεπτών. Βέβαια εδώ οι τιμές που συναντώνται είναι χαμηλότερες και ξεκινούν από 30€ έως και 200€ για όλα τα γούστα. Μεγάλος είναι και ο αριθμός των ενοικιαζόμενων δωματίων στην παλιά πόλη ιδιαίτερα, που έχουν μάλιστα και μεγάλη προτίμηση από τους επισκέπτες.

Κάνοντας μια βόλτα στα σοκάκια της παλιάς πόλης θα αντιληφθεί κανείς ότι υπάρχουν γύρω πολλά και όμορφα ταβερνάκια, που αποπνέουν μια ζεστασιά. Πολλές είναι και οι καφετέριες, όπου η πλειοψηφία τους βρίσκεται προς τη μεριά του λιμανιού και της θάλασσας έχοντας θέα το μαγευτικό Μπούρτζι.

Αρκετές είναι οι καφετερίες που βρίσκονται γύρω από την ιστορική πλατεία για πιο φιλοσοφικές και χαλαρές συζητήσεις. Υπάρχει βέβαια και ένας μικρός αριθμός από μικρά μπαράκια σε χώρους με ωραία διακόσμηση αλλά αυτά δεν επαρκούν τις μέρες που η πόλη πλημμυρίζει από επισκέπτες. Δεν θα μπορούσαν να λείπουν βέβαια όλα αυτά τα μαγαζάκια που έχουν σχέση με τον τουρισμό και πουλούν χιλιάδες είδη πραγμάτων. Από σουβενίρ που θυμίζουν το Ναύπλιο, αντίκες, το Μουσείο του

Κομπολογιού και άλλα πολλά που δελεάζουν τον επισκέπτη. Τέλος πρέπει να πούμε όλα τα μνημεία που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα είναι ανοικτά στον επισκέπτη ώστε να μπορούν να τα θαυμάσουν από κοντά. Το Παλαμήδι είναι ανοικτό ορισμένες ώρες της ημέρας και με ένα μικρό αντίτιμο ο τουρίστας μπορεί να ξεναγηθεί σ' όλο το Κάστρο. Το ίδιο συμβαίνει και με το Μπούρτζι, όπου караβάκια περνούν ανά τακτά χρονικά διαστήματα δίνοντας τη δυνατότητα να το επισκέπτη ο καθένας. Επιπλέον, όλα τα Μουσεία που βρίσκονται στο Ναύπλιο είναι ανοικτά και προσβάσιμα στο κοινό ώστε να θαυμάσει την προγενέστερη και μεταγενέστερη κληρονομιά της χώρας μας.

Βέβαια σ' όλα αυτά έχει συμβάλει η πολλή καλή σύνδεση της πόλης του Ναυπλίου με τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Από στεριάς, τα τακτά δρομολόγια των λεωφορείων του Κτελ που συνδέουν το Ναύπλιο με την Αθήνα και όχι μόνο, η γραμμή του τρένου, που πρόσφατα εκσυγχρονίστηκε με σκοπό τη γρήγορη και άνετη μεταφορά του επισκέπτη. Από θάλασσα υπάρχουν συνήθως το καλοκαίρι δρομολόγια ιπτάμενων δελφινιών, ακόμη και το πρόγραμμα των κρουαζιερόπλοιων που κάνουν στάση στο λιμάνι του Ναυπλίου για μερικές μέρες.

## Κεφάλαιο 3

### 3.1 5 χιλιετίες ηγεμόνας

Οι μυθικοί Αργείοι ηγεμόνες έχτισαν την πόλη τους αθάνατη... Πλάι στο κελάρυσμα του Ινάχου και την αφθονία του Ερασίνου ποταμού έδεσαν φυλαχτό – αντίμάχο στο πολυδίψειον Πελασγικό Άργος... Πέντε χιλιάδες χρόνια αδιάκοπης ιστορίας αναπνέουν στην μεγαλύτερη πόλη της Αργολίδας ανάμεσα στους αρχαιολογικούς χώρους και το ζωηρό σύγχρονο παλμό της... Στα ριζά του λόγου της Λάρισας με το Κάστρο, την Ακρόπολη και την Κατακεκρυμμένη Παναγιά και του λόγου της Ασπίδας, ανασταίνονται απ' τα ερείπια τους η Αρχαία Αγορά, οι ναοί της Δειράδας, προϊστορικοί οικισμοί, ρωμαϊκά κτίσματα, το λαξευτό αρχαίο θέατρο του 4<sup>ου</sup> αιώνα π.Χ. Τα νεοκλασικά αρχοντικά και δημόσια κτίρια, οι βυζαντινοί ναοί, το αρχαιολογικό Μουσείο και η πλούσια πολιτιστική δραστηριότητα του Άργους συμπορεύεται με έντονο εμπορικό χαρακτήρα της πόλης... Δίκαια και αδιαμφισβήτητα διεκδικεί το σκήπτρο της αρχαιότερης πόλης της Ευρώπης...

### **3.1.1 Άργος:**

- 1) Πόλη της Κύπρου στην οποία, κατά τη μυθολογία, μέσα στο ναό του Ερυθίου Απόλλωνα η Αφροδίτη βρήκε τον Άδωνη νεκρό. Υπάρχει πιθανότητα να είναι η ίδια με την πόλη Άρσος της Μεσαορίας, στην οποία βρέθηκαν ερείπια ναού άγνωστου θεού.
- 2) Αρχαιότατη πόλη βορειοανατολικά της σημερινής Αμφιλοχίας. Κτίστηκε από την Αμφίλοχο, γιο του Αργείου Αμφιάραου. Κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο επιχείρησαν να καταλάβουν την πόλη οι Αμβρακιώτες, αλλά δεν πέτυχαν.
- 3) Κωμόπολη της επαρχίας και του νομού Καστοριάς με 6.000 κατ. Είναι έδρα του Δήμου Ορεστικού, στον οποίο ανήκει και το χωριό Κρεμαστό. Κέντρο καπνοπαραγωγής και δημητριακών.
- 4) Έτσι ονομάζει ο Όμηρος την περιοχή μεταξύ των Θερμοπυλών και του Πηνειού και όλους τους Έλληνες που πήραν μέρος στον Τρωικό πόλεμο τους ονομάζει Αργείους.
- 5) Γιος του Φρίξου και της Χαλκιόπης. Είχε τρία αδέρφια μικρότερα από αυτόν, τον Μέλανα, τον Φροντίδα και τον Κυτισούρο με τους συνεργάστηκε για τη ναυπήγηση του σκάφους «Αργώ». Με το πλοίο αυτό ο Ιάσοντας και οι Αργοναύτες εκστράτευσαν για το χρυσόμαλλο δέρμα στην Κολχίδα.
- 6) Γιος του Δία και της Νιόβης, αδελφός του Πελασγού. Διαδέχτηκε τον παππού του Φορωνέα από τη μητέρα του, στη βασιλεία του Άργους και που από αυτόν πήρε το όνομα του η πόλη Άργος.
- 7) Το όνομα αυτό είχε το σκυλί του Οδυσσέα. Ήταν πολύ πιστό και αν και ήταν κατάκοιτο και πολύ γέρικο, ζούσε μόνο για να ξαναδεί και να ξαναζήσει μετά από είκοσι χρόνια απουσίας τον κύριο του.
- 8) Μυθικό πρόσωπο που γεννήθηκε από τη Γη ή κατ' άλλους ήταν γιος του Αγήνορα, εγγονός του Άργου ήρωα της Αργολίδας. Σύμφωνα με τους μύθους, είχε μάτια σε όλο του σώμα, από τα

οποία όταν τα μισά κοιμόντουσαν τα υπόλοιπα έμενα ανοικτά. Σύμφωνα με άλλους είχε τέσσερα μόνο μάτια, δυο μπροστά και δυο πίσω και έβλεπε προς όλες τις κατευθύνσεις. Οι αρχαίοι του απέδιδαν όπως και στον παππού του, το φόνο της Έχιδνας και του αρκάδιου Ταύρου.

- 9) Πόλη του νομού Αργολίδας και πρωτεύουσα της επαρχίας Άργους. Βρίσκεται στην ομώνυμη πεδιάδα και έχει 25.000 κατοίκους. Αποτελεί εμπορικό κέντρο των γύρω γεωργικών περιοχών και συνδέεται σιδηροδρομικών με την Κόρινθο, Ναύπλιο και Τρίπολη.

Το όνομα της πόλης είναι Πελασγικής καταγωγής και σημαίνει «παραθαλάσσια πεδιάδα». Ο Ίναχος γέννησε τον Φορωνέα, ο φορωνέας τον Άργο, ο Άργος τον Πείρασο και Φόρβαντα, ο Φόρβαντας τον Τρίοπα, ο Τρίοπας τον Ίασο και τον Αγήνορα, ο Αγήνορας τον Κρότωπο, ο Κρότωπος τον Σθενέλα και ο Σθενέλας τον Γελάνορα, που διαδέχτηκε ο Δαναός, που τον διαδέχτηκε ο Λυγκέας, που γέννησε τον Άβα που γέννησε τον Ακρίσιο και τον Προίτο...

Και μόνο διαβάζοντας κανείς αυτόν τον ατέλειωτο κατάλογο των Βασιλιάδων της μπορεί αν καταλάβει πόσο παλιά είναι ετούτη εδώ η πόλη που κατάφερε να επιβιώσει ως τις μέρες μας εδώ και 5.000 χρόνια, αφού σύμφωνα με τη μυθολογία ο γιος του βασιλιά των Πελασγών Ινάχου ίδρυσε το «Φορωνικόν Άστυ» που έγινε γνωστό σ' εμάς με το όνομα του γιου του: Άργος.

Σε χαρισματική θέση ευρισκόμενο, με την αργολική πεδιάδα στα πόδια του και την προστατευτική κάλυψη των λόφων της Λάρισας και τις Δειράδας (γνωστότερης ως Ασπίδας), το βασίλειο του Άργους θα παίξει σπουδαίο ρόλο στην ευρύτερη περιοχή της Αργολίδας.

Ο πρώτος οικισμός των διασκορπισμένων κατοίκων έγινε στη δεξιά όχθη του ποταμού Χαράδρου.



Μετά τη βασιλεία των 7 ηγεμόνων του οίκου του Φορωνέα, το Άργος κατακτήθηκε από τον Αιγύπτιο Δαναό. Η ύπαρξη του αποδεικνύεται από την πυραμίδα των Κεχρεών, που σώζεται σε όλη την Αργολίδα και το Άργος έγινε η ισχυρότερη πόλη της περιοχής. Μετά τρεις γενιές, το κράτος χωρίστηκε στα δυο, ένα με κέντρο το Άργος ( με τον Ακρίσιο) και ένα με κέντρο την Τίρυνθα και Μιδέα (με τον Προίτο).

Πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο με 80 πλοία και αρχηγό τον Διομήδη.

Όμως γύρω στο 1500 μ.Χ. ξέσπασαν ταραχές με αποτέλεσμα να ανατραπεί η βασιλεία και να βρουν ευκαιρία οι Δωριείς να το καταλάβουν. Οι διάδοχοι του τελευταίου βασιλιά Ηρακλείδη Τημένου, επέκτειναν την κυριαρχία τους σχεδόν σε όλη τη σημερινή Κόρινθο, γιατί οριστικά η βασιλεία καταργήθηκε την εποχή του Μέλτα, το 13<sup>ο</sup> αιώνα.

Το Άργος, θα γνωρίσει τη μεγαλύτερη ακμή του στο τέλος τους 7<sup>ου</sup> αιώνα π.Χ. επεκτείνοντας την επιρροή τους σε όλη την ανατολική Πελοπόννησο, αλλά και αναδεικνύοντας στη συνέχεια κορυφαίους καλλιτέχνες. Περίφημοι γλύπτες ανεδείχθησαν ο Αγελάδας και Πολύκτειπος αποκτώντας μια ευρύτερη πολιτισμική ακτινοβολία. Στη συνέχεια θα δεχθεί διαδοχικές επιθέσεις και θα κατακτηθεί από Έλληνες, Ρωμαίους, Ενετούς, Γότθους, Σλάβους και Βυζαντινούς.

Το 346 π.Χ. η πόλη προσχώρησε στην Αμφικτιονία, που οργάνωσε ο Φίλιππος της Μακεδονίας. Το 323 π.Χ. πήρε μέρος στον Λαμιακό πόλεμο ενάντια στον Αντίπατρο. Το 229 π.Χ. έγινε μέλος της Αχαϊκής συμπολιτείας και το 197 π.Χ. καταλήφθηκε από τη Σπάρτη, αλλά γρήγορα ξαναπήρε την ανεξαρτησία.

Το 267 π.Χ. καταλήφθηκε από τους Γότθους και το 395 από τον Αλάριχο. Αργότερα και μέχρι τον 11<sup>ο</sup> αιώνα το Άργος έπεσε σε μαρασμό

και ξαναπέκτησε την παλιά σημασία του, στα χρόνια του Λέοντα Σγουρού, του Μιχαήλ και των Ενετών.

Το 1397 καταλήφθηκε από τον Τούρκο Βαγιαζήτ πασά Γιακούβ και μέχρι το 1502, καταστράφηκε ολοσχερώς από τις καταλήψεις τότε των Τούρκων και τότε των Ενετών. Σημαντικό αγροτικό κέντρο της Βυζαντινής περιόδου, το Άργος θα περιέλθει στην κυριαρχία των Φράγκων το 1212, των Ενετών το 1388 έως το 1463 και από το 1687 έως το 1715 και των Τούρκων έως το 1821.

Το 1821 ήταν από τις πρώτες πόλεις που μπήκαν στον αγώνα και πολέμησε ηρωικά μέχρι το τέλος. Στην ακρόπολη του Άργους κλείστηκε ο Δημήτριος Υψηλάντης και εμπόδισε την προέλαση του Δράμαλη. Το Δεκέμβριο του 1823, διαλύθηκε από τους Πάνο Κολοκοτρώνη, Δικαίο και Χατζηχρήστου το νομοθετικό σώμα.

Τον Ιούλιο του 1825, πυρπολήθηκε από τον Ιμπραήμ, και τον Ιούλιο του 1829, έγινε εκεί η Δ' Εθνοσυνέλευση από τον Καποδίστρια, ενώ το Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου, η Ε' Εθνοσυνέλευση από τον Αυγουστίνο.

Σήμερα γνωρίζει μια νέα ακμή ως αγροτικό, βιομηχανικό και εμπορικό κέντρο της Αργολίδας και καλωσορίζει τον επισκέπτη παρέχοντας του την ανεκτίμητη ιστορική του προίκα: την Ακρόπολη της Λάρισας, το Ιερό τους Πυθίου Απόλλωνα και της Αθηνάς Οξυδερκούς, το Μυκηναϊκό νεκροταφείο της Δειράδας, την χτισμένη πάνω στο αρχαίο ιερό της Ήρας Ακράϊας «Παναγία της Βράχου», το Νυμφαίο, το 20.000 θέσεων αρχαίο θέατρο (όπου έγινε η Δ' Εθνοσυνέλευση), τις Ρωμαϊκές Θέρμες, την Αρχαία Αγορά, το Ωδείο και το Ιερό της Αφροδίτης. Ακόμη τις εκκλησίες του Πολιούχου Αγίου Πέτρου Επισκόπου του Άργους και του Αγίου Ιωάννη, τους Στρατώνες του Καποδίστρια και πολλά αξιόλογα νεοκλασικά. Σ' ένα από αυτά, στο

αρχοντικό του Καλλέργη, στεγάζεται σήμερα ένα από τα σημαντικότερα Μουσεία της Ελλάδας, το Μουσείο του Άργους.

Από τα αξιοθέατα ξεχωρίζει και το θέατρο χτισμένο τον 4<sup>ο</sup> αιώνα, ένα από τα μεγαλύτερα της αρχαίας Ελλάδας χωρητικότητας 20.000 θέσεων, που ήρθε στο φως από τις ανασκαφές της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής.

Στο Άργος, εξάλλου ο ταξιδιώτης θα έχει την ευκαιρία να δοκιμάσει τους φυσικούς καρπούς της Αργολικής γης, με την ιδιαίτερη γεύση, όπως τα περίφημα εσπεριδοειδή, τα νόστιμα βερίκοκα, τα εξαιρετικής ποιότητας λαχανικά, καθώς και λικέρ βερίκοκο.



Το Ωδείο.



Οι Στρατώνες του Καποδίστρια.

Πολύ μικρή είναι η ανάπτυξη του τουρισμού στη πόλη του Άργους και αυτό είναι φυσιολογικό αφού εκτός των λιγοστών αρχαιολογικών χώρων δεν έχει κάτι άλλο να επιδείξει.Ελάχιστα είναι και τα ξεναδοχεία , χαμηλής κατηγορίας και αισθητικής,σε μια όχι και τόσο όμορφη πόλη.Οι περισσότεροι επισκέπτες είναι περαστικοί και έρχονται να δουν τη Λάρισα,το κάστρο του Άργους όπως προαναφέραμε,το αρχαίο ωδείο με το μικρό θεατράκι.Λιγοστά είναι και τα μαγαζιά διασκέδασης και απλά καλύπτουν τις τοπικές αναγκες.

### **3.2 Γύρω από το Άργος.**

Το Άργος αποτελεί ιδανική αφετηρία για την εξερεύνηση τόπων με μεγάλη ιστορική και αρχαιολογική αξία, αλλά και τόπων με ιδιαίτερο φυσικό κάλλος. Αρχικά θα δείτε το Ηραίο, ναό αφιερωμένο στην προστάτιδα θεά του Άργους, την Ήρα.

Πηγαίνοντας ανατολικά, στο Δήμο Μιδέας, μπορείτε να επισκεφθείτε τον Αρχαιολογική χώρο των Δενδρών (κοντά στο χωριό Μάνεση) με του περίφημους θολωτούς τάφους και τη Μυκηναϊκή Ακρόπολη της Μιδέας. Η Μιδέα σύμφωνα με την μυθολογία ήταν πατρίδα της Αλκμήνης, μητέρα του Ηρακλή.

Ακόμη στην Αγία Τριάδα (Μέρμπακα) που είναι η έδρα του σημερινού Δήμου Μιδέας, μπορείτε να θαυμάσετε το μοναδικό σε ιστορική αξία, ομορφιά και αρχιτεκτονική Βυζαντινό ναό της Κοίμησης της Θεοτόκου του 12<sup>ου</sup> αιώνα, που αρχικά ήταν μοναστήρι. Η περιοχή του σημερινού Δήμου Μιδέας γνώρισε μεγάλη ακμή στα Μυκηναϊκά χρόνια και στη Βυζαντινή περίοδο. Αυτό αποδεικνύεται όχι μόνο επειδή η Αγία Τριάδα ήταν έδρα επισκοπής την περίοδο αυτή, αλλά και από τα άλλα δυο σημαντικά Βυζαντινά εκκλησάκια του 12<sup>ου</sup> αιώνα, της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (στο δρόμο από Αγία Τριάδα προς Ανυφί) και της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (αρχικά Αγίου Νικολάου) στο Χώνικα. Τα δυο αυτά εκκλησάκια και ο Ναός της Κοίμησης στην Αγία Τριάδα ήταν μετόχια της σημαντικής Αγίας Μονής στην Άρια Ναυπλίου, που χτίστηκε το 1143 μ.Χ.

Στην αντίθετη κατεύθυνση με αφετηρία πάντα το Άργος, μπορείτε να επισκεφθείτε το χωριό Ελληνικό για την πολυσυζητημένη πυραμίδα του, το προϊστορικό σπήλαιο του Κεφαλαρίου και την Εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής. Συνεχίζοντας παραλιακά θα φτάσετε στο Δήμο

Λέρνας, που περιλαμβάνει τις πρώην Κοινότητες Ανδρίτσας, Κιβερίου, Μύλων και Σκαφιδακίου.

Ο Δήμος αυτός, πήρε την ονομασία του από της πηγές της Λέρνας, όπου σύμφωνα με τη Μυθολογία ο Ηρακλής με τον Ιόλαο σκότωσαν το μυθικό τέρας Λερναία Ύδρα.

Στους Μύλους, μπορείτε να επισκεφθείτε το Αρχαιολογικό Μουσείο, το Κάστρο των Μύλων, τον Πύργο της Βασιλοπούλας, το σπίτι που είχε σαν αρχηγείο ο στρατηγός Μακρυγιάννης στη μάχη με τον Ιμπραήμ, μάχη πολύ κρίσιμη για τη θετική έκβαση της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. Μην παραλείψετε να δοκιμάσετε τα φημισμένα σουβλάκια των Μύλων ή να απολαύσετε ένα υπέροχο μπάνιο τρώγοντας φρέσκο ψάρι στο μαγευτικό Κιβέρι.

Τέλος, παίρνοντας τον παραλιακό δρόμο για το Ναύπλιο θα περάσετε από τα Νέα Κίο. Η στάση είναι απαραίτητη σ' αυτό το μικρό αλλά δυναμικό Δήμο του Νομού Αργολίδας, που αποτελεί συνέχεια της Κίου της Μικράς Ασίας. Χαρακτηριστικό του αποτελεί η φιλοξενία των κατοίκων και το ανεβασμένο πολιτιστικό τους επίπεδο. Πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις πραγματοποιούνται όλη τη διάρκεια του χρόνου με κορύφωση το καλοκαίρι που γίνονται τα «ΚΙΑΝΑ» και τα «ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ», εκδηλώσεις με μεγάλη εμβέλεια στο Νομό και έξω από αυτόν, που φέρνουν το θεατή σε επαφή με την πλούσια παράδοση της Κίου και της Μικρασίας αλλά και με τη σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία.

Στην ιχθυόσκαλα του Ερασίνου ποταμού μπορείτε να βρείτε ολόφρεσκα ψάρια κατ' ευθείαν από τις βάρκες των ψαράδων, ενώ στα ουζερί και τις ταβέρνες μπορείτε να απολαύσετε Κιώτικες νοστιμιές. Μην παραλείψετε να επισκεφθείτε την εκκλησία της «Θεομάνας» με θαυμαστές αγιογραφίες.

## Κεφάλαιο 4

### 4.1 Νέα Κίος

#### Ο παράδεισος του πολιτισμού

Είναι χτισμένη στις όχθες του Ερασίνου ποταμού και την όμορφη παραλία του Τημενίου, σε απόσταση 5 μόλις λεπτών από το Ναύπλιο. Στη Μικρασιάτικη καταγωγή των κατοίκων της οφείλεται η πλούσια πολιτιστική παράδοση και ο προοδευτικός της χαρακτήρας. Αμίμητα είναι τα θερινά δειλινά της Νέας Κίου στην παραλία, πλάι στην ιχθυόσκαλα με θέα το Ναύπλιο, ιδιαίτερα τις φωταγωγημένες βραδιές πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Στο Λαογραφικό Μουσείο θα συναντήσετε τους θησαυρούς της σπάνιας κληρονομιάς της. Στα πολλά ταβερνάκια και μεζεδοπωλεία της θα δοκιμάσετε μοναδικές Μικρασιάτικες λιχουδιές. Θα φιλοξενηθείτε στα σύγχρονα ξενοδοχεία και τα άρτια οργανωμένα ενοικιαζόμενα διαμερίσματα και δωμάτια του Δήμου.

Η παραλιακή αυτή κωμόπολη με τη θαυμάσια αμμουδιά παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια μεγάλη τουριστική κίνηση. Ειδικά τα πιο πρόσφατα χρόνια έχει αποκτήσει μεγάλη επισκεψιμότητα, ιδιαίτερα από ηλικιωμένους που κάνουν αμμόλουτρα, αφού η συγκεκριμένη άμμος έχει θεραπευτικές ιδιότητες κυρίως στις ρευματικές παθήσεις.



Πλατεία Ν. Κίου.

## **Κεφάλαιο 5**

### **5.1 Μιδέα**

#### **Υπαίθρια γοητεία**

Μόλις 10 λεπτά απ' το Ναύπλιο...

Τα χωριά του Δήμου Μιδέας, λιτά και αμακιγιάριστα, καρφωμένα στην ηρεμία του κάμπου και τις τραχιές πτυχές του Αραχναίου, προκαλούν τον υποψιασμένο εκδρομέα. Στον κάμπο, θα σας μεθύσει το άρωμα της ανθισμένης πορτοκαλιάς...

Στο ακριτικό Αραχναίο θα μοιραστείτε την ποιμενική ζωή των φιλόξενων κατοίκων. Εδώ θα γευτείτε την περίφημη γκιόσα στα ταβερνάκια του Δήμου και θα ανακαλύψετε μοναχικές διαδρομές για το αυτοκίνητο, τον μηχανόβιο, το 4Χ4, το ποδήλατο και τον πεζοπόρο ερευνητή (φαράγγι Καραμπαμπά...). Η Μυκηναϊκή Ακρόπολη της Μιδέας, ο αρχαιολογικός χώρος των Δενρδών με τους περίφημους βασιλικούς τάφους, ο εξαιρετικής αρχιτεκτονικής σημασίας ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου και το βυζαντινό εκκλησάκι της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα στο Ανυφί είναι τα μνημεία που πρέπει να επισκεφτείτε...



## **Κεφάλαιο 6**

### **6.1 Θεατρικά τοπία.**

Δεμένος στον ομφάλιο λώρο της Επιδαύριας γης ο Δήμος Ασκληπιείου, ημιορεινός και ακαταμάχητος πρεσβεύει το φιλόδοξο παρόν του. Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας, το Δημοτικό Ωδείο, οι σύγχρονες αθλητικές εγκαταστάσεις, το Μουσείο της Ελιάς, συνυπάρχουν αρμονικά με το αρχαιότερο γεφύρι του κόσμου, την ακρόπολη της Καζάρμας, τα πολλά βυζαντινά μνημεία και την επιβλητική σκιά του αρχαίου θεάτρου της Επιδαύρου, του Ασκληπιού και του Απόλλωνα Μαλεάτα... Φύση, μνημεία και τουριστικές υποδομές συνεργάζονται αγαθά στον τόνο του φιλέλληνα επισκέπτη. Τα Επιδαύρια είναι η θερινή κορύφωση του Δήμου.

#### **6.1.1 Ασκληπιείο:**

Στην αρχαία Ελλάδα ήταν ιατρικά κέντρα αφιερωμένα στον Ασκληπιό. Ασκληπιεία υπήρχαν σε ολόκληρη την Ελλάδα, αλλά σπουδαιότερα θεωρούνται αυτά της Τρίκκης, της Κω, της Περγάμου, της Επιδαύρου και της Αθήνας, τα οποία έχουν έρθει στο φως με τις ανασκαφές. Στα Ασκληπιεία υπηρετούσαν ιερείς, οι οποίοι μετέδιδαν απ πατέρα σε γιο μυστικά, που είχε αποκαλύψει ο θεός. Επίσης οι ιερείς έδιναν συμβουλές με τη μορφή χρησμών. Ο χαρακτήρας τους ήταν διπλός, γιατί ήταν ταυτόχρονα ιερά και νοσοκομεία, όπου εφαρμόζονταν διάφορες μέθοδοι θεραπείας (στο Ασκληπιείο της Κω έγινε διάσημος ο Ιπποκράτης για τις θεραπευτικές μεθόδους, που εφάρμοζε στους ασθενείς).

### **6.1.2 Ασκληπιεία:**

Γιορτή που γινόταν προς τιμή του Ασκληπιού στις αρχαίες πόλεις: Επίδαυρο, Κω, Αθήνα, Πέργαμος, Λάμψακο, Νίκαια, Λαοδίκεια, κ.α.

Γνωστότερα είναι τα Ασκληπιεία που τελούνταν κάθε 5 (πέντε) χρόνια στην Επίδαυρο, 9 (εννιά) μέρες μετά τα Ισθμια. Η γιορτή περιλάμβανε μουσικούς και γυμνικούς αγώνες.

### **6.1.3 Το Ασκληπιείο (Λυγουριό).**

Είναι ένας από τους σημαντικούς κόμβους της ανατολικής Αργολίδας. Απέχει 20 λεπτά από το Ναύπλιο (25 χιλιόμετρα) και έχει συγκοινωνιακή σύνδεση με τον Αργολικό και τον Σαρωνικό Κόλπο σε απόσταση 9 και 14 χιλιομέτρων αντίστοιχα. Από την Αθήνα είναι περίπου 130 χιλιόμετρα.

Μετά την εφαρμογή του σχεδίου «Ιωάννης Καποδίστριας» ο Δήμος περιλαμβάνει και τις πρώην Κοινότητες Αγίου Δημητρίου, Αδαμίου και Αρκαδικού. Είναι εμπορικό κέντρο με δυναμικές επιχειρήσεις: Λατομείων Μαρμάρων είναι το φημισμένο το μάρμαρο Λυγουριού – Ασκληπιείου), βιομηχανίες επεξεργασίας ξύλου, κεραμικών, τουριστικών και ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Έχει επίσης μεγάλη παραγωγή σιτηρών, καπνών και ελαίων.

Διαθέτει αξιόλογο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας με μοναδικά και πλούσια εκθέματα.

Στην ευρύτερη περιοχή το Δήμου Ασκληπιείου, υπάρχουν περίπου 300 κτίσματα χριστιανικών ναών. Σημαντικότεροι είναι, η παλαιότερη βασιλική του Αγίου Ιωάννη του Νηστευτή (6<sup>ος</sup> αι.), η Αγία Άννα (7<sup>ος</sup> αι.), οι βυζαντινοί ναοί Αγίων Ταξιαρχών (17<sup>ος</sup> αι.), Αγίου Αθανασίου (15<sup>ος</sup> αι.), Παναγιάς στο Κορώνη (14<sup>ος</sup> αι.), Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου (13<sup>ος</sup> αι.) και οι εξαιρετικοί ναοί Κοιμήσεως της Θεοτόκου (17<sup>ος</sup> αι.), Αγίου Ιωάννη του Ελεήμονος (11<sup>ος</sup> αι.) και Αγίας Μαρίας (17<sup>ος</sup> αι.).

Το Λυγουριό είναι η αρχαία Λήσσα των χρόνων της κλασικής αρχαιότητας. Ο Πausanίας μνημονεύει την κωμόπολη Λήσσα, όπου υπάρχει ναός της Αθηνάς και ξύλινο άγαλμα της.

Στο όρος Αραχναίο υπάρχουν βωμοί του Δία και της Ήρας, όπου τελούσαν θυσίες κάθε φορά που παρουσιαζόταν ανάγκη βροχής. Στους πρόποδες του σώζεται η βάση αρχαϊκού ορθογώνιου κτίσματος (4<sup>ος</sup> αι. π.Χ.) που μοιάζει με πυραμίδα.

Στην περιοχή Αρκαδικού σώζεται σε άριστη κατάσταση, δίπλα στον επαρχιακό δρόμο, Μυκηναϊκή γέφυρα καθώς και τμήματα Μυκηναϊκού κάστρου (Καζάρμα). Επίσης σε πολλές τοποθεσίες συναντάμε θεμέλια αρχαίων οικιών, τεχνητούς γηλόφους, τάφους, όστρακα και άλλα αρχαιολογικά ευρήματα, που μαρτυρούν την συνέχεια της ύπαρξης ζωής.

Στους Μεσαιωνικούς χρόνους έχουμε ευρήματα, κτίσματα και οχυρώσεις, που τεκμηριώνουν την ύπαρξη του Μεσαιωνικού Λυγουριού, του Παλαιού Λυγουριού (Παλυγουρό).

Το Λυγουριό υπάρχει και στην εποχή της ξενοκρατίας (Φράγκοι, Βενετοί, Τούρκοι) και μνημονεύεται στις επίσημες βενετικές απογραφές και τα κτηματολόγια.

Στην επανάσταση του 1821 προσέφερε πολλά στον αγώνα, σε έμπυχο και άψυχο υλικό.

Από το 1954 ξεκινάει ο παγκοσμίως γνωστός θεσμός των Επιδaurίων που εξελίχθηκε σε ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ, στο Αρχαίο Θέατρο του Ασκληπιείου, που από την πρώτη στιγμή τον αγκάλιασαν και τον στήριξαν οι κάτοικοι του Λυγουριού.

Στο Ασκληπιείο οργανώνονται Πολιτιστικές δραστηριότητες από δυο σημαντικούς και με πλούσια δράση Φορείς του τόπου, από την Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης (ΔΕΠΑΑ) και από τον Πολιτιστικό Σύλλογο «Ο ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ».

#### **6.1.4. Το Λυγουριό και η σχέση του με το τουρισμό**

Διασχίζοντας απλά το κεντρικό δρόμο του Λυγουριού εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς ότι υπάρχουν δεκάδες μεγάλα εστιατόρια και ταβέρνες,δυσανάλογες για τον πλυθησμό και τις ανάγκες αυτής της κωμόπολης.Το δεύτερο που παρατηρείς είναι ότι πάντα είναι σχεδόν άδειες,όσες φορές και να περάσεις το χειμώνα το ίδιο θα αντικρίσεις.Αυτό που προκαλεί πιο μεγάλη εντύπωση είναι ότι πάντα λειτουργούν και όλα είναι στην εντέλεια.Η απορία αυτή θα λυθεί αμέσως μόλις βρεθείς εκεί ένα καλοκαιρινό βραδάκι,ειδικά αν παίζεται έργο στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου.Τα караβάνια των επισκεπτών,ιδιαίτερα αλλοδαπών ,που επισκέπτονται το θέατρο, κατακλίζουν τα μαγάζα αυτά, ειδικά μετά το τέλος των παραστάσεων.Έξω θα δεις παρκαρισμένα δεκάδες λεωφορεία που μεταφέρουν τους ξένους τουρίστες και εκατοντάδες αυτοκίνητα.Πιο πάλια που οι συνθήκες ήταν διαφορετικές αυτά τα μαγάζα έχουν γράψει τη δική τους ιστορία.Εκεί πήγαιναν όλοι οι μεγάλοι καλλιτέχνες εκείνης της εποχής ,ειδικά οι ηθοποιοί των παραστάσεων, μεγάλα ονόματα σήμερα,αλλά και «ιερά τέρατα» του καλλιτεχνικού χώρου όπως ο Μίκης Θεοδωράκης και τόσοι άλλοι.Όμως σήμερα που τα μέσα μεταφοράς και οι σύγχρονες οδικές αρτηρίες έχουν μειώσει τις αποστάσεις λίγοι είναι οι καλλιτέχνες που πάνε σ αυτά τα μαγαζιά.

Στο Λυγουριό επίσης θα συναντήσουμε αρκετά ξενοδοχεία μεσαίων κατηγοριών τα οποία λειτουργούν κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες με όλο αυτό τον κόσμο που φέρνει το θέατρο.Βέβαια παλιότερα λειτουργούσαν πολλά περισσότερα αλλά όπως προαναφέραμε τα δεδομένα έχουν αλλάξει.

## 6.2 Ιερό Ασκληπιείου.

### Αρχαίο Θέατρο.

Το Ασκληπιείο της Επιδαύρου είναι ένας από τους τόπους της Αρχαιότητας που απέκτησε οικουμενική φήμη και σεβασμό. Υπήρξε το θρησκευτικό αλλά και πολιτικό κέντρο της πόλης – κράτους Αρχαίας ή Παλιάς Επιδαύρου, μιας μικρής σε σήμασια πόλης που έζησε στη σκιά των δυνατών κέντρων της εποχής, της Κορίνθου, της Σπάρτης και της Αθήνας.

Το Ασκληπιείο της Επιδαύρου θεωρήθηκε η αφετηρία της ιατρικής, που ασκήθηκε ως δύναμη και δόθηκε και στους ανθρώπους ως γνώση από το Θεό.

Οι αρχές της λατρείας στην Επίδαυρο, ανάγονται, τουλάχιστον στον 16<sup>ο</sup> αι. π.Χ. Στο λόφο του Κυνορτίου, πίσω από το θέατρο δημιουργήθηκε τότε ένα ασυνήθιστα μεγάλο για την εποχή μεγάλο ιερό. Ιδιαίτερη σημασία για την λατρεία έπαιξε το νερό, που αναβλύζει λίγο πιο πάνω από πηγές. Η κάθαρση με το νερό και η μετάληψη θεωρήθηκε ότι εξασφαλίζουν την υγεία και την ευτυχία.

Μετά την πτώση του μυκηναϊκού κόσμου το ιερό ξαναζωντανεύει γύρω στο 800 π.Χ., την εποχή που δημιουργούνται οι πόλεις – κράτη. Η λατρεία τώρα τίθεται υπό την προστασία του Απόλλωνα. Ο μύθος λει, ότι στο Κυνόρτιον Όρος ο Βασιλιάς της Επιδαύρου Μάλος ίδρυσε το ιερό του Απόλλωνος Μαλεάτα, κοντά στο οποίο η εγγονή του Κορωνίς έφερε στον κόσμο το γιο του Απόλλωνα, τον Ασκληπιό.

Με την ανάπτυξη του αστικού χαρακτήρα των αρχαίων πόλεων από τον 6<sup>ο</sup> π.Χ αι. και εξής η ανθρώπινη υγεία και η προσωπική ευτυχία ως αγαθό αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία για τον άνθρωπο. Η φήμη του ιερού της Επιδαύρου αυξάνεται, το ίδιο και οι προσκυνητές.

Έτσι προέκυψε η ανάγκη μεταφοράς του ιερού και γύρω στα μέσα του 6<sup>ου</sup> π.Χ. αι. ιδρύεται στην ευρύχωρη κοιλάδα, γύρω στα 1.000 μέτρα Β.Δ. του παλιού λατρευτικού κέντρου, το ιερό που ο περισσότερος κόσμος σήμερα γνωρίζει ως Ασκληπιείο. Βάση της λατρείας παραμένει το νερό, που μεταφέρεται στο νέο χώρο, από την πανάρχαια πηγή του βουνού με μεγάλο υδραγωγείο σκαμμένο στο έδαφος και εμφανίζεται σε ιερό φρέαρ.

Στο νέο χώρο ατονεί σιγά – σιγά η λατρεία του Απόλλωνα και ισχυροποιείται η λατρεία του Ασκληπιού, του γιου του. Κοντά στο ιερό έμεναν οι άρρωστοι που έρχονταν να ζητήσουν τη βοήθεια του θεού για να γίνουν καλά. ***Και έβλεπαν στον ύπνο τους ή σαν οπτασία, τον Ασκληπιό με μορφή φιδιού που τους υποσχόταν να τους θεραπεύσει.***

Το θέατρο χτίστηκε, σύμφωνα με τον Πausανία, τον 4<sup>ο</sup> αι. π.Χ., από τον αρχιτέκτονα και γλύπτη Πολύκλειτο τον νεότερο.

Η μεγάλη εποχή του ιερού της Επιδαύρου είναι ο 4<sup>ος</sup> και ο 3<sup>ος</sup> π.Χ. αι. Την εποχή αυτή ο πλούτος που συγκεντρώνει η πόλη στο ιερό, επιτρέπει τη συστηματική και μνημειώδη ανάπτυξη του: Ο ναός του Ασκληπιού, Η κυκλική Θόλος, Το Άβατο, Το Γυμνάσιο, Το Καταγώγιον και Το κόσμημα του ιερού το Αρχαίο Θέατρο ήταν τα σημαντικότερα οικοδομήματα του ιερού.

Κατά την πρώιμη ρωμαϊοκρατία τον 1<sup>ο</sup> π.Χ. αι. το ιερό υπέστη σημαντικές καταστροφές. Τον 2<sup>ο</sup> μ.Χ. αι. το ιερό ήκμασε πάλι και η λατρεία συνεχίστηκε μέχρι την επίσημη απαγόρευση των αρχαίων λατρειών το 426 μ.Χ.

Ανασκαφές έγιναν στα τέλη του περασμένου αιώνα από τον αρχαιολόγο Παναγή Καββαδία. Από το 1954 – 1963 αναστηλώθηκε το Θέατρο από τον Α. Ορλανδό, ενώ από το 1984 συνεχίζει τις εργασίες στο χώρο η Ομάδα Εργασίας για την συντήρηση των μνημείων της

Επιδαύρου με επικεφαλή τους αρχαιολόγους Β. Λαμπρινουδάκη, Λ. Παρλαμά και Ε. Σπαθάρη.

Οι ανασκαφές, που άρχισαν στο τέλος του 19<sup>ου</sup> αιώνα (1880) και συμπληρώθηκαν με αναστηλώσεις στον 20ο αποκάλυψαν αυτό που αποτελεί παγκόσμια σήμερα το αρτιότερο δείγμα αρχαίου ελληνικού θεάτρου. Έχει 55 σειρές καθισμάτων – που χωρίζονται σε 12 κερκίδες στο κάτω διάζωμα και 22 στο απάνω – και χωράει περισσότερους από 20 χιλιάδες θεατές.

Η ορχήστρα του, αντίθετα, μας δίνει μια θαυμάσια εικόνα της κυκλικής – με διάμετρο 20 μέτρα – ορχήστρας του γνήσιου ελληνικού ρυθμού. Το κοίλο, που ακουμπάει σε φυσική πλαγιά λόφου, είναι στραμμένο βορειοδυτικά – προσανατολισμός μοναδικός σχεδόν στον αρχαίο θεατρικό κανόνα και ο ήχος που φτάνει μέχρι της τελευταίες κερκίδες (χάρη στη θέση του θεάτρου), προκαλεί δέος στους επισκέπτες του.

Οι ανασκαφές έφεραν στο φως: το ναό του Ασκληπιού, το πολυτελές κυκλικό οικοδόμημα της Θόλου, το στάδιο, τα λουτρά, το Άβατο ή εγκοιμητήριο, το Γυμνάσιο, το Καταγώγιον (μεγάλος Ξενώνας), ο ναός της Θέμιδας, τα θεμέλια του ναού της Άρτεμις και το κόσμημα του ιερού το Αρχαίο Θέατρο.



Θόλος.



Ιατρικά εργαλεία.

## **Κεφάλαιο 7**

### **7.1 Κρανίδι**

#### **Ακραίες ομορφιές**

Θαύμα της φύσης με ακραίες ομορφιές και βαθιά τα σημάδια της ιστορίας, ο Δήμος Κρανιδίου είναι από τους ωραιότερους της Αργολίδας. Από το Πόρτο Χέλι και τη Κόστα ως τη Βεβερόντα και το Σαλάντι, ονειρεμένες παραλίες, παρθένες και μοναχικές, οργανωμένες και κοσμοπολίτικες φιλοξενούν κάθε προτίμηση των επισκεπτών του. Ταρσανάδες, ψαροκάικα και το παλαιολιθικό Σπήλαιο στην Κοιλάδα. Εντυπωσιακές Δολίνες και άγριες τουλίπες στα Δίδυμα. Η άγρια ομορφιά του Σελλάντα ποταμού και η μοναδική θέα της βυζαντινής Μονής του Αυγού. Το ναυτικό χωριό των Φούρνων με το φαράγγι Καταφύκι και τα ερείπια του αρχαίου Μάσητα. Η αρχαία πόλη των Αλιέων και τα πευκόφυτα ακρογιάλια στο Πόρτο Χέλι, πετρόχτιστα αρχοντικά, γραφικά σοκάκια και λόγοι με παραδοσιακούς ανεμόμυλους στο Κρανίδι. Δέκα λεπτά βαρκάδα ως τις Σπέτσες απ' την Κόστα. Πλούτος πολιτιστικών εκδηλώσεων, όλα τα θαλάσσια σπορ, κάθε ψυχαγωγία και κάθε απαίτηση διαμονής. Είναι άφθονα και μοναδικά τα δώρα αυτού του τόπου...

Σκαρφαλωμένη στους βραχώδεις λόφους και στεφανωμένη με το ειδυλλιακό, καταπράσινο πευκοδάσος της Αγίας Άννας, η πολιτεία του Κρανιδίου επιβλέπει από ψηλά ολόκερη την χερσόνησο της Ερμιονίδας. Σε χαρισματική θέση, στη μέση των πεδινών της χερσονήσου, το σημερινό Κρανίδι – πρωτεύουσα της Ερμιονίδας – είναι χτισμένο στα όρια της αρχαία πολιτείας του Μάσητος, που περιελάμβανε επίσης, την περιοχή της σημερινής Κοιλάδας καθώς και τμήμα της κοντινής



κοινότητας των Φούρνων. Το Κρανίδι εμφανίζεται με το σημερινό του όνομα, μόλις στις αρχές του 16<sup>ου</sup> αιώνα, αλλά κατοικείται ήδη από τον 13<sup>ο</sup> αι. όταν ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ανδρόνικος Β' παραχώρησε την περιοχή στο Θεόδωρο Νομικόπουλο.

Το όνομα του πιθανότατα οφείλεται σε παραφθορά της λέξης Κορωνίδα, από το όνομα του μικρού νησιού της Κοιλιάδας.

Με τους κατοίκους του να ασχολούνται με την γεωργία και την κτηνοτροφία αλλά και με τη ναυτιλία και το εμπόριο, το Κρανίδι αρχίζει να αναπτύσσεται γύρω από το εκκλησάκι του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, σημερινή Μητρόπολη του Κρανιδίου, φτάνοντας σε μεγάλη οικονομική ακμή, που θα του επιτρέψει να πρωτοστατήσει στην εθνική προσπάθεια για ανεξαρτησία, διαθέτοντας στον Αγώνα, μέρος του στόλου του, υλικούς πόρους αλλά και έμπυχο υλικό. Εδώ γεννήθηκε ο περίφημος ιερομόναχος και αγωνιστής του '21, Παπαρσένης Κρέστας, που επικεφαλής του τάγματος των Κρανιδιωτών συμμετείχε στην άλωση του Παλαμηδίου. Κατά την περίοδο του εμφύλιου πολέμου του 1823, το Κρανίδι θα γίνει έδρα του Εκτελεστικού Σώματος, για λίγους μήνες. Μετά την Επανάσταση και μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα, το Κρανίδι, αριθμούσε μεγάλο εμπορικό στόλο. Η αδυναμία όμως των Κρανιδιωτών, να ανταποκριθούν στις προκλήσεις των καιρών και να αντικαταστήσουν τα σκάφη τους με ατμοκίνητα, οδήγησε τις σχετικές με την ναυτιλία και το θαλάσσιο εμπόριο δραστηριότητες, σε μαρασμό. Αδιάψευστος μάρτυρας της οικονομικής ακμής του Κρανιδίου, ο παραδοσιακός και χαρακτηρισμένος διατηρητέος οικισμός του, με τα πανέμορφα αρχοντικά του, να θυμίζουν – όχι τυχαία τα αντίστοιχα των Σπετσών και της Ύδρας.

Οι μυρωδάτες αυλές, με τις ασβεστωμένες μάντρες, οι στέρνες και τα λιακωτά, οι κάμαρες και τα παλιά μπαλκόνια, τα αξεπέραστης τέχνης και αισθητικής αξίας ζωγραφισμένα ταβάνια, δημιουργούν μια

αίσθηση μοναδική. Τα χαρακτηριστικά για την τοπική αρχιτεκτονική κτίρια, του Δημαρχείου και της Βιβλιοθήκης, οι πέντε μεγάλες εκκλησίες του 19<sup>ου</sup> αιώνα με σημαντικότερη τη Μητρόπολη του Αγίου Ιωάννη, το μοναδικό καλοδιατηρημένο καλντερίμι, στο πηγάδι του Πύργου, οι τρεις πλήρως ανακαινισμένοι ανεμόμυλοι, τα παραδοσιακά λιοτρίβια με τις μεγάλες πέτρες, ταξιδεύουν τον επισκέπτη σε καιρούς αλλοτινούς και είναι αδιάψευστοι μάρτυρες του υψηλού αισθητικού και πολιτισμικού επιπέδου των κατοίκων. Διάσπαρτα είναι τα γραφικά ξωκλήσια που αγκαλιάζουν το Κρανίδι. Το ησυχαστήριο στο λόφο της Αγίας Άννας με το υπέροχο πράσινο και την πανοραμική θέα, καθώς και του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στο Αρτίκι και του προφήτη Ελισαίου στον περιφερειακό δρόμο, των Αναργύρων, της παναγίας της Παντάνασσας που διαθέτει μικρό ξενώνα. Το πιο σημαντικό από αυτά είναι το Βυζαντινό ξωκλήσι της Αγίας Τριάδας στην περιοχή της Πικροδάφνης. Χτίστηκε το 1244 από τον «άρχοντα» Μιχαήλ Μουρμούρα, τοποτηρητή των Φράγκων στην περιοχή. Η εκκλησία είναι σταυρόσχημη με σαμαρωτή στέγη και σ' αυτή σώζονται αξιόλογες τοιχογραφίες.

## 7.2 Γύρω από το Κρανίδι

Με τόπο διανομής το Κρανίδι ο ταξιδιώτης θα έχει την ευκαιρία να επισκεφθεί, μνημεία μοναδικά αλλά και να απολαύσει την καταγάλανη θάλασσα και το ζεστό ήλιο της Ερμιονίδας.

Απαραίτητοι σταθμοί στην περιήγηση του, η χτισμένη πάνω σε απόκρημνο βράχο – μοναδική Βυζαντινή Μονή του Αυγού που βρίσκεται πίσω από το όρος Δίδυμο και πάνω από τον οικισμό Πελεή. Χτίστηκε τον 11<sup>ο</sup> αιώνα και έκλεισε το 1833 με τα αντιεκκλησιαστικά μέτρα του Όθωνα. Στο χωριό των διδύμων υπάρχουν η Μικρή και η Μεγάλη Σπηλιά (Μικρή και Μεγάλη Δολίνα). Στη μικρή σπηλιά υπάρχουν δυο ξωκλήσια, του Αγίου Γεωργίου ε τοιχογραφίες του 13<sup>ου</sup> αιώνα και της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (Αγία-Σωτήρα).

Στο κέντρο του χωριού δεσπόζει ο ναός του Αγίου Νικολάου, χτισμένος πάνω στα ερείπια αρχαίου ναού του Ποσειδώνα. Πολύ κοντά βρίσκεται το Σαλάντι όπου ο ταξιδιώτης μπορεί να κολυμπήσει στα πεντακάθαρα νερά του και να φάει φρέσκο ψάρι.

Λίγο πιο κάτω από τα Δίδυμα θα σας υποδεχθεί το πανέμορφο, πεντακάθαρο και γραφικό χωριό των Φούρνων, με τις περιποιημένες αυλές και τους ολάνθιστους κήπους. Από εκεί μπορείτε να επισκεφθείτε τα Παπούλια με το ξωκλήσι των Αγίων Αναργύρων και αφού ξεποστάσετε και δροσιστείτε απ' το τρεχούμενο νερό, μπορείτε να συνεχίσετε τη βόλτα σας στο μαγευτικό Φαράγγι Καταφύκι. Εκεί θα δείτε και μια σπηλιά για την οποία λέγεται ότι ήταν η είσοδος του Άδη (Ευριπίδη Ηρακλής Μαινόμενος) απ' όπου ο Ηρακλής πήρε τον Κέρβερο.

Ακόμη στους Φούρνους μην παραλείψετε να επισκεφθείτε την παραλία Λάζες και το ειδυλλιακό ξωκλήσι του Αη-Γιάννη του Λαμπαγιανά, για να θαυμάσετε ένα πανέμορφο ηλιοβασίλεμα.

Επόμενος σταθμός η Κοιλιάδα, το πασίγνωστο ψαροχώρι της περιοχής με τα ολόφρεσκα ψάρια και τους θαλασσινούς μεζέδες. Διάσημοι σ' όλη την Ελλάδα είναι και οι δυο παραδοσιακοί ταρσανάδες (ναυπηγεία) ξύλινων σκαφών αλιείας. Απέναντι ακριβώς από την Κοιλιάδα βρίσκεται το Σπήλαιο Φραγχθί, που είναι παγκόσμια γνωστό για τα αξιόλογα προϊστορικά ευρήματα του (8.000 π.Χ.). Σ' αυτό έκανε ανασκαφές η Αμερικάνικη Αρχαιολογική Σχολή του Πανεπιστημίου της Ιντιάνα και έχει βρεθεί ο αρχαιότερος πλήρης ανθρώπινος σκελετός, καθώς επίσης και πλήθος στοιχείων για τον τρόπο ζωής του προϊστορικού ανθρώπου. Τα ευρήματα, που είναι πάρα πολλά, φυλάγονται στο Μουσείο του Ναυπλίου και μικρό μέρος τους εκτίθεται στο κοινό. Το σημαντικό αυτό σπήλαιο, πρόκειται σύντομα με ενέργειες του ΥΠΠΟ, να γίνει επισκέψιμο από τους ενδιαφερόμενους.

Δυτικά του Κρανιδίου και πολύ κοντά στην Κοιλιάδα βρίσκονται οι παραλίες Λεπίτσα, Δορούδι, Βροχίτσα, Λάκκες και Θυνί με καταγάλανες θάλασσες και μικρούς κολπίσκους.



Η Μονή του Αυγού.



Η Μεγάλη Σπηλιό στο Δίδυμα.

## **Κεφάλαιο 8**

### **8.1 Μυκήνες**

#### **Το λίκνο του πολιτισμού**

Πάρε τον Όμηρο στο ένα χέρι, την ελληνική μυθολογία στο άλλο. Πέρνα την πύλη των Λεόντων και άνηφόρισε αργά ως το ανάκτορο. Ατένισε από 'κει ψηλά την χώρα των Ατρείδων. Έχει τώρα όλα όσα χρειάζεσαι για να εξηγήσεις τον πολιτισμό της οικουμένης. Εδώ θα δεις το μινωικά επιτεύγματα αφομοιωμένα να ξεχύνονται με οίστρο θεϊκό σε τέχνη λαμπρή, μνημειώδη και πανανθρώπινη. Εδώ θα κατανοήσεις πως συντελέστηκε το ελληνικό θαύμα που τρέφει ακόμα τις γλώσσες, του πολιτισμούς, τη σοφία, τα μουσεία του κόσμου... Εδώ θα δεις τους τρωικούς άθλους να γεννούν την ποίηση, το θέατρο, τη γνώση, τις μελωδίες του ανθρώπινου δράματος. Η φήμη οδήγησε τα βήματα σου στην πρωτεύουσα του Μυκηναϊκού κόσμου. Αν η καρδιά σου είναι αθάνα, το πνεύμα σου ελεύθερο και η ψυχή σου αγνή θ' αναγνωρίσεις την πύλη του πολιτισμού της ανθρωπότητας.

### **8.2 Μυκηναϊκός Πολιτισμός.**

Έτσι ονομάζεται ο πολιτισμός, ο οποίος με κέντρο κυρίως τις Μυκήνες από τις οποίες και πήρε το όνομα του, κατάκτησε όλη την λεκάνη της Μεσογείου. Κυριάρχησε στην περιοχή αυτή για 5 (πέντε) αιώνες (1600 – 1100 π.Χ.). ο μυκηναϊκός πολιτισμός καλύπτει την τελευταία περίοδο της εποχής του Χαλκού και διαιρείται σε τρεις μεγάλες περιόδους:

- 1) Πρωτοελλαδική 3000 – 2000 π.Χ.
- 2) Μεσοελλαδική 2000 – 1600 π.Χ.
- 3) Υστεροελλαδική 1600 – 1100 π.Χ.

Η Υστεροελλαδική διακρίνεται σε τρεις φάσεις:

- 1) την πρώιμη Υστεροελλαδική 1650 – 1500 π.Χ.
- 2) τη μέση Υστεροελλαδική II 1500 – 1400 π.Χ. και
- 3) τη νεότερη Υστεροελλαδική III 1400 – 1100 π.Χ.

Ο μυκηναϊκός πολιτισμός άφησε τα κατάλοιπα του σε όλη σχεδόν την Ελλάδα, κυρίως στην Πελοπόννησο. Επέδρασε στη Μικρά Ασία, στην Αίγυπτο, στη Συρία και δημιούργησε αποικίες στη Ρόδο και στην Κύπρο.

Ο Μυκηναϊκός πολιτισμός προέρχεται από τον Μεσοελλαδικό, έχε όμως και πολλές επιδράσεις από τον πολιτισμό της Κρήτης. Ο νέος πολιτισμός αποκτά τη δική του προσωπικότητα στις αρχές της 14<sup>ης</sup> εκατονταετηρίδας (ΥΕΙΙΙΑ) και μ' αυτή τη μορφή μεταδίδεται σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου.

Το σπουδαιότερο γνώρισμα το Μυκηναϊκού πολιτισμού είναι οι ισχυρές οχυρώσεις των κατοικημένων θέσεων. Σε αντίθεση με τα ανοχύρωτα Μινωικά κέντρα τα μυκηναϊκά είχαν πάντοτε ισχυρές ακροπόλεις με επιβλητικές οχυρώσεις από πελώριους ογκόλιθους («Κυκλώπεια τείχη»). Οι ακροπόλεις των σπουδαιότερων κέντρων της Αργολίδας, δηλαδή Μυκηνών, Τίρυνθας και Μιδέας, αποτελούν τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα.

Η άποψη ότι ο τρόπος της οχύρωσης οφειλόταν στον πολεμικό χαρακτήρα των ανθρώπων της Μυκηναϊκής εποχής και στους διαρκείς πολέμους, που έκαναν δεν είναι επαρκής. Εξάλλου οι Μυκηναϊκοί συγχρόνως προς την οχύρωση έκτισαν μεγάλα και πλούσια σπίτια γεγονός, που αποδεικνύει ότι η πόλη αισθανόταν την ασφάλεια μιας ειρηνικής περιόδου και δεν είχε το φόβο εχθρικών επιδρομών. Γι' αυτό ο Wace υποστήριξε, ότι οι ισχυρές μυκηναϊκές ακροπόλεις είχαν σκοπό κυρίως την επίδειξη δύναμης των ηγεμονικών οίκων σε φίλους και εχθρούς.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα του μυκηναϊκού πολιτισμού είναι τα μυκηναϊκά ανάκτορα. Τα πρώτα από τα γνωστά μυκηναϊκά ανάκτορα ανήκουν στην Τρίτη μυκηναϊκή περίοδο. Το μυκηναϊκό ανάκτορο αποτελείται από μια αυλή, που μερικές φορές περιβάλλεται από κίονες και από τρία τυπικά διαμερίσματα. Το πρώτο ονομάζεται αίθουσα και αποτελεί την πρόσοψη με δυο κίονες μεταξύ δυο παραστάδων, το δεύτερο, ονομάζεται πρόδομος και αποτελεί τον προθάλαμο του κύριου δωματίου και τέλος στο τρίτο, που ονομάζεται δόμος, σχεδόν τετράγωνο αποτελεί τον εσωτερικό μεγαλοπρεπή κύριο χώρο. Στη μέση του δόμου βρίσκεται η κυκλική εστία, που περιβάλλεται από ξύλινους κίονες στηριγμένους πάνω σε πέτρινες βάσεις, οι οποίες κρατούσαν την ελαφριά στέγη, ανοικτή πάνω από την εστία για να βγαίνει ο καπνός. Απέναντι από την εστία στον δεξιό τοίχο του δωματίου υπήρχε ο θρόνος του βασιλιά. Οι υπόλοιποι χώροι του ανάκτορου κτίζονται γύρω από το κεντρικό αυτό μέγαρο χωρίς κάποιο στερεότυπο αρχιτεκτονικό σχέδιο. Χαρακτηριστικό του μυκηναϊκού ανακτόρου είναι οι μικρές διαστάσεις σε σχέση με τα μινωικά ανάκτορα: το ανάκτορο της Πύλου είναι μόλις το  $\frac{1}{4}$  (ένα τέταρτο) του ανακτόρου της Κνωσού.

Όπως η αρχιτεκτονική των αυλικών και αστικών οικοδομημάτων έτσι και η αρχιτεκτονική των ταφών προέρχεται από την Μεσοελλαδική εποχή. Τον παλαιότερο τύπο των μυκηναϊκών τάφων αποτελούν οι λακκοειδείς ή λαξευτοί, που χρησιμοποιήθηκαν και στη Μεσοελλαδική εποχή. Στη Μυκηναϊκή εποχή όμως έχουν μεγαλύτερες διαστάσεις και φιλοξενούν ταφές μιας ολόκληρης οικογένειας.

Από τα τέλη του 16<sup>ου</sup> αιώνα π.Χ. άρχισαν να εμφανίζονται οι θολωτοί και θαλαμοειδείς τάφοι. Και οι δυο αυτοί τύποι αποτελούνται από ένα δρόμο, το στόμιο και τον θάλαμο ή θόλο. Οι θαλαμοειδείς ήταν λαξευτοί στις πλαγίες υψωμάτων, ενώ οι θολωτοί ήταν κτιστοί.

Οι μυκηναϊκοί τάφοι, ιδιαίτερα οι θολωτοί και οι θαλαμωτοί βρέθηκαν και στα πιο ακραία σημεία τη ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας, δίνοντας το μέτρο της ανάπτυξης και διάδοσης του μυκηναϊκού πολιτισμού.

Κατά την μυκηναϊκή εποχή αναπτύχθηκαν στην ηπειρωτική Ελλάδα πολλές μορφές τέχνης, όπως η κεραμική, ή ελεφαντουργία, η μικροπλαστική, η χρυσοχοΐα κ.α. Στη μυκηναϊκή κεραμική έχει επιδράσει περισσότερο η μινωική, της οποίας τα θέματα φυτικά και θαλάσσια αποδίδονται με ιδιαίτερη φυσικότητα. Αργότερα οι τάσεις της μυκηναϊκής κεραμικής αλλάζουν: εισάγονται νέα σχήματα και αλλάζουν τα εικονογραφικά θέματα.

Το ίδιο έντονη είναι η μινωική επίδραση στις τοιχογραφίες, με μια διαφοροποίηση στην θεματογραφία. Οι Μυκηναίοι προτιμούν θέματα παρμένα από τον πόλεμο και το κυνήγι. Η χαλκουργία και ειδικότερα η οπλουργία είχε επίσης μεγάλη ανάπτυξη, όπως μαρτυρούν τα χάλκινα εγχειρίδια, που βρέθηκαν στις Μυκήνες και τα χάλκινα εγχειρίδια με εγκόλλητες χρυσές ή αργυρές παραστάσεις της Πύλου και του Βαφειού.

Ανάλογη είναι η μινωική επίδραση στην μυκηναϊκή σφραγιδογλυφία και χρυσοχοΐα. Τα περίφημα κύπελλα του Βαφειού με τις θαυμάσιες παραστάσεις και τα φυτά σε διάφορα σχήματα μαρτυρούν, ότι οι Μυκηναίοι ξεπέρασαν πολλές φορές τις μινωικές μεθόδους. Εξάλλου η ανάγνωση της μυκηναϊκής Γραμμικής Β' γραφής, που έγινε πριν λίγα χρόνια, αποτέλεσε τεράστια πηγή γνώσεων για τον δημόσιο και τον ιδιωτικό βίο των Μυκηναίων.

Ο Μυκηναϊκός πολιτισμός είναι φανερό ότι αποτέλεσε τη φυσιολογική εξέλιξη του Μεσοελλαδικού, αλλά συγχρόνως επηρεάστηκε τόσο έντονα από τον Κρητικό, ώστε μπορεί να λεχθεί ο όρος Κρητο – Μυκηναϊκός πολιτισμός, ως ενιαίος πολιτισμός, της περιοχής του Αιγαίου.



### 8.3 Μυκήνες

Η σημαντικότερη προϊστορική πόλη της Ελλάδας, που βρίσκεται στην αργολική πεδιάδα. Ήταν το κέντρο ενός από τους μεγαλύτερους προϊστορικούς πολιτισμούς, που διήρκεσε από το 1600 μέχρι το 1100 π.Χ. και που ονομάστηκε Μυκηναϊκός. Οι Μυκήνες άρχισαν να κατοικούνται από τις αρχές της 3<sup>ης</sup> π.Χ. χιλιετηρίδας, δηλαδή από την Πρωτοελλαδική εποχή, αλλά έφτασαν στην μεγαλύτερη ακμή της στην Υστεροελλαδική ή Μυκηναϊκή εποχή (1600 – 1100 π.Χ.).

Σύμφωνα με τις παραδόσεις ιδρυτής των Μυκηνών είναι ο Περσέας, γιος του Δία και της Δανάης, κόρης του Ακρίσιου, βασιλιά του Άργους, του οποίου απόγονος ήταν ο γνωστός από τους άθλους του Ηρακλή, Ευρυσθέας. Τον Ευρυσθέα διαδέχτηκε η δυναστεία των Πελοπιδών, σε κλάδο της οποίας άνηκε ο Ατρέας, ιδρυτής της φερόμενης δυναστείας και πατέρας του Αγαμέμνονα. Στα χρόνια της βασιλείας του Αγαμέμνονα οι Μυκήνες έφτασαν στη μεγαλύτερη ακμή τους. Στον Όμηρο αναφέρονται για τις Μυκήνες οι χαρακτηρισμοί **«ευρύαυγια»**, **«ευκτίμενον πτολίεθρον»**, για τους ωραίους δρόμους και τα κτίσματα και **«πολύχρυσος Μυκήνη»** για τον πλούτο.

Ο Αγαμέμνονας υπήρξε ο σημαντικότερος, αλλά συνάμα και ο τραγικότερος βασιλιάς. Μετά από τη νικηφόρα εκστρατεία της Τροίας αντιμετώπισε φοβερές οικογενειακές συμφορές. Μετά τη δολοφονία του Αγαμέμνονα από την Κλυταιμίστρα και τον Αίγισθο, ο Ορέστης αφού εκδικήθηκε το θάνατο του πατέρα του, δολοφονώντας του δυο μοιχούς, ανέλαβε τη βασιλεία. Στα τέλη του 12<sup>ου</sup> αι. π.Χ. στα χρόνια της βασιλείας του γιου του Ορέστη Τισσαμενού, οι Μυκήνες καταστράφηκαν με την κάθοδο των Δωριέων. Από τότε οι Μυκήνες θα περιέλθουν σε αφάνεια και το γειτονικό Άργος θα γίνει το

σημαντικότερο κέντρο της Αργολίδας. Ο γεωγράφος και περιηγητής Πausανίας, που επισκέφτηκε τις Μυκήνες 1300 χρόνια μετά την καταστροφή του μυκηναϊκού πολιτισμού, το 150 π.Χ. περιγράφει τα ερείπια της άλλοτε δοξασμένης πολιτείας, τα κυκλώπεια τείχη, την **«Πύλη των Λεόντων»** και τους τάφους των δυο μεγάλων βασιλιάδων της, του Ατρέα και του Αγαμέμνονα.

Το όνομα των Μυκηνών βρίσκεται στην αναθηματικό τρίποδα των Δελφών μαζί με τα ονόματα των άλλων πόλεων που συμμετείχαν στη μάχη των Πλαταιών. Το 468 π.Χ. οι Μυκήνες καταλήφθηκαν από το Άργος ύστερα από μακρά πολιορκία και από τότε ερημώνονται.

Οι Μυκήνες ανασκάφτηκαν για πρώτη φορά το 1874 από τον Ερρίκο Σλήμαν και το 1876 αποκαλύφτηκε ο περίφημος ταφικός περίβολος στα νότια της **«Πύλης των Λεόντων»**. Τις ανασκαφές συνέχισαν ο έφορος των αρχαιοτήτων Σταματάκης, ο Χ. Τσουντας, η Ελληνική Αρχαιολογική Εταιρεία με τον κ. Παπαδημητρίου και μετά τον πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο η Αγγλική Αρχαιολογική Εταιρεία κ.α., φέροντας στο φως ευρήματα, που διαφώτισαν σ' ένα μεγάλο βαθμό την προϊστορική περίοδο της Ελλάδας.

Στην ακρόπολη των Μυκηνών βρίσκονται τα ανάκτορα, νεκροταφεία και οικίες. Στην πόλη υπάρχουν επίσης οικίες και νεκροταφεία, καθώς και οικισμοί γύρω από το τείχος.

Η ακρόπολη έχει ακανόνιστο τριγωνικό σχήμα και περιβάλλεται από ισχυρότατο τείχος, που διατηρείται σε άριστη κατάσταση. Το τείχος έχει δυο πύλες την κύρια, γνωστή ως **«Πύλη των Λεόντων»** και την δευτερεύουσα βόρεια πύλη. Στη περίφημη **«Πύλη των Λεόντων»** ύψους 3,15 μέτρα το ανάγλυφο που βρίσκεται πάνω από την πύλη θεωρείται ως το αρχαιότερο δείγμα μνημειακής γλυπτικής του δυτικού πολιτισμού. Υπάρχουν διάφορες απόψεις για τον συμβολισμό

της παράστασης, που μπορεί να αναφέρεται στη θεία καταγωγή του βασιλικού οίκου ή στη βασιλική ισχύ.

Στα νότια της **«Πύλης των Λεόντων»** υπάρχει ο περίφημος ταφικός περίβολος Α', με έξι πλουσιότατους βασιλικούς τάφους, που χρονολογούνται τον 16<sup>ο</sup> αι. Μέσα σ' αυτούς τους τάφους βρέθηκε ένας πραγματικός θησαυρός από κτερίσματα, χρυσά διαδήματα, κοσμήματα, περιδέραια, σκεύη, αγγεία, εργαλεία, όπλα κ.α., καθώς και 19 ανθρώπινοι σκελετοί.

Οι τάφοι του Β' ταφικού βασιλικού περιβόλου είναι αρχαιότεροι από τους τάφους της ακροπόλεως με πολλά κοινά κτερίσματα. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι θολωτοί τάφοι, που προορίζονταν για βασιλικές ταφές. Σημαντικότεροι είναι ο **«θησαυρός του Ατρέα ή τάφος του Αγαμέμνονα»** που βρέθηκε έξω από τον περίβολο των τειχών και οι τάφοι του **«Αιγίσθου»** και της **«Κλυταιμνήστρας»**.

Το ανάκτορο χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 14<sup>ου</sup> αι. π.Χ. και αποτελείται από το μέγαρο των ανδρών, το κυρίως ανάκτορο και από διάφορους δευτερεύοντες χώρους. Έξω από την ακρόπολη υπάρχουν τα σπίτια των αστών, που κατοικούσαν εκεί και οι τάφοι.

Ένας μύθος λείπει ακόμα πως οι Μυκήνες πήραν το όνομα τους ίσως από το όνομα της κόρης του Ινάχου, που την έλεγαν Μυκήνη ή από το όνομα του Μυκηναία, που έχτισε, όπως λένε, την πόλη.



Η πύλη των Λεόντων.

### **8.3.1. Οι Μυκήνες από τουριστική άποψη**

Αν και οι Μυκήνες σαν αρχαιολογικός προορισμός μαζεύει καθημερινά ένα μεγάλο αριθμό τουριστών, ιδιαίτερα ξένων, γενικά η ευρύτερη περιοχή που περιλαμβάνει και τη νέα πόλη των Μυκηνών δεν έχει αναπτυχθεί τουριστικά όσο θα περίμενε κανείς. Λιγοστά είναι τα ξενοδοχεία στην πόλη καθώς ο μεγαλύτερος όγκος των αλλοδαπών έρχονται μονοήμερες εκδρομές με τουριστικά λεωφορεία από την Αθήνα, το Ναύπλιο, το Τολό ή απ όπου αλλού διαμένουν.

Αντιθέτως υπάρχουν αρκετά μαγαζάκια τα οποία πουλούν σουβενίρ και άλλα αναμνηστικά. Αρκετές είναι και οι παραδοσιακές ταβέρνες που θα συναντήσουμε στη περιοχή με πολλά τοπικά εδέσματα.

Τέλος οι συγκοινωνίες είναι πάρα πολύ καλές αφού το λεωφορείο από Αθήνα για Άργος-Ναύπλιο περνά λίγο έξω από τη κωμόπολη καθώς και η γραμμή του τρένου για Αθήνα έχει στάση δίπλα από τις Μυκήνες.

## **8.4 Οι πολύχρυσες Μυκήνες**

Ένας από τους σπουδαιότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας είναι οι πολύχρυσες Μυκήνες. Εδώ ήταν το κέντρο του μυκηναϊκού πολιτισμού και τα ευρήματα μαρτυρούν πως οι Μυκήνες υπήρχαν από το 3.000 π.Χ. και από εδώ ξεπήδησε ο μυκηναϊκός πολιτισμός. Η κάθοδος των Δωριέων περιόρισε αισθητά την ισχύ τους και τον 5<sup>ο</sup> αιώνα π.Χ. καταστράφηκε από τους γείτονες Αργείους, συνέχισε όμως να κατοικείται μέχρι τους πρώτους μ.Χ. αιώνες. Όπως προαναφέραμε οι Μυκήνες ανασκάφηκαν για πρώτη φορά από τον Γερμανό αρχαιολόγο Ερρίκο Σλήμαν και πολλά από τα ευρήματα εκτίθενται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας.

Έξω από την ακρόπολη βρέθηκαν θολωτοί τάφοι σε καλή κατάσταση, οι λεγόμενοι των Λεόντων, Αίγισθου και Κλυταιμνήστρας, καθώς και μια άλλη σειρά από 14 λακκοειδείς τάφους, καθώς και τμήματα από ιδιωτικές κατοικίες. Ο πολυτελέστερος που έχει βρεθεί είναι ο **«θησαυρός του Ατρέα ή τάφος του Αγαμέμνονα»**, θολωτός σε απόσταση 50 μέτρων από την ακρόπολη με μεγάλη θόλο πλούσια διακοσμημένη. Κοντά στις Μυκήνες είναι το Ηραίο, που υπήρξε πανελλήνιο θρησκευτικό κέντρο για τη λατρεία της θεάς Ήρας.

### **8.4.1 Ελάτε να ταξιδέψουμε**

Ακριβώς στο κέντρο ενός ονειρικού και σκληρού μαζί τοπίου που γαληνεύει νότια στον Αργολικό κόλπο, δεσπόζει η μυθική Ακρόπολη των Μυκηνών και ελέγχει τον κάμπο του Άργους.

Το Ιωνικό ύψωμα των Μυκηνών με τα βαθιά και απότομα φαράγγια που το περιτριγυρίζουν γοητεύει τον επισκέπτη με την επιβλητικότητά του.

Όλο αυτό το τοπίο με τα τεράστια βράχια που η φύση έσπειρε τριγύρω μοιάζει με το ιδανικότερο σκηνικό που στήθηκε, για να παιχτεί το δράμα της τραγικής οικογένειας των Ατρείδων.

Εδώ ο Δίας, πατέρας των θεών και των ανθρώπων, ενώθηκε μεταμορφωμένος σε χρυσή βροχή, με την όμορφη Δανάη, την τρισέγγονη του Δαναού. Από την ένωση αυτή γεννήθηκε ο ήρωας Περσέας, ο ιδρυτής των Μυκηνών.

Εδώ έφτασαν διωγμένοι από τον πατέρα τους, τον Πέλοπα, ο Ατρέας και ο Θυέστης, όταν βασιλιάς των Μυκηνών ήταν ο Σθέnelος, ο γιος του Περσέα. Οι Πελοπίδες πήραν το θρόνο των Μυκηνών στον οποίο αργότερα ανέβηκε ο Αγαμέμνονας, ο γιος του Ατρέα. Ο Αγαμέμνονας ηγήθηκε της εκστρατείας των Ελλήνων εναντίον του Τροίας όπως μας αναφέρει ο Όμηρος στην Ιλιάδα. Από τη ζωή και τα λάθη του Αγαμέμνονα και της οικογένειας του θα εμπνευστούν τον 5<sup>ο</sup> αι. π.Χ. οι μεγάλοι τραγικοί της αρχαιότητας και θα γράψουν τις αξεπέραστες τραγωδίες τους.

«Ελάτε τώρα να περάσουμε και εμείς την Πύλη των Λεόντων. Καθώς βλέπετε, τα λιοντάρια στέκονται αντιμέτωπα, αλλά τα κεφάλια τους είναι γυρισμένα προς το μέρος μας, όταν μπαίνουμε στο κάστρο. Τα μπροστινά τους πόδια είναι στηριγμένα σε ψηλό βράχο και ανάμεσα στα λιοντάρια, στο ίδιο βάθος, πατάει μια κολόνα, που στο επάνω μέρος έχει ένα ιδιότυπο κιονόκρανο με άβακα, δηλαδή τετράγωνη πλάκα. Μερικοί αρχαιολόγοι πιστεύουν πως το σύμπλεγμα των λιονταριών συμβολίζει τους φύλακες της ακροπόλεως και του ανακτόρου και άλλοι θεωρούν την κολόνα αυτή συμβολική μορφή μιας θεότητας, ίσως της Ρέας ή της Κυβέλης. Ας είναι όμως, αυτά λεπτομέρειες, που ενδιαφέρουν τους ειδικούς. Η πύλη κλεινόταν με δίφυλλη ξύλινη πόρτα, που είχε χάλκινη επένδυση. Στο κατώφλι και στο πάνω μέρος της θύρας, το υπέρθυρο, μπορούμε να δούμε τις

τρύπες όπου γύριζαν οι στρόφιγγες. Και στις παραστάσεις διακρίνονται τρύπες. Η δεξιά χρησίμευε, ίσως, για να δέχεται τον ξύλινο μοχλό, που έκλεινε την πόρτα από το εσωτερικό. Στο κατώφλι, τέλος, βλέπουμε ακόμα και αυλακώσεις που σχηματίστηκαν με τον καιρό από τα διάφορα τροχοφόρα που ανέβαιναν στην ακρόπολη.

Ας περάσουμε όμως, τώρα, την Πύλη των Λεόντων και ας προσέξουμε τους δυο μικρούς τοίχους, δεξιά και αριστερά μας. Επάνω τους, θα υπήρχε στέγη, ως λίγο πιο κάτω από την κορυφή του ανάγλυφου με τα λιοντάρια και εκεί θα ανέβαιναν οι φρουροί απ την ξύλινη σκάλα. Στο κοίλωμα, προς τα αριστερά της πύλης, θα μπορούσε να κάθεται ο φρουρός της πύλης.

Δεξιά της πύλης, οι αριθμοί 8 – 12 στο σχεδιάγραμμα μας, δείχνουν ένα συγκρότημα τοίχων που ανήκουν σε κρατική αποθήκη σιτηρών. Ο Ερρίκος Σλήμαν, που έκανε πρώτος εδώ τις ανασκαφές, βρήκε μέσα σ' ένα πήλινο δοχείο απανθρακωμένο στάρι και άλλα δημητριακά. Μέσα στο δωμάτιο αρ. 11, σε αρκετό βάθος, βρέθηκε ένας τάφος που είναι αρχαιότερος φυσικά και από τη σιταποθήκη και από τα τείχη και την πύλη των λεόντων. Από τα ευρήματα του, ο τάφος χρονολογείται στο δεύτερο μέρος της υστεροελλαδικής εποχής (λέγεται και «μυκηναϊκή») δηλαδή στα 1500 – 1400 π.Χ. Ο τάφος αυτός και άλλοι, που βρέθηκαν έξω και μέσα από το τείχος, μας πείθουν ότι η πλαγιά αυτή του λόγου, προς τα νότια και τα δυτικά του τάφου II, ήταν προϊστορικό νεκροταφείο και στη μεσοελλαδική εποχή (2.000 – 1.600 π.Χ.). Στην άκρη όμως της υστεροελλαδικής εποχής, στην αρχή δηλαδή του 16<sup>ου</sup> αιώνα, ο χώρος προς τα ανατολικά της σιταποθήκης χρησιμοποιήθηκε ειδικά για νεκροταφείο μελών της βασιλικής οικογένειας. Και έγιναν εκεί έξι βασιλικοί οικογενειακοί τάφοι, ανάμεσα στα 1600 – 1500 π.Χ.

Βρισκόμαστε τώρα στον περίφημο κυκλικό περίβολο των βασιλικών τάφων, αριθ. 1 – 6 του σχεδιαγράμματος. Οι τάφοι αυτοί είναι λάκκοι τετράπλευροι, με χτιστά τοιχώματα και με δοκάρια από πάνω, που σκεπαζόταν με πλάκες και χώμα. Επάνω έβαζαν στήλες πέτρινες με παραστάσεις ανάγλυφες ή ζωγραφιστές. Σ' αυτούς τους 6 τάφους βρέθηκαν δεκαεννιά νεκροί και μαζί τους πολλά χρυσά, αργυρά, χαλκά αντικείμενα, αγγεία και σφραγιδόλιθοι, όλα μεγάλης αξίας. Κατά τα μέσα του 15<sup>ου</sup> αιώνα, δεν έθαβαν πια τους νεκρούς σε κάθετους τάφους (ο λάκκος ανοιγόταν από πάνω και ο νεκρός έμπαινε πλάι στον προηγούμενο, χωρίς να καεί) και το βασιλικό αυτό νεκροταφείο εγκαταλείφθηκε.

Νέα δυναστεία ήρθε τότε στις Μυκήνες, που γνώρισε μεγάλες δόξες από το 1400 π.Χ. και ύστερα. Τότε, χτίστηκαν τα τείχη με την πύλη των λεόντων, το ανάκτορο στην κορυφή και ο κυκλικός περίβολος με τη διπλή σειρά των πλακών γύρω στους τάφους. Ο Σλήμαν, που ανέσκαψε τους τάφους αυτούς το 1876, πίστευε πως ο κυκλικός αυτός περίβολος, με τις καλοπελεκημένες πλάκες του, χρησίμευε για βουλευτήριο των Μυκηνών. Έτσι, λοιπόν, οι αντιπρόσωποι των ευγενών γενών που συνεδρίαζαν εκεί με τον ηγεμόνα τους, μπροστά στους τάφους των παλιών δοξασμένων τους βασιλιάδων, θα είχαν για οδηγό στις αποφάσεις που θα έπαιρναν τη σωφροσύνη και την αρετή των αρχαίων ηρώων τους.

Πίστευε ακόμα ο Σλήμαν ότι οι τάφοι αυτοί άνηκαν στον Αγαμέμνονα και την ακολουθία του, επειδή συνέπεσε να είναι εννέα οι στήλες που βρέθηκαν στις πρώτες ανασκαφές και εννέα επίσης να είναι το σύνολο των προσώπων του Αγαμέμνονα και της οικογένειάς του. Συγκεκριμένα, θεωρείται ότι είναι οι τάφοι του Ατρέα, του Αγαμέμνονα, του θεράποντος του Ευρυμέδοντα, της Κασσάνδρας (που έφερε ο



βασιλιάς μαζί του από την Τροία), των δυο παιδιών της, της Ηλέκτρας και των δυο παιδιών της.

Ας προχωρήσουμε όμως, τώρα, πέρα από τον κυκλικό περίβολο, με το σχεδιάγραμμα στο χέρι. Ο αριθ. 7 φανερώνει τα θεμέλια ενός μυκηναϊκού σπιτιού, χτισμένου σε θεμέλια άλλου παλιότερου σπιτιού, πριν από τα τείχη και την πύλη των λεόντων. Χαμηλότερα, ο αριθ. 9 φανερώνει τα θεμέλια σπιτιού με δεύτερο πάτωμα, χτισμένου μετά τον κυκλικό περίβολο των τάφων. Στη θέση του οικοδομήματος 10, που καταστράφηκε στο τέλος της μυκηναϊκής εποχής, χτίστηκαν άλλα σπίτια, ελληνοιστικής και ρωμαϊκής εποχής, δηλαδή μεταξύ του 3<sup>ου</sup> αιώνα π.Χ. ως τον 1<sup>ο</sup> αιώνα μ.Χ.

Ψηλότερα, ο αριθμός 8 μας φανερώνει τα θεμέλια ενός μεγάλου σπιτιού του τέλους της ελληνοιστικής εποχής, με 4 δωμάτια που συγκοινωνούν και που πιστεύεται ότι ήταν ελαιοτριβείο, γιατί μέσα στα δωμάτια βρέθηκαν πιθάρια και εγκαταστάσεις, σαν πατητήρια για ελιές.

Τα άλλα σπίτια που σημειώνονται με τον αριθ. 11, είναι διαφόρων εποχών, αρχαιότερα του **πολυγωνικού πύργου** (αριθ. 12) που έγινε τον 3<sup>ο</sup> αιώνα π.Χ. για να συγκρατήσει τα χώματα κοντά στο συγκρότημα των σπιτιών. Το αρχαιότερο είναι το **μυκηναϊκό μέγαρο**, που αποκάλυψε ο Τσουντας και που αποτελείται από μια μικρή αυλή, ένα προστώο ανοιχτό εμπρός και ένα τετράγωνο δωμάτιο, πιο μέσα, με τετράγωνη εστία.

Και τώρα, που τελειώσαμε από την πλευρά αυτή της ακρόπολης, ελάτε, για το **μέγαρο του ηγεμόνα** (αρ. 13).

Δυο είσοδοι, υπήρχαν για να μπει κανείς στο συγκρότημα του μεγάρου. Η μια προς βορρά, από όπου έφταναν σ' ένα **μεγάλο διάδρομο**, που οδηγούσε ίσως στον γυναικωνίτη και στα δωμάτια υπηρεσίας και αποθηκών και η άλλη προς νότο, η επισημότερη βέβαια,

γιατί απ' αυτή ερχόμαστε στο **κλιμακοστάσιο**, μεταγενέστερο του μεγάλου, του 14<sup>ου</sup> αι. δηλαδή π.Χ.

Η χτιστή αυτή σκάλα, πλάτους 2,40 με 22 χαμηλά σκαλοπάτια, οδηγούσε στον τετράγωνο χώρο, όπου είναι η **αυλή του μεγάρου**. Αριστερά της αυλής, είναι το **δωμάτιο του θρόνου**, όπου ο βασιλιάς δεχόταν τους ξένους, δίκασε κλπ. Στη μέση του βορείου τοίχου του δωματίου αυτού σώζεται ένα ορθογώνιο βαθούλωμα, επιστρωμένο και διακοσμημένο. Υποθέτουν οι αρχαιολόγοι πως στη θέση αυτή ήταν στημένος ο ξύλινος θρόνος του βασιλιά.

Πάνω από το δωμάτιο αυτό, πρέπει να υπήρχε και δεύτερο πάτωμα, γιατί ο Τσουντας βρήκε στο πίσω του μέρος μερικά σκαλοπάτια χτιστά, που θα συνεχιζόνταν με ξύλινη σκάλα για το επάνω πάτωμα.

Η αυλή του μεγάρου, με κατεστραμμένο τον νότιο τοίχο της, έχει μήκος 15 μέτρα και πλάτος 12 μέτρα και επίστρωση διαφόρων εποχών. Στην ανατολική της πλευρά είναι το **μέγαρο**, που αποτελείται:

- i. από μια **στοά** με δυο κίονες,
- ii. από τον **πρόδρομο**, που συγκοινωνούσε με τη στοά (αίθουσα την ονομάζει ο Όμηρος) με μια μονόφυλλη πόρτα στη μέση του δυτικού του τοίχου και
- iii. από το **κυρίως μέγαρο**, μήκους 13 και πλάτους 12 μέτρων, όπου έμπαινε κανείς από άνοιγμα με παραπέτασμα και όχι με θύρα. Στη μέση υπάρχει **εστία**. Είναι στρογγυλή, 15 εκατοστά ψηλότερη από το δάπεδο και σκεπασμένη με διακοσμημένο ασβέστωμα πολλών στρωμάτων. Αυτές εδώ οι δυο πέτρινες βάσεις και το θεμέλιο αυτό, είναι ότι σώζεται από τις ξύλινες κολόνες που υπήρχαν γύρω από την εστία και βαστούσαν την οροφή.

Φυσικά, οι τοίχοι του μεγάρου ήταν διακοσμημένοι με υδατογραφίες που παρίσταναν άλογα, πολεμιστές, μάχες με άρματα κλπ. Ένα τμήμα της στέγης στο κέντρο ήταν ψηλότερο από τα άλλα, για να φεύγει ο καπνός από τα πλάγια και να μην μπαίνει η βροχή. Ο Άγγλος αρχαιολόγος Wace υποστηρίζει πως το ανάκτορο είχε και δεύτερο πάτωμα, τουλάχιστον πάνω από τη στοά και τον πρόδρομο.

Στα βόρεια του μεγάρου υπάρχουν διαμερίσματα, που δεν είναι καθόλου βέβαιη η χρησιμότητά τους. Παραδέχονται μονάχα ως λουτρό, ένα μικρό δωμάτιο, επειδή έχει σε δυο του πλευρές υπονόμους, μερικά θεμέλια μόνο, που αργότερα τα σκέπασε ο ναός, χαρακτηρίζονται ως λείψανα **ιερού** των μυκηναϊκών χρόνων.

Στη θέση του παλιού ιερού, χτίστηκε τέλος του 7<sup>ου</sup> ή στις αρχές του 6<sup>ου</sup> αι. π.Χ. ένας ναός, αγνώστου όμως τέχνης και σχεδίου.

Ας παμε τώρα να επισκεφτούμε τα θεμέλια ενός μεγάλου μυκηναϊκού σπιτιού (αρ. 14). Η είσοδος του είναι από το σημείο Α' του τοπογραφικού μας διαγράμματος, που οδηγεί στην αυλή Β' με 5 κίονες στη δυτική της πλευρά, που ανήκαν σε στοά με δωμάτια στο βάθος της. Στην ανατολική πλευρά υπήρχε στοά με 3 κίονες και στη βόρεια πλευρά υπήρχε το **μέγαρο**, με τη συνήθη διαίρεση που ξέρουμε πια (αίθουσα ή στοά, πρόδρομος, μέγαρο). Το μέγαρο Δ' συγκοινωνεί προς τα δεξιά με τον διάδρομο Ε', όπου στην αρχή του υπήρχε σκάλα, που οδηγούσε στο **υπερώο**, πάνω από το μέγαρο Δ'. το υπερώο αυτό θα ήταν το διαμέρισμα της κυρίας του σπιτιού και του προσωπικού.

Αν θελήσουμε να προχωρήσουμε βορειότερα, και προς τα δεξιά του σπιτιού αυτού, θα συναντήσουμε (αρ. 15) το αρχικό ανατολικό άκρο του τείχους της Ακρόπολης.

Προτού φύγουμε από την ακρόπολη, ας δούμε και τη **βόρεια της πύλη**, δυτικότερα από την επέκταση αυτή του τείχους που βρισκόμαστε τώρα. Δεν έχει βέβαια την επιβλητική εμφάνιση της πύλης

των λεόντων, είναι το ίδιο καλοχτισμένη και αυτή με 4 ογκολίθους: δυο παραστάδες, ένα υπέρθυρο και ένα κατώφλι. Ο ισχυρός αυτός πύργος ήταν ένα σοβαρότατο εμπόδιο για τον εχθρό που επιτίθονταν, γιατί η δεξιά πλευρά αφηνόταν ακάλυπτη από την ασπίδα, στη διάθεση των υπερασπιστών. Και τώρα, κατ' ευθείαν για του θολωτούς τάφους.

Τα σημαντικότερα μνημεία που υπάρχουν, έξω από την ακρόπολη, είναι οι υπόλοιποι τάφοι. Διαιρούνται σε δυο κατηγορίες:

- τους **θαλαμοειδείς**, που αποτελούνται από **θάλαμο** συνήθως τετράπλευρο και **δρόμο** (τάφρο δηλαδή που οδηγούσε στο θάλαμο) και
- τους **θολωτούς**, που αντί θαλάμου έχουν μια κυκλική θόλο, με χτίσμα από μέσα τοιχώματα με πέτρες, που είναι λαξευμένες, ορθογώνιες και χτίζονταν σε παράλληλους κύκλους. Έτσι, όσο προχωράει ή θόλος προς τα πάνω, οι πέτρες στενεύουν και κλείνουν στην κορυφή, δημιουργώντας ένα χώρο κωνικό, όπως ακριβώς η κυψέλη των μελισσών.

Θαλαμοειδείς τάφους δε θα επισκεφθούμε, γιατί βρίσκονται κάπως μακριά μας. Από τους εννέα όμως θολωτούς τάφους, που από καλύφθηκαν γύρω από την ακρόπολη, θα επισκεφθούμε τους τρεις, που είναι και οι κυριότεροι. Βρισκόμαστε κιόλας εδώ στα αριστερά μας, κατεβαίνοντας από την ακρόπολη, μπροστά σε δυο. Ο ένας είναι γνωστός με το όνομα «**ο τάφος της Κλυταιμνήστρας**» και ο άλλος με το όνομα «**ο τάφος του Αιγίσθου**».

Του Αιγίσθου θεωρείται αρχαιότερος από της Κλυταιμνήστρας και του «**του θησαυρού του Ατρέως**» που θα δούμε τελευταίο φεύγοντας. Ο δρόμος του έχει μήκος 22 μέτρα και πλάτος 5 μέτρα και η θόλος του έχει διάμετρο 13 μέτρα με άλλο τόσο ύψος. Πόρτα δεν είχε και το στόμιο του έκλεινε ξερολιθιά, υπολογίζουν δε ότι χτίστηκε γύρω στα 1500 π.Χ.

Ο διπλανός της Κλυταιμνήστρας, είναι μικρότερος του Ατρέως, αλλά το ίδιο καλοχτισμένος. Ο δρόμος του έχει μήκος 37 μέτρα, πλάτος 6 μέτρα και επένδυση με πέτρες ορθογώνιες. Στην πρόσοψη του τάφου ήταν ημικιόνια με ραβδώσεις. Το στόμιο του τάφου είχε ύψος 5,40 μέτρα, βάθος το ίδιο, πλάτος στο κάτω μέρος 2,67 στο πάνω μέρος είναι στενότερο. Στη μέση του βάθους του στομίου και όχι στο έξω μέρος, υπάρχει δίφυλλη πόρτα. Μπορείτε να δείτε τις τρύπες στο κατώφλι και στα τοιχώματα δεξιά και αριστερά. Η θόλος του τάφου είναι χτισμένη με ορθογώνιες πέτρες, αλλά η κορυφή της δεν υπάρχει. Οι αρχαιολόγοι πιστεύουν ότι ο τάφος αυτός είναι νεότερος από του Ατρέα, χτισμένος περίπου τα 1300 π.Χ. Πρέπει ακόμα να πούμε ότι στα ελληνοιστικά χρόνια, μπροστά στο δρόμο του τάφου αυτού, είχε γίνει θέατρο. Δε θα προχωρήσουμε παρακάτω, όπου ο Wace είχε βρει το σπίτι που ονόμασε του «λαδέμπορου». Σ' αυτό μέσα ανακαλύφθηκαν πλήθος από πλάκες με γράμματα, που οι ειδικοί λένε πως ήταν λογαριασμοί που πολύ βοήθησαν στη μελέτη της λεγόμενης γραμμικής Β', που συνηθιζόταν στη μυκηναϊκή περίοδο. Ας παμε, όμως, τώρα στον θησαυρό του Ατρέα.

Σε δυο λεπτά, θαυμάζουμε τον επιβλητικό τάφο των Μυκηνών, με το μεγάλο του δρόμο, πλάτους 6 μέτρων και μήκους 36.

Η πρόσοψη του τάφου, είχε μια θαυμάσια και πλούσια διακόσμηση. Δεξιά και αριστερά από το στόμιο (ύψους 5,40, βάθους το ίδιο και πλάτους κάτω 2,66) υπήρχε από ένα ημικιόνιο από πρασινωπή πέτρα, με γλυπτή διακόσμηση. Το τρίγωνο, που είναι ανοιχτό πάνω από το υπέρθυρο, σκεπαζόταν άλλοτε με πλάκες. Λέγεται **ανακουφιστικό τρίγωνο**, γιατί ο σκοπός του είναι να ελαττώνει, να ανακουφίζει το βάρος της οικοδομής, που είναι πάνω από το υπέρθυρο. Ο θησαυρός αυτός του Ατρέα – που η λαϊκή παράδοση ονομάζει «**τάφο του Αγαμέμνονα**» – χτίστηκε στα 1330 π.Χ. και πιστεύεται πως είναι ο

τάρφος του ηγεμόνα που έχτισε τα τείχη της ακρόπολης, την Πύλη των

Λεόντων και το ανάκτορο.

Δυστυχώς, τον τάρφο αυτό, τον βρήκε ένας τσοπάνος, όταν ήταν

ακόμη οι Τούρκοι εδώ. Έτσι, χάθηκε όλο το χρυσάφι και τα πολύτιμα

κτερίσματα που τονοτόλιζαν. Κάποιος αρχαιολόγος που επισκέφθηκε

τον Πελονήσιο το 1839, είπε:

«Κοιτάζοντας κανείς πόσο στέρα έχουν οικοδομηθεί οι

πελώριοι λίθοι του θησαυρού του Ατρέα, που οι χιλιάδες τα

χρόνια δε μπόρεσαν να τον καταστρέψουν, μάθαίνει να σέβεται

την καλλιτεχνία και τη δύναμη των αρχαίων».



Χρυσή πρόσωπιδα από τον ταφικό περιβόλο Α', 16<sup>ος</sup> π.Χ. αιώνας.



Ανασκόπηση του Περιβόλου Α από τον Α. Wace.

## Κεφάλαιο 9

Δεσπόζουσα, η Μυκηναϊκή Ακρόπολη με τα λαμπρά κυκλώπεια τείχη της αποτελεί την επιβλητική πύλη του σύγχρονου Δήμου. Αγροτικούς οικισμούς, Μυκηναϊκούς τάφους και μνημεία, βυζαντινές Μονές στην ήρεμη αγκαλιά της φύσης, θα συναντήσετε στα εντότερα του Δήμου...

### 9.1 Στο Δήμο Νέας Τίρυνθας

#### Τίρυνθα η Τειχιόεσσα

Ένας ακόμη αρχαιολογικός μας τόπος είναι και η Τίρυνθα, που βρίσκεται νοτιοανατολικά του Άργους. Η Τίρυνθα ήταν μια αρχαιότατη πόλη της Αργολίδας, οχυρωμένη με μεγάλα κυκλώπεια τείχη, δεκαπέντε χιλιόμετρα μακριά από τις Μυκήνες. Ιδρυτής και βασιλιάς της Τίρυνθας ήταν ο Τίρυνς, γιος του Άργους και εγγονός του Δία. Στην Τίρυνθα βασίλευσαν ξακουστοί βασιλιάδες, όπως ο, Τροίτος, ο Περσέας, ο Σθένελος και ο Αμφιτρύων, σύζυγος της Αλκμήνης και πατέρας του Ηρακλή. Οι Τιρύνθιοι μαζί με τους Μυκηναίους είχαν πάρει μέρος στη μάχη των Πλαταιών το 479 π.χ.

Όταν όμως οι Αργείοι κατέλαβαν την Τίρυνθα το 468 π.Χ., την κατέστρεψαν και την ερήμωσαν και έσβησε για πάντα το μεγαλείο της.

Τα ερείπια της πόλης σώζονται νοτιοανατολικά των Μυκηνών, σ' ένα λόφο με ύψος όχι μεγαλύτερο από 18 μέτρα. Το όνομα της πόλης έχει προϊστορική προέλευση, όπως και το όνομα της ακρόπολης Λικύμνης. Από τα ομηρικά χρόνια η πόλη ήταν γνωστή για τα ισχυρά τείχη της, τα οποία η παράδοση είχε συνδέσει με του Κύκλωπες. Ο Πausanίας, βλέποντας, κατά τον 2<sup>ο</sup> μ.Χ. αι. τα ερείπια των τειχών στην ακρόπολη εκφράζει τον θαυμασμό του:

«Το Δε τοίχος, ο δη μόνον των ερειπίων λείπεται, κυκλόπων με  
εστί έργον, πεποιήται δε αργών λίθων, μέγεθος έχων έκαστος λίθος ως  
απ' αυτόν μηδ' αν αρχήν κινηθήναι το μικρότατον υπό ζεύγους  
ημιόνων».

Ο λόφος της Τίρυνθας αποτελείται από σκληρό ασβεστόλιθο και απέχει 1.500 μέτρα από την θάλασσα. Οι πολυάριθμες ανασκαφές κυρίως, των Γερμανών, έφεραν στο φως ένα συνοικισμό, που έφτανε μέχρι την νεολιθική εποχή. Την ασήμαντη νεολιθική εγκατάσταση, που αποδεικνύουν ίχνη τειχών και ένα γυναικείο ειδώλιο, διαδέχτηκε ένας ακμαίος πρωτοελλαδικός συνοικισμός στα μέσα της τρίτης χιλιετηρίδας π.Χ. Από την περίοδο αυτή διασώθηκαν τμήματα τειχών σε όλη σχεδόν την ακρόπολη, καθώς και τάφοι της Κάτω πόλης. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό είναι ένα επιβλητικό κυκλικό οικοδόμημα διαμέτρου 28 μέτρων, που θα πρέπει να ήταν ή οχυρό ή κατοικία του ηγεμόνα.

Η μεσοελλαδική περίοδος (2000 – 1600 π.Χ.) αντιπροσωπεύεται από τάφους σε σχήμα κιβωτιόσχημων λάκκων.

Η Τίρυνθα έφτασε στη μεγαλύτερη ακμή της κατά την μυκηναϊκή περίοδο (1600 – 1200 π.Χ.). Η ακρόπολη παρουσιάζει τρεις οικοδομικές φάσεις, που αντιστοιχούν η πρώτη στο τέλος της Υστεροελλαδικής ΙΙ (1500 – 1400 π.Χ.) περιόδου, η δεύτερη στην Υστεροελλαδική ΙΙΙΑ (1400 – 1300 π.Χ.) και η τρίτη στο τέλος της Υστεροελλαδικής ΙΙΙΒ (1300 – 1200 π.Χ.). Τα ερείπια που σώζονται στη μυκηναϊκή ακρόπολη ανήκουν στο τέλος της τρίτης περιόδου. Τα ανάκτορα της Τίρυνθας καταστράφηκαν από πυρκαγιά και ανοικοδομήθηκαν γύρω στα 1350. Μεγαλύτερα όμως και τελειότερα ήταν τα τελευταία ανάκτορα στα μέσα του 13<sup>ου</sup> αιώνα. Ο τύπος των ανακτόρων της Τίρυνθας μοιάζει με των Μυκηνών και της Τροίας. Το μέγαρο του βασιλιά αποτελείται από τρεις χώρους:

1. την εξωτερική στοά με δυο κίονες μεταξύ των παραστάδων,



2. τον πρόδομο και

3. το δόμο με την κυκλική εστία, που την περιβάλλουν τέσσερις ξύλινοι κίονες.

Στα ερείπια του μεγάρου αυτού, που κήκε κατά τον 8<sup>ο</sup> αι. π.Χ., οι κάτοικοι των γεωμετρικών χρόνων έκτισαν δωρικό ναό. Μέσα στο ναό βρέθηκαν πολλά ειδώλια από χαλκό, μόλυβδο και/ή πυλό.

Οι ανασκαφές στην όλη της Τίρυνθας άρχισαν το 1831. Πρώτος ανέσκαψε ο Tiersch και στη συνέχεια ο Σλήμαν το 1876 και ο Νταϊρφελντ. Γερμανοί αρχαιολόγοι συνέχισαν το έργο του Νταϊρφελντ μέχρι το 1938. Μετά τον πόλεμο οι εργασίες συνεχίστηκαν και από την Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία.

Σήμερα ο επισκέπτης θα θαυμάσει τα μυθικά κυκλώπεια τείχη, που κάθε ογκόλιθος ζύγιζε πάνω από 10 τόνους, τις μοναδικές σήραγγες, καθώς και το μέγαρο των ανακτόρων με την αίθουσα και τον πρόδομο, που είναι διακοσμημένα με υπέροχες παραστάσεις.



Άποψη του αρχαιολογικού τείχους

## Κεφάλαιο 10

Περιβόλια και απέραντο γαλάζιο...

### 10.1 Στον Δήμο Ασίνης

Στο Δήμο της Ασίνης ανταμώνουν οι ωραιότερες παραλίες της Αργολίδας με τα γόνιμα περιβόλια της μανταρινιάς, της πορτοκαλιάς, της αγκινάρας και των κηπευτικών και στεφανώνουν τα γραφικά νησάκια και τον κόλπο του Τολού. Περίφημο θέρετρο με τις αρτιότερες τουριστικές υποδομές της Αργολίδας έχει πιστούς φίλους σε όλο τον πλανήτη.



### **10.1.1 Τολό**

Βρίσκεται στην νοτιανατολική Πελοπόννησο, απέχει 2 ½ ώρες οδικώς από την Αθήνα και του καλοκαιρινούς μήνες συνδέεται δια θαλάσσης με Ιπτάμενα Δελφίνια με τον Πειραιά, τις Σπέτσες, τον Πόρο και την Αίγινα.

Παλιό ψαροχώρι, εκτείνεται κατά μήκος μιας όμορφης αμμουδιάς και κατοικείται από ιδιαίτερα φιλόξενους κατοίκους. Στην πεντακάθαρη θάλασσα του θα απολαύσετε το κολύμπι, το ψάρεμα και όλα τα είδη των θαλάσσιων σπορ.

Όσο για την διαμονή σας αλλά και για την ψυχαγωγία σας, το Τολό διαθέτει πολλά ξενοδοχεία και επιπλωμένα διαμερίσματα, καθώς και μεγάλη ποικιλία από μπαρ, disco, ταβέρνες, μπουζούκια, καφέ και άλλες οικογενειακές επιχειρήσεις που προσφέρουν αυτή τη σπιτική φιλοξενία που το χαρακτηρίζει.

Σύγχρονο τουριστικό κέντρο της ευρύτερης αρχαιολογικής περιοχής – Αρχαίας Ασσίνης, Επιδαύρου, Τίρυνθας, Μυκηνών, Άργους, Ήρας, Ναυπλίου – προσφέρει τη δυνατότητα επίσκεψης τους με τοπικά λεωφορεία, οργανωμένες εκδρομές, αυτοκίνητα, μηχανάκια κλπ.

Ημερήσιες εκδρομές οργανώνονται για επισκέψεις στο Μυστρά, τη Σπάρτη, την Ολυμπία, τους Δελφούς και την Αθήνα, ενώ κρουαζιερόπλοια και Ιπτάμενα Δελφίνια σας πηγαίνουν να περιηγηθείτε από κοντά τις Σπέτσες, την Ύδρα, τον Πόρο και τη Μονεμβασιά.

Το Τολό αποτελεί ιδανικό μέρος για κάθε είδος διακοπών, τόσο γι' αυτούς που θέλουν να απολαύσουν τη γνήσια καθαρή ελληνική θάλασσα, όσο και γι' αυτούς που θέλουν να γνωρίσουν τις ομορφιές και τους υπόλοιπους αρχαιολογικούς χώρους της Πελοποννήσου, αλλά και των κοντινών περιοχών.

## **Κεφάλαιο 11**

### **11.1 Στον Δήμο Λέρνας**

#### **Οι πηγές του Ηρακλή**

Ο τόπος του μυθικού δράματος της Λερναίας Ύδρας. Γλυκές πηγές που γίνονται ποτάμι και χύνονται στη θάλασσα. Ο νεολιθικός οικισμός της αρχαίας Λέρνας. Εδώ ο Ηρακλής σαν δεύτερο άθλο του, έκοψε τα εννιά κεφάλια της Λερναίας Ύδρας και βούτηξε τις σαΐτες του στο αίμα τους και τις έκανε θανατερές.

Ιδρυτής και βασιλιάς της πόλης Λέρνης ήταν ο γιος του Προΐτου, από το Άργος, Λέρνος, κύριος του φρουρίου Ύδρας.

Στη λίμνη Λέρνη γινόταν γιορτή προς τιμή της Δήμητρας της Λέρναιας. Ιδρυτής των μυστηρίων της Λέρνης θεωρήται ο αρχαίος μάντης Μελάμπους, κατ' άλλους τα ίδρυσε ο Φιλάμμων. Τα Λέρναια, τα οποία είχαν στενή σχέση με τα Ελευσίνια, διατηρήθηκαν μέχρι τους πρώτους χριστιανικού χρόνους.

Ανάμεσα στους πρόποδες του Ποντίνου όρους και στην κωμόπολη Άγιοι Μύλοι βρίσκεται σήμερα η λίμνη Λέρνη της Αργολίδας. Στο λόφο που υπάρχει εκεί που είναι η λίμνη έγιναν μια σειρά ανασκαφές, που έδειξαν πως εκεί από τις επιχώσεις είχαν σχηματιστεί συνοικισμοί νεολιθικής εποχής μέχρι το τέλος της μυκηναϊκής. Οι ανασκαφές, έγιναν από τους Γερμανούς Frickenhaus και Muller το 1909 και αργότερα από την αμερικάνικη σχολή κλασσικών σπουδών το 1952 έως το 1958. Σ' αυτές βρέθηκαν κεραμικά, τετράγωνα σπίτια από πέτρα, αγγεία κ.α. Από ενδείξεις, φαίνεται ότι η Λέρνη και μετά την μυκηναϊκή εποχή αλλά και ως αυτή παρουσίαζε κίνηση.

## Κεφάλαιο 12

Νησιώτικη γοητεία με γραφικά λιμανάκια που απενίζου την Ύδρα και τη Δοκό. Κατάφυτα περιβόλια, παρθένες παραλίες, βυθισμένες αρχαίες πολιτείες, κάνουν την Ερμιόνη ιδανικό τόπο διακοπών και ορμητήριο για τα γειτονικά αξιοθέατα.

### 12.1 Στον Δήμο Ερμιόνης

«...οι δ' Ἄργος τ' εἶχον Τίρυνθα τε τειχιόεσσαν, Ερμιόνην Ἀσίνη τε  
βαθύν κατά κόλπον εχούσας...»

Ομήρου, Ιλιάδα

«Ερμιόνη οθκ εστι εκ των ασήμων πόλεων»

Στράβων

Η περιοχή της Ερμιόνης κατοικείται τουλάχιστον από το 3000 π.Χ. και ήδη από τη Μυκηναϊκή εποχή υπήρξε ένα σημαντικό εμπορικό κέντρο. Αναφέρεται για πρώτη φορά στον Όμηρο (Ιλιάδα, Β', 560) ως μια από τις πόλεις που έλαβαν μέρος στον Τρωικό Πόλεμο. Γνώρισε μεγάλη ακμή από τον 5<sup>ο</sup> αιώνα π.Χ. και εξακολουθούσε να είναι μια σημαντική πόλη, ακόμα και τον 1<sup>ο</sup> αιώνα μ.Χ. (Ρωμαϊκή περίοδος), όπως φαίνεται και από το σχόλιο του γεωγράφου Στράβωνα. Το 480 π.Χ. έστειλε 3 τριήρεις στην Ναυμαχία της Σαλαμίνας και το 479 π.Χ. 500 άντρες της πολέμησαν στις Πλαταιές (Ηρόδοτος 8.42 και 72 9.28.5).

Κατοικείται σχεδόν χωρίς διακοπές από τότε, χτισμένη και ξαναχτισμένη στο ίδιο μέρος, όπως μαρτυρούν τα διάσπαρτα αρχαία κομμάτια ενσωματωμένα στα σπίτια και τους ναούς της. Χτισμένη στην

πλαγιά του αρχαίου λόφου Πρωνός κατεβαίνει ομαλά ως τη θάλασσα που την αγκαλιάζει από δυο πλευρές σχηματίζοντας στο βοριά το Λιμάνι και στο νοτιά Μαντράκια. Ο επισκέπτης, αφού απολαύσει το ούζο με χταπόδι σ' όποιο από τα δυο προτιμά, μπορεί να ξεκινήσει τη γνωριμία της κάνοντας το γύρο του Μπισπιού.

Το Μπίστι είμαι μια μικρή πευκόφυτη χερσόνησος στην άκρη της πόλης και συγχρόνως ένας υπαίθριος αρχαιολογικός χώρος. Το καλοκαίρι είναι απολαυστικό το κολύμπι στις ακτές με τα πεντακάθαρα νερά. Όλες όμως τις εποχές και τις ώρες ένας περίπατος θα δείξει, εκτός από τον κατάλευκο ανεμόμυλο, ερείπια από το παλιό κάστρο της πόλης, θεμέλια από αρχαίους ναούς, θραύσματα από όστρακα πορφύρας που την κατεργασία της όφειλε την οικονομική της ακμή η Ερμιόνη. Σε κάθε ιστορική στιγμή άλλωστε έκανε αισθητή την παρουσία της. Ο Πausanίας που την επισκέφτηκε τον 2<sup>ο</sup> π.Χ. αι. θαύμασε τους ναούς, τις γιορτές και τους αγώνες τους. Ο επισκέπτης θα γνωρίσει τη σύγχρονη πόλη, αν ανηφορίσει ως το Μητροπολιτικό ναό των Ταξιαρχών κτισμένο από τον 17<sup>ο</sup> αι., στη θέση του αρχαίου ναού της Χθονίας Δήμητρας. Οι αρχαίοι δρόμοι είναι εμφανείς στο περίβολο. Δίπλα ακριβώς, αναπαλαιωμένο ένα χαρακτηριστικό Ερμιονίτικο σπίτι, στο οποίο το 1827 άρχισε η 3<sup>η</sup> Εθνοσυνέλευση, στεγάζει το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο της πόλης. Στον κήπο μπροστά οι προτομές των αδελφών Μήτσα που μαζί με τους άλλους Ερμιονείς αγωνίστηκαν το '21 για τη λευτεριά μας. Πολύ κοντά βρίσκεται και το παλιό σχολείο από την εποχή του Καποδίστρια χτισμένο και αυτό πάνω σε αρχαίο τείχος. Σήμερα χρησιμοποιείται ως αίθουσα πολιτιστικών εκδηλώσεων. Όποιος ανέβει ακόμα ψηλότερα και από τα τελευταία σπίτια στην κορυφή του Πρωνός, που τη στολίζει το γραφικό σε νησιώτικο ρυθμό εκκλησάκι της Αγίας Ερμιόνης, θα απολαύσει μια υπέροχη θέα. Ο ορίζοντας ανατολικά φθάνει ως το Δοκό και την Ύδρα και ακόμα

μακρύτερα. Άλλωστε από την Ερμιόνη γίνεται το ξεκίνημα για τα νησιά αυτά καθώς και για τις Σπέτσες. Το μάτι από κει ψηλά αντικρίζει και τον κάμπο, γνωστό για τα εκλεκτά του προϊόντα, **«ρόδια ερμιονίτικα»**, εσπεριδοειδή και κυρίως το φημισμένο λάδι. Γύρω από την Ερμιόνη υπάρχουν οι αμμουδερές παραλίες. Κουβέρτα, Μπουρλότο, Πετροθάλασσα και σ' όλες σύγχρονα συγκροτήματα. Μην παραλείψετε ένα προσκύνημα στην βυζαντινή γυναικεία Μονή των Αγίων Αναργύρων με τις ωραίες τοιχογραφίες και το ιαματικό νερό στην αυλή της. Επιστροφή στην Ερμιόνη για βραδινό φαγητό φρέσκο ψάρι, νυχτερινή ζωή και διαμονή στα ξενοδοχεία της. Όσοι όμως έχουν αδυναμία στο καλό κρασί ας επισκεφθούν το Ηλιόκαστρο, που η αρχαία ονομασία **«Ειλεοί»** σχετίζεται με αυτό το γλυκόπιστο κρασί. Ο ανηφορικός αλλά άνετος δρόμος που σας προσφέρει μια πανοραμική θέα των δαντελωτών ακτών οδηγεί στο μικρό παραδοσιακό χωριό και τις ταβέρνες του.

Αν θέλετε να γνωρίσετε και τις ανατολικότερες ακόμα παραλίες της Ερμιονίδας, φτάνετε ως τη Δάρδιζα και το Θερμήσι, μικρό χωριό πνιγμένο σε περιβόλια που μοσχοβολούν την άνοιξη. Δίπλα του μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες και από πάνω του επιβάλλεται με τη μεγαλοπρέπεια του το ενετικό κάστρο που σας προκαλεί να εξερευνησετε.



Ο Άγιος Αμβρόσιος.

## 12.2 Πορτοχέλι

Απέναντι από τα ερείπια των Αλιών, βρίσκεται το σημερινό Πορτοχέλι. Προάσπιο της Ερμιόνης οι αρχαίοι Αλιείς, όφειλαν το όνομα τους στην κύρια δραστηριότητα των κατοίκων τους, που ήταν αλιείς πορφύρας και τεχνίτες στην επεξεργασία της. Στο πέρασμα του χρόνου, το Αλιείς έγινε Χαλιείς, Χέλι και τελικά Πόρτο – Χέλι καθώς η πόλη ήταν και είναι χτισμένη σε φυσικό λιμάνι.

Τα ερείπια της αρχαίας πόλης σώζονται ακόμη και σήμερα τόσο στην ξηρά με την Ακρόπολη των Αλιών, όσο και στον πυθμένα της θάλασσας με α τείχη του αρχαίου λιμανιού και το ναό του Απόλλωνα. Στη μέση ενός φυσικού κάλλους, το Πορτοχέλι, είναι σήμερα ένας τόπος μαγευτικός.

Ακριβώς το μοναδικό τοπίο, σε συνδυασμό με το υπέροχο κλίμα και την ανοιχτή αλλά ήρεμη θάλασσα, οδήγησαν εδώ ένα πλήθος επώνυμων, όπως μεγαλοβιομήχανους, εφοπλιστές και καλλιτέχνες, που επέλεξαν το Πορτοχέλι, ως τόπο μόνιμης ή παραθεριστικής κατοικίας τους.

Τόπος με ιδιαίτερη ανεπτυγμένη υποδομή, το Πορτοχέλι προσφέρεται για τουρισμό υψηλών απαιτήσεων γιατί εδώ, ο επισκέπτης θα βρει ότι θέλει: πολυτελείς ξενοδοχειακές μονάδες, ιδανικές για θαλάσσια σπορ παραλίες, πολυτελή εστιατόρια, γραφικά ταβερνάκια, μοναδικά ουζομεζεδοπωλεία, όμορφα καφέ, μπαρ και νυχτερινά κλαμπ.

Από εδώ, τέλος ο ταξιδιώτης μπορεί να εξερευνήσει ένα πλήθος από μοναχικούς κολπίσκους και υπέροχες παραλίες: Βερβερόντα, Κορακιά, Χηνίτσα, Κόστα, Κοστούλα, Λιμανάκια, Άγιος Αιμιλιανός, Κουνούπι, Τζέμι, Πετροθάλασσα.....

Από το Πορτοχέλι μπορεί ο επισκέπτης να κάνει εκδρομή στις Σπέτσες, στην Ύδρα, στη Μονεμβασιά και σε άλλες παραλίες της Ανατολικής Πελοποννήσου.



## Κεφάλαιο 13

### Στον Δήμο Επιδαύρου

Τα πολλά και νομαδικά βυζαντινά μοναστήρια του, το «μικρό» αρχαίο θέατρο και ο Μουσικός Ιούλιος, η γιορτή του Αγροτουρισμού και οι μαγευτικές παραλίες προσδίδουν στην Δήμο Επιδαύρου χαρακτήρα ρομαντικό και νοσταλγικό. Τον επιλέγουν καλλιτέχνες για μόνιμο ή τακτικό καταφύγιο.

#### 13.1 Μνημεία και θάλασσα

...και η αργή πομπή ξαναβάζει εμπρός μέσ' απ' τσ' αμπέλια, τις ελιές, τα κυπαρίσσια και τις χαρουπιές...με τα βουνά της Πελοποννήσου στον ορίζοντα και πιο κοντά, ακριβώς πάνω από την Επίδαυρο, το όρος Αραχναίον...όταν είπα στον οδηγό το όνομα του βουνού και - κρατώντας με το ένα χέρι το τιμόνι άπλωσε το άλλο και μου έδειξε αυτό το φαλακρό βουνό λέγοντας μου: «Αραχναίον, ήταν σαν ο ίδιος ο Αισχύλος, αυτοπροσώπως, να μας οδηγούσε στην Επίδαυρο...»

*Jarues Lacarriere*

«Το Ελληνικό Καλοκαίρι»

Απ' όπου και αν προσεγγίσει κανείς την περιοχή της Επιδαύρου, είτε από βορρά με την μαγευτική παραθαλάσσια διαδρομή από την Κόρινθο, είτε από το Ναύπλιο μέσω του Λυγουριού (απέχει 30 χιλιόμετρα), δεν μπορεί παρά να θαυμάσει τη χαρισματική φυσική καλλονή που τράβηξε σε τούτον δω τον τόπο θεούς και ανθρώπους.

Στις ράχες του βουνού Άκρα και με τα πεύκα να κατεβαίνουν απ' τις πλαγιές μέχρι τα νερά του ομώνυμου κόλπου της Επιδαύρου, η

Αρχαία Επίδαυρος είναι χτισμένη στη θέση όπου αναπτύχθηκε ο αρχαίος πολιτισμός της Επιδαύρου, όχι μακριά από το ιερό του Ασκληπιού και το γνωστό σε όλους, αρχαίο θέατρο.

Περνώντας, διαδοχικά από τους Κάρες, τους Ίωνες και του Δωριείς, έγινε σπουδαίο εμπορικό κέντρο διατηρώντας δικές του αποικίες. Εδώ, υπήρχε ιερό του Ασκληπιού, ναός αφιερωμένος στο Διόνυσο, άλσος αφιερωμένο στην θεά Άρτεμη και ιερό της Αφροδίτης, ενώ στην περιοχή της χερσονήσου που αγκαλιάζει προστατευτικά τα νερά του λιμανιού, με το ιερό της Ήρας, αποκαλύφθηκαν θαλαμοειδής μυκηναϊκοί τάφοι, νεκροταφείο με επιτύμβιες πλάκες και μια πλάκες και μια πληθώρα αγαλμάτων και επιγραφών.

Στην ίδια περιοχή της χερσονήσου ανακαλύφθηκε το θαυμάσια διατηρημένο και παραδομένο το 2000 στο κοινό, Μικρό Θέατρο της Επιδαύρου με τις 6000 θέσεις όπου φιλοξενούνται υψηλής καλλιτεχνικής αξίας εκδηλώσεις.

Σήμερα όλα αυτά τα μοναδικά ευρήματα, σε συνδυασμό με τις φυσικές καλλονές της περιοχής αλλά και το θαυμάσιο κλίμα, έχουν μετατρέψει την Αρχαία Επίδαυρο σε μαγευτικό θέρετρο που προσφέρει ιδανική διαμονή στη θάλασσα, με δυνατότητες για κάθε είδους αναψυχή και διασκέδαση, καθώς έχει αναπτύξει σημαντική τουριστική υποδομή στη θάλασσα, με δυνατότητες για κάθε είδους αναψυχή και διασκέδαση, καθώς έχει αναπτύξει σημαντική τουριστική υποδομή, διαθέτοντας ξενοδοχεία, διαμερίσματα, ενοικιαζόμενα δωμάτια, camping, ταβέρνες με φρέσκα θαλασσινά, καφέ, bars, και clubs ενώ προσφέρει ιδανικά γι' αυτούς που αγαπούν τα θαλάσσια σπορ και το trekking.

Με κέντρο διαμονής την Αρχαία Επίδαυρο ο ταξιδιώτης θα επισκεφθεί την παραθαλάσσια και όμορφη κωμόπολη της Νέας Επιδαύρου με το σπίτι όπου στεγάστηκαν οι πληρεξούσιοι της πρώτης

Εθνοσυνέλευσης από τις 20 Δεκεμβρίου 1821 έως τις 15 Ιανουαρίου 1822. Με την ολοκλήρωση των εργασιών ψηφίστηκε το πρώτο Σύνταγμα της Ελλάδας και διακηρύχτηκε η ανεξαρτησία της.

Ο ταξιδιώτης μπορεί ακόμα να επισκεφθεί το κάστρο της Νέας Επιδαύρου στο οποίο βρίσκεται ο ιερός ναός του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου (1710 μ.Χ.), όπου φυλάσσεται η κέρα του Οσίου Λεωνίδα, προστάτη της Νέας Επιδαύρου.

Ακόμη υπάρχουν Μυκηναϊκοί τάφοι στο Παλαιοχώρι, στην Αγία Μαρίνα, την Καθολική και τις Λίμνες, το πανέμορφο τοπίο της ποταμιάς του Γάλλου με την Ακρόπολη και τα Κυκλώπεια Τείχη.

Στον αρχαιολογικό χώρο, τα κυριότερα οικοδομήματα είναι ο ναός του Απόλλωνα Μαλεάτη (4<sup>ος</sup> αι. π.Χ.), το γυμνάσιο, το στάδιο, τα λουτρά, ένας μεγάλος ξενώνας (καταγώγιο), το άβατο ή εγκοιμητήριο, το πολυτελές κυκλικό οικοδόμημα της Θόλου, ο ναός της Θέμιδας και τα θεμέλια του ναού της Άρτεμις κλπ.



### **13.2 Επιδαύρια**

Ο θεός της Ιατρικής, ο Ασκληπιός, ασφαλώς, διάλεξε μια από τις ειδυλλιακότερες τοποθεσίες της Αργολίδας για να στήσει το ναό του, που ανήκει στον 6<sup>ο</sup> π.Χ. αι. Απ' όλη την Ελλάδα πλήθη κόσμου έφταναν εδώ για να ξαναβρούν την υγεία του και μέχρι σήμερα σώζονται ιατρικές συμβουλές και συνταγές. Πολλές από αυτές καθώς και αναθήματα και πολύ ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά μέλη της Θόλου, μπορείτε να θαυμάσετε στο μικρό Μουσείο.

Στην Αρχαία Επίδαυρο, κάθε τέσσερα χρόνια γίνονταν αθλητικοί και μουσικοί αγώνες προς τιμή του Ασκληπιού. Τα σημερινά **Επιδαύρια** είναι αναβίωση αυτής της βαθιάς ριζωμένης παράδοσης, τα οποία ξεκίνησαν το 1954 και από τότε έχει καθιερωθεί ως ο κατεξοχήν θεσμός παραστάσεων αρχαίου δράματος στον κόσμο. Από τα τέλη Ιουνίου και ολόκληρο τον Ιούλιο και Αύγουστο, κάθε χρόνο, οι πιο άξιοι ηθοποιοί της χώρας παρουσιάζουν αρχαίες τραγωδίες στο καλύτερα διατηρημένο θέατρο της αρχαιότητας, που χτίστηκε τον 4<sup>ο</sup> π.Χ. αιώνα από τον Πολύκλειτο τον Νεότερο και χωράει άνετα 14.000 θεατές. Ο ήχος του φτάνει μέχρι τις τελευταίες κερκίδες χάρη στη θέση του θεάτρου, προκαλώντας δέος στους επισκέπτες του.

Η ωραιότερη ώρα της Επιδαύρου είναι όταν η ήλιος χρυσίζει τις μακρινές βουνοκορφές και βάφει το θέατρο με τις απίθανες τριανταφυλλιές αποχρώσεις. Την εποχή των εκδηλώσεων απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας αλλά και ξένοι, καταφθάνουν με λεωφορεία και παντός είδους τροχοφόρα.

Το νεοελληνικό ζωντάνεμα του θεάτρου άρχισε το 1938, όταν το Εθνικό θέατρο έφερε την (Σοφόκλεια) Ηλέκτρα σε σκηνοθεσία του Ροντήρη, που είχε παιχτεί στην Αθήνα δυο χρόνια πριν (με την

Παξινού, την Παπαδάκη και τον Κωτσόπουλο στους βασικούς ρόλους, Μουσική Δ. Μητρόπουλου, Σκηνικά Κλώνη, κουστούμια Φωκά, χορογραφία Λουκίας). Ύστερα από την νάρκη του Πολέμου και της Κατοχής, η Επίδαυρος παρουσιάζει το Ροντηρικό Ιππόλυτο του Ευριπίδη (1954) και το επόμενο καλοκαίρι ο διευθυντής του Εθνικού, Αιμίλιος Χουρμούζιος, πείθει το κράτος να καθιερώσει μόνιμο φεστιβάλ αρχαίας Τραγωδίας. Η έναρξη γίνεται με την Εκάβη (Κατίνα Παξινού, σκηνοθεσία Μινωτή), ενώ το 1957 το φεστιβάλ αγκαλιάζει και την Αριστοφανική Κωμωδία με τη Λυσιστράτη και τις Εκκλησιάζουσες (Μαίρη Αρώνη και Χριστόφορος Νέζερ, σκηνοθεσία Σολομού, Μουσική Χατζιδάκη, Σκηνικά και κουστούμια Βακαλό, Χορογραφία Βαρούπη). Το 1959 προστίθενται στις Επιδαύριες αναβιώσεις το Σατυρικό Δράμα (Κύκλωψ) και το 1960, ο Μένανδρος (Δύσκολος).

Λιγοστές, δυστυχώς, είναι οι δημιουργίες του Δημήτρη Ροντήρη στα Φεστιβάλ: Αισχύλου Ορέστεια (1959) και Σοφοκλή Ηλέκτρα (1980). Το ειδοσάχρονο μονοπώλιο του Εθνικού παίρνει τέλος το 1975 και το θέατρο γίνεται, δημοκρατικότερα, κοινό τοις πάσι – με πολλά χείριστα αποτελέσματα. Ο χώρος παραδίδεται επίσης και σε συγκροτήματα του εξωτερικού – για όπερες, μπαλέτα, σεξπηρικά έργα, ή αρχαίες παραστάσεις.

Έτσι, εδώ και σαράντα πέντε χρόνια στο αριστούργημα του Πολυκλείτου τελείται μια συνεχής και επισταμένη μυητική πράξη. Δεκάδες σκηνοθέτες, σκηνογράφοι, ενδυματολόγοι, συνθέτες και μεταφραστές, εκατοντάδες ηθοποιοί και εκατομμύρια Ελλήνων και ξένων θεατών επικοινωνούν με τα κορυφαία δραματικά κείμενα της αρχαιότητας μέσω μιας σύγχρονης, ανοιχτής, ποικίλης ελεύθερης και αισθητικά πολύσημης προβληματικής.

Η Επίδαυρος, με πρώτο μύστη τον Ροντήρη και μια σειρά ιεροφαντών που τον ακολούθησα, έγινε η Λύδια λίθος μιας αγωνιώδους

προσπάθειας για να αναγνωρισθεί η αυθεντική ποιητική συνείδηση της αρχαιότητας και ταυτόχρονα να ανιχνευθεί η σημερινή πνευματική μας ενδοχώρα.

Στην Επίδαυρο το νεοελληνικό πνευματικό δυναμικό δοκίμασε την αντοχή των καλλιτεχνικών του εργαλείων. Η αρχαία ορχήστρα έγινε κονίστρα όπου το αρχαίο και το νέο αμιλλώνται και ισότιμα αποπειρώνται μια σύνθεση.

Η Επίδαυρος είναι χώρος μιας γιγαντιαίας εποποιίας. Η νεοελληνική γλώσσα ακονίζεται πάνω στους αρχαίους ρυθμούς και αγωνίζεται να τους απηχήσει. Το νεοελληνικό μέλος, η ορχηστική επιμέλεια, οι αρχιτεκτονικοί ρυθμοί αλλά και το νεοελληνικό μιμικό ήθος καταδύονται στα βαθιά φρέατα για να αντλήσουν **Λάλλον ύδωρ**.

Η Επίδαυρος έγινε χοάνη όπου τα πάντα χωρούν, τα πάντα δοκιμάζονται και τα πάντα χωνεύονται.



Πρώτη Πανελληνική παράσταση του δράματος στην Επίδαυρο - Ηλένη Σολωμού  
Σύμφωνα με την ΕΡΤ

### **13.2.1 Επιδαύρια 2004**

18-19/6: «Τρωάδες» του Ευριπίδη, Θέατρο Διαδρομή

25-26/9: «Ο Αριστοφάνης του Θεάτρου», Θέατρο Τέχνης –  
Πολιτιστική Ολυμπιάδα

2-3/7: «Βάκχες» του Ευριπίδη, Piccolo Teatro – Λούκα Ρονκόνι

9-10/7: «Ιππόλυτος» του Ευριπίδη, Εθνικό Θέατρο

16-17/7: «Λυσιστράτη» του Αριστοφάνη, Εθνικό Θέατρο

23-24/7: «Ανδρομάχη» του Ευριπίδη, Αμφι-θέατρο –ΔΗΠΕΘΕ  
Βόλου

30-31/7: «Φιλοκτήτης» του Σοφοκλή, ΔΗΠΕΘΕ Λάρισας  
«Θεσσαλικό Θέατρο»

6-7/8: «Μυρμιδόνες, Νηρηίδες, Φρύγες» του Αισχύλου, Θεατρικός  
Οργανισμός Κύπρου

14-15/8: «Ευμενίδες» του Αισχύλου, Άννα Συνοδινού – Ελληνική  
Σκηνή

20-21/8: «Τραχίνιες» του Σοφοκλή, Κρατικό Θέατρο Βορείου  
Ελλάδος

27-28/8: «Πλούτος» του Αριστοφάνη, ΕΥΜΟΛΠΙΣ – Λαζόπουλος.

### **13.2.2 Καλοκαίρι 2003**

#### **Το Πανηγύρι της Επιδαύρου 2003**

Για τέταρτη συνεχή χρονιά η Επιδαύρια γη έχει τη γιορτή της. Η αρχαία Επίδαυρος θα προσφέρει και πάλι τους καρπούς της προς απόλαυση και ευχαρίστηση των επισκεπτών που θα έχουν την τύχη να βρεθούν εκεί. Κάθε Παρασκευή και Σάββατο του Ιουλίου, εκτός από τις μουσικές εκδηλώσεις στο μικρό αρχαίο θέατρο, είστε καλεσμένοι και σε αυτήν τη γιορτή του αγροτουρισμού.

### **13.2.3 Καλοκαίρι 2002**

#### **Το Πανηγύρι της Επιδαύρου.**

Τέσσερις Παρασκευές και Σάββατα μέσα στον Ιούλιο, οι καρποί της Επιδαύριας, της αργολικής αλλά και γενικότερα της πελοποννησιακής γης έχουν τη γιορτή τους, τρίτη συνεχή χρονιά, στην Αρχαία Επίδαυρο. Στην προκυμαία του μικρού λιμανιού οι επισκέπτες θα απολαύσουν χρώματα, αρώματα και γεύσεις από την απλόχερη.



### **13.2.4 Καλοκαίρι 1998-2001**

#### **Το Πανηγύρι της Επιδαύρου.**

Στην Αρχαία Επίδαυρο, εκεί όπου τα προϊόντα της Επιδαύριας γης είναι ακόμη αγνά, εκεί όπου τα εσπεριδοειδή, το λάδι, το μέλι, τα ψάρια, τα κτηνοτροφικά και τυροκομικά προϊόντα, το παραδοσιακό ψωμί και τα παξιμάδια έχουν ακόμα τη γεύση που θυμόμαστε από παλιά, διοργανώνεται εδώ, με πρωτοβουλία του Συλλόγου των Φίλων της Μουσικής σε συνεργασία με το Δήμο Επιδαύρου, η μεγάλη γιορτή του Αγροτουρισμού, «το Πανηγύρι της Επιδαύρου».



## Κεφάλαιο 14

«Σιωπή αιώνες μετά από αιώνες σιωπής,  
αιώνες, που στο πέρασμα τους  
η γη σκεπάστηκε μ' ένα καταπράσινο μαλακό χαλί.  
Μια μυστηριακή φυλή ξεπετιέται από το τίποτα  
και κατεβαίνει στην χώρα της Αργολίδας.  
Είναι μυστηριακή, γιατί οι άνθρωποι  
έχουν ξεχάσει το πρόσωπο των Θεών.  
Οι Θεοί ξαναγυρίζουν,  
με πλήρη εξάρτηση, ανθρωπόμορφοι,  
ξέρουν να καβαλικεύουν τ' άλογα,  
να πιάνουν την ασπίδα, το κοντάρι,  
να σκαλίσουν πολύτιμα στολίδια, να λιώσουν μέταλλα,  
να χαράξουν ζωντανές εικόνες από τον πόλεμο και τον έρωτα  
πάνω στις γυαλιστερές λάμες των σπαθιών τους.  
Οι Θεοί δρασκελίζουν τα ηλιόλουστα λιβάδια,  
γιγάντιοι, άφοβοι.  
Με βλέμμα ανατριχιαστικά αγνό και ανοιχτό.  
Ένας κόσμος φωτός γεννιέται.  
Ο άνθρωπος αντικρίζει τον άνθρωπο με καινούργια μάτια.  
Νιώθει δέος,  
μαγεμένος από την ίδια την αστραφτερή του εικόνα  
που βλέπει παντού.  
Κι έτσι συνεχίζει, καταπίνοντας τους αιώνες  
σαν σταγόνες νερό, σαν ποίημα...»

Χένρυ Μίλλερ

«Ο Κολοσσός τους Αμαριουσίου»

### **14.1 Σπηλιωτάκη**

Στα ριζά του Κωλοσούρη...

Καθώς διασχίζουμε την περιοχή Σπηλιωτάκη ξεχωρίζει κιάλας η αλλαγή από το καμπύσιο τοπίο, δέκα έξι χιλιόμετρα από το Άργος, μέσα στο διάσελο που σχηματίζουν οι χαμηλωμένες διακλαδώσεις του Κτενιά και του Παρθενίου όρους.

Συνέχεια της πεδιάδας του Κιβερίου ο συνοικισμός Σπηλιωτάκη με πεδινές εκτάσεις και λιβάδια, εύφορους λόφους και χωράφια της ρεματιάς, καλλιεργημένη με σύγχρονα μέσα περιοχή – εσπεριδοειδή και βερίκοκα (καϊσιά). Δίπλα στη σιδηροδρομική γραμμή και στο ρέμα του Ξαβριά, του Φειδούλη όπως τον ονομάζουν οι ντόπιοι, αποτελεί έναν θαυμάσιο εξώστη πάνω από το μυχό του Αργολικού, στο σημείο όπου γίνεται και προαιρετική στάση του τραίνου. Κοντά του το Παλιοτζιβερο (το παλαιό Κιβέρι ή Τζιβέρι) εγκαταλειμμένο από αιώνες και πλέον.

Στο νότιο μυχό της πεδιάδας, 1 χιλιόμετρο από το Σπηλιωτάκη, βρέθηκε επιμήκης αποθέτης με πλήθος αγγεία, ειδώλια, πηνία και άλλα σημαντικά λείψανα της αρχαίας πόλεως Ελαιούς, που ανήκουν ίσως σε αρχαϊκό ιερό.

Ο βατός χωματόδρομος, πάντα δίπλα στο ρέμα και στο τραίνο, αποκαλύπτει όμορφα μικρά απόσκια πλατανιών. Άλλοτε ήταν πυκνά και γιγαντώσωμα, πριν τα κόψουν, ανέκοπταν την ορμή των νερών και προφύλαγαν τα παραποτάμια χωράφια. Σήμερα, όταν πλημμυρίζει ο Ξαβριάς, παρασύρει ελιές, καταστρέφει δέντρα και καλύπτει με λάσπη τα χωράφια της περιοχής ανεμπόδιστος και οργισμένος.

Στη συνέχεια της διαδρομής μας συναντάμε μοναχικές αγροικίες κτηνοτρόφων δεξιά και αριστερά και άλλη στάση του τραίνου. Περνάμε το συνοικισμό του Κοτσώνη, απέναντι από τον οποίο διακρίνουμε το κάστρο του.

### **14.1.1 Βελανιδιά**

Η παλιά Ποταμιά...

Πολύ κοντά στου Κοτσώνη βρίσκεται το χωριουδάκι Βελανιδιά, 22 χλμ. από το Άργος. Ποταμιά το έλεγαν άλλοτε.

Είναι ένας συνοικισμός από 20 περίπου οικογένειες, που ασχολούνται με τις ελιές, την κτηνοτροφία και τις δένδροκαλλιέργειες. Έχουν την καταγωγή από το Παρθένι, την Ανδρίτσα και το Νεοχώρι και επικοινωνία (γάμους, συγγενείς κλπ.) με την Αρκαδία, στην οποία οδηγεί και ο δρόμος, αν συνεχίσουμε ευθεία μετά το χωριό. Κεντρική εκκλησία του χωριού ο Άγιος Κωνσταντίνος, που ανήκει στην ενορία του Κιβερίου. Στον κεντρικό δρόμο του χωριού σώζεται μια κάμαρα από την παλιά πέτρινη βρύση, που τρέχει και σήμερα καθαρό νερό για τους περαστικούς, αφού οι ντόπιοι υδρεύονται πλέον από το μόνιμο δίκτυο ύδρευσης. Στην Ποταμιά βρέθηκε παλαιότερα κιονόκρानο βυζαντινών χρόνων, που δείχνει την ιστορική πορεία της περιοχής τους περασμένους αιώνες.



Πρόκειται για έναν οικισμό, που κατατάσσεται στους ορεινούς, αλλά ζει με την λογική του κάμπου, εκσυγχρονίζεται, αναπτύσσει την οικονομία του τα τελευταία χρόνια, γι' αυτό και διατηρεί σχετικά σταθερό τον πληθυσμό του, όπως και το δυναμικό και τη ζωντάνια του.

### **14.1.2 Ανδρίτσα**

Αγναντεύοντας την Αγωνιόστρατα...

Το τοπίο βαθαίνει μέσα στη ρεματιά και νερά κάτω από δένδρα βαθύσκιωτα δροσιζουν το πέρασμα μας προς την Ανδρίτσα. Όλο και πιο κοντά διαγράφεται στα νότια κι' αριστερά μας αυστηρό, γυμνό, το βουνό της Ζάβιτσας και διακλαδώνεται ο παλιός δρόμος επικοινωνίας με το Ελαιοχώρι της Αρκαδίας, στην είσοδο της Ανδρίτσας.

Ανηφορικός ο δρόμος μας οδηγεί σε τούτο το ακραίο χωριό, το νοτιότερο, 28 χλμ. από το Άργος. Σκάλωμα άλλοτε κατοίκων από τα Βέρβενα κάτω στις πηγές του «Ξωβριά», - «του Παπάζογλου το τσιφλίκι» λεγόταν η περιοχή – εξυπηρέτησε ανάγκες άλλων καιρών η Ανδρίτσα και αποτελεί κλασσικό παράδειγμα των μικρών χωριών, που η αιτία της δημιουργίας τους ξεπεράστηκε από τα πράγματα.

Ωστόσο με την αυτάρκεια τους την καλλιεργητική – ελιές κυρίως, λίγα κηπευτικά, δημητριακά – και με την κτηνοτροφία τους οι λίγοι Ανδριτσιώτες που απέμειναν εκεί κρατάνε την πίστη τους στην ιστορική συνέχεια άσβηστη μαζί με τα καντήλια των εκκλησιών τους, όπως εκείνα του Άγιου Βλάση (των ποιμένων), από το 1928 χτισμένου ψηλά στην κορφή του λόφου τους, όπου υπάρχουν και θεμέλια αρχαίου κτίσματος, πιθανότατα ιερού ή οχυρού, αλλά και του Αη Δημήτρη στην επισκευασμένη μικρή βυζαντινή εκκλησούλα. Μ' ένα λιοτρίβι και παλιά πιθάρια δίπλα, χτισμένη πάνω στο μονοπάτι που οδηγεί στο σταθμό του τραίνου.

Η Ανδρίτσα είναι ριζωμένη μέσα σε περιοχή κατάσπαρτη από λείψανα αρχαίων και μεσαιωνικών χρόνων. Στα χώματα της έχουν βρεθεί διάφορα κτίσματα, όπως στο λόφο του Αη Βλάση, αλλά και στο σταθμό βρέθηκε ένα ωραίο τρίγλυφο – φαίνεται πως με την ανέγερση της μεγάλης γέφυρας καταχώθηκαν πολλά αρχαία λείψανα – ενώ

αρκετές φορές έχουν βρεθεί κτερίσματα, νομίσματα κ.α. Στην τοποθεσία «Στέρνα του Γουλά» βρέθηκαν ίχνη αρχαίας δεξαμενής. Η Ζάβιτσα με υψόμετρο 975 μέτρα υψώνεται ανατολικά με τις σκληρές πλαγίες της. Από κει πέρασε ο Παισανίας για τα Ανιγραία, «**οδόν στενήν και άλλως δύσβατον**», όπως λει χαρακτηριστικά.

Η Ανδρίτσα αγναντεύει απέναντι πάνω στις νότιες ράχες του Κτενιά την Αγωνιόστρατα, τούρκικη στράτα που οδηγούσε στον Αχλαδόκαμπο. Εκεί ήταν και του «Δεληγιάνη η Βίγλα», καρτέρι των ξεσηκωμένων Ελλήνων στην επανάσταση του 1821.



### 14.1.3 Προς Αχλαδόκαμπο

Η παλαιά εθνική οδός Άργους – Τρίπολης, που χαρακτήρηκε με συνεχόμενες τριάντα και περισσότερες στροφές πάνω στους άγονους όγκους του Κτενιά ως το διάσελο του, τα Παλιάλωνα, είναι από τις πιο γνωστές αρτηρίες της Ελλάδας, η μοναδική επικοινωνία παλαιότερα με την κεντρική Πελοπόννησο, γνωστή ως Κωλοσούρτης, που περνούσε από τον Αχλαδόκαμπο για να καταλήξει στην Τρίπολη.

Ο τρομερός «Κωλοσούρτης» μας δίνει στο ανέβασμα του μια από τις πιο μαγευτικότερες απόψεις της Αργολίδας καθώς βλέπουμε από ψηλά προς τον Αργολικό κόλπο και το Ναύπλιο. Στα μισά της ανόδου μέσα στην ερημιά του τοπίου ψηλά στο διάσελο ένα έρημο γραφικό εξοχικό κέντρο και ένα γκρεμισμένο οχυρό της γερμανικής κατοχής.

Ο Κωλοσούρτης, ήταν παλιά η μεγαλύτερη οδική καρμανιόλα της Ελλάδας. Στην αρχική του σχεδίαση περιλάμβανε όλα τα καλούδια: ήταν πολύ στενός, είχε στροφές 180 μοιρών κολλητά στον γκρεμό με ανάποδη κλίση και γλιστερό οδόστρωμα, δεν είχε σήμανση, δεν είχε μπάρες και από δω περούσε όλη η κίνηση για Τρίπολη και νότια Πελοπόννησο, αφού ήταν ο μοναδικός δρόμος. Όταν έβρεχε ή χιόνιζε, μόνο οι τυχεροί κατάφερναν να τον περάσουν χωρίς ατύχημα. Τα δεκάδες εικονοστάσια που ήταν στημένα στα σημεία των ατυχημάτων είχαν σχηματίσει ένα θλιβερό σύνολο που θύμιζε νεκροταφείο.

Σήμερα όμως τα πράγματα δεν είναι έτσι. Μετά την παράδοση της νέας εθνικής οδού Κορίνθου – Τρίπολης στην κυκλοφορία, όλες οι νταλίκες και τα περισσότερα αυτοκίνητα πηγαίνουν από κει και ο δρόμος του Αχλαδόκαμπου έχει πια ελάχιστη κίνηση. Επιπλέον, ξανασχεδιάστηκε από την αρχή, διαπλατύνθηκε, απέκτησε μπάρες, σήμανση, σωστές κλίσεις στις στροφές και το σπουδαιότερο ένα απίθανο αντιολισθητικό οδόστρωμα. Τώρα ο Κωλοσούρτης μπορεί

πλέον να ονομαστεί σε «Πίστα Ταχύτητας Αχλαδόκαμπου» !!! Φορέστε τα καλά σας λάστιχα, ρυθμίστε τις αναρτήσεις σας και ελάτε να ξύσετε τα μάγουλα σας στον πιο απολαυστικό δρόμο για σπορ οδήγηση στην Ελλάδα!!! Η ίδια θαυμάσια κατάσταση συνεχίζεται και μετά το διάσελο της Αγίας Παρασκευής μέχρι την Τρίπολη, μόνο που ο δρόμος έχει πολύ λιγότερες και όχι τόσο κλειστές στροφές. Σύνολο χιλιομέτρων της «πίστας», περίπου 40.

Στα έντεκα χιλιόμετρα των στροφών ένα ξάνοιγμα προς την πεδιάδα του Αχλαδόκαμπου, μεταξύ Κτενιά και Παρθενίου, διαγράφεται νότια. Δεξιά ένας δρόμος 4 χλμ. ανάμεσα σε άγονες ορεινές περιοχές οδηγεί στη θέση Νερά, όπου υπήρχε το χωριό Παλιοσκαφιδάκι. Εκεί υπάρχουν πηγές και πλατάνια κι ένα παλιό βυζαντινό εκκλησάκι ξαναχτισμένο από τους απόδημους. Μια μικρή δροσερή όαση, όπου γινόταν και το μεγάλο πανηγύρι του Αχλαδόκαμπου, της Αγίας Παρασκευής, με πολύ φαγοπότι, γλέντι, τραγούδι και χορό.

Στην περιοχή αυτή τοποθετούνται οι αρχαίες «Κεγχρεαί», δεξιά του «Τροχού», της οδού που έφερνε από το Άργος προς την Τεγέα πάνω στα υψώματα του οροπεδίου των Υσιών. Ένα μονοπάτι πάνω από του Νταούλη το χάνι, λίγα μέτρα νοτιότερα από τη διακλάδωση προς τα Νερά, οδηγεί προς μερικά ίχνη των αρχαίων Κεγχρεών, πολυγωνικά τείχη και ερείπια διάφορα.

### **14.1.3.1 Αχλαδόκαμπος**

Μια ανάσα από την Αρκαδία...

Σε απόσταση 35 χλμ. περίπου από το Άργος ο ταξιδιώτης φτάνει στο χωριό του Αχλαδόκαμπου, ένα ωραίο αμφιθεατρικό χωριό με πέτρινα σπίτια σε υψόμετρο 450 μέτρων.

Εδώ ενώνονται οι δυο όμοροι Νομοί Αργολίδας και Αρκαδίας, γι' αυτό και ο Αχλαδόκαμπος επικοινωνεί εξίσου και με την Τρίπολη και με το Άργος.

Ριζωμένο βορειανατολικά από την πεδιάδα του χωρίζεται στο πάνω και κάτω χωριό. Με καλοχτισμένα σπίτια πέτρινα, αλλά και καινούρια που ολοένα και πληθαίνουν, με ♦ μεγάλη εκκλησία – μητρόπολη, σχολείο κι άνετη πλατεία, διαθέτει (από κληροδότημα) και κτήριο θερμών λουτρών, που λειτουργούσαν από χρόνια για τους ξένους, δωρεάν. Με πολλούς απόδημους, που δεν ξεχνούν το χωριό τους, με την εργατικότητα των κατοίκων του, που ασχολούνται ακόμα όσοι απόμειναν εδώ με την κτηνοτροφία, τις ελιές και τα δημητριακά, ο Αχλαδόκαμπος ξεχώριζε κάποτε ανάμεσα στα ορεινά χωριά της περιοχής σαν πρότυπο κεφαλοχώρι νοικοκυραίων.

Συγκροτημένο από τον 17<sup>ο</sup> αι., στάθηκε φρουρός σ' αυτό το καίριο πέρασμα και προσέφερε πολλές θυσίες στην επανάσταση του 1821. Από δω ο Θ. Κολοκοτρώνης ξεσήκωσε την επιστράτευση και αντιστάθηκε στην κάθοδο του Δράμαλη και εδώ έγιναν συμβούλια στρατιωτικά αργότερα και η συμφιλίωση του με τη Γερουσία. Με τον Ιμπραήμ το 1825 ο Αχλαδόκαμπος αφανίστηκε, ενώ η γενναιότητα ακόμη και των γυναικών του χωριού έμεινε θρυλική. Από δω κατάγονται οι αγωνιστές Κ. Δούσιος και οι Αναγνωστόπουλοι.

Ο Αχλαδόκαμπος και τώρα δεσπόζει πάνω από την πεδιάδα του, που τη διατρέχει μικρό ρεύμα χειμαρρώδες 18 χλμ. και χύνεται νότια



στους Μύλους. Την προστατεύει από το νοτιά η οροσειρά Παρθένι κι η ψηλή κορφή της Ροεινό ή Προφήτης Ηλίας με υψόμετρο 1215 μέτρα τη χωρίζει από την πεδιάδα της Μπαρτσοβάς (την Τεγεατική).

Στα ριζά της οροσειράς Παρθένι υπήρχαν πολλές αχλαδιές. Εκεί αποδίδεται η μια εξήγηση για το τοπωνύμιο «Αχλαδόκαμπος». Η άλλη εκδοχή λειπει ότι το χωριό πήρε το όνομα του από τις ελιές, με τις οποίες ήταν γεμάτος ο κάμπος του και όταν τις είδε ένας τούρκος αγάς θαύμασε και αναφώνησε: «Αχ! – λαδόκαμπος». Ωστόσο το 1885 ο Α. Μηλιαράκης στην «Πολιτική του Γεωγραφία» καταγράφει αμπέλια, δημητριακά, οπωροφόρα και πολύ λίγες ελιές στην ήδη βαφτισμένη πεδιάδα. Σ' ένα φράγκικο επίσης χάρτη αναγράφεται η ονομασία **"Achladocambos"**, που κλείνει προς την πρώτη εκδοχή. ♦

Χωριό καθαρά κτηνοτροφικό άλλοτε με 45.000 αιγοπρόβατα, 10 τυροκομεία, παράδοση αρχιτσελιγκάδων και ποιμενικά τραγούδια. Πλούσια τα παλιά έθιμα σε γραφικές λεπτομέρειες, που έχουν περάσει στο δημοτικό τραγούδι, στις παροιμίες και στις παραδόσεις του Αχλαδόκαμπου. Τα πανηγύρια του Αχλαδόκαμπου ήταν της Αγίας Τριάδας στο παλιό εκκλησάκι στα σύνορα του χωριού με την Κοινότητα Αγιωργίτικα, την Πεντηκοστή, καθώς και άλλα πανηγύρια σε μικρά ξωκλήσια, ευκαιρίες για γλέντια και φαγοπότια, μοναδική ψυχαγωγία των κατοίκων του άλλοτε. Η βραστή γίδα ήταν και είναι το φημισμένο φαγητό του τόπου.

## 14.2 Κεφαλάρι

Στις πηγές της Αμυμώνης...

Τρία χιλιόμετρα νοτιοδυτικά από το Άργος και στην παλαιά εθνική οδό προς Τρίπολη δεξιά του δρόμου η διακλάδωση οδηγεί στο Κεφαλάρι, ανάμεσα από περιβόλια, παλιές αγροτικές κατοικίες, σύγχρονες βίλες και παλιούς παραδοσιακού νερόμυλους.

Ο αρχαιότατος αυτός τόπος λατρείας με το γραφικό ναό της Ζωοδόχου Πηγής είναι σήμερα ένα ευλαβικό προσκύνημα για τους ντόπιους, αλλά μαζί και ένας δροσερός τόπος αναψυχής γύρω από τις πηγές του Ερασίνου, 7 χλμ. συνολικά από το Άργος, στο δήμο του οποίου ανήκει.

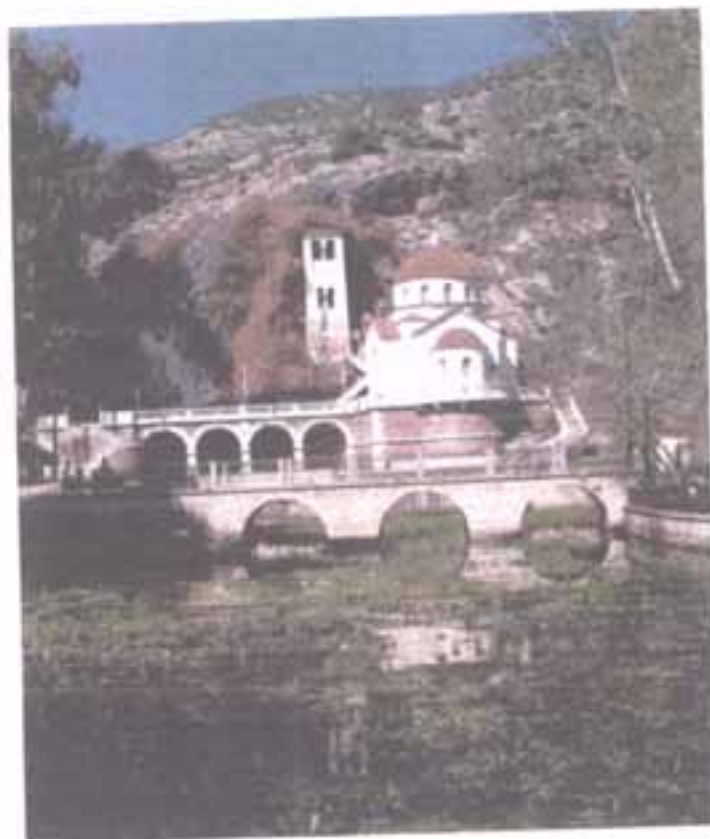
Από τα σπηλαιώδη έγκατα και τις υπόγειες ροές των μεγάλων οροσειρών της Αρκαδίας ξεκινάει ο Ερασίνοσ. Είναι ένας ιδιότροπος ποταμός, αλλά και ιερός προστάτης του τόπου και των κατοίκων του, άλλοτε με την πλημμύρα και άλλοτε με την ξηρασία του. Με τα νερά του κινήθηκαν άλλοτε οι Μύλοι του Άργους. Δίπλα του το 1829 ιδρύθηκε το πρώτο εργοστάσιο χαρτοποιίας και το 1833 δημόσιο πυριτιδοποιείο. Μια πρώτη έκρηξη πυρίτιδας το κατάστρεψε το 1868, ενώ ακολούθησε και μια δεύτερη έκρηξη, δραματική, το 1908 με πολλά θύματα και ζημιές.

Ομορφότατη η μικρή λίμνη, που σχηματίζουν τα νερά αμέσως μετά τις πηγές του και κάτω ακριβώς από την εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής. Γύρω της μεγάλα πλατάνια και στη σκιά τους εξοχικά κέντρα. Το τοπίο κορυφώνεται με τον πέτρινο κωνικό λόφο του Προφήτη Ηλία και το κάτασπρο εκκλησάκι στην κορυφή του, το όρος Χάον των αρχαίων.

Το Κεφαλάρι είναι επίσης γνωστό για το σπήλαιο του, το οποίο παλιά ήταν κοιτή υπόγειου ποταμού. Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι

εδώ έβγαιναν τα νερά της Στυμφαλίας λίμνης και κάθε χρόνο τελούσαν μια οργιαστική γιορτή προς τιμή του Πάνα και του Διονύσου, την «Τύρβη». Στα τοιχώματα του σπηλαιίου – το επισκέψιμο μέρος του οποίου δεν είναι μεγάλο, αλλά περιορίζεται σε 30 μέτρα βάθος περίπου – διακρίνονται μερικές σκαλιστές κόγχες, που πιθανότατα φιλοξενούσαν αναθηματικά ειδώλια. Στις αρχές του αιώνα έγινε μια πρόχειρη ανασκαφή και έφερε στο φως νεολιθική κεραμική. Το σπήλαιο όμως είχε κατοικηθεί από ανθρώπους πολύ νωρίτερα.

Γερμανοί αρχαιολόγοι που έσκαψαν στο κέντρο της αίθουσα (ο R. Felsch το 1972 και ο L/ Reisch το 1975 – 76) βρήκαν λεπίδες και αιχμές των αρχών της νεότερης παλαιολιθικής εποχής, δηλαδή περίπου του 35.000 π.Χ. !!!!! Παρά τα σημαντικότερα ευρήματα δεν έγινε καμιά άλλη ανασκαφή από τότε και έτσι η σπηλιά κρατάει φυλαγμένα τα μυστικά της δυο μέτρα κάτω από το δάπεδο της.



### **14.2.1 Κόκλα**

Με θέα τον Αργολικό...

Ο αρχαίος δρόμος μετά από το Κεφαλάρι περνούσε από τις νότιες πλαγιές του Χάου, διαπερνούσε την κοίτη του Χειμάρρου, ανέβαινε μέσα από το Παλιοσκαφιδάκι (Κεγχρεαί) και έφτανε στο Χάνι του Νταούλη, για να ενωθεί με τη σημερινή οδό προς Αχλαδόκαμπο.

Μια διακλάδωση αμέσως μετά τα παλαιά σφαγεία του Άργους οδηγεί μέσα από συνεχόμενους ελαιώνες και πορτοκαλεώνες στο απομονωμένο χωριουδάκι, Κόκλα, που έχει θαυμάσια πανοραμική θέα προς τον κάμπο και τον αργολικό κόλπο και πανέμορφα πετρόχτιστα σπίτια. Κάποια απ' αυτά αναπαλαιώνονται σήμερα και αποτελούν εξοχικές κατοικίες κατοίκων του Άργους ή ανθρώπων που κατάγονται από το χωριό και σήμερα ζουν σε άλλες πόλεις, αλλά με ευκαιρία ξαναγυρίζουν στο χωριό τους, για να απολαύσουν την καθαρή ατμόσφαιρα, τη φύση και τη μαγευτική θέα του κάμπου και του αργολικού κόλπου απ' αυτό το υπέροχο φυσικό μπαλκόνι.



### 14.2.2 Ελληνικό

Το μυστικό της Πυραμίδας...

Συνεχίζουμε ΝΔ το δρόμο που οδηγεί μετά από 3 χιλιόμετρα στο Ελληνικό, έναν ημιορεινό συνοικισμό χτισμένο πάνω στην νοτιοανατολική πλαγιά του «Ευαγγελισμού».

Δημιουργήθηκε από ορεινούς γεωργούς και κτηνοτρόφους που ήρθαν εδώ παλαιότερα από την Κρύα Βρύση και το Τουρνίκι. Απαγκιάζει από το βοριά με το Μεγαλοβούνι, που έχει ύψος 700 μ. ύψος, γι' αυτό και είναι εύφορο μέρος και μεγαλώνουν εύκολα στα χώματα του ελιές, καϊσιές, λεμονιές και πορτοκαλιές σε όλες τις ποικιλίες.

Κτισμένο γύρω από την εκκλησία του Αϊ Γιώργη εποπτεύει πάνω στο «Καστράκι», το μικρό λόφο στους πρόποδες του χωριού και στ' ανατολικά του δρόμου. Στην κορφή του λόγου (95 μ. ύψος) ένα παράξενο αρχαίο οικοδόμημα: ή Πυραμίδα του Ελληνικού ή των Κεγχρεών.



### **14.2.2.1 Η πυραμίδα του Ελληνικού**



Η Πυραμίδα του Ελληνικού, υψώνεται γκρίζα και μυστηριακή πάνω στην οριζόντια ηρεμία του Αργείτικου κάμπου στολισμένη με μια ανθισμένη αγριαμυδαλιά την άνοιξη.

Φυλάει το μυστικό της χρησιμότητας της μέσα στα σιωπηλά της τείχη Φυλάκιο – πύργος μεγαλόπρεπος πάνω στο δρόμο του Άργους προς την Τεγέα ή **«πολυάνδριον μνημεί για πεσόντας Αργείους»** σε κάποια μάχη νικηφόρα, ίσως των Υσιών, όπου το 669 π.Χ. νικήθηκαν οι Σπαρτιάτες, όπως υποστηρίζουν οι δυο πιθανότερες θεωρίες, που διατυπώθηκαν για την ταυτότητα αυτού του κτιρίου. Ο Πausanίας, όπως και οι σύγχρονοι του αργείοι, θεωρούσαν την πυραμίδα ταφικό μνημείο. Πρόσφατη ανασκαφική μελέτη δεν μπόρεσε να βεβαιώσει ότι χρησιμοποιήθηκε για ταφές και τη χαρακτήρισε οχυρό παρόδιο.

Αποτελείται από ένα τετράγωνο βάθρο με κεκλιμένες, σε κλίση πυραμίδας, πλευρές – μήκος 15 μέτρα, σημερινό ύψος 1,65 μ. – χτισμένες με πολυγωνικούς ογκόλιθους επεξεργασμένους και αρμοσμένους με επιμέλεια. Με πύλη – είσοδο, διάδρομο, διαμερίσματα και στέρνα επιχρισμένη. Στο εσωτερικό της μια μυλόπετρα και διάφορα αγγεία που βρέθηκαν σε παλαιότερες ανασκαφές.

Η τοιχοδομία της πυραμίδας είναι πολυγωνική και θεωρείται του 4<sup>ου</sup> π.Χ. αιώνα. Οι 4 τοίχοι της είναι επικλινείς με κανονική προς τα μέσα απόκλιση, όπως των αιγυπτιακών πυραμίδων. Στο εσωτερικό της σχηματίζεται χώρος τετράγωνος διαστάσεων 7,10x7,10 μέτρων, του οποίου οι τοίχοι είναι κάθετοι και αν προεκταθούν προς τα πάνω, θα συναντήσουν την επικλινή εξωτερική επιφάνεια χαμηλότερα από το σημείο, όπου θα μπορούσαν να συναντηθούν σ' ένα κοινό σημείο οι επικλινείς 4 γραμμές των γωνιών της πυραμίδας.

Η παρατήρηση αυτή οδήγησε στην υπόθεση πως η πυραμίδα του Ελληνικού ήταν κόλουρος, προχωρούσε δηλαδή με επικλινείς τις πλευρές της ως το ύψος των 3,5 μέτρων και έπειτα είχε επίπεδη στέγη ή κάποιο εποικοδόμημα με επάλξεις. Η βόρεια και η νότια πλευρά έχουν μήκος περίπου 12,6 μ., ενώ η δυτική και η ανατολική περίπου 15 μ., γιατί αφέθηκε ένας διάδρομος εσωτερικός σ' όλο το μήκος της νότιας πλευράς, από τον οποίο ήταν προσιτή η θύρα του εσωτερικού τετράγωνου δωματίου. Αν δεν αφήνονταν ο εσωτερικός διάδρομος της εισόδου και αν η θεμελίωση αποτελούσε τετράγωνο με μήκος κάθε πλευράς 12,6 μ., θα σχηματιζόταν κανονική πυραμίδα.

Η πιο τεκμηριωμένη άποψη είναι του Αμερικάνου αρχαιολόγου L. Lord, που ανάσκαψε το μνημείο το 1937 και του Έλληνα συναδέλφου του Ιωάννη Πίκουλα, που προχώρησε σε βάθος την ανασκαφική έρευνα και τη μελέτη του μνημείου το 1993. Σύμφωνα με αυτούς τους επιστήμονες, η πυραμίδα του Ελληνικού ήταν το ισχυρό θεμέλιο ενός παρόδιου φυλακίου του τέλους του 4<sup>ου</sup> π.Χ. αι. Πάνω στη βάση πρέπει να υπήρχε ένα ξύλινο εποικοδόμημα, που σηκωνόταν σε αρκετό ύψος, ώστε η φρουρά του να εποπτεύει τον αρχαίο δρόμο Άργους – Τεγέας, που περνούσε από δω.

### **14.2.3 Ζόγκα**

Κάτω από τους βράχους...

Τέσσερα χιλιόμετρα ΝΔ από την πυραμίδα του Ελληνικού και 14 από το Άργος συναντάμε τη Ζόγκα, κάτω ακριβώς από το δρόμο.

Ένα μικρό εικονοστάσι της Αγίας Παρασκευής μπροστά μας, ενώ δεξιά βλέπουμε φυτρωμένα πάνω στους βράχους γραφικά σπίτια κτηνοτρόφων του συνοικισμού Ζόγκα να φυλάνε το μονοπάτι.

Μετά από μια ώρα ποδαρόδρομο φτάνουμε στο μοναστήρι – σκήτη του Αγίου Νικολάου. Ο Άγιος Νικόλαος της Ζόγκας ή Μπούμπας, μια σκήτη χτισμένη μέσα σ' ένα επιβλητικό βράχο, βρίσκεται στο ίδιο χώρο αρχαίας λατρείας, όπως μαρτυρούν διάφορα μαρμάρινα κομμάτια διακοσμημένα με ανθέμια, που τα διακρίνουμε εντοιχισμένα στον ψηλό τοίχο που κρύβουν το μικρό ναΐδριο και τα κελιά του. Η σκήτη αυτή δημιουργήθηκε στις αρχές του 19<sup>ου</sup> αι. από τον μοναχό Γεράσιμο της μονής Γοργοεπηκόου της Νεστώνης. Το μοναστηράκι αυτό του Αγίου Νικολάου δε φιλοξένησε ποτέ πολλούς ασκητές. Λίγα τα κρανία των μοναχών σε μια γωνιά του.

Μετά το «χωριό» Ζόγκα (ουσιαστικά πέντε σπίτια σκορπισμένα ανάμεσα στα πουρνάρια) συνεχίζει δρόμος, ο οποίος ανηφορίζει ομαλά στο εντελώς ερημικό τοπίο, που έχει θαυμάσια θέα στις απόκρημνες ανατολικές πλαγίες του Κτενιά. Το πρώτο κτίσμα, που θα συναντήσουμε είναι το ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου, αριστερά πλάι στο δρόμο, με δέντρα στον αυλόγυρο του. Καλό σημείο για διανυκτέρευση, αν σας πιάσει εδώ το βράδυ. Μετά το ξωκλήσι ο δρόμος συνεχίζει να ανηφορίζει και 1,5 χλμ. παρακάτω θα περάσουμε δίπλα από το ξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής και θα δούμε μπροστά πάνω στο βουνό τα πρώτα σπίτια του χωριού Κρύα Βρύση.



#### 14.2.4 Κρύα Βρύση

Ανηφορίζοντας τον Κτενιά...

Σ' αυτό το χωριό, ορεινό και απομακρυσμένο με ελάχιστους κατοίκους σήμερα, τα περισσότερα από τα πενήντα περίπου σπιτάκια το είναι σε καλή κατάσταση.

Η μεγάλη νεόχτιστη εκκλησία της Κρύας Βρύσης, κοντά στη μικρότερη παλιά με το γραφικό μικρό καμπαναριό, - Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης - χτισμένες σε μικρό λόφο προπέμπουν πασίχαρες στο χωριό. Δυτικά η κορυφή του Κτενιά με 1599 μ. ύψος, στη ΝΔ πλάτη του χωριού Κρύα Βρύση. Η ψηλότερη κορυφή του Κτενιά με 1693 μ. ύψος βρίσκεται ΒΔ του χωριού. Βορειότερα η κορφή του Αρτεμισίου, που αγναντεύει το αργολικό τοπίο και τη θάλασσα από τα 1771 μέτρα του. Το Γαϊδουροβούνι και το Μαυροβούνι, χαμηλότερα βουνά, συμπληρώνουν τον κύκλο γύρω από τα τρία χωριά πάνω από το βόρειο λεκανοπέδιο της Αργολίδας.



### **14.2.5 Κρυονέρι**

Η ερημιά του Μούγα...

Τρία χιλιόμετρα ΒΔ λίγα έρημα σπίτια σημαδεύουν το δεύτερο χωριό, το συνοικισμό Κρυονέρι ή Μπούγα, όπως ήταν το όνομα του παλιότερα, από το όνομα κάποιου Πασά – Μπούγα ή Μπούα. Κάτω ακριβώς χαράζεται βαθιά η ρεματιά του Μερκούρη, που καταλήγει στο ομώνυμο χωριό.

Μέσα στο Κρυονέρι, πάνω σε μια στροφή του δρόμου λίγο πριν από τη βρύση του χωριού, θα δείτε ένα χωματόδρομο να φεύγει δεξιά (δυτικά). Αυτός είναι ο δρόμος που συνεχίζει προς το επόμενο και τελευταίο χωριό του Κτενιά, το Τουρνίκι, που βρίσκεται 2,2 χλμ. παραπέρα.

Περίπου 1,5 χλμ. μετά το Κρυονέρι, στο σημείο που υπάρχει και ένα εικονοστάσι, θα δείτε αριστερά σας μια συστάδα από τέσσερις τεράστιες βελανιδιές σ' ένα πλάτωμα. Ιδανικό σημείο για ελεύθερο κάμπινγκ ή για μια στάση ξεκούρασης μέσα σ' ένα χαλί από αγριολούλουδα την άνοιξη, με του ήχους των πουλιών και του μικρού καταρράκτη, που είναι εκεί δίπλα, να σας δροσίζουν.



### 14.2.6 Τουρνίκι

Στο μέτωπο του Κτενιά...

Το Τουρνίκι, το αρχαίο Θούριον, με τα μάτια του στραμμένα στην ανατολή κλείνει πόρτες και παράθυρα το χειμώνα στα χιόνια, έρημο και άγριο γειτονοπούλι του χιονισμένου Αρτεμισίου.

Πέρασμα στην αρχαιότητα για τη Νεστάνη (Τσιπιανά) με το δρόμο της «Σκάλας» ή της «Κλίμακος», όπως τον έλεγαν στην αρχαιότητα. Το χωριό με τους λίγους τσοπάνηδες σήμερα ζωντανεύει μόνο το καλοκαίρι με αρκετούς παραθεριστές, που έχουν ανακαινίσει τα παλιά πέτρινα πατρικά τους σπίτια. Οι παλιές δόξες του χωριού με κάπου 300 οικογένειες, που στέριωναν σ' αυτό τον τόπο στα χρόνια της τουρκοκρατίας, αποτελούν νοσταλγικό και λησμονημένο παρελθόν.

Πλήθος οι παραδόσεις για την αντρειά του τόπου. Από τους Θουριώτες λένε πως σύναξε τα πρώτα παλικάρια του ο Κολοκοτρώνης. Κι' οι Καρατασουλαίοι, παλικάρια του Νταγρέ, με ολόκληρο φουσατό τούρκικο λένε πως τα βάλανε.

Το μεγάλο πανηγύρι του χωριού γινόταν το Δεκαπενταύγουστο. Γιορτάζει η εκκλησία του, ο Άγιος Αθανάσιος, που έχει και εικόνα ιερή της Παναγίας μέσα. Το Τουρνίκι, που το 1888 είχε ακόμη 404 κατοίκους, γέμιζε κόσμο στη χάρη Της από την παραμονή. Γύρω από τη βρύση και την εκκλησία μαζευόταν ολόκληρη η κοινότητα και τα γειτονικά χωριά. Ολονυχτία, χορός με όργανα, τραγούδι και φαγοπότι. Ότι απόμεινε από τα παλιά χωριάτικα πανηγύρια σκορπιέται σαν ασθενικός αντίλαλος γύρω στις αιώνιες ράχες, τις ελατοσκέπαστες, για να κατακυλήσει κάτω στη χαράδρα, απ' όπου ξεκινάει ο Ξεριάς για την πολιτεία του Άργους.

Και τα τρία αυτά χωριά – Κρύα Βρύση, Κρυονέρι, Τουρνίκι – σχεδόν ερημώνουν το χειμώνα. Το καλοκαίρι όμως, αν βρεθείτε εδώ και

έχετε λίγο χρόνο, αξίζει πραγματικά να σταματήσετε και να πάρετε μια γεύση από το υπέροχο τυρί, που φτιάχνουν οι λίγοι τσοπάνηδες που έχουν ακόμα απομείνει εδώ, το ψωμί που ζυμώνουν οι νοικοκυρές και τις ιστορίες που έχουν να διηγηθούν.

Πάνω στις αιώνιες τούτες ράχες η βλάστηση δεν είναι τόσο άφθονη, όπως ήταν στην αρχαιότητα. Όμως η ποικιλία των πετρωμάτων παραμένει και την ακολουθούν οι δασωμένες εκτάσεις τους. Δρυς, έλατα, πεύκα και σχίνοι καλύπτουν πολλά τετραγωνικά χιλιόμετρα, όπως σε όλα τα ορεινά συγκροτήματα των αρκαδικών συνόρων. Η έκταση των δασών ελάτης και πεύκου στην περιοχή αυτή έφτανε κάποτε τα 157 τετραγωνικά χιλιόμετρα και η εξαγωγή ρετσινιού τους 320τόνους ✪ χρόνο!!!

Από το «βασιλικό είδος» των υψηλών δέντρων, τις Δρυς, το αρχαιότερο στην ορεινή βλάστηση και το πιο δυσαναπλήρωτο, έχουν απομείνει ελάχιστες. Τις έχει διαδεχθεί το πιο ανθεκτικό δένδρο της ελάτης. Και όταν κι αυτό με τη σειρά του χάνεται, το διαδέχεται η βλάστηση των θάμνων. Πάνω στο Αρτεμίσιο, σε περιοχή κοντινή με την κοινότητα Κρυονέρι, έχει απομείνει υπόλοιπο, όπως θέλει ο θρύλος, κάποιου ιερού δάσους της Αρτέμιδος. Πρόκειται για εκατό περίπου δένδρα, δηλητηριώδη και θανατηφόρα για «μόνοπλα» ζώα, όπως το άλογο. Δεν πειράζει όμως τα «δίοπλα» ζώα, όπως τα γίδια π.χ. Το δέντρο αυτό μοιάζει πολύ με το έλατο και ο κορμός του έχει διάμετρο περίπου ένα μέτρο. Η επιστημονική του ονομασία είναι «άρκευθος» ή "Taxus Vakata".

Μέσα στο Τουρνίκι ο δρόμος διακλαδίζεται. Η δεξιά κατεύθυνση είναι η «έξοδος κινδύνου» για τους φοβητσιάρηδες και πηγαίνει στο χωριό Μερκούρι, απ' όπου μπορείτε να περάσετε κάτω από το Αρτεμίσιο από εύκολο δρόμο, για να καταλήξετε στη Χούνη και στο Άργος.

Εσείς όμως, που δεν καταλαβαίνετε τίποτα από παράτολμες διαδρομές, παίρνετε την αριστερή κατεύθυνση, που συνεχίζει βορειοδυτικά και σκαρφαλώνει στις άγριες και γυμνές βουνοπλαγιές του Κτενιά. Προσοχή, μιλάμε για ένα ζόρικο «δρόμο» που χρησιμοποιείται μόνο από κατσίκια!!! Την άνοιξη τρέχουν νερά από παντού και ένας καταρράκτης, που σχηματίζει μια λιμνούλα στη βάση του, φαίνεται αριστερά αμέσως μετά το Τουρνίκι. Κατολισθήσεις και βαθιά νεροφαγώματα στενεύουν το «δρόμο» σε πολλά σημεία. Χόρτα, θάμνοι και αγριολούλουδα καλύπτουν όχι μόνο το κέντρο, αλλά συχνά και όλο το πλάτος του δρόμου και γενικά η περιπετειώδης αυτή διαδρομή θα σας προσφέρει δυνατές συγκινήσεις μέχρι να φτάσετε – αν τα καταφέρετε – στο διάσελο, όπου συναντάτε τον κεντρικό χωματοδρόμο του Αρτεμισίου στη δυτική πλευρά του βουνού. Εδώ θα δείτε και το καινούργιο ξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής, δίπλα σε μια τεράστια βελανιδιά, ένα ακόμα ιδανικό καταφύγιο για ελεύθερη διανυκτέρευση, αν σας πιάσει το βράδυ στο βουνό.

Μόλις συναντήσετε τον κεντρικό χωματοδρόμο Καρυάς – Νεστάνης, στρίβεται αριστερά (δυτικά), περνάτε την καλύβα ενός βοσκού και φτάνετε σε μια βρύση με κρύο νερό, που δεν είναι άλλη από το **«Μπρακατσάκι»**, ονομαστό στους πιο παλιούς για το ιαματικό νερό του, πλούσιο σε θειάφι, που και σήμερα το αναζητούν πολλοί για να θεραπεύσουν κάθε είδους πάθηση. Από εκεί ή συνεχίζετε βορειοανατολικά για να καταλήξετε στην Καρυά ή κατηφορίζετε δυτικά στον ίδιο δρόμο, που θα σας βγάλει στη Νεστάνη.

Μέχρι να φτάσετε στη Νεστάνη η θέα κάτω στον κάμπο της Τρίπολης και στη νέα εθνική οδό είναι ιδιαίτερα απολαυστική. Ο δρόμος που ανηφορίζει πριν από τη Νεστάνη πηγαινει στη Μονή Γοργοεπήκοου. Αν θέλετε να βγείτε στη Νεστάνη στρίβετε δεξιά, αν θέλετε να πάτε στο μοναστήρι στρίβετε αριστερά.

### **14.3 Άγιος Στέφανος**

Ξεχασμένος στο Μεγαβούνι...

Παίρνουμε τον επαρχιακό δρόμο Άργους – Καρυάς και στο 4<sup>ο</sup> χιλιόμετρο, ύστερα από το παλιό λατομείο και τη μεγάλη γέφυρα στα Λειβαδιτάϊκα.

Ασφάλτινος δρόμος οδηγεί στο χωριουδάκι του Αγίου Στεφάνου. Προχωράμε νοτιοδυτικά και παράλληλα με τον Ξεριά σαν να πορευόμαστε προς τα πίσω μέσα στο χρόνο, καθώς περνάμε άγριες αντικριστές βουνοκορφές σπαρμένες με έρημες πια κατοικίες κτηνοτρόφων.

Ο Άγιος Στέφανος είναι ένας απομονωμένος συνοικισμός ριζωμένος στα υψώματα του όρους Μεγαβούνι, που φτάνουν σε ύψος από τα 700 ως τα 993 μέτρα. Ανήκε παλαιότερα στην κοινότητα της Φρέγκαινας, όπως και το Μανδράκι, μικρότερο χωριό στα ΝΔ, που η επικοινωνία μαζί του από τον Άγιο Στέφανο γίνεται συχνά δύσκολη, καθώς ο δρόμος για το Μανδράκι περνάει μέσα από το ποτάμι.



### 14.3.1 Χούνι

Αν συνεχίσουμε παράλληλα με τον Ξεριά από τη δεξιά του όχθη το δρόμο προς την Καρυά.

Αφήνουμε προς το νότο το Μεγαβούνι με τις κορυφές του – Γούλα, Κούκου Φωλιά, Ντελή Δήμα – και πάνω στο δρόμο μας περνάμε το συνοικισμό της Χούνης και τα Σπαναίικα, που ζωντανεύουν διαδοχικά τη διαδρομή μας με τα ευχάριστα πρόσωπα των σπιτιών τους, παλαιών και σύγχρονων,

που είναι κατάδρομα διασκορπισμένα και από τις δυο πλευρές του δρόμου. Τα τελευταία χρόνια η περιοχή αυτή αναπτύχθηκε θεαματικά με τα θαυμάσια περιβόλια με βερικοκιές και πορτοκαλιές, που καλλιεργήθηκαν στα εύφορα χώματα της προστατευμένα από την παγωνιά του χειμώνα μέσα στη χαράδρα της χούνης.

Στο 13<sup>ο</sup> περίπου χιλιόμετρο η διακλάδωση του

επαρχιακού δρόμου διχάζεται: νότια για τη Φρέγκαινα, δυτικά για το Μερκούρι και το Ταυλάρι, ευθεία για την Καρυά και πιο πάνω δεξιά, στην Αγριλίτσα, για το Βρούσι.



### **14.3.2 Φρέγκαινα**

Το χειμαδιό του Τουρνικιού....

Φρέγκαινα, χωριό που ριζώθηκε εκεί κάποτε από τους Τουρνικιώτες για χειμαδιό τους.

Οι περισσότεροι κτηνοτρόφοι, που έχουν επικοινωνία πιο πολύ με το Άργος παρά με την Καρυά. Κρατάει ακόμη κάτι από το παλιό του χρώμα με τα πέτρινα σπίτια της συμπληρωμένα με σύγχρονες μοντέρνες κατοικίες, που πληθαίνουν χρόνο με το χρόνο. Το ομορφότερο χαρακτηριστικό της είναι η εκκλησία της, οι Άγιοι Απόστολοι, στο ξάγναντο των χωραφιών της. Η Φρέγκαινα απέχει 16 χιλ. από το Άργος.





### 14.3.3 Μερκούρι

Στο δρόμο «της Κλίμακας».....

Η δυτική διακλάδωση οδηγεί μετά από πέντε χιλιόμετρα στο χωριό Μερκούρι.

Ένα μικρό συνοικισμό 30 περίπου σπιτιών χωρίς ιδιαίτερο ορεινό χαρακτήρα. Οι κάτοικοι του ασχολούνται με ελιές, κηπευτικά και κτηνοτροφία. Εκκλησία του είναι ο Άγιος Νικόλαος και κοντά του βρέθηκαν ερείπια αρχαίου ιερού της Αρτέμιδος και λουτρά των ελληνιστικών χρόνων.



Ο φυσικός χώρος που το περιβάλλει είναι μαγευτικός και μεγαλειώδης, καθώς σμίγουν στη δύση του το Αρτεμίσιο με τον Κτενιά, κι' υψώνεται βορινά του η ράχη Μπεκίτσα.

Ένας στενός δρόμος οδηγεί μέσα από τη μεγαλόπρεπη διαδρομή στον τελευταίο οικισμό της περιοχής, το Ταυλάρι, λίγα χιλιόμετρα μετά από το Μερκούρι.

Η διαδρομή αυτή μέσα από τον Ξεριά, το Χάραδρο των αρχαίων, οδηγούσε από το Άργος προς τη Μαντινεία κάτω από το Αρτεμίσιο και μέσα από το Τουρνίκι από το δρόμο της «Κλίμακος». Σ' αυτή τη διαδρομή υπήρχε και η αρχαία Οινόη, κοντά στο χωριό Αρία – Μαζι.

#### 14.3.4 Μάζι

Κάτω από τα έλατα του Αρτεμισίου...

Το Μάζι ή Αρία κοντά στη θέση της αρχαίας Οινόης, είναι ένα όμορφο χωριό χτισμένο στην ανατολική πλευρά του Αρτεμισίου με θέα προς τη χαράδρα της Χούνης και σε αρκετό υψόμετρο, που το κάνει ελκυστικό το καλοκαίρι για τη δροσιά του.

Οι λίγοι μόνιμοι κάτοικοι του ασχολούνται με τις αγροτικές καλλιέργειες, τις ελιές, τη μελισσοκομία και τη κτηνοτροφία. Τα παλιά πέτρινα σπίτια του διατηρούν το παραδοσιακό τους χρώμα, αρκετά απ' αυτά ανακαινίζονται, ενώ προστίθενται και σύγχρονες κατασκευές, που χρησιμεύουν ως παραθεριστικές κατοικίες των ντόπιων, που κατοικούν μόνιμα στο Άργος ή στην Αθήνα και επιστρέφουν εδώ το καλοκαίρι και στις γιορτές. Το χωριό με τα νερά του μέσα στο πράσινο αποτελεί ένα δέλεαρ ακόμα και για τον ξένο, που θα τύχει να το επισκεφθεί ή να περάσει από εδώ.

Η αρχαία Οινόη ήταν μικρή αργεΐτικη πόλη, γνωστή μόνο από μια νίκη Αθηναίων και Αργείων κατά των Λακεδαιμονίων γύρω στα 460 π.Χ. (λίγο πριν από τη μάχη της Τανάγρας του 457). Από τα λεγόμενα του Πausανία προσδιορίζεται με σαφήνεια μόνο η περιοχή, στην οποία πρέπει να την αναζητήσουμε. Βαδίζοντας κανείς από το Άργος προς τα δυτικά, με κατεύθυνση αντίθετη προς το ρεύμα του Ξεριά, συναντούσε την Οινόη, όταν άρχιζε να ανηφορίζει προς τα υψώματα του Αρτεμισίου, δηλαδή στους ανατολικούς πρόποδες του Αρτεμισίου, κοντά στο σημερινό χωριό Μάζι, όπου έχουν επισημανθεί αρχαία οικοδομικά λείψανα, μεταξύ των οποίων ένας πολυγωνικός τοίχος υπόστυλης αίθουσας.

Πάνω από την Οινόη στο όρος Αρτεμίσιο και στην κορυφή του υπήρχε ιερό της Άρτεμης. Άλλο αξιοθέατο δεν υπήρχε στο μέρος αυτό.

Επιστρέφοντας από την άσφαλτο προς τη Χούνη παίρνουμε το δρόμο της Καρυάς και συναντάμε σε δυο χιλιόμετρα τον οικισμό Αγριλίτσα σε πεδινή περιοχή χτισμένο, με την εκκλησία της Ευαγγελίστριας κατάδρομα, πριν από την Γέφυρα του Ξεριά. Αν περάσουμε τη γέφυρα και συνεχίσουμε, ο δρόμος οδηγεί στην Καρυά. Αν πάρουμε το δρόμο δεξιά, πριν τη γέφυρα, πηγαίνουμε στο Βρούστι.



### 14.3.5 Καρυά

Το ζωντανό κεφαλοχώρι.....

Άνετος δρόμος 8 χλμ. με λίγες στροφές οδηγεί στο όμορφο χωριό της Καρυάς, το μεγαλύτερο και πιο συγκροτημένο ακόμα και σήμερα οικισμό της περιοχής και ένα από τα πιο όμορφα ορεινά χωριά της Αργολίδας.

Αγαπημένο καταφύγιο των ανθρώπων του κάμπου του Άργους, όταν θέλουν ν' απολαύσουν το χιονισμένο τοπίο και να παίξουν χιονοπόλεμο το χειμώνα, μια ορεινή ανάσα 20 μόνο χλμ. από το Άργος, η Καρυά δικαιώνει την προσμονή του επισκέπτη της μόλις προβάλλει πανοραμική εμπρός τους.

Σαν σκηνογραφημένη σύνθεση ανάμεσα σ' όλη τη μεγαλόπρεπη διαδρομή των ορεινών όγκων, με το Αρτεμίσιο (1.771 μ. ύψος) πίσω της και το Ξεροβούνι (1.256 μ. ύψος) δεξιά της, αναπτύσσεται αμφιθεατρικά από τα ψηλά στα χαμηλότερα σαν ένα μεγάλο κοπάδι που κατηφορίζει για το χειμαδιό του.

Το χωριό της Καρυάς αρχικά χτίστηκε στην κορυφή του Προφήτη Ηλία (Μαλεβό) σκαλωμένο ψηλά από το φόβο των καιρών της σκλαβιάς, όπου υπάρχουν ακόμη ερείπια του Αϊ Δημήτρη και ίχνη οικισμού. Έπειτα, όταν ημέρεψαν τα χρόνια, κατηφόρισαν και οι άνθρωποι, για να γλιτώσουν από τα αγρίμια και το κρύο. Και από την Ελληνική Επανάσταση και ύστερα στέριωσαν στη θέση που βρίσκεται σήμερα το χωριό. Το 1829 η Καρυά απέκτησε και σχολείο αλληλοδιδασκτικό.

Χωριό που έζησε τον τρόπο του Ιμπραήμ – πέρασε από εκεί κι έκαψε κάμποσα σπίτια – αλλά την έξαρση του Εικοσιένα. Δικό του γέννημα το πρωτοπαλίκarlo του Κολοκοτρώνη, ο Γιάνναρος Νταγρές,



όπως και οι Παναγιώτης, Σωτήρης και Κωνσταντίνος Νταγρές με σημαντική προσφορά στον απελευθερωτικό αγώνα. Η φήμη της παλικαριάς και της σκληρής τους γνώμης σώθηκε σε πολλά δημοτικά τραγούδια.

Το μεγαλοχώρι της Καρυάς είχε κάποτε 1.300 κατοίκους. Κτηνοτροφία, αμπέλια, χωράφια και ελιές οι ασχολίες τους. Μ' όλο τον εκσυγχρονισμό του και τα ανακαινισμένα σπίτια διατηρεί και σήμερα στις γραφικές παλιές γειτονιές τα πανέμορφα πέτρινα σπίτια με τα χαγιάτια και τις

αυλόπορτες. Ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος, η μητρόπολη της Καρυάς, προσελκύει ακόμα και σήμερα στις 29 Αυγούστου πολύ πανηγυριώτικο κόσμο. Τα τελευταία χρόνια, καθώς τα παλαιά σπίτια ένα – ένα ανακαινίζονται από ντόπιους, που επιστρέφουν στα πατρία και από ξένους που τα αγοράζουν, το χωριό αποκτάει όψη σύγχρονου θέρετρου με τα μαγαζιά του και την όμορφη πλατεία στο κέντρο του, που διαμορφώθηκε πρόσφατα με πελεκητές πέτρες.

Στον παραδοσιακό φούρνο της, που λειτουργεί στο χωριό τα τελευταία χρόνια και τροφοδοτεί ολόκληρη την περιοχή με ψωμί, μπορεί κανείς να προμηθευτεί νοστιμότατο χωριάτικο ψωμί και βουτήματα με εξαιρετικές γεύσεις, τώρα που οι νοικοκυρές σε ζυμώνουν πια και οι φούρνοι στις αυλές των σπιτιών δεν καπνίζουν.

Στο κέντρο του χωριού το παλιό πετρόχτιστο κτίριο του δημοτικού σχολείου περιμένει ακόμα κάθε πρωί τους λιγοστούς μαθητές, που επιμένουν να φοιτούν εκεί για να μη χάσει η Καρυά τη ζωή της. Τα καλοκαίρια και τις αργίες στο προαύλιο του μαζεύονται πολύ περισσότερα παιδιά ντόπιων και ξένων παραθεριστών, για ν' απολαύσουν το παιχνίδι τους με μια απλή μπάλα, όπως τον παλιό καιρό και να δροσιστούν με το γάργαρο νερό, που τρέχει από την πέτρινη βρύση στην άκρη της αυλής.

Αν περπατήσει κανείς λίγα μέτρα προς την πάνω άκρη του χωριού, θα βρει ανάμεσα στα πλατάνια τα ερείπια των παλιών νερόμυλων της Καρυάς. Κάποτε δούλευαν μέρα – νύχτα με τα νερά, που έφταναν ως εκεί από τις φυσικές πηγές του Αρτεμισίου και εξυπηρετούσαν ολόκληρη την περιοχή. Οι εγκαταλελειμμένες μυλόπετρες μέσα στα χαλάσματα μαρτυρούν ακόμα τα παλιά μεγαλεία τους.



### 14.3.5.1 Η Μονή Παναγιάς Καρυάς

Λίγο πριν από την πλατεία της Καρυάς ο ορεινός δρόμος προς τη Νεσπάνη – τα τελευταία χρόνια στρώνεται άσφαλτος – οδηγεί σε υψόμετρο 1.100 περίπου μέτρων στην παλιά μονή της Παναγιάς, ένα χώρο κατάσπαρτο από μνήμες εποχών λησμονημένων, που λειτούργησε ως τον τελευταίο πόλεμο και σαν μοναστήρι.

Πάνω σε ωραίο ξάγνωντο, φυσικό μπαλκόνι που εποπτεύει πανοραμικά τον αργολικό κάμπο με θέα ως τα νησιά του αργολικού, όταν ο ορίζοντας είναι καθαρός, απομένουν ακόμα λίγα κελιά και το επισκευασμένο καθολικό, ένας καμαροσκέπαστος ναός σε σχήμα σταυρού, που αντικατέστησε τον παλιό βυζαντινό ναό – μέχρι πριν λίγα χρόνια σωζόταν – κτίσμα πιθανόν του 14<sup>ου</sup> αιώνα, που ήταν θεμελιωμένος πάνω σε αρχαίο ιερό – ίσως της Αρτέμιδος.

Αρχαίες κολόνες πάνω από δυο μέτρα ύψος με κιονόκρανα στήριζαν εσωτερικά το ναό της Παναγίας. Σκόρπια εδώ κι εκεί και σήμερα μερικά μαρμάρινα τεμάχια και μια μικρή πέτρινη κρήνη με αρχαιότατη δομή χτισμένη θυμίζουν τη σχέση του τόπου με το ιστορικό παρελθόν. Το κρυστάλλινο υπέροχο νερό της βρύσης τρέχει με την ίδια θερμοκρασία όλο το χρόνο, ζεστό το χειμώνα και δροσερό το καλοκαίρι, για να ξεδιψάσει τους περαστικούς.

Μπροστά από την εκκλησία διακρίνουμε τα ερείπια του παλιού βενετσιάνικου κάστρου, που ήταν κάποτε ενισχυμένο με επάλξεις και υπόγεια θολωτή δίοδο – έξοδο προς την Καρυά. Στη θέση Ξεροβούνι υπάρχει κι' άλλο κάστρο, παρόμοιο αλλά αρχαιότερο.

Συνεχίζοντας το δρόμο προς τη Νεσπάνη, διαμορφωμένο σωστά τα τελευταία χρόνια και με άσφαλτο στο μεγαλύτερο μέρος του, ακουμπάει στα έλατα του Αρτεμίσιου και νοιώθει τη δροσιά και την ομορφιά της φύσης. Μόλις φτάσει στο «Σωληνάρι», την πρώτη φυσική

πηγή που θα συναντήσει στο δρόμο του, μπορεί να στρίψει αριστερά και να συνεχίσει στο δύσβατο χωματόδρομο με το όχημα του στην αρχή και να συνεχίσει στο δύσβατο χωματόδρομο με το όχημα του στην αρχή και κατόπιν με τα πόδια μέχρι τη «Νεραϊδόβρυση», που θα τη βρει κάτω ακριβώς από την κορυφή του βουνού, στην ανατολική του πλευρά, αν ακολουθήσει πιστά τα σημάδια που έχουν χαραξει οι ορειβάτες στα βράχια, για να μη χάνουν κι αυτοί το δρόμο προς την κορυφή του βουνού.

Αν συνεχίσει ευθεία, θα περάσει πάνω από τον Άγιο Κωνσταντίνο με την πλούσια πηγή που υδρεύει το χωριό και κατηφορίζοντας προς τη Νεστάνη θα βρει αριστερά πάνω στο δρόμο το «Μπρακατσάκι», ονομαστή πηγή που τρέχει από ένα σωλήνα κρυστάλλινο νερό πλούσιο σε θειάφι όλο το χρόνο. Εδώ κατέληγαν από παλιά κάτοικοι από τις γύρω περιοχές για να πιουν το ιαματικό αυτό νερό, που γιάτρευε πολλές αρρώστιες. Ακόμα και σήμερα το αναζητούν πολλοί για θεραπεία, όταν εξαντλήσουν τους γιατρούς και τα φάρμακα και γιατρεία δε βρουν. Μόνο που λένε ότι για να κάνει καλό πρέπει κανείς να το πιει επιτόπου και να μην το μεταφέρει στο σπίτι του, γιατί αλλοιώνεται και χάνει τη θεραπευτική του δύναμη.

Γενικά το Αρτεμίσιο με τα νερά, τα έλατα, τις φυσικές ομορφιές του, την πανοραμική θέα προς όλες τις κατευθύνσεις, τα χιόνια το χειμώνα και τις δροσιές το καλοκαίρι, είναι το μεγάλο όπλο της Καρυάς, που την κάνει το πιο ονομαστό και γραφικό ορεινό θέρετρο της Αργολίδας. Μόνο που δεν έχει αξιοποιήσει όσο θα έπρεπε τη θέση και τις μεγάλες δυνατότητες τουριστικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, για να αναδειχτεί σε παραθεριστικό κέντρο ευρύτερης ακτινοβολίας.



### 14.3.6 Βρούσι

Η σιωπή της πέτρας...

Η δεξιά διακλάδωση από την Αγριλίτσα οδηγεί βόρεια στο χωριό Βρούσι, από άνετο σχετικά δρόμο 6 χλμ. με λίγες μόνο στροφές. Μια σύντομη διαδρομή ανάμεσα σε ελαιώνες αρχικά και κατόπιν μέσα σ' ένα τοπίο άγριας ομορφιάς, μια γοητευτική σύνθεση πέτρας, άγριων θάμνων και σιωπής, που καταλήγει σε μια πλατεία, όπου κάτω από έναν αιωνόβιο πλάτανο τρέχει γάργαρο νερό από μια τρικάμαρη πέτρινη βρύση.

Ορεινή κοινότητα με δυο συνοικισμούς παλαιότερα, ορεινό το Βρούσι και πεδινό τα Σταθαίικα κοντά στο Κουτσοπόδι. Τα Σταθαίικα ήταν μέχρι το 1920 χειμαδιό των τσοπάνηδων. Τώρα είναι ο βασικός οικισμός που εντάχθηκε στο δήμο Κουτσοποδίου.

Το Βρούσι, χτισμένο σε ύψος 650 μέτρων στις νότιες πλαγίες της βουνοσειράς Μπαχριάμι (1.031 μ.) από τρομοκρατημένους Έλληνες φυγάδες των Τούρκων, που τους περιμάζεψε ψηλά πάνω στο Αρτεμισίο κάποιος πονόψυχος πασάς σύμφωνα με την παράδοση και τους έφτιαξε εδώ τα πρώτα σπίτια και την πέτρινη κρήνη, που σώζεται μέχρι σήμερα και είναι από τις πιο όμορφες της Πελοποννήσου.

Απέχει μόλις 16 χλμ. από το Άργος και η φυσική του θέση είναι ένα «μπαλκόνι» που βλέπει απέναντι του τις κορυφές του Αρτεμισίου και την Καρυά, στα πόδια τους την Αγριλίτσα και τη Φρέγκαινα, ενώ από το εξωκλήσι του Αϊ-Λιά φαίνονται βόρεια και ανατολικά το Νεοχώρι, η Στέρνα, το Μαλαντρένι, το Κουτσοπόδι και πολλά ακόμα χωριά του κάμπου.

Η πέτρα και η σιωπή είναι τα χαρακτηριστικά του χωριού. Ένας συνδυασμός που προκαλεί ανάμεικτα συναισθήματα γαλήνης, ηρεμίας, αλλά και αδιόρατου φόβου, που προέρχεται από τη θέα των πέτρινων

χαλασμάτων, των εγκαταλελειμμένων σπιτιών, που στέκουν βουβά με τα πορτοπαράθυρα σφαιριστά ή μισάνοιχτα να κρέμονται, αφού δεν άντεξαν τη σκουριά του χρόνου, τη δύναμη των βοριάδων, τη φυγή και την απουσία των ανθρώπων.

Μοναδικά σημάδια ζωής σήμερα στο Βρούστι ένα μακρινό κουδούνισμα από τα λιγοστά γιδοπρόβατα που απέμειναν, ένα γαύγισμα, ένα βέλασμα, το νερό που κελαρίζει στη ρεματιά το χειμώνα και 20 περίπου – ασπρομάλληδες οι περισσότεροι – κάτοικοι, που προσπαθούν να κρατήσουν την τελευταία του ανάσα.

Οι πολυπληθείς κάποτε οικογένειες των Αγγελοπουλαίων, Γκολφιναίων, Σταυροπουλαίων, Σωτηροπουλαίων, Ταραντιλαίων, Τοτσικαίων, Μητσακαίων κ.α. αναζήτησαν καλύτερη τύχη στην Αυστραλία, την Αμερική, την Αθήνα και το Άργος από τη δεκαετία του 1960 και κατά κανόνα πρόκοψαν όλοι τους. Στα σοκάκια και τις αυλές του χωριού, που κάποτε ζωντάνευαν από τις κουβέντες, τα τραγούδια, τις φωνές, τις μουσικές και τα μοιρολόγια των ανθρώπων, σήμερα βασιλεύει η σιωπή. Τα περισσότερα σπίτια έχουν καταρρεύσει. Οι φούρνοι, που κάποτε μοσχοβολούσαν από το φρεσκοψημένο ψωμί και τα σπιτίσια φαγητά, έχουν πάψει να καπνίζουν. Το σχολείο στοιχειωμένο, γυμνό στο εσωτερικό του, με τα παράθυρα ανοιχτά χάσκει στους αέρηδες. Παρόλα αυτά κάποιοι φαίνεται να ελπίζουν το ξανάνιωμα του χωριού. Ορισμένοι βρουστιώτες που ξαναχτίζουν τα πατρικά τους σπίτια, κάποιοι ξένοι που αγοράζουν και αναπαλαιώνουν τα παραδοσιακά σπίτια και άλλοι που ανακαλύπτουν την παρθένα ομορφιά αυτού του τόπου και αναζητούν εδώ μια γωνιά για να στεριώσουν. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και κάποιες προτάσεις τουριστικής αξιοποίησης των μοναδικών πέτρινων σπιτιών και του παλιού σχολείου με την ένταξη τους σε ευρωπαϊκά επενδυτικά προγράμματα αγροτουρισμού και τη μετατροπή τους σε ξενώνες, κάτι

που θα αποτελούσε «φιλί της ζωής» για το χωριό. Το μοναδικό της Αργολίδας ίσως, που ολόκληρο – σπίτια, μάντρες, αποθήκες, αχυρώνες, φούρνοι, κρήνες, αλώνια, πεζούλια, σκάλες, αυλές – είναι χτισμένο από πέτρα.

#### **14.3.6.1 Σπηλιά Αγία Ιερουσαλήμ**

Στο Βρούστι ανήκει και ένα, ορατό και από το δρόμο Άργους – Καρυάς, μικρό εκκλησάκι χτισμένο μέσα σε μια μεγάλη σπηλιά και απόκρημνο βράχο πάνω από το συνοικισμό Χούνη, η Αγία Ιερουσαλήμ, που γιόρταζε κάποτε με μεγαλοπρέπεια δυο φορές το χρόνο, της Υπαπαντής στις 2 Φεβρουαρίου, αλλά και στις 2 Ιουλίου, οπότε διανυκτέρευαν εκεί όλοι σχεδόν οι κάτοικοι του χωριού που έφταναν με τα ζώα τους. Διαμορφωμένο σε



οχυρό με πολεμίστρες και δρύινη παλιά πόρτα, χρησίμεψε στα Ορλωφικά ως καταφύγιο των Αργείων, αλλά και ως οχυρό του καπετάν Δαγρέ επί Ιμπραήμ. Στο εσωτερικό του οχυρού υπάρχει στέρνα με πηγή, που αναβλύζει μέσα από το βράχο.

#### **14.4 Μαλαντρένι**

Στους λόφους του κρασιού...

Άλλη διακλάδωση λίγο μετά το χάνι του Παπαδόπουλου οδηγεί ΒΔ για το Μαλαντρένι. 4 χλμ. καλός δρόμος με ομαλές στροφές μας ανεβάζει προς τις νότιες διακλαδώσεις της οροσειράς Μεγαλοβούνι (Καρνεάτης των αρχαίων με ύψος 1.273 μ.), που αποτελεί φυσικό βορινό όριο προς τη Νεμέα και ενώνει τους δυο Νομούς.

Ημιορεινό το Μαλαντρένι, κλεισμένο στο δικό του φυσικό περίγυρο, αλλά όχι απομονωμένο – 16 χλμ. από το Άργος – είναι και τούτο ζωντανό χωριό, εργατικό, αδελφι αντικρινό με το Σχινοχώρι. Έχει λυρικότερη φύση, χαριτωμένη, που αναπαύει την όραση με την ποικιλία της, καθώς αναπτύσσονται ολόγυρα υψηλοί δεντρωμένοι λόφοι χωρισμένοι με μικρές ρεματιές κι έχουν στην κορφή τους κάποιο εκκλησάκι παλιό ή καινούργιο.

Εργατικοί οι Μαλαντρενιώτες ασχολούνται με τις ελιές και τα εσπεριδοειδή, τις καϊσιές και τα κηπευτικά κάτω στον πεδινό χώρο, στην είσοδο της πεδιάδας της Λυρκείας. Κυρίως όμως με τα αμπέλια τους, αφού το Μαλαντρένι είναι ονομαστό για τα κρασιά του και διαθέτει σήμερα πολλά σύγχρονα οινοποιεία και από τα πιο εκλεκτά κρασιά της περιοχής, ονομαστά και επώνυμα και έξω από τα τοπικά όρια σ' ολόκληρη τη χώρα, ακόμα και στο εξωτερικό. Στον ερχομό του Σεπτεμβρίου κάθε χρόνο το χωριό, που εκσυγχρονίζεται ραγδαία κερδίζοντας σε ανάπτυξη, αλλά και χάνοντας τα τελευταία χαρακτηριστικά της ορεινής μορφής του, μοσχομουρίζει κρασοστάφυλου χυμούς και μούστους.

#### 14.4.1 Σχινοχώρι

Στα ριζά της Αρκουδόβρυσης...

Ακολουθώντας το δρόμο Άργους – Στέρνας 7 χλμ. μετά το Κουτσοπόδι συναντάμε το παλιό χάνι του Παπαδόπουλου δίπλα στη Γέφυρα του Ίναχου μ' ένα καινούργιο εκκλησάκι χτισμένο πάνω στο λόφο. Ο δρόμος που διακλαδίζεται αριστερά μας οδηγεί προς το Σχινοχώρι, τρία χιλιόμετρα απόσταση (15 από το Άργος).

Χωριό χτισμένο στα ριζά της Αρκουδόβρυσης, πηγή ψηλά στο βουνό που υδρεύει το χωριό, χτισμένο σε ξάγναντο με προσανατολισμό ΒΑ και απλώνεται άνετα προς τον κάμπο με τα εύφορα περιβόλια με εσπεριδοειδή, βερικοκιές και ελιές. Στο ύψωμα του χωριού, που ονομάζεται Ζευγολατιό. Ο οπλαρχηγός Πλαπούτας το 1822 προετοίμασε την αντίσταση κατά του Δράμαλη.

Ζωντανός οικισμός σήμερα το Σχινοχώρι. Οι κάτοικοι προκομμένοι και έμποροι στις λαϊκές αγορές της Αθήνας, κάποτε υπήρξαν φημισμένοι τυροκόμοι, οι πρώτοι στη μαστοριά της αργείτικης φέτας. Ασχολούνται επίσης με την κτηνοτροφία, τα καπνά, την πτηνοτροφία (50.000 κότες έχει το χωριό) και τις ελιές.

Εκκλησίες τους είναι η Ζωοδόχος Πηγή και η μητρόπολη Άγιος Δημήτριος, που ξανάχτισαν οι κάτοικοι από το 1925. Τα έθιμα τους, όπως αυτά του γάμου, είχαν κάποτε ιδιαίτερο χρώμα και διατηρούσαν λίγα κάτι από τα παλιά. Με προσκλήσεις, ανθοδέσμες, αλλά και δημοτικά τραγούδια και χορούς. Και σαν έμπαινε η νύφη στο νέο της σπίτι, την υποδεχόταν η πεθερά με το μέλι κι' ο πεθερός με το όπλο και το μαυρομάνικο μαχαίρι.

Κοντά στο Σχινοχώρι ο συνοικισμός του Χέλμη διατηρεί κάποια αρχαία αχνάρια. Στο εκκλησάκι τους Παναγιάς διακρίνονται δυο φρεάτια κι' άλλα λείψανα. Σε οικισμό της περιοχής επιγραφή

εντοιχισμένη του 4<sup>ου</sup> αιώνα, που γράφει «Λυσιδαμος ανέθεκε...», μαρτυρεί την ύπαρξη εκεί κάποιου ιερού. Ίχνη αρχαίας οδού και νεκροταφείου υπάρχουν και στο Μακρυάνρι. Πιθανόν να ήταν εδώ η κώμη Λύρκειον, όπως υποστηρίζεται από ορισμένους αρχαιολόγους.



### 14.4.2 Στέρνα

Οδικός κόμβος...

Συνεχίζοντας τον αρχικό μας δρόμο προς τη Λυρκεία βορειοδυτικά περνάμε από τη Στέρνα, που είναι χτισμένη κατάδρομα 6 χλμ. μετά το χάνι του Παπαδόπουλου.

Η Στέρνα, χωριό – πέρασμα πάνω στον ξερό καλοκαίρι Ίναχο – 17 χλμ. συνολικά από το Άργος, υδρευόταν κάποτε από την πηγή Τσιρίστρα (8 χλμ. απόσταση) απ' όπου έπαιρνε νερό και το Άργος. Ίχνη του παλαιού υδραγωγείου και κάποιου υδρόμυλου υπήρχαν λίγο έξω από το χωριό. Υπάρχει ακόμη μεγάλη χτιστή δεξαμενή – στέρνα παλιά των ρωμαϊκών ίσως χρόνων. Σ' αυτήν και το χωριό χρωστάει το όνομα του, καθώς και σε άλλες τεχνητές στέρνες, που έγιναν για να εξυπηρετήσουν τη στερημένη από νερό και πηγές περιοχή του.

Χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον σήμερα το χωριό αυτό, θεωρείται πια πεδινό και είναι πιο γνωστό από τον ομώνυμο κόμβο της νέας εθνικής οδού Κορίνθου – Τρίπολης, που οδηγεί στο Πανόραμα και στο Άργος. Αμέσως μετά τη Στέρνα επαρχιακή οδός διακλαδίζεται βορινά για το χωριό Γυμνό και τις κατασκηνώσεις του όρους Φαρμακά. Εμείς συνεχίζουμε τη διαδρομή, που μας φέρνει ΝΔ στη Λυρκεία, 22 χλμ. συνολικά από το Άργος.

### **14.4.3    Λυρκεία**

Ο μύθος της Υπερμνήστρας..

Το πεδινό τοπίο έχει μετασχηματιστεί πιο σε ορεινό. Το αργιλώδες χρώμα του κάμπου λίγο – λίγο αλλάζει σε κοκκινωπά πετροχώματα, κατάλληλα για αμπέλια, ελιές και τα περίφημα καπνά, που καλλιεργούνται εδώ στην πεδιάδα της Λυρκείας.

Η Λυρκεία, άλλοτε Κάτων Μπέλεσι και πρωτεύουσα σήμερα του δήμου Λυρκείας, έχει πάρει το όνομα της από την προϊστορική πολιτεία Λυρκεία ή Λυγκεία. Τα λείψανα της πόλης αυτής και μέρος από τα τείχη της υπάρχουν κοντά στο σημερινό χωριό, ΒΑ πάνω σ' ένα λόφο, που λέγεται κι' αυτός Πάλιοκαστράκι και θα τον περάσουμε όταν πάρουμε τη διακλάδωση που οδηγεί στο Κεφαλόβρυσο.

Το χωριό της Λυρκείας είναι χτισμένο ανηφορικά και είναι ένα από τα πιο αξιόλογα και φιλόπονα χωριά της Αργολίδας. Οι κάτοικοι του, οι Μπελεσιώτες, αξιοποιούσαν πάντοτε τα αποδοτικά τους χώματα με τη γεωργία, τις ελιές και τα καπνά και ανέκαθεν έστρεφαν τα παιδιά τους προς τα γράμματα, για να ξεφύγουν από τις δύσκολες συνθήκες ζωής.

Περνώντας τη Λυρκεία θα πάρουμε τη διακλάδωση για το χωριό Δούκα Βρύση και θα συναντήσουμε παίρνοντας τις στροφές του δρόμου από κοντά τα τείχη της ακρόπολης της προϊστορικής Λυγκείας μέσα στην άγρια βλάστηση. Σ' αυτή τη θέση επιζεί ο θρύλος της Υπερμνήστρας, της μοναδικής από τις 50 θυγατέρες του Δαναού, που παράκουσε την πατρική διαταγή να σκοτώσει τον πρωτοξάδελφο της και άντρα της την πρώτη νύχτα του γάμου τους. Από εδώ ασφαλής ο Λυγκέας, ο άντρας της, άναψε το δαυλό να την καθησυχάσει πως είναι σώος κι εκείνη με τον ίδιο τρόπο του απάντησε από τη «Λάρισα», το κάστρο του Άργους. Ο Πausanίας, που βρήκε τη Λύρκεια, μας πληροφορεί πως η Λύρκεια, γνωστή από τα προϊστορικά χρόνια, που



πήρε το όνομα της από το Λύρκο που την έχτισε, ήταν έρημη τα χρόνια της εκστρατείας των Ελλήνων στην Τροία, γι' αυτό και δεν την αναφέρει ο Όμηρος.

#### **14.4.4 Καπαρέλι**

Ανάμεσα σε δυο γίγαντες...

Το Καπαρέλλι, 27 χλμ. από το Άργος, έχει αρκετούς κατοίκους και είναι πλαισιωμένο από πλούσια ορεινή βλάστηση ανάμεσα σε δυο γίγαντες, το Λύρκειον και το Αρτεμίσιο, με τις ψηλές κορφές, τα τρεχούμενα νερά, τις καρυδιές και τη μητρόπολη του, τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, κυκλώνεται από αιώνιες κορφές και αρχαίες μνήμες.

Απέναντι του προς νότο, το Ξεροβούνι (Μελιδόνι) τρυπάει τον ουρανό με την μυτερή του κορφή, την Τσούγκα (1289 μ. ύψος). Στη ράχη του το Αρμενόκαστρο με τους θρύλους του. Από εκεί έρχεται και το εύγευστο νερό της κοινότητας. Πιο πάνω, δυτικά του χωριού, το «Παλιόκαστρο» και οι Πόρτες. Βόρεια η «Γουρνοσπηλιά».

Από τις ζωντανές του λαϊκές παραδόσεις λίγες απομένουν ακόμα μαζί μερικά όμορφα δημοτικά τραγούδια, που τραγουδιούνται σε όλα τα ορεινά με ντόπια λαϊκά όργανα, καραμούτζα, πίπιζα, τύμπανο και νταούλι.

#### **14.4.5 Νεοχώρι**

Φυλάκιο στις «Πόρτες»...

Μετά από έξι χιλιόμετρα δρόμο, που δεσπόζει πάνω από την πεδιάδα της Λυρκείας, θα φθάσουμε στο Νεοχώρι.

Χωριό χτισμένο σε ύψος 580 μέτρα, ακρότατο όριο της διαδρομής μας προς τα δυτικά του νομού, 35 χλμ. από το Άργος. Μικρό φτωχό χωριό, όπου ακόμα φαίνεται η αγωνία των κατοίκων του να καλλιεργήσουν ψηλά στις πλευρές του Λύρκειου τα πετροχώραφα τους με τις πεζούλες και τα φτωχικά χώματα.

Τώρα τελευταία αρχίζει να βλέπει κι αυτό καλύτερες μέρες. Οι άνθρωποι του χτίζουν νέα σπίτια, με το ίδιο πάθος που διακρίναμε στον ανοικοδομικό οργανισμό σ' όλα τα ορεινά χωριά. Όσοι έχουν απομείνει εδώ ασχολούνται με την κτηνοτροφία, τις ελιές και τις μικροκαλλιέργειες.

Πάνω από το χωριό ΒΔ στο πέραμα «Πόρτες» – η οδός του Πρίνου – η «μαρμαρένια σουδα», μια θύρα λοξευτή και ροδιές από τα κάρρα φαίνονται ακόμα. Διάφοροι φόβοι για στοιχεία, φαντάσματα και αερικά είναι δεμένα με τις «Πόρτες» κι ένας πανύψηλος επικίνδυνος φουστανελοφόρος ακόμη τριγυρίζει εκεί. Στη «Νεραϊδόστρατα» πάνω στο Αρτεμίσιο από καιρό σε καιρό ακούγονται, όπως λένε οι παλιοί Νεοχωρίτες, άσματα, ταμπούρλα και τουφεκίδι πάνω από τα σπίτια του χωριού, κάπου στ' ανοιχτά στέρνα των βουνών.

### **14.5 Δούκα Βρύση**

Με τους κήπους και τις καρυδιές...

Το Δούκα βρύση έχει σήμερα μερικές οικογένειες κτηνοτρόφων που ασχολούνται με γιδοπρόβατα, καπνά και ελιές και πολλούς μετανάστες στην Αυστραλία και τον Καναδά.

Οι γυναίκες στο Δούκα παλαιότερα δούλευαν στον αργαλειό τις μπατανιές, τα σαΐσματα και τις κουρελούδες, όπως δείχνει η ρόκα με το αδράχτι, που βλέπουμε στο παράθυρο του μαγαζιού και μας φέρνει πιο κοντά στις πρωτόγονες ανάγκες και ασχολίες των ορεινών κατοίκων την Αργολίδα.

Πολλοί δουκίωτες προκόβουν σήμερα στο Άργος, την Αθήνα και το εξωτερικό: Ονόματα γνωστά, όπως Κάππος, Δωρής, Διαμαντής, Καπετάνος, Τριαντάφυλλος κ.α. έχουν ξεκινήσει από το χωριό αυτό, όπου βρίσκεται οι ρίζες και τα πατρικά τους σπίτια.

Η εκκλησία του της Ζωοδόχου πηγής γιορτάζει στις 23 Αυγούστου τα εννιάμερα της Παναγίας. Το χωριό, που ήταν πέρασμα παλιότερα για την Τρίπολη – φαίνεται ακόμα οι ροδιές στο μονοπάτι – χτιζεται και εκσυγχρονίζεται κι' αυτό, όπως φαίνεται από τα ανακαινισμένα πέτρινα σπίτια του, αλλά και πολλά νεόκτιστα χτισμένα πάντα με την παραδοσιακή λογική.

### 14.5.1 Κεφαλόβρυσο

Κρύα νερά και πρασινάδα...

Στα 4 χλμ. μετά το Δούκα συναντάμε το Κεφαλόβρυσο (γνωστό και ως Πάνω Μπέλεσι). Στις υπώρειες του Λύρκειου όρους, μέσα στο πράσινο και στα δροσερά νερά, ένα από τα ομορφότερα και πιο εντυπωσιακά ορεινά χωριά της Αργολίδας, που κατοικείται σήμερα από 60 περίπου οικογένειες, οι περισσότερες με δυο γεροντάκια μόνο μέλη τους και απέχει μόνο 36 χλμ. από το Άργος. Το όνομα του το χρωστάει στην περίφημη πηγή του, δίπλα στο ναό της Κοίμησης της Θεοτόκου, με το άφθονο νερό της, που κυλάει πάντοτε ανάμεσα στο χωριό και στους εγκαταλελειμμένους πια κήπους. Λένε ότι τα νερά της ξεκινάνε από υπόγειες λίμνες και σπήλαια με σταλακτίτες, χθόνια μυστήρια και ορμητικά ξεχύνονται με τέτοια δύναμη, που χαλάει από καιρό σε καιρό τη μεγάλη πλατεία του χωριού. Έτσι όπως αναπάντεχα ξεπροβάλλει το χωριό ισορροπημένο μέσα στις περήφανες πανύψηλες κορφές – Φραγκοκούκουρα 1.648 μ., Μαυροβούνι 1.260 μ. – κορφές του Λύρκειου όρους, ριζωμένο μέσα στην πλούσια βλάστηση με πυκνές καρυδιές, λεύκες, λόγω οπωροφόρα και πολλά πλατάνια, που το αγκαλιάζουν από παντού, συναρπάζει τον επισκέπτη του.

Κοσμογονικό γεγονός ο γάμος παλιότερα στο Πάνω Μπέλεσι, τον γιόρταζαν με ιδιαίτερη ζωντάνια ακολουθώντας τα γνήσια λαϊκά έθιμα της περιοχής. οι συμπέθεροι, χωρατατζήδες και εύθυμοι και οι φίλοι του γαμπρού πήγαιναν στο συμπεθεριό της νύφης, που τους υποδεχόταν με μια πίτα, μια «τσιότρα» και ποτήρια για τα κεράσματα. Έφθαναν ύστερα κρατώντας το «Φλάμπουρο», ένα καλάμι με ρόδι και δυο μαντήλια στολισμένο, ντυμένοι φουστανελάδες. Η προίκα φορτωνόταν στ' άλογα: ο γιούκος, τα σαίσματα, οι μπατανιές, τα χιράμια, τα γιουρντιά (μάλλινα πανωφόρια), τα ράσα (καπότες), τα ζουνάρια. Βδομάδα ολόκληρη κρατούσε το γλέντι.

### 14.5.2 Φρουσιούνα

Στο δρόμο προς την Αλέα...

Από το Κεφαλόβρυσο παίρνουμε το δρόμο που ανηφορίζει στο βουνό. Μια ομαλή σχετικά διαδρομή με άσφαλτο και στροφές ανάμεσα σε χωμάτινους λόφους που εναλλάσσονται με την πέτρα στις υπώρειες του Λύρκειου όρους, το οποίο υψώνεται αριστερά μας. Στο δρόμο μας ανάμεσα σε μεγάλα δένδρα συναντάμε πολλές στάνες με κορύτες στις αυλές για το πότισμα των ζώων.

Αμέσως μετά το διάσυλο διακρίνουμε χαμηλά δεξιά μας τον καταπράσινο κάμπο της Αλέας, που τον διασχίζει το ποτάμι Κεφαλόβρυσο, που το καλοκαίρι ποτίζει με τα νερά του τα χωράφια με τις καλλιέργειες. Κατηφορίζουμε τις στροφές στην πλαγιά του βουνού και ξαφνικά ξεπροβάλλει μπροστά μας η Φρουσιούνα. Πρόκειται για ένα χωριουδάκι μέσα στα δένδρα και το πράσινο, που απέχει 6 χλμ. από το Κεφαλόβρυσο και 45 χλμ. από το Άργος.

Το μικρό χωριό της Φρουσιούνας, το προστατεύουν θεόρατοι γίγαντες. Νότια το Λύρκειο (1.755 μ. ύψος), ΒΔ η οροσειρά Τραχύ και Αρμενιά (1.736 μ. ύψος), βόρεια προς την Αλέα ο Καρούμπαλος (1.808 μ. ύψος). Κι εκείνο επιμένει αισιόδοξο με τους λιγοστούς κατοίκους που έχουν απομείνει εκεί το χειμώνα. Οι περισσότεροι παραχειμάζουν στο Σχινοχώρι, στο Άργος και στην Αθήνα και έρχονται το καλοκαίρι στο χωριό τους, που αγαπούν με πάθος. Ποτίζουν τα δένδρα τους, ανακαινίζουν τα σπίτια τους, φυτεύουν τις καρυδιές του – δείγμα της αισιοδοξίας τους – απολαμβάνουν τον καθαρό αέρα και ανανεώνονται στο υγιεινό περιβάλλον του βουνού.

Στο χωριό συναντάμε μια πέτρινη βρύση με επιγραφή που γράφει ότι είναι αφιερωμένη στο Χαράλαμπο Πετρόπουλο, βαλκακιονίκη από την περιοχή. Από τους δυο κρουνοί της τρέχει γάργαρα νερό και

ποτίζει τις καρυδιές, που εναλλάσσονται με τις αμυγδαλιές και τις συκιές, αλλά και τα άγρια πουρνάρια και τις γκορτσιές που ξεφυτρώνουν στο βουνό.

Πάνω στην Αρμενιά η εκκλησούλα της Αγίας Παρασκευής, όπου μαζεύονται τα καπετανάτα απ' όλο το Μωριά στην επανάσταση του '21. Εδώ το 284 π.Χ. έβαλε φωτιά στα δάση ο Δημήτριος ο Πολιορκητής, για να εμποδίσει την καταδίωξη του από το βασιλιά των Σπαρτιατών Αρχίδαμο Δ', όταν τον εμπόδισε να προελάσει εναντίον του.

Η Φρουσιούνα κρατούσε κάποτε ζωντανές τις παραδόσεις και τα έθιμα, όπως εκείνα του γάμου. Πρωταρχική σημασία σ' αυτές είχαν τα σύμβολα, όπως το μέλι, το ρόδι, τα αμύγδαλα, τα καρύδια, η πίτες (ζαχαρωτές ή από αλεύρι), τα αυγά τα τηγανητά, που τα τρώνε για δύναμη τότε ο γαμπρός και τότε η νύφη.



### 14.5.3 Αρχαία Αλέα – Αλέα

Αρχόντισσα του οροπεδίου...

Κατεβαίνοντας αντικρίζουμε απέναντι την αρχαία ακρόπολη της Αλέας, όπου σώζονται ερείπια και τείχη πάνω σ' έναν επιβλητικό λόφο, την Τάπια ή Γούλα. Στην κορυφή θεμέλια ανακτόρου, πυργίσκοι, μια στέρνα και τάφοι με κτερίσματα, που βρέθηκαν στις ανασκαφές του 1961. Το τείχος κατεβαίνει σχεδόν κάθετα μέχρι την πεδιάδα.

Στην αρχαία πόλη της Αλέας υπήρχαν ιερά της Αρτέμιδος Εφεσίας και της Αθηνάς Αλέας, αλλά και του Διονύσου. Σώζονται ερείπια τους σε ύψος 1.400 μ. Προς τιμή του γινόταν κάθε χρόνο η γιορτή «Σκιέρεια». Ίσως έχει σχέση με τη γιορτή αυτή ο σημερινό όνομα της πεδιάδας της Σκοτεινής, που περιβάλλεται από πελώρια βουνά, τα οποία στην αρχαιότητα ήταν ίσως εντελώς δασωμένα και σκοτεινά.

Αν συνεχίσουμε το δρόμο μας από τη Φρουσιούνα παράλληλα προς την πεδιάδα, φτάνουμε σε απόσταση 6 χλμ. στη σημερινή Αλέα, γνωστή στους παλαιότερους και ως Μπουγιάτι, 74 χλμ. συνολικά από το Άργος. Όμορφο χωριό αμφιθεατρικά χτισμένο, με τα σπίτια του να βλέπουν στην ανατολή και προς τη λίμνη, το πρόβλημα της οποίας απασχολούσε ανέκαθεν τους κατοίκους του ωραίου χωριού.

Επιδίωκαν την τέλεια αποξήρανση της, γιατί τρεις μήνες το χειμώνα που πλημμυρίζει με τα νερά της αχρηστεύεται, ενώ μπορεί να δώσει πρώιμες καλλιέργειες με την εύφορη γη της. Τριακόσια κιλά το στρέμμα αραποσίτι, ξερικό και ασκάλιστο αποδίδει όταν δεν πλημμυρίζει. Στην αποξήρανση της βοήθησε το άνοιγμα μιας καταβόθρας στα νότια χείλη της λίμνης και ακολούθησε ο αναδασμός από το 1966, οπότε η καλλιέργεια της έγινε συστηματική.

Ακόμα και σήμερα καλλιεργούν εδώ φακές, ρεβίδια, φασόλια και αραποσίτια, πατάτες, κουκιά, ντομάτες και άλλα κηπευτικά, στάρι, κριθάρι, βίγγο και άλλα δημητριακά. Τα δέντρα τους επίσης, μηλιές,

καρυδιές και αμυγδαλιές, προσφέρουν ένα καλό εισόδημα σ' εκείνους που έχουν απομείνει και καλλιεργούν τα κτήματα τους με τη γνώριμη φιλοπονία και την αφοσίωση τους στον τόπο, που αγαπούν.

Η Αλέα και σήμερα έχει ρυθμό ανοικοδομητικό. Τα παραδοσιακά σπίτια ανακαινίζονται, δρόμοι τσιμεντωμένοι, οι κάτοικοι της επιστρέφουν με κάθε ευκαιρία στον τόπο τους, χτίζουν καινούρια σπίτια, αναπαλαιώνουν τα παλιά, δεν αφήνουν το χωριό τους να ερημώσει. Στο κέντρο του χωριού μια πετρόχτιστη βρύση με δυο κρουνούς χωρίς νερό και επιγραφή που λει: «ΔΩΡΕΑ ΧΡ. ΜΑΡΙΝΑΚΗ, ΒΑΣ. ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, 1990». Πιο βατός χώρος σε σχέση με τα άλλα χωριά της περιοχής, διαθέτει ακόμα τα γιούρτα και τους κήπους του σε υψόμετρο 1.500 μ. Οι 20 περίπου οικογένειες, που ζουν σήμερα εδώ μόνιμα, ασχολούνται με τα γιδοπρόβατα τους, τα αμπέλια και τα κτήματα. Το καλοκαίρι οι άνθρωποι είναι περισσότεροι και η κίνηση μεγαλύτερη. Μητρόπολη της Αλέας είναι η εκκλησία της Παναγιάς, παλιός ναός του Αγίου Ιωάννη του Πρόδρομου με το χαρακτηριστικό καμπαναριό της. Οι ντόπιοι λένε ότι χτισμένος από το 13<sup>ο</sup> αιώνα σε σχήμα εγγεγραμμένου σταυρού. Είναι δικιόνιος με αγιογράφιση του Γ. Ζήση από το 1708 και έχει πολλές φορές ανοικοδομηθεί. Όμορφο και το παλιό σχολείο, χωρίς μαθητές όμως, αφού τα λίγα μικρά παιδιά του χωριού φοιτούν στο σχολείο της Σκοτεινής.

Το χωριό της Αλέας έχει απ' όλες τις πλευρές του θαυμάσια όψη. Τα δρομάκια του γραφικά, συνενώνουν το νέο με το παλιό στοιχείο. Τα εσωτερικά των σπιτιών, μερικά από τα οποία είναι εκατοχρονίτικα και παραπάνω, κλείνουν αποθησαυρισμένο το παλιό νοικοκυριό των γυναικών. Τον αργαλειό, τις παλαιές τοπικές ενδυμασίες, που διατηρήθηκαν μετά την Κατοχή στην Αλέα, όπως τα «γιουρντιά», που τα φορούσαν μερικές γριές απέξω από το άσπρο μισοφόρι κεντητό και με άσπρο κλαρωτό μαντήλι με φλουριά στο κεφάλι τους.



#### **14.5.4 Εξοχή**

Στις πλαγίες του Φαρμακά...

Η Εξοχή ή το «Τάτσι», όπως το ξέρουν οι παλαιότεροι, άλλοτε πρωτεύουσα του Δήμου Αλέας, διακρίνεται απέναντι μας σκαρφαλωμένη στις δυτικές υπώρειες του Φαρμακά.

Αμφιθεατρικά χτισμένη πάνω στην πλαγιά Λάκες, μια διακλάδωση του Φαρμακά, αντικρίζει την Αλέα και το γόνιμο λεκανοπέδιο της από την Ανατολή. Δέντρα ψηλά περιβάλλουν τα σπίτια της Εξοχής, που προσφέρει από μακριά μια λυρική και δροσερή εικόνα το καλοκαίρι και ένα ιδανικό χιονισμένο τοπίο το χειμώνα.

Οι κάτοικοι της, λίγες οικογένειες που έχουν απομείνει πλέον εκεί, ασχολούνται με γεωργικές καλλιέργειες → σάρια και κριθάρια, αραποσίτια και αμπέλια, καθώς και με κτηνοτροφικές ασχολίες. Έχουν ακόμη ελιές και ως 2.000 καρυδιές. Οι περισσότεροι έχουν μετακομίσει στα χωριά, όπου πήγαιναν παλαιότερα το χειμώνα για να «παραχειμάσουν»: στη Στέρνα, στο Μαλαντρένι, στο Ξηροπήγαρο, όπου ανέκαθεν είχαν σπίτια και «στανοτόπια». Η Εξοχή έχει επίσης μεγάλη αποδημία στο εξωτερικό.

### 14.5.5 Άγιος Νικόλαος

Κατηφορίζουμε προς τον κάμπο ανάμεσα από τα αμπέλια, τις αμυγδαλιές και τις καρυδιές. Στα 4 χλμ. μια διασταύρωση: ευθεία οδηγεί στη Σκοτεινή, δεξιά στα 2 χλμ. ο Άγιος Νικόλαος και ακόμα δεξιότερα στα 3 χλμ. η βόρεια πρόσβαση της Εξοχής.

Ο άγιος Νικόλαος με το Φαρμακά να τον σκιάζει από την Ανατολή, σύνορο προς τη Λυρκεία και την περιοχή του Γυμνού, είναι χτισμένο πάνω στην ψηλόκορμη πλαγιά του (1.017 μ. ύψος), μισοκρυμμένος στο πράσινο με πρόσωπο προς τη Δύση και τον κάμπο της Αλέας.

Έχει συγγενικά χαρακτηριστικά με την Αλέα και την Εξοχή, αφού είναι γέννημα της ίδιας φύσης και του ίδιου κλίματος με το βαρύ χειμώνα και το δροσερό καλοκαίρι αυτού του τόπου. Εντυπωσιακά είναι τα μισογκρεμισμένα σπίτια στην άκρη του χωριού, που αποτελούν ερείπια σπιτιών που έκαψαν οι Γερμανοί στο πέρασμα τους από την περιοχή και στέκουν ακόμα περήφανα με ακλόνητους και στέρεους τους καλοχτισμένους πέτρινους τοίχους τους, λες και περιμένουν τους ανθρώπους που θα έρθουν να τα ανασκευάσουν, να τα αναστήσουν και να χαρούν μαζί τους τη ζωή και τη φύση μέσα στο όμορφο τοπίο. Ελάχιστοι οι σημερινοί μόνιμοι κάτοικοι του χωριού, 4 –5 ζευγάρια γερόντων ουσιαστικά, που απόμειναν εδώ τελευταίοι φρουροί και ασχολούνται με λίγα γιδοπρόβατα.

### **14.5.6 ΣΚΟΤΕΙΝΗ**

Ο τελευταίος σταθμός της Αργολίδας...



Επανερχόμαστε στη διασταύρωση και ακολουθούμε την επαρχιακή οδό για τη Σκοτεινή.

Διασχίζουμε την πεδιάδα της Αλέας προς τη φυσική της έξοδο μέσα από ένα μακρύ πεδινό πέρασμα (αυλώνα) 4 χλμ., όπου διοχετεύονται νερά από τη Στυμφαλία. Στο χωριό της Σκοτεινής αυτός ο «αυλώνας» γίνεται πεδιάδα καλλιεργημένη σ' όλο το μήκος της.

Αριστερά μας οι οροσειρές από το Τραχύ ως τον Ολίγυρτο διαχωρίζουν την Αρκαδία (Μαντίνεια) και την Κορινθία (Στυμφαλία και Νεμέα) από την Αργολίδα και μας συνοδεύουν ως το βουνό Γιδόμαντρα (1.046 μ. ύψος) – Απέλαυρον των αρχαίων – που χωρίζει τη Σκοτεινή από τη Στυμφαλία. Κορύφωση της ορεινής μας διαδρομής η Σκοτεινή προσφέρει ένα από τα πιο όμορφα τοπία της Αργολίδας σ' ένα καίριο σημείο – πέρασμα τριών νομών πάνω στη νέα εθνική οδό που οδηγεί από τη Νεμέα προς την Αρκαδία. Απέχει από το Άργος 70 χλμ. Χτισμένο σταδιακά σε τρεις τοποθεσίες, το χωριό της Σκοτεινής από κατοίκους των πεδινών στέριωσε τελικά σε δυο βουνοπλαγιές μ' ένα μικρό χείμαρρο ανάμεσα τους. Τα βουνά γύρω με τα τοπικά τους τοπωνύμια: Κοκκινόβραχος, Σβάρνα, Φαρμακάς, Σπίζα, Ζάρα. Στον Κοκκινόβραχο λένε πως σκότωσε ο Ηρακλής τις Στυμφαλίδες όρνιθες.

Η Σκοτεινή ήταν πάντοτε, αλλά και σήμερα ένα μεγαλοχώρι. Σήμερα έχει αρκετούς κατοίκους, πολλά καινούργια σπίτια, καφενεία, κέντρα διασκέδασης, δημοτικό σχολείο και Γυμνάσιο και αποτελεί έδρα του Δήμου Αλέας. Ένας ορεινός οικισμός με ζωντάνια και σύγχρονους ρυθμούς ζωής, προσαρμοσμένος στην ταχύτητα των νέων δρόμων, που της έφεραν τα μηνύματα της εποχής. Σταμάτησε εδώ και χρόνια η αποδημία των κατοίκων της προς τον Καναδά και την Αυστραλία και περίσσεψε η επάνοδος πολλών από τους μετανάστες της.

Γυναίκες και άντρες του χωριού δουλεύουν στα κτήματα και στις ελιές του κάμπου και καλλιεργούν όσπρια (τα φασόλια της Σκοτεινής είναι ονομαστά), δημητριακά, ντομάτες και άλλα κηπευτικά. Έχουν και τα οπωροφόρα δέντρα τους, μηλιές προπάντων και καρυδιές, τα γιδοπρόβατα τους και τα αμπέλια με το όμορφο ντόπιο κρασί της Σκοτεινής.



## **14.6 Γυμνό**

Ανηφορίζοντας το Φαρμακά...

Αμέσως μετά τη Στέρνα, αν στρίψουμε δεξιά και περάσουμε κάτω από την εθνική οδό Κορίνθου – Τρίπολης, ανηφορίζουμε τις στροφές προς το Γυμνό, 27 χλμ. από το Άργος.

Περνάμε κάτω από τους βράχους που η όψη τους θυμίζει τα Μετέωρα, αφήνουμε αριστερά μας τον οικισμό Τσιρίστρα και αφού εξαντλήσουμε την ανηφόρα, αρχίζουμε να κατηφορίζουμε προς το Γυμνό. Στην είσοδο του χωριού ανάμεσα στα αμπέλια και τις ελιές συναντάμε και τις εγκαταστάσεις επώνυμης οινοποιίας της περιοχής, ενώ ο δρόμος διακλαδίζεται με άλλον, που οδηγεί στη Νεμέα, με την οποία τα τελευταία χρόνια οι κάτοικοι του Γυμνού έχουν συχνές επαφές.

Το Γυμνό είναι ένα ζωντανό χωριό, ειδικά το καλοκαίρι, αμφιθεατρικά χτισμένο καθώς ανηφορίζουμε τις ανατολικές πλαγιές του Φαρμακά. Διατηρεί το ορεινό του χρώμα με τα παλιά πέτρινα σπίτια του, την παραδοσιακή βρύση με το άφθονο νερό στο πάνω άκρο του χωριού δίπλα στο παλιό βυζαντινό εκκλησάκι της Παναγιάς, που ήταν και η μητρόπολη του χωριού μέχρι το 1934, ταυτόχρονα όμως είναι και ένα χωριό με πεδινά χαρακτηριστικά με τα ομαλά χτήματα του στους πρόποδες του Φαρμακά, τα σύγχρονα σπίτια που ήρθαν να προστεθούν στα παλιά, την εύκολη επικοινωνία του με το Άργος και τη Νεμέα.

### **14.6.1 Κατασκηνώσεις Φαρμακά**

Ο παράδεισος των παιδιών...

Συνεχίζουμε το δρόμο που διασχίζει το Γυμνό ανηφορίζοντας προ το βουνό του Φαρμακά, που με τα 1.618 μέτρα υψόμετρο δεσπόζει στο βορειοδυτικό άκρο της Αργολίδας.

Ένα μεγαλόπρεπο βουνό κατάφυτο με έλατα από ένα ύψος και μετά, που χρωστάει το όνομα του στα πολλά θεραπευτικά βότανα (φάρμακα) που φυτρώνουν στις πλαγιές του και τα μάζευαν με επιμέλεια οι παλαιότεροι, για να τα χρησιμοποιήσουν όπως ήξεραν για κάθε ασθένεια.

Μετά τα πρώτα χιλιόμετρα άσφαλτο συνεχίζουμε σ' έναν ανηφορικό χωματόδρομο 10 χιλιομέτρων με στροφές και σκόνη, αλλά και με καταπληκτική θέα προς τη Νεμέα και τον κάμπο της, κατάλληλο και για το «ράλλυ Ακρόπολις», μέχρι να φτάσουμε στο διάσελο, όπου αρχίζει το ελατοδάσος, μέσα στο οποίο θα ανακαλύψουμε τις εγκαταστάσεις των κατασκηνώσεων του δήμου Άργους, όπου καταλήγει και ο δρόμος μας.

Οι παιδικές κατασκηνώσεις του δήμου Άργους δημιουργήθηκαν εδώ από τον αείμνηστο δήμαρχο του Άργους Γεώργιο Πειρούνη και λειτουργούν από τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Είναι ένα θαυμάσιο φυσικό τοπίο σε υψόμετρο 1.300 μέτρα πνιγμένα στο έλατο και στη δροσιά. Διαθέτουν τις βασικές εγκαταστάσεις τους με μαγειρεία, αίθουσα εστιατορίου και πολλαπλών χρήσεων, εκκλησία, λίγα σπίτια και πολλές υπαίθριες σκηνές για τους μικρούς κατασκηνωτές και εξοπλισμό για άθληση και αναψυχή.

Τα τελευταία χρόνια μάλιστα πραγματοποιείται ένα σημαντικό έργο υποδομής με στόχο την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων, ώστε να πληρούν όλες τις προϋποθέσεις ασφαλούς,

άνετης και ευχάριστης διαμονής για τα παιδιά που φιλοξενούν κάθε χρόνο. Χαρακτηριστικό δείγμα βελτίωσης και εκσυγχρονισμού τους είναι η δημιουργία ιατρείου και αναρρωτηρίου σε ξεχωριστό χώρο για τα παιδιά και γενικά ο εμπλουτισμός της υλικοτεχνικής υποδομής, που επιτρέπει πολλές και ευχάριστες δραστηριότητες στους μικρούς κατασκηνωτές.

Στις καθημερινές δραστηριότητες των παιδιών περιλαμβάνονται ανάμεσα στα άλλα το ποδόσφαιρο, μπάσκετ, βόλεϊ, πινγκ – πονγκ, γυμναστική, αθλοπαιδιές, οικολογικοί περίπατοι και εξερευνήσεις στο φυσικό περιβάλλον, περιβαλλοντική εκπαίδευση, καλλιτεχνικές δραστηριότητες, όπως θεατρικό παιχνίδι, κατασκευές και ζωγραφική, μουσικές εκδηλώσεις κ.α. Στο μάθημα της περιβαλλοντικής αγωγής μάλιστα περιλαμβάνονται και ασκήσεις πυρασφάλειας για την προστασία του δάσους, αλλά και των ίδιων των παιδιών σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

Τα τελευταία χρόνια κάθε καλοκαίρι στις κατασκηνώσεις αυτές φιλοξενούνται 200 περίπου παιδιά ηλικίας 7 έως 14 χρονών από το δήμο Άργους. Παράλληλα εφαρμόζονται προγράμματα φιλοξενίας «Παιδιών Αποδήμων Αργολιδέων» από την Αυστραλία και τον Καναδά και «Παιδιών Αδελφοποιημένων Πόλεων» από την Αμπεβίλ της Γαλλίας και την Επισκοπή της Κύπρου, ενώ φιλοξενούνται και παιδιά από το ειδικό σχολείο Άργους μαζί με τους συνοδούς τους με τη συνεργασία του Συλλόγου Ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Στο Φαρμακά υπάρχει και η μονή της Παναγίας με το καθολικό της χτισμένο σε σπηλιά από το 1246, όπως θέλει η παράδοση. Η εικόνα της Παναγίας αποδίδεται στον Απόστολο Λουκά από τους ντόπιους, οι οποίοι στη διάρκεια της τουρκοκρατίας και σε κάθε δύσκολο καιρό χρησιμοποιούσαν τη μονή για ασφαλές καταφύγιο.

## **Κεφάλαιο 15**

### **15.1 Η ταυτότητα του νομού.**

Η Αργολίδα είναι ένας νομός μικρός σε έκταση και πληθυσμό, αλλά με σημαίνουσα θέση στην Ελλάδα. Η ανάπτυξη του τουρισμού, της γεωργία και της βιομηχανία τον έχουν μετατρέψει σε έναν από τους πιο εύρωστους οικονομικά νομούς της Ελλάδας. Στα 2.200 τετραγωνικά χιλιόμετρα που καταλαμβάνει ο νομός κατοικούν 100.000 άνθρωποι. Ο πληθυσμός είναι συγκεντρωμένος στην Αργολική πεδιάδα, στις άκρες της οποίας βρίσκονται οι δυο μεγαλύτερες πόλεις του νομού: το Ναύπλιο και το Άργος. Άλλες σημαντικές οικιστικές ενότητες είναι η περιοχή Επιδαύρου – Λυγουριού και η Ερμιονίδα με πρωτεύουσα το Κρανίδι. Κύρια γεωργικά προϊόντα είναι το πορτοκαλί, το λάδι, ο καπνός και τα κηπευτικά. Παράλληλα έχει αναπτυχθεί η βιομηχανία μεταποίησης αυτών των προϊόντων. Κονσερβοποιίες, χυμοποιίες, πυρηνελουργεία, συσκευαστήρια για εξαγωγή και ελαιολιβεύματα λειτουργούν και συνεχώς αναπτύσσονται. Η τουριστική ανάπτυξη στηρίζεται στην ύπαρξη πολλών αρχαιολογικών χώρων, στο καλό κλίμα και τις καθαρές θάλασσες.

Η Αργολίδα ήταν το πρώτο μέρος της Ευρώπης, που αναπτύχθηκε ο Πολιτισμός. Το Άργος θεωρείται η αρχαιότερη πόλη της Γηραιάς Ηπείρου. Η περιοχή είναι γεμάτη απομεινάρια από τα πρώτα βήματα του νέου Ελληνικού κράτους, του οποίου πρώτη πρωτεύουσα ήταν το Ναύπλιο. Η Επίδαυρος, οι Μυκήνες και η Τίρυνθα, περιοχές γεμάτες μνήμες από τα μυθολογικά ακόμα χρόνια, είναι πόλος έλξης τουριστών, για την εξυπηρέτηση των οποίων έχουν κτισθεί σύγχρονες ξενοδοχειακές μονάδες υψηλών απαιτήσεων.

Η Αργολίδα, όπως και όλη η Ελλάδα, εισέρχεται σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας της. Η αναγκαιότητα του εκσυγχρονισμού σε όλες τις βαθμίδες της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής του τόπου



γίνεται επιτακτική. Δεν θα πρέπει να γίνει μια υποβαθμισμένη περιοχή της νέας Ευρώπης. Η θέση μας πρέπει να είναι αντάξια της ιστορίας του Έθνους. Υπερηφάνεια και όχι άδικο, χαρακτηρίζει του κατοίκους του νομού, διότι ο πολιτισμός στην Ευρώπη ξεκίνησε από την Αργολίδα. Την πρωτοποριακή θέση σε αυτό τον τομέα πρέπει να διατηρηθεί. Για την επιτυχία χρειάζεται πολλή δουλειά από όλους τους κατοίκους. Τα χρόνια που πέρασαν το κράτος δεν αντιμετώπισε μοιρολατρικά τις τύχες της Αργολίδας, δεν έμεινε μόνο στην εξαγγελία έργων και στην περιγραφή των κονδυλίων, που θα δίνονται γι' αυτά. Με προγραμματισμένα βήματα, με πλήρη επίγνωση των πραγματικών παραγωγικών δυνατοτήτων, με ρεαλισμό, συναίσθηση του καθήκοντος αλλά και αποφασιστικότητα ο δήμος προχωράει.

Η Αργολίδα αναπνέει με δυο μεγάλους πνεύμονες: τη γεωργία και τον τουρισμό. Όλη η υπόλοιπη παραγωγική δραστηριότητα στηρίζεται σε αυτούς τους δυο τομείς. Για τον τουρισμό η νομαρχία δείχνει το ενδιαφέρον της με συγκεκριμένα έργα. Φροντίζει τόσο για την προβολή της περιοχής όσο και για τη δημιουργία έργων υποδομής. Ιδιαίτερη φροντίδα δίνεται στις αναστηλώσεις αρχαιολογικών χώρων και στις αναπαλαιώσεις νεοκλασικών κτιρίων. Παράλληλα με το σεβασμό προς το ιστορικό παρελθόν γίνεται και μια χρήσιμη οικονομική επένδυση. Οι οποίες όμως οικονομικές δραστηριότητες χρειάζονται μια σειρά κοινωνικών υπηρεσιών, τις οποίες η πολιτεία προσφέρει στον πολίτη. Η παιδεία αποτέλεσε μόνιμο αντικείμενο ενδιαφέροντος, κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Οι συγκοινωνίες και επικοινωνίες του νομού θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες για δυναμική ανάπτυξη. Εκτός όμως από τις προσπάθειες του κράτους ο βασικός μοχλός ανάπτυξης είναι η ιδιωτική πρωτοβουλία. Προσπάθεια έγινε και μέχρι ενός βαθμού πέτυχε την αγαστή συνεργασία κράτους και ιδιώτη. Αυτό το δείχνει η

σφύζουσα καθημερινή οικονομική ζωή του νομού. Η παραγωγική επένδυση του χρήματος έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την αύξηση του συνολικού προϊόντος στο νομό. Οι κάτοικοι της Αργολίδας έδειξαν πως μπορούν με την εργατικότητα τους και τη σωστή διαχείριση του παραγόμενου πλούτου να καταστήσουν την περιοχή μια από τις πλέον ευημερούσες της Ελλάδος. Μια απλή περιήγηση στην Αργολίδα επιβεβαιώνει του λόγου το αληθές. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στο πρόβλημα της διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και των ιστορικών μνημείων της περιοχής.

Φιλόδοξα προγράμματα ξεκίνησαν με στόχο **«η ζωή στην Αργολίδα να γίνει ακόμα πιο ευχάριστη τόσο για τους ντόπιους όσο και για τους τουρίστες»**. Οι πόροι, οι οποίους αντλήθηκαν από την Ε.Ε., είναι τεράστιοι. Πιστώσεις απαραίτητες, που με δυσκολία θα εξοικονομούσαν από τον Ελληνικό προϋπολογισμό, τώρα γίνονται έργα. Πιστώσεις, που δύσκολα απορροφούνταν μέχρι τώρα, δίνονται στην παραγωγή.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αργολίδας θεώρησε υποχρέωση της να ενημερώσει τον Αργολικό λαό για το «που πηγαίνουν αυτά τα λεφτά». Είναι απαραίτητη η διαφάνεια για τη σωστή λειτουργία των δημοκρατικών δεσμών της περιοχής. Κρίνοντας πως αυτό επιτυγχάνεται και με την έκδοση φυλλαδίων. Στόχος της Νομαρχίας είναι η πληρέστερη ενημέρωση του πολίτη. Οι λεπτομέρειες είναι ίσως κουραστικές, αλλά όσες έχουν θέση σε αυτά τα φυλλάδια, παίζουν ρόλο στη ζωή κάποιων συμπολιτών.

## «ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ-CAMPINGS»



Παρακάτω θα δοθεί μια συνοπτική παρουσίαση όλων των ξενοδοχείων και των κάμπινγκς που λειτουργούν αυτή τη στιγμή στα περισσότερα μέρη του νομού.

## Ξενοδοχεία

### Άργος

ΟΝΟΜΑ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΤΗΛ/ΦΑΞ	ΚΛΙΝΕΣ	ΚΑΤ.
<b>ΑΠΟΛΛΩΝ</b>	Παπαφλέσσα 13	27510-68065	24	Ε'
<b>ΘΕΟΞΕΝΙΑ</b>	Τσώκρη 31	27510-67808	40	Δ'
<b>ΜΟΡΦΕΑΣ</b>	Δανσού 2	27510-68317	60	Γ'
<b>ΜΥΚΗΝΑΙ</b>	Πλ. Αγ. Πέτρου	27510-68754	42	Γ'
<b>ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ</b>	Βαχ. Σοφίας	27510-67807	15	Δ'

### Ερμιονίδα

<b>COSTA PERLA</b>	Κόστα	27540-31112	362	Β'
<b>HYDRA BEACH</b>	Πλέπι	27540-41080	516	Α'
<b>ΕΡΜΙΟΝΗ</b>	Ερμιόνη	27540-31219	11	Ε'
<b>ΕΡΜΙΟΝΙΔΑ</b>	Ερμιόνη	27540-21750	52	Γ'
<b>ΣΑΛΑΝΤΙ</b>	Σαλάντι	27540-71391	776	Β'

### Ίρια

<b>ΙΡΙΑ ΜΑΡΕ</b>	Ίρια	27520-94512	67	Α'
------------------	------	-------------	----	----

## Κάντια

<b>ΦΙΟΡΕ ΔΙ ΚΑΝΔΙΑ</b>	Κάντια	27520-94021	επ.διαμ	Α'
<b>ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΚΑΝΤΙΑΣ</b>	Κάντια	27520-94060	22	Α'

## Λυγουριό

<b>ΑΛΚΥΩΝ</b>	Ασκληπείου 195	27530-22552	20	Δ'
<b>ΚΟΡΩΝΙΣ</b>	Ασκληπείου 82	27530-22267	12	Δ'
<b>ΞΕΝΙΑ</b>	Αρχαίο θέατρο	27530-22003	48	Β'

## Μυκήνες

<b>ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ</b>		27510-76222	16	Γ'
<b>ΜΙΚΡΟΣ ΠΛΑΝΗΤΗΣ</b>		27510-66240	56	Β'
<b>ΩΡΑΙΑ ΕΛΕΝΗ</b>		27510-66225	10	Ε'

## Ν.Επίδαυρος

<b>ΑΥΡΑ</b>		27530-31294	17	Ε'
<b>ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ</b>		27530-31209	13	Γ'
<b>ΜΑΡΙΑΛΕΝΑ</b>		27530-31279	13	Ε'

## Ναύπλιο

<b>ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ</b>	Ακτή Μισούλη 3	27520-28061	74	Β'
<b>ΑΘΗΝΑ</b>	Πλ. Συντάγματος	27520-27695	26	Γ'
<b>ΑΚΠΟΠΟΛ</b>	Βας. Όλγας	27520-27796	22	Δ'
<b>ΑΜΑΛΙΑ</b>	(περίχωρα)	27520-24402	319	Α'
<b>ΑΜΦΙΤΡΙΩΝ</b>	Πλ. Σπηλιαδου	27520-27366	80	Α'
<b>ΑΡΓΟΛΙΣ</b>	Αργους 32	27520-27721	22	Δ'
<b>ΑΡΤΕΜΙΣ</b>	Αργους 35	27520-27682	41	Δ'
<b>ΑΣΠΑΣΙΑ</b>		27520-61183	44	Γ'
<b>ΒΑΣ.ΘΩΩΝ</b>	Φαρμακοπούλου 4	27520-27595	23	Γ'
<b>ΒΑΣΙΛΗΣ</b>	Σουλίου 14	27520-21886	12	Α'
<b>ΒΙΚΤΩΡΙΑ</b>	Σπιλιάδου 3	27520-27420	71	Γ'
<b>ΒΥΡΩΝ</b>	Πλάτωνος 2	27520-22351	26	Γ'
<b>ΓΑΛΗΝΗ</b>	Σιδ.Μεραρχίας 39	27520-28103	72	Γ'
<b>ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙ</b>	Βύρωνος 6	27520-28550	93	Γ'
<b>ΕΛΕΝΑ</b>	Σιδ.Μεραρχίας 31	27520-23888	147	Γ'
<b>ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ</b>	Κοκκίνου 2	27520-27541	23	Δ'
<b>ΗΡΑ</b>	Βας.Γεωργίου	27520-28184	22	Ε'
<b>ΙΛΙΟΝ</b>	Ευθυμιοπούλου 4	27520-25114		Α'
<b>ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ</b>	Κοκκίνου 20	27520-29366	20	Β'
<b>ΛΗΤΩ</b>	Ζυγομαλά 28	27520-28094	21	Δ'
<b>ΝΑΥΠΛΙΑ</b>	Ναυαρίνου	27520-28167	104	Γ'
<b>ΝΑΥΠΛΙΑ ΟΙΚΙΣΜΟΙ</b>	Ακροναυπλία	27520-28991	108	Πολ.
<b>ΝΑΥΠΛΙΑ ΠΑΛΛΑΣ</b>	Ακροναυπλία	27520-28981	102	Πολ.
<b>ΝΑΥΣΙΜΕΔΩΝ</b>	Σιδ.Μεραρχίας 4	27520-25060	22	Α'
<b>ΠΑΡΚ</b>	Δερβενακίων 1	27520-27428	135	Γ'
<b>ΡΕΞ</b>	Μπουμπουλίνας 21	27520-28094	94	Β'
<b>ΡΟΔΟΝ</b>	Αργους 42	27520-27223	24	Γ'
<b>ΤΙΡΥΝΣ</b>	Όθωνος 41	27520-28104	18	Δ'

## Τολό

<b>JOHN &amp; GEORGE</b>	Βας.Χάλη 8	27520-59057	88	Β'
<b>KING MINOS</b>	Μισούλη 6	27520-59924	114	Β'
<b>PANORAMA</b>	Περιφερειακός	27520-59788	70	Β'
<b>ΑΚΤΑΙΟΝ</b>	Ακτής 58	27520-50484	39	Γ'
<b>ΑΛΚΥΩΝΙΣ</b>	Ναυπλίου 19	27520-59074	10	Γ'
<b>ΑΣΙΝΗ BEACH</b>	Μπουμπουλίνας 11	27520-59347	16	Γ'

<b>ΑΣΤΕΡΙΑ</b>		27520-59813	37	Α'
<b>ΔΕΛΦΙΝΙ</b>	Ακτής 50	27520-59220	42	Β'
<b>ΗΛΕΚΤΡΑ</b>		27520-59105	26	Γ'
<b>ΘΕΤΙΣ</b>	Καρδαμάκη 3	27520-59203	30	Γ'
<b>ΚΝΩΣΣΟΣ</b>	Ακτής 46 <sup>ο</sup>	27520-59174	31	Γ'
<b>ΚΥΑΝΗ ΑΚΤΗ</b>		27520-59012	26	Γ'
<b>ΜΙΝΩΑ</b>	Ακτής 56	27520-59207	83	Γ'
<b>ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟ</b>		27520-59345	69	Γ'
<b>ΡΟΜΒΗ</b>	Ελ.Βενιζελου 5	27520-59331	33	Γ'
<b>ΣΟΦΙΑ</b>		27520-59568	15	Β'
<b>ΣΤΕΛΛΑ</b>	Γιαννέλη 1	27520-59347	15	Γ'
<b>ΦΡΥΝΗ</b>	Σέκερη 21	27520-59188	36	Γ'

# Ενότητα Β'

## "ΣΠΕΤΣΕΣ"



## Εισαγωγή

Νησί, οι Σπέτσες που βρίσκεται στον Αργολικό κόλπο ½ μίλι από την Ερμιόνη. Έχει έκταση 22 m<sup>2</sup>. Διοικητικά ανήκει στον Πειραιά του οποίου αποτελεί δήμο μαζί με μερικά ακόμα με μερικά μικρότερα νησάκια, από τα οποία το πιο σημαντικό είναι η Σπετσοπούλα.

Το έδαφος του νησιού είναι ημιορεινό και πευκόφυτο, με μικρή γεωργία και κτηνοτροφία. Σημαντική είναι η αλιεία και η ναυτιλία και προσοδοφόρα πηγή κέρδους ο τουρισμός. Με το νησί συγκοινωνεί τακτικότερα με πολλά ημερήσια δρομολόγια.

Τα καθαρά και ήρεμα νερά, τα νεοκλασικά αρχοντικά και ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας τους αποτελούν τα κυριότερα κίνητρα για κάποιον που θέλει να επισκεφθεί τις Σπέτσες. Στο νησί απαγορεύονται τα αυτοκίνητα, άρα η μόνη δυνατότητα να γνωρίσετε τις ακτές είναι τα καΐκια ή η τοπική συγκοινωνία, εκτός αν προτιμάτε τα ποδήλατα.



## Κεφάλαιο 1

### 1.1 Η ιστορία του νησιού

Το νησί πρέπει να κατοικήθηκε γύρω στον 1<sup>ο</sup> αιώνα π.Χ., όπως πιστοποιούν τα ίχνη των ρωμαϊκών. Ο ουσιαστικός, όμως, οικισμός του νησιού πρέπει να άρχισε κατά τα μέσα του 17<sup>ου</sup> αι. από κατοίκους των γειτονικών περιοχών, οι οποίοι ήρθαν να προστεθούν στο αλβανικό υπόστρωμα, που υπήρχε από τον 15<sup>ο</sup> αι.

Οι Σπετσιώτες πήραν μέρος στα **Ορλωφικά** με αποτέλεσμα μετά την αποτυχία τους να υποστούν φοβερά δεινά από τους Τούρκους. Αργότερα αμνηστώθηκαν από την Πύλη και ίδρυσαν νέα πόλη στα παράλια. Αλλά το 1790 θέλησαν να βοηθήσουν τον Λάμπρο Κατσώνη, πράγμα που κατέληξε στην καταστροφή τους. ♦

Μετά τη συνθήκη του Κιουτσούκ – Καϊναρτζή, τα ελληνικά σκάφη έχουν το δικαίωμα να πλέουν με ρώσικη σημαία, οι Σπέτσες σημείωσαν μεγάλη πρόοδο στο θαλάσσιο εμπόριο. Η ανάπτυξη του εμπορίου συντέλεσε στη δημιουργία μια νέας αστικής τάξης πολύ πλούσιας και δυνατής. Από το 19<sup>ο</sup> αι. γίνονται θεμελιώδεις αλλαγές στον τρόπο διακυβέρνησης του νησιού. Η διοίκηση ασκούνταν από το **«ζαμπίτο»**, εκτελεστικό όργανο, που εκλέγονταν από την Πύλη μετά από πρόταση των προκρίτων, οι οποίοι αποτελούσαν και το συμβούλιο του.

Οι κάτοικοι του νησιού πρόκριτα και μη με προθυμία ανταποκρίθηκαν στα κελεύσματα της φιλικής Εταιρείας και πολλοί από αυτούς προσχώρησαν στις γραμμές της.

Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης τα σπετσιώτικα πλοία τάχθηκαν στην υπηρεσία του αγώνα και κινήθηκαν εναντίον του τουρκικού στόλου, καθώς και για τον αποκλεισμό των τουρκικών φρουριών της Πελοποννήσου. Μετά από την απελευθέρωση το νησί έχασε την παλιά εμπορική του δύναμη.

## **1.2 Η θαλασσινή γοητεία των Σπετσών**

Θα μπορούσε κανείς να χαρακτηρίσει με μια φράση τις Σπέτσες ως το παραδοσιακό τουριστικό νησί. Γιατί στην πατρίδα αυτή της Μπουμπουλίνας με το έντονο παραδοσιακό χαρακτήρα συγκεντρώνονται κάθε χρόνο χιλιάδες επισκέπτες. Αλλά και γιατί οι Σπέτσες, με τα μικρά πευκοδάση, τα καθαρά ήρεμα νερά, τις τουριστικές εγκαταστάσεις και την έντονη νυχτερινή ζωή έχουν παράδοση στον τουρισμό και μάλιστα στον τουρισμό υψηλών απαιτήσεων.

Είναι αξιοπερίεργο πως το νησί αυτό κατόρθωσε, παρά τη μεγάλη τουρκική κίνηση, να διατηρήσει τον ιστορικό και παραδοσιακό χαρακτήρα του. Και είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα η ιστορική πλατεία της Ντάπιας, το επίκεντρο της τουριστικής κίνησης, όπου κοντά στις καρέκλες και τα τραπεζάκια των ζαχαροπλαστέων μπορεί κανείς να δει τα κανόνια που χρησιμοποίησαν οι Σπετσιώτες στην αγώνα του '21.



Κατά μήκος της παραλίας διατηρούνται αρχοντικά με την επιβλητική τους αρχιτεκτονική που μαζί με το παλιό λιμάνι, τα μόνιππα και τα μικρά καρνάγια δίνουν στο νησί ξεχωριστή γοητεία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο περίπατος στον εσωτερικό δρόμο που αρχίζει από την Ντάπια και καταλήγει στο παλιό λιμάνι.

Στο σπίτι του Χατζηγιάννη Μέξη, πρώτου άρχοντα των Σπετσών, στεγάζεται σήμερα το μουσείο με κειμήλια της Επανάστασης, επιστολές του Κολοκοτρώνη και του Αθανάσιου διάκου, λαογραφική συλλογή και τα οστά της Μπουμπουλίνας. Αξιοθέατο είναι και το σπίτι της ίδιας της

Μπουμπουλίνας, πίσω από τη Ντάπια. Ο επισκέπτης μπορεί ακόμα να θαυμάσει τα σπίτι του Μπότση, το εκκλησάκι της Παναγίας της Αρμάτας κοντά στο Φάρο που κτίσθηκε από την ιστορική οικογένεια των Σπετσών του Ιωάννη Κούτση σε ανάμνηση της μεγάλης νίκης κατά των Τούρκων το 1822. Επίσης τη σπηλιά του Μπεκίρη, παλιό καταφύγιο των αγωνιστών του '21, στους Αγίους Αναργύρους στο πίσω μέρος του νησιού. Την Αναργύρειο – Καργιαλένιο Σχολή, κοντά στο παραδοσιακό ξενοδοχείο Ποσειδώνιο, που ιδρύθηκε το 1927. Την Καποδιστριακή Πνευματική Λέσχη κοντά στον Άγιο Νικόλαο με αξιόλογη βιβλιοθήκη. Την εκκλησία του Αγίου Νικολάου, μητρόπολη τώρα του νησιού και άλλοτε μοναστήρι, στο δρόμο για το παλιό λιμάνι. Λέγεται ότι εδώ έζησε για αρκετό χρόνο ο αδελφός του Ναπολέοντα Βοναπάρτη. Την εκκλησία της Αγίας Τριάδας από το 1793 στο ψηλότερο σημείο της πόλης.

Στις Σπέτσες οργανώνονται κάθε χρόνο διάφορες εκδηλώσεις. Κυριότερη είναι η αναπαράσταση της ναυμαχίας της Αρμάτας στο κεντρικό λιμάνι. Διοργανώνεται την πρώτη Κυριακή μετά τις 8 Σεπτεμβρίου σε ανάμνηση της μεγάλης νίκης των Σπετσών κατά των Τούρκων στις 8 Σεπτεμβρίου 1822. Στην εκδήλωση περιλαμβάνονται η πυρπόληση ενός ομοιώματος πλοίου, δημοτικοί χοροί, αθλητικοί αγώνες, λεμβοδρομίες κλπ. Τα «Αναργύρεια» είναι εκδηλώσεις που οργανώνονται τον Αύγουστο, στην Αναργύρειο Σχολή. Περιλαμβάνουν θεατρικές παραστάσεις, ομιλίες, εκθέσεις κλπ.

Όλα σχεδόν τα ξενοδοχεία είναι μέσα στην πόλη και γύρω από τη Ντάπια. Υπάρχουν ακόμη επιπλωμένα δωμάτια. Οι πιο όμορφες παραλίες των Σπετσών είναι του Αγίου Μάμα, του Αγίου Νικολάου, της Αγίας Μαρίνας, του Κουζουνού, της Ξυλοκέριζας και των Αγίων Αναργύρων. Στη βόρεια πλευρά είναι οι παραλίες της Κουνουπίτσας, των Σχολών, του Λιγονερίου, του Βρέλλου, της Ζογεριάς και της Αγίας

Παρασκευής. Όλες αυτές τις παραλίες μπορούν οι επισκέπτες να τις απολαύσουν με μικρά σκάφη που νοικιάζονται με την ημέρα και κάνουν το γύρο του νησιού.

Στις Σπέτσες τα ενδιαφέροντα δεν είναι μόνο οπτικά αλλά και γευσιγνωστικά. Το ψάρι «αλά σπετσώτα» που ψήνεται στο φούρνο με μπόλικη ντομάτα, λάδι, σκόρδο και αλατοπίπερο ξυπνάει κυριολεκτικά τις αισθήσεις. Πολύ γευστικά είναι επίσης τα αμυγδαλωτά και τα άλλα γλυκά.

Σε μια περιοχή διατηρητέα με έντονο το παραδοσιακό στοιχείο με ζωντανία μέρα και νύχτα και με τόσα ενδιαφέροντα σίγουρα δεν μπορεί κανείς να νοιώσει ανία. Οι Σπέτσες όμως έχουν και το πλεονέκτημα να σαγηνεύσουν τους επισκέπτες τους, είτε αυτοί περάσουν τις διακοπές του καλοκαιριού, είτε μείνουν για ένα μόνο Σαββατοκύριακο.



### 1.3 Συνάντηση με τη φύση και την ιστορία

Οι Σπέτσες είναι το νοτιότερο νησάκι του Αργοσαρωνικού κόλπου, με την μεγάλη ιστορία και το προνόμιο της εθνικής καταξίωσης για την ανεκτίμητη και καθοριστική προσφορά κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ελληνικής Επανάστασης.

Το Μουσείο Σπετσών, στεγασμένο στο και από μόνο του αξιοθέατο αρχοντικό του πρωτογέροντα το νησιού Χατζή – Γιάννη Μέξη, το κατάμεστο με ενδύματα του Αγώνα, το ιδιωτικό Μουσείο της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας, μέσα στο ίδιο της το αρχοντικό, με τα προσωπικά αντικείμενα της ηρωίδας και το ιστορικό μοναστήρι (σήμερα Μητροπολιτικός Ναός) του Αγίου Νικολάου, όπου στις 3 Απριλίου 1821 οι επαναστατημένοι θαλασσομάχοι έδωσαν όρκο για το Μεγάλο Αγώνα, είναι ότι πολυτιμότερο διαθέτουν σήμερα οι Σπέτσες.

Παραδοσιακά στοιχεία, που έχουν για πάντα χαθεί από τα περισσότερα μέρη της Ελλάδας, στολίζουν τον οικισμό των Σπετσών.

Τα περίφημα σπετσιώτικα καρνάγια με τα ξύλινα σκαριά του, τα αρχοντικά των καπεταναίων του περασμένου αιώνα με την ιδιότυπη αρχιτεκτονική τους, οι γραφικές μεταβυζαντινές εκκλησίες, που συναντά κανείς σε κάθε γειτονιά, οι πλατείες και τα δρομάκια με τα σπετσιώτικα βοτσαλωτά, τα αμαξάκια και τόσα άλλα που μπορεί να συναντήσει κανείς στις Σπέτσες, δίνουν μια άλλη όψη της ζωής και κρατούν τον επισκέπτη μακριά από την συνθλιπτική αστική καθημερινότητα.

Ανεπανάληπτες εικόνες φυσικής ομορφιάς δημιουργεί ο καταπληκτικός συνδυασμός του πεύκου και της θάλασσας. Αμέτρητοι γραφικοί κολπίσκοι ολόγυρα στο νησί, χαρίζουν στον επισκέπτη στιγμές τέρψης και ηρεμίας. Η εύκολη πρόσβαση από στεριά και θάλασσα με τα κάθε είδους μέσα μετακίνησης που είναι στη διάθεση των τουριστών:

- καΐκια,
- θαλάσσια ταξί,
- αμαξάκια,
- ποδήλατα,
- λεωφορεία,
- μηχανάκια,

χωρίς να αποκλείεται και ο περίπατος με τα πόδια, κάνουν κάθε γωνιά του νησιού επισκέψιμη και δίνουν στον καθένα την δυνατότητα να απολαύσει το παραδεισένιο περιβάλλον των Σπετσών.

Παραλίες με κατάξανθη άμμο και αστραφτερά βότσαλα, μέσα στην πόλη και έξω στους αμέτρητους όρμους και ορμίσκους, περιμένουν τους παραθεριστές για να χαρούν τα ολοκάθαρα και δροσερά ζαφειρένια νερά τους.

Καθημερινά από το κεντρικό λιμάνι της Ντάπιας, μικρά και μεγάλα καΐκια ξεκινούν για να μεταφέρουν σε οργανωμένες παραλίες (Ξυλοκέριζα, Άγιοι Ανάργυροι, Αγία Παρασκευή, Ζωγεριά) το πολύχρωμο και πολύβουο ανθρώπινο μελίσσι. Για όσους επιθυμούν να συνδυάσουν τις ευκολίες και τη διασκέδαση της πόλης με το μπάνιο τους, οι κοντινές παραλίες (Αγία Μαρίνα, Άγιος Νικόλαος, Άγιος Μάμμας, Κουνουπίτσας, Σχολές), προσφέρονται για αυτό στο σκοπό. Όποιοι αναζητούν την ηρεμία των απόμερων κολπίσκων, υπάρχει η λύση μια άλλης επιλογής (Βρελλού, Λογονέρι, Μπιθιστάμνα, Κουζουνό). Ποδήλατα, μηχανάκια, αμαξάκια, λεωφορεία, θαλάσσια ταξί είναι έτοιμα να εξυπηρετήσουν κάθε επιθυμία.

Η μεγαλύτερη γιορτή των Σπετσών με θρησκευτικό και εθνικό περιεχόμενο είναι η «**ΑΡΜΑΤΑ**». Ανήμερα της γιορτής της Παναγίας (8 Σεπτεμβρίου), οι Σπετσιώτες και μαζί τους δεκάδες χιλιάδες επισκέπτες, Έλληνες και αλλοδαποί, γιορτάζουν την επέτειο της Ναυμαχίας των Σπετσών.

Είναι από τα μεγαλύτερα πολεμικά γεγονότα του Αγώνα του 1821. Μετά την καταστροφή της στρατιάς του Δράμαλη, λίγα ήσαν τα σημεία αντίστασης των Τούρκων στο Μοριά με σπουδαιότερο το Παλαμήδι του Ναυπλίου, που όμως βρισκόταν σε δεινή θέση λόγω της πολιορκίας του Δ. Υψηλάντη από την Ξηρά και της Μπουμπουλίνας από τη θάλασσα. Ο τούρκικος στόλος με πρόθεση, αφού καταστρέψει τα νησιά Ύδρα και Σπέτσες, να βοηθήσει του πολιορκημένους του Ναυπλίου, έπλευσε στον Αργολικό κόλπο και στις 8 Σεπτεμβρίου 1822 βρισκόταν στα σπετσιώτικα νερά. Οι Σπετσιώτες ναυμάχοι βοηθούμενοι από τους Υδραίους και Ψαριανούς, ύστερα από πεισματώδη αγώνα έτρεψαν σε φυγή τον εχθρικό στόλο αφού έσπειραν τον πανικό με την πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας. Την αναπαράσταση αυτού του γεγονότος, ένα φαντασμαγορικό θέαμα, που πλαισιώνεται από πολιτιστικές εκδηλώσεις όλη την εβδομάδα που προηγείται του Σαββάτου της γιορτής, απολαμβάνουν οι μυριάδες των επισκεπτών που κατακλύζουν εκείνες τις μέρες το νησί.

Όταν ο τουρισμός ήταν άγνωστος για την υπόλοιπη Ελλάδα, στις Σπέτσες λειτουργούσε ένα άριστα οργανωμένο ξενοδοχείο, το περίφημο «Ποσειδώνιο», έργο του ευεργέτη του νησιού Σωτηρίου Ανάργυρου, που υποδεχόταν Έλληνες και ξένους τα καλοκαίρια και τα Σαββατοκύριακα του χειμώνα.

Οι Σπέτσες απέχουν από τον Πειραιά 53 ναυτικά μίλια και μπορεί να φτάσει κανείς με το πλοίο της γραμμής από το λιμάνι του Πειραιά (Ακτή Ποσειδώνος) σε 4 ώρες απολαμβάνοντας συγχρόνως μια ωραιότατη θαλασσινή εκδρομή καθώς το καράβι «πιάνει» όλα τα λιμάνι του Αργοσαρωνικού. Για τους βιαστικούς υπάρχουν τα ταχύπλοα (Υδροπτέρυγα και «Καταμαράν»), που αναχωρούν τακτικότερα από το λιμανάκι της Ζέας και το λιμάνι του Πειραιά (Ακτή Τζελέπη) και φτάνουν στις Σπέτσες σε 2 ώρες. Για όσους έχουν αυτοκίνητο και



θέλουν να το χρησιμοποιήσουν, μπορούν ακολουθώντας τη διαδρομή Αθήνα – Κόρινθος – Επίδαυρος – Κρανίδι – Πόρτο Χέλι, να φθάσουν στην Κόστα (είναι απέναντι από τις Σπέτσες, ακτή της Πελοποννήσου που απέχει μόλις 1,5 μίλι). Από εκεί αφού προηγουμένως ο επισκέπτης τακτοποιήσει το αυτοκίνητο του στο πάρκιν, διότι δεν επιτρέπεται η αποβίβαση και κυκλοφορία επιβατικών Ι.Χ. αυτοκινήτων στο νησί, διαλέγει το μέσο που επιθυμεί (Φέρρυ – Μπόουτ, θαλάσσιο ταξί, ή απλό καϊκι) και σε λίγα λεπτά βρίσκεται στο λιμανάκι της Ντάπιας. Εκεί υπάρχουν οι δυνατότητες πληροφόρησης του επισκέπτη, σχετικά με την διαμονή του στο νησί.



## Κεφάλαιο 2

### 2.1 Μπουμπουλίνα

Μια από τις εκθαμβωτικές μορφές του '21, στέκεται η λεβέντισσα Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα, η Σπετσιώτισσα. Να πως την περιγράφει ο ποιητής Αλέξανδρος Σούτσος:

*Η Μπουμπουλίνα ήταν ωραία,  
είχε τα βήματα στιβαρά,  
και ως η Άρτεμις κολοσσιαία  
επεριτάει και φοβερά.  
Μεγάλα είχαν όμματα Ήρας  
και βλέμμα σπείρον γοργούς σπινθήρας.  
Το χρυσοκέντητον ένδυμα της  
ζώνη συνέσφιγγεν αργυρά  
και από ταύτης εις τα πλευρά της  
σπάθη εκρέματο ηχηρά.*

Ο καπετάν – Σταυριανός Πινότσης, ο πατέρας της, ήταν Υδραίος και βρήκε μαρτυρικό θάνατο από τους Τούρκους στην Πόλη. Όταν το έμαθε η γυναίκα του, πήρε την κόρη της τη Λασκαρίνα και πήγε να μείνει στις Σπέτσες. Εκεί μεγάλωσε η μικρή Λασκαρίνα, που ήταν κορίτσι άφοβο και ατίθασο. Από μικρή λάτρευε τη θάλασσα και το όνειρο της ήταν να αποκτήσει, σαν μεγαλώσει, ένα δικό της καράβι. Και το όνειρο της δεν άργησε να πραγματοποιηθεί. Παντρεύτηκε τον καλύτερο καπετάνιο του νησιού, τον Δημήτρη Γιαννούζα και μπαρκάριζε μαζί του για τις μακρινές θάλασσες. Από κάθε ταξίδι τους κουβαλούσαν στο νησί χρυσάφι, μπαρούτι και όπλα.

Και ο πόθος της ελευθερίας όλο και φούντωνε μέσα της, γιατί ούτε μια στιγμή δεν είχε ξεχάσει τον άδικο σκοτωμό τους πατέρας της από τους Τούρκους. Σε κάποιο ταξίδι του καπετάν – Γιαννούζα έφτασε

το πικρό μήνυμα στη Λασκαρίνα ότι οι κουρσάροι αφάνισαν τον άντρα της και το καράβι του. Έτσι η Λασκαρίνα έμεινε χήρα με τα τρία παιδιά της. Ύστερα από χρόνια παντρεύτηκε τον Μπούμπουλη, έναν άλλο καπετάνιο του νησιού. Μα και στο δεύτερο γάμο της δεν στάθηκε τυχερή, γιατί πάλι οι κουρσάροι της σκότωσαν τον άντρα.

Εκείνα τα χρόνια η Μπουμπουλίνα ήταν η πλουσιότερη Ελληνίδα. Γεμάτες ήταν οι στέρνες του σπιτιού της από χρυσάφι. Οι Τούρκοι φθόνησαν τα πλούτη της και θέλησαν να της πάρουν τα καράβια της. Αλλά η Μπουμπουλίνα δεν δείλιασε. Ξεκίνησε η ίδια και πήγε στην Πόλη, στη μητέρα του Σουλτάνου και πήρε χαρτί από τον ίδιο το Σουλτάνο ότι κανείς δεν έχει δικαίωμα αν πειράξει τίποτα από την περιουσία της. Στην Πόλη μπήκε στα μυστικά της Φιλικής Εταιρείας και όταν γύρισε στις Σπέτσες ετοίμασε μια μεγάλη φρεγάτα και τρία άλλα καράβια. Όταν ξέσπασε ο Μεγάλος Αγώνας, στις 3 Απριλίου 1821 ξεκίνησαν από τις Σπέτσες πολλά αρματωμένα καράβια να βοηθήσουν το Μοριά και πρώτα απ' όλα τα καράβια της Μπουμπουλίνας. Η ίδια η Μπουμπουλίνα στεκόταν στην πλώρη του καλύτερου караβιού της, του «**Αγαμέμνονα**» και τα αδέρφια, οι γιοι και οι γαμπροί της κυβερνούσαν τα άλλα καράβια. Πρώτη έφτασε στους Μύλους και τράβηξε για το Άργος να δώσει με τα παλικάρια της βοήθεια. Εκεί συναντήθηκε με τον Κολοκοτρώνη και άλωση της Τριπολιτσάς μπήκε πρώτη πάνω στο άλογο της, σωστή λεβέντισσα, σπορπώντας στους εχθρούς το φόβο και δίνοντας στους πολιορκημένους Έλληνες την παρηγοριά. Πήρε μέρος στη πολιορκία του Ναυπλίου. Να πως την περιγράφει ένας συναγωνιστής της, ο Ανάργυρος Χατζηαναργύρου:

*«Το 1821, Δεκεμβρίου 4, εις την πολιορκίαν του Ναυπλίου το ενθυμούμεθα εις ίδιον πλοίον της μόνη διέταξε την έφοδον εις τας λέμβους κατά του φρουρίου. Αύται δ' επιτίθενται, αλλά αί σφαίραι και οι κύδροι από των επιθαλασσίων προμαχώνων τας κανονιοστοιχίας*

*χαλαζηδόν επιπίπτονες, υποχρεούν τους ανδρείους της να υποχωρήσωσι προς ολίγον. Εξανίσταται τότε η Αμαζών, επισκοπούσα από των εδωλίων της νηός και τους βοά... «Είσθε λοιπόν γυναίκες και όχι άνδρες; Εμπρός!»*

η Μπουμπουλίνα έδωσε όλο της το χρυσάφι για τον Αγώνα. Στο μεταξύ όμως σκοτώνονται τα παιδιά της, σκοτώνεται ο γαμπρός της και η Μπουμπουλίνα βλέποντας τη διχόνοια των καπεταναίων από γοητεύεται και γυρίζει κουρασμένη στο νησί της.

*«Έδωσα στην πατρίδα μου την καρδιά μου, τα πλούτη μου, τα παιδιά μου, τα αδέρφια μου, τα καράβια μου, δεν έχω πια τίποτε άλλο να δώσω»* απαντάει στην πρόσκληση των καπεταναίων και μένει στις Σπέτσες. Η Μπουμπουλίνα όμως δεν πρόφτασε να χαρεί τη λευτεριά της, γιατί ένας Σπετσιώτης που φιλονίκησε μαζί της, τη σκότωσε στα 1825.

Σώζεται έως σήμερα ένα χαρακτηριστικό γράμμα της Μπουμπουλίνας, από τ' Ανάπλι, στις 13 Αυγούστου 1823 στον Τομπάζη:

*«Φιλογενέστατε κυρ Μανόλη, σας χαιρετώ... Το παρόν μου είναι δια να ερωτήσω δια την υγεία σας, ημείς δε επί τας ώρας υγιαίνομε, εις μεγάλη χαρά ευρίσκομαι, οπού καθημερινώς ακούγω τας ανδραγαθίας, όπου φρονείτε εις τον αυτού τόπο και την καλή συνταξία οπού έχετε και αγούγει ο κόσμος τα συμφέρματα σας και χαίρεται, όπως πάντοτε οι καλοί πατριώτες αυτό φρονούν και δεν κοιτάζουν φατρίας, αλλά θυσιάζονται δια την πατρίδα. Όμως θέλετε βεβαιωθήτε υπό του καπτάν Δημήτρη τα εδώ τρέχοντα των καλών πατριωτών και ας όψονται οι αίτιοι.*

*Σας παρακαλώ μεγάλως επειδή ηξεύρετε πολλά καλώς οπού ευρίσκομαι εις τα εδώ και μου χρησιμεύει ένα μουλάρι δια καβάλα, γερό και δεν ημπορώ να εύρω, είμαι βέβαιη, εις αυτά τα μέρη ευρίσκονται αξιόλογα και γερά, να με προβλέψετε ένα, και όσα ήθελε δώσετε σας*

αποκρίνομαι, όμως στοχάζομαι να είναι φθηνά ότι καθώς ακούσαμε απόλαυσαν οι Έλληνες πολλά λάφουρα, όμως αυτή τη χάρη τη ζητώ από λόγου σας. Εντροπή μου είναι, οπού σας δίδω αυτή την πείραξη και με συγχωρείτε. Ειπέ και εκ μέρους μου τους χαιρετισμούς του κυρ Ιωάννη Παπαδάκη και 'πε του, εν καιρώ οπού ήταν εις Μήλο με είχαν τάξει ένα άτι, από τα λάφουρα οπού είχαν πάρει και αν αγαπά με το ίδιο καϊκι, οπού θέλει μου στείλετε το μουλάρι, μας στέλνετε και αυτό, όμως το μουλάρι μην λείψει και μένω:

Η πατριώτισσα  
Λασκαρίνα Δ. Μπούμπουλη



Μπούμπουλινα Λασκαρίνα.

### **Κεφάλαιο 3**

#### **Τουριστική υποδομή**

##### **3.1 Ζήστε τη διαφορά**

Χώρος ξεχωριστός, ζεστός, οικίος. Εδώ γίνεσαι εραστής του «**ΕΥ ζην**», ζεις ανέμελες διακοπές πλάι στο κύμα, μετράς και πάλι τα άστρα σαν παιδί και αφήνεσαι στο ρομαντικό ηλιοβασίλεμα και στην μοναδική ανατολή του ηλίου.

- Spetses Hotel
- Meledon Tourist and Travel Agency
- Mirage Catamaran, Ticket Office, Πρακτορείο
- Villa Metaxa, κατηγορία Α' (περίπου 50 ευρώ)
- Villa Ειρήνη, κατηγορία Α' (περίπου 70 – 85 ευρώ)

##### **3.2 Lefka Palace**

Χτισμένο σ' ένα μοναδικό και ειδυλλιακό περιβάλλον και με πανοραμική θέα τον Αργολικό Κόλπο, το ξενοδοχειακό Συγκρότημα Lefka Palace αποτελεί ένα μοναδικό στολίδι για το ιστορικό νησί των Σπετσών. Το συγκρότημα με την πρόσφατη ανακαίνιση και τη νέα διαρρύθμιση είναι χτισμένο μπροστά στη θάλασσα σ' ένα από τα ωραιότερα σημεία του νησιού μέσα σε 25 στρέμματα πευκόφυτης έκτασης και φροντισμένων κήπων.

Στο συγκρότημα διαθέτει 80 μεγάλα δωμάτια (33 m<sup>2</sup>) με θέα τη θάλασσα. Όλα τα δωμάτια είναι διακοσμημένα και επιπλωμένα με γούστο και προσφέρουν κλιματισμό, τηλεόραση, τηλέφωνο, internet, ψυγείο και βεράντα.

Το Lefka Palace διαθέτει εστιατόριο με μοναδική θέα προς τη θάλασσα και προσφέρει μεγάλη ποικιλία εδεσμάτων και snacks. Επίσης

μπαρ στο σαλόνι του ξενοδοχείου, μπαρ στη πισίνα, μπαρ στη πλαζ, τένις, παιδική χαρά, μεγάλη πισίνα με υδρομασάζ και πλήρως εξοπλισμένη αίθουσα συνεδριάσεων.

Για τους φίλους των θαλασσιών σπορ το συγκρότημα διαθέτει δικού ιδιωτική πλαζ με μεγάλη ποικιλία σπορ όπως θαλάσσιο σκι, σέρφινγκ κλπ.

Στο νησί των Σπετσών, πασίγνωστο για την ένδοξη ιστορία του, το λαμπρό παρελθόν που καθρεπτίζεται σε κάθε δρομάκι, στα παλιά αρχοντικά και μουσεία, συνδέεται αρμονικά με τη σημερινή κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα και την πλούσια νυκτερινή διασκέδαση.

Το Lefka Palace με τις μοναδικές του ανέσεις και το έμπειρο προσωπικό που είναι στη διάθεση των πελατών μας ανά πάσα στιγμή, σας περιμένει για να σας χαρίσει αξέχαστες διακοπές. Κατηγορία Α' (περίπου 117 ευρώ)

### **3.3 Alasia Travel**

Οι Σπέτσες είναι το πιο μαγευτικό νησί του Σαρωνικού. Βρίσκεται 64 N.M. από την Αθήνα και έχει 5 μίλια μήκος και 3 πλάτος. Η πόλη απλώνεται ανάμεσα σε δυο λιμάνια. Το υπόλοιπο νησί, πνιγμένο στα μυρωδάτα πεύκα περιτριγυρίζεται από απομονωμένους ορμίσκους και παραλίες που τα γλείφουν καταγάλανα κρυστάλλινα νερά.

Η πρόσβαση στο νησί γίνεται με αυτοκίνητο, ιπτάμενο δελφίνι, καταμαράν ή πλοίο της γραμμής. Από την Αθήνα δια Ξηράς, η διαδρομή θέλει περίπου 3 ώρες μέχρι την Κόστα απ' όπου ένα θαλάσσιο ταξί σας μεταφέρει σε 5 λεπτά στις Σπέτσες. Το ταξίδι με το ιπτάμενο δελφίνι διαρκεί περίπου 2 ώρες από την Μαρίνα Ζέας, με πολλές τακτικές αναχωρήσεις κάθε μέρα, με καταμαράν επίσης από τον Πειραιά το ταξίδι διαρκεί 1.30 ώρα μόνο. Τέλος ένα φέρρυ φεύγει από τον Πειραιά κατά τις 8 το πρωί. Το ταξίδι, που διαρκεί περίπου 4 ώρες, είναι

ξεκούραστο και σας δίνει την ευκαιρία να πάρετε μια γεύση από τα όμορφα νησιά των ενδιάμεσων προσεγγίσεων.

### **Συγκρότημα "BEYS"**

Το Συγκρότημα "BEYS" αποτελεί μια πραγματικά καλή επιλογή. Η τοποθεσία του εξυπηρετεί το κέντρο των Σπετσών και το Παλιό Λιμάνι. Είναι καινούργιο και προσφέρει υψηλών προδιαγραφών πολυκουζίνα στούντιο και διαμερίσματα εκ των οποίων τα περισσότερα έχουν θέα στη θάλασσα και στο βουνό.

### **«ΝΙΚΟΣ – ΔΗΜΗΤΡΗΣ»**

Το συγκρότημα βρίσκεται πολύ κοντά με το "BEYS" και προσφέρει ένα πολύ καλό σύνολο παροχών. Οι ένοικοι έχουν τη δυνατότητα χρήστης όλων των παροχών του "BEYS", μεγάλη πισίνα, μπαρ, σνακ μπαρ.

Πολύ καλή θέα για την πόλη των Σπετσών και το παλιό λιμάνι.

### **ΜΠΑΡΜΑΡΑ**

Πάνω σε μια ειδυλλιακή τοποθεσία με συναρπαστική πανοραμική θέα στον κόλπο των Σπετσών, αυτό το καινούργιο και μοναδικά σχεδιασμένο συγκρότημα βρίσκεται σε μια όμορφη και ήσυχη περιοχή. Αποτελείται από ένα στούντιο και δυο δωάρια διαμερίσματα.

### **Συγκρότημα «ΒΑΛΙΑ»**

Το «ΒΑΛΙΑ» είναι ένα καλοσχεδιασμένο σύγχρονο συγκρότημα που προσφέρει φιλοξενία εξαιρετικού επιπέδου σε πολυκουζίνα στούντιο και διαμερίσματα. Διαθέτει πισίνα γλυκού νερού, sun – terrace και μπαρ στην πισίνα που σερβίρει όλη μέρα πρωινά και σνακ.

### **«ΝΗΣΙΑ»**

Πρόκειται για ένα από τα πιο επιβλητικά νεοκλασικά κτίρια του 1920.



Διαθέτει στούντιο, διαμερίσματα και μεζονέτες όλα πλήρως εξοπλισμένα κατά τα υψηλότερα κριτήρια πολυτελείας, ποιότητας και ένεσης.

Σχεδιάστηκαν έτσι ώστε τα περισσότερα να έχουν θέα τη θάλασσα. Κατηγορία Α' (περίπου 180 ευρώ).

### **«ΣΠΕΤΣΕΣ»**

Τα δωμάτια ευρύχωρα, με κλιματισμό, τηλεόραση, τηλέφωνο και ραδιόφωνο.

Τα bars του ξενοδοχείου και της παραλίας κάνουν την παραμονή ακόμη πιο ευχάριστη και ασύγκριτη.

Εδώ το Πάσχα είναι μοναδικό, παραδοσιακό, γνήσια ελληνικό ένα Πάσχα που δεν ξεχνιέται. Κατηγορία Α' (περίπου 110 – 150 ευρώ).

### **Ξενοδοχείο «ANNA MAPIA»**

Το ξενοδοχείο «ANNA MAPIA» είναι μια πάρα πολύ καλή βάση για να απολαύσετε στο έπακρο τις ευκολίες και τις δραστηριότητες που προσφέρει το νησί.

Βρίσκεται στο κέντρο, σε απόσταση μόνο 5' λεπτών με τα πόδια από την παραλία, τα μαγαζιά, τα μπαρ και τις ταβέρνες.

Όσο αφορά το που θα φάτε, μερικά από τα καλύτερα εστιατόρια του νησιού είναι:

- **Παρτάλης**, στη Ντάπια,
- **Βυζαντινό**, στο παλιό λιμάνι,
- **Εξέδρα** (Σιώρας), στο παλιό λιμάνι,
- **Λιοτρίβι**, στο παλιό λιμάνι,
- **Τρεχαντήρι**, στο παλιό λιμάνι,

Για την νυχτερινή διασκέδαση περάστε από τα μπαρ **Figaro** και **Μπρατσέρα** στο παλιό λιμάνι και από το **Spetsa Bar** στην Ντάπια.

## Ενότητα Γ

«Ανάπτυξη και τουρισμός»

## **A.«Τουρισμός και Ανάπτυξη: Η Αργολίδα στο Επίκεντρο»**

Ο Τουρισμός εδώ και πολλά χρόνια αποτελεί μια από τις πιο πλουτοπαραγωγικές πηγές της χώρας.

Τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται μια διεθνής κάμψη του Τουρισμού αλλά και ανάδειξη νέων αγορών που με χαμηλές τιμές διεκδίκησαν μερίδιο από το τουριστικό προϊόν.

Ο Ελληνικός Τουρισμός τα τελευταία χρόνια έχει μια μείωση αφίξεων και διανυκτερεύσεων σε όλους τους τουριστικούς προορισμούς και μια πτώση των τουριστικών εσόδων.

Σ' αυτή τη δύσκολη περίοδο το κράτος πήρε πρωτοβουλίες για να δημιουργήσει ξανά συνθήκες ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού. Και συγκεκριμένα:

Επανάδρυσε το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης ώστε να υπάρχει ένας υπεύθυνος Υπουργός και Υπηρεσίες που να ασχολούνται αποκλειστικά και μόνον με τον Τουρισμό.

Φέτος το Υπουργείο προχώρησε με επιτυχία σε μια διεθνή καμπάνια για να μπορέσει να αυξήσει των αριθμό των τουριστών για την φετινή περίοδο. Την ίδια ώρα όμως για πρώτη φορά υπάρχει μια συστηματική προσπάθεια και διαφημιστική καμπάνια για να πειστούν οι ίδιοι οι Έλληνες ότι δεν υπάρχει λόγος να προτιμούν άλλους προορισμούς και η Ελλάδα είναι ο καλύτερος τόπος για διακοπές και για τους Έλληνες.

### **Παράλληλα**

Μέσα από τον Νέο Αναπτυξιακό Νόμο που έχει ψηφιστεί και ήδη εφαρμόζεται προβλέπονται επιχορηγήσεις για την ίδρυση νέων μονάδων ή την αναβάθμιση υπαρχόντων για την μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων σε σύγχρονα τουριστικά καταλύματα και οι χρηματοδοτήσεις παλαιών και νέων επιχειρήσεων φτάνουν έως και το 55% της επένδυσης.

Αντίστοιχα ενισχύονται επενδύσεις που είναι κατάλληλες για την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού όπως γήπεδα γκόλφ, χιονοδρομικά κέντρα, μαρίνες σκαφών, εκθεσιακά κέντρα, θεματικά πάρκα, κ.α.

Και τέλος με τον Νέο Αναπτυξιακό Νόμο απλοποιήθηκε κατά πολύ η γραφειοκρατική διαδικασία της ίδρυσης μονάδων, κάτι που ενδιαφέρει κάθε επενδυτή.

Στον τομέα όμως του τουρισμού δραστηριοποιήθηκε και η Περιφέρεια, γιατί ο Τουρισμός είναι βασικός τομέας στήριξης της Οικονομίας της Πελοποννήσου. Έτσι η Νομαρχία, Δήμοι και τουριστικοί επιχειρηματίες συμμετείχαν σε 4 Διεθνείς εκθέσεις, στο

Μιλάνο, στο Μόναχο, στο Λονδίνο και για πρώτη φορά στην Πράγα με στόχο να υπάρξει μια νέα πηγή προσέλκυσης τουριστών από μια χώρα που έχει μια αναπτυσσόμενη οικονομία και που συμμετέχει πια στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Όπως επίσης ολόκληρη η περιφέρεια Πελοποννήσου είχε συμμετοχή στο «Πάρκο Ελληνικού Πολιτισμού» που έγινε κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004 και στην Πανελλήνια έκθεση «Τουριστικό Πανόραμα» τον Μάρτιο του 2005.

Τέλος πραγματοποιήθηκε η έκδοση σύγχρονου διαφημιστικού υλικού που προβάλλει όλες τις περιοχές της Πελοποννήσου και την Αργολίδα, το οποίο διακινήθηκε και σε όλες τις εκθέσεις .

Σήμερα ετοιμάζεται νέο υλικό και έντυπο και ηλεκτρονικό. Για το μεν ηλεκτρονικό υλικό που σήμερα δεν υπάρχει θα δημιουργηθεί πύλη διαδικτύου με στόχο την συνεχή προβολή της Πελοποννήσου σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ηλεκτρονική αυτή πύλη αναμένεται να λειτουργήσει πριν ξεκινήσει η τουριστική σαιζόν το 2006. Ως προς το έντυπο υλικό θα αρχίσει να χρησιμοποιείται άμεσα και για τον Έλληνα τουρίστα.

Στον τομέα του Τουρισμού για ιδιωτικές επενδύσεις στην Αργολίδα από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, υπάρχει χρηματοδότηση σε 49 τουριστικές επιχειρήσεις με επιχορήγηση 1,2 εκατ. Ευρώ, είτε για την ανέγερση νέων μονάδων είτε για τον εκσυγχρονισμό παλαιών είτε για άλλες μορφές τουριστικής δραστηριότητας.

Παράλληλα όμως η στήριξη του τουρισμού απαιτεί και υποδομές και η Περιφέρεια αξιοποιώντας τους πόρους του Γ' Κ.Π.Σ. σε συνεργασία με την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και την Τοπική Αυτοδιοίκηση προχωρά στην βελτίωση των υποδομών.

Έργα όπως το λιμάνι της Ερμιόνης, η Επαρχιακή Οδός Κοιλάδα-Κρανίδι και Ερμιόνη-Θερμησία, το Αλιευτικό καταφύγιο της Νέας Κίου, το αποχετευτικό δίκτυο της Επιδαύρου, η παράκαμψη του Άργους, η ανάδειξη των Αρχαιολογικών χώρων των Μυκηνών και της Αρχαίας Τίρυνθας, της Μιδέας αλλά και έργα όπως η οδική σύνδεση των Αρχαιολογικών χώρων με την κατασκευή του τμήματος Πουλακίδας- Τίρυνθας, η κατασκευή του οδικού άξονα Ναυπλίου-Λυγουριού- Κρανιδίου και η ανάδειξη των Στρατώνων του Καποδίστρια, είναι έργα που όχι μόνον βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων αλλά βοηθούν και την τουριστική ανάπτυξη της Αργολίδας.

Ολόκληρη η Πελοπόννησος προσφέρεται για πολλές μορφές Τουρισμού και ξεχωριστή θέση έχει η Αργολίδα, γιατί είναι μια κοιτίδα πολιτισμού με τεράστια ιστορία και μοναδικά αρχαιολογικά μνημεία.

Γιατί διαθέτει καταπληκτικές ακτές, όμορφες πόλεις και κυρίως έχει την καλύτερη τουριστική υποδομή από την υπόλοιπη Πελοπόννησο.

Γι' αυτό αποτελεί υποχρέωση όλων μας να στηρίξουμε την προσπάθεια για ακόμη μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη της Αργολίδας.

Το κράτος και η Περιφέρεια δημιουργώντας όσο το δυνατόν περισσότερες υποδομές, η Αυτοδιοίκηση κρατώντας καθαρές τις ακτές και τις πόλεις της και οι ιδιώτες επιχειρηματίες προσφέροντας ανταγωνιστικές τιμές αλλά κυρίως υψηλής ποιότητας Υπηρεσίες.

Όλοι μαζί μπορούμε να φέρουμε την Αργολίδα στο κέντρο του Τουριστικού ενδιαφέροντος.

Και επειδή ο Τουρισμός δεν μπορεί να στηρίζεται σε βραχυχρόνιο σχεδιασμό χρειάζεται να γίνει ένας σχεδιασμός με ορίζοντα δεκαετία αν θέλουμε να έχουμε πραγματική ανάπτυξη και επιτυχημένη πορεία.

Και ο σχεδιασμός αυτός θα γίνει μέσα από διάλογο με όλους τους φορείς αλλά και μέσα από μια σοβαρή και υπεύθυνη αντιμετώπιση των προβλημάτων.

**«Εναλλακτικές μορφές τουρισμού-  
Νέα προϊόντα»**



## **1. Εισαγωγικά**

Το Ελληνικό τουριστικό προϊόν, όπως κατά κύριο λόγο έχει διαμορφωθεί και σήμερα προσφέρεται, αποτίνεται στον παράλιο, μη διαφοροποιημένο τοπικά, μαζικό παραθερισμό, με έντονες περιβαλλοντικές, αισθητικές κ.λπ. επιπτώσεις.

Αφορά, περισσότερο, σ' ένα εμπειρικά τυποποιημένο και μιμητικό προϊόν, που συναντάται σ' όλες τις χώρες της Μεσογείου και λιγότερο στην προσφορά μιας ολοκληρωμένης δέσμης σύγχρονων υπηρεσιών φιλοξενίας και περιήγησης.

Μιας δέσμης τουριστικών υπηρεσιών, αναβαθμισμένης ποιοτικά, χωρικά, αλλά και χρονικά επιμηκυμένης και διαφοροποιημένης, που να μπορεί να συγκροτεί μια ευρεία κοινωνία ονείρου, αλλά και να μπορεί να παρέχει αυθεντικές εμπειρίες διακοπών και αναψυχής.

Μια κοινωνία, δηλαδή, που να αναπτύσσει ένα ποικίλο σύνολο από τοπικά τουριστικά προϊόντα, τα οποία αρμονικά να αξιοποιούν, να συνδυάζουν και να αναδεικνύουν ιδιότυπους, γεωγραφικά, πόρους.

Πόρους, όπως είναι τα ιδιαίτερα τοπικά φυσικά διαθέσιμα με τα λοιπά στοιχεία του υλικού περιβάλλοντος, καθώς και η πολιτισμική κληρονομιά.

Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι, στις αναπτυγμένες κοινωνίες είναι κάτι περισσότερο από εμφανής και επιτακτική, η ανάγκη πλέον για ενσωμάτωση εξανθρωπισμένων όρων και αναβαθμισμένων προδιαγραφών ποιότητας και υπευθυνότητας στον ελεύθερο χρόνο και στους τουριστικούς προορισμούς.

Το γεγονός αυτό, διαφοροποιεί τη συμβατική αντίληψη των διακοπών, που συνδέεται με τον εποχικό, συνήθως παραθεριστικό, απρόσωπο, μαζικό και περιβαλλοντικά προβληματικό τουρισμό και τις προοπτικές του.

Πρέπει να συνειδητοποιηθεί ότι, οι καταναλωτές τουριστικών υπηρεσιών, σήμερα, είναι σε μεγάλο βαθμό ώριμοι από εμπειρίες, ανομοιογενείς, αυθόρμητοι, επιζητούν επιπλέον του παραθερισμού («sun plus») προϊόντα ευρύτερης αναψυχής, λαμβάνουν υπόψη τους τα ενδεχόμενα της επιζήμιας ηλιακής ακτινοβολίας και προστατεύονται («keep clothes on») αναζητώντας κ.λπ. τοπικές παροχές, επιδιώκουν τη διαφοροποίηση και τη μοναδικότητα, ζητούν κατανόηση και «ανθρώπινο» πρόσωπο συμπεριφοράς και βλέπουν την περίοδο των διακοπών ως προέκταση της καθημερινής τους ζωής.

Έτσι, περιφερειακά και τοπικά διαφοροποιημένα πλεονεκτήματα της χώρας, όπως είναι η ιδιαίτερη φυσική ομορφιά με τις τοπικές εκδοχές της, η γεωμορφολογική ποικιλότητα (ορεινοί όγκοι, πεδιάδες, παράκτιες περιοχές, όρμοι, λίμνες, ποταμοί, κ.λπ.), το πλήθος των ιστορικών μνημείων (αρχαιοελληνικά, ρωμαϊκά, βυζαντινά, μεταβυζαντινά και νεότερης εποχής), η πλούσια πολιτισμική κληρονομιά, η τοπική γαστρονομία, οι παραδοσιακοί οικισμοί και οι καθαρές θάλασσες με ιδιόμορφες παραλίες, είναι στοιχεία, που μοναδικά προσφέρονται για την ανταπόκριση στις σύγχρονες καταναλωτικές – τουριστικές ανάγκες.

Τα προηγούμενα, μπορούν να ικανοποιηθούν με την ανάπτυξη διαφοροποιημένων επιζητούμενων και ανταγωνιστικών μορφών

τουρισμού ποιότητας, με έμφαση στις ειδικές μορφές τουρισμού όπως και στον εναλλακτικό τουρισμό.

Ανάμεσα στα κυριότερα τέτοια είδη, είναι ο τουρισμός περιπέτειας, ο αθλητικός τουρισμός, ο φυσιολατρικός τουρισμός, ο τουρισμός ευζωίας, ο τουρισμός της «καλής ζωής» («good life»), ο τουρισμός για τα νέα υψηλά βαλάντια («new jet set»), ο τουρισμός πνευματικού ησυχασμού («peace of mind»), ο τουρισμός διασκέδασης κ.λπ.

Η σύγχρονη αυτή πραγματικότητα, ήδη επιφέρει διαρθρωτικές αλλαγές στην τουριστική αγορά και οδηγεί στην αυξανόμενη ζήτηση και στη συνεχή ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων και σχετικών δραστηριοτήτων, συνήθως μικρής κλίμακας και ειδικής στοχοθέτησης, υπεύθυνων περιβαλλοντικά και με σεβασμό στα στοιχεία των τοπικών πολιτισμών και κοινωνιών.

Πρόκειται για προϊόντα, που συστηματικά διαμορφώνονται, διεισδύουν και πετυχαίνουν αξιοσημείωτα μερίδια αγοράς, συμπληρώνοντας ή ακόμη και παραμερίζοντας και απαξιώνοντας αντίστοιχα παρωχημένα παραδοσιακά.

Αρκετά, από τα αναδυόμενα τουριστικά αυτά προϊόντα αφορούν στο λεγόμενο εναλλακτικό τουρισμό, με τις διάφορες εκφάνσεις του, καθώς και σε ειδικές μορφές τουρισμού.

## **2. Ο Εναλλακτικός Τουρισμός και οι Ειδικές Μορφές Τουρισμού**

Ο «εναλλακτικός τουρισμός» αφορά σε μορφές ήπιου τουρισμού, που επιδιώκουν να προσφέρουν προϊόντα διαφορετικά από εκείνα του μαζικού τουρισμού.

Δηλαδή, αναφέρεται σε τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας και ενεργού συμμετοχής του ατόμου, που, κατά κανόνα, συνεισφέρουν στη μείωση ή την αποφυγή των αρνητικών επιπτώσεων, που ενδέχεται να επιφέρει ο μαζικός τουρισμός στις περιοχές υποδοχής.

Οι διάφορες αυτές μορφές τουρισμού, αρκετές φορές, αναπτύσσονται από τους ίδιους τους κατοίκους ή απ' φορείς της περιοχής και έχουν ως αποτέλεσμα η οργάνωση και η λειτουργία τους να είναι σε αρμονία με τον περιβάλλοντα χώρο και την τοπική κοινωνία.

Ακόμη, ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό μπορεί να θεωρηθεί ότι η προστιθέμενη αξία, που παράγεται, σε μεγάλο ποσοστό, παραμένει και διανέμεται, κυρίως, στην τοπική κοινωνία ενδυναμώνοντας τον κοινωνικοοικονομικό ιστό της περιοχής και τροφοδοτώντας δυνατότητες ενδογενούς κινητοποίησης πόρων και ανάπτυξης.

Εννοιολογικά, μπορεί να οριστεί ως: *«εναλλακτικός τουρισμός ή τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων, το σύνολο των ολοκληρωμένων τουριστικών υπηρεσιών, οι οποίες διακρίνονται από εξειδίκευση ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες και προτιμήσεις των πελατών τους, απευθύνονται σε ένα εξειδικευμένο κοινό, στηρίζονται σε οικολογικά*

*ανεκτές και ήπιες δραστηριότητες, ενώ αναδεικνύουν χωρίς να καταστρέφουν τις φυσικές ομορφιές του τόπου».*

Γενικοί άξονες και χαρακτηριστικά του ιδιαίτερου περιεχομένου των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, είναι συνήθως ότι:

1. Τα κυρίαρχα στοιχεία είναι το περιβάλλον, φυσικό και ανθρωπογενές και η θέληση του ατόμου για ενεργητική συμμετοχή.
2. Η διασφάλιση της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος: που σημαίνει μικρό μέγεθος των καταλυμάτων, «φιλικών» και προσαρμοσμένων στο οικοσύστημα και στο παραδοσιακά δομημένο περιβάλλον, με περιορισμένο αριθμό επισκεπτών σε χώρο και χρόνο ανάλογα με τη συγκεκριμένη φέρουσα ικανότητα.
3. Η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς: με τη διατήρηση και αναβίωση στοιχείων του τοπικού πολιτισμού, τη διατήρηση της τοπικής φυσιογνωμίας σε θέματα αρχιτεκτονικής κ.λπ.
4. Η ενθάρρυνση για ενεργητική συμμετοχή και δραστηριοποίηση των τουριστών στα τοπικά δρώμενα, όπως π.χ.: διοργάνωση σεμιναρίων πολιτιστικού, οικολογικού, ιστορικού περιεχομένου κ.ά., εκμάθηση παραδοσιακών τεχνών, παρακολούθηση ή και συμμετοχή σε τοπικές εργασίες, αθλητικές δραστηριότητες κ.ά.

5. *Η παροχή ποιοτικά αναβαθμισμένων υπηρεσιών.* μέσα σε ένα καθαρό και προσεγμένο περιβάλλον με άνετη και φιλική εξυπηρέτηση.
6. *Η αυξημένη προστιθέμενη αξία για την τοπική κοινωνία.* που αναφέρεται στην παραμονή τοπικά των εισοδηματικών απολαβών από την τουριστική δραστηριότητα, οι οποίες με τη σειρά τους ενισχύουν τον τοπικό κοινωνικο-οικονομικό ιστό και δημιουργούν θέσεις απασχόλησης.

Ως κυριότερα είδη εναλλακτικού τουρισμού θεωρούνται ο αγροτουρισμός, η ορειβάσια, η ορεινή πεζοπορία (trekking), η διάσχιση φαραγγιών (canyoning), ο προσανατολισμός (orienteering), η ανάρριχηση (climbing)/καταρρίχηση (rappel), η κατάβαση ποταμού (rafting), η χρήση κανό (canoeing) και καγιάκ (kayak) και ο οικοτουρισμός.

Πολλές φορές και ιδιαίτερα σε περιοχές, που διαθέτουν συγκεκριμένα ιδιότυπα χαρακτηριστικά, υπάρχουν δυνατότητες διασύνδεσης μορφών εναλλακτικού τουρισμού με ειδικές ή και θεματικές μορφές τουρισμού, όπως είναι ο εκπαιδευτικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο τουρισμός υγείας, ο αθλητικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο κοινωνικός τουρισμός, ο τουρισμός νέων, ο τουρισμός ατόμων τρίτης ηλικίας, ο τουρισμός ατόμων με ειδικές δεξιότητες, ο γεωτουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός, ο εκθεσιακός τουρισμός κ.ά. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, μπορεί να επικρατήσει η ανάπτυξη και αυτών των μορφών σε μικρή ή μεσαία κλίμακα.

Ο εναλλακτικός τουριστικός σχεδιασμός της Αργολίδας, προκειμένου να κινηθεί με επιτυχία πρέπει να αναγνωρίσει σαφώς τις δυνατότητες (Strengths) και τις αδυναμίες (Weaknesses) του ενδογενούς επιχειρησιακού περιβάλλοντος (εσωτερικό περιβάλλον) και οφείλει να αναλύσει τις ευκαιρίες (Opportunities) και τις απειλές (Threats), που παρουσιάζει το εξωτερικό περιβάλλον του Νομού. Η εξέταση αυτών των παραγόντων είναι γνωστή και ως ανάλυση S.W.O.T., από τα αρχικά των αντίστοιχων αγγλικών λέξεων.

Αδρά, μπορεί να αναφερθεί, ότι τόσο το σύνολο του Νομού Αργολίδας, όπως και επιμέρους περιοχές, όπως οι Μυκήνες, το Άργος και η γύρω περιοχή του, η ορεινή Αργολίδα, η Τίρυνθα, το Ναύπλιο και η ευρύτερη περιοχή, η Νέα Κίος, η Ασίνη, το Τολό, το Κρανίδι και γύρω από αυτό, το Πορτοχέλι, η Ερμιόνη, η Αρχαία Επίδαυρος, το Ασκληπιείο (Λυγουριό) κ.λπ. είναι λίγο ως πολύ, προορισμοί με ώριμη συμβατική τουριστική ανάπτυξη, αλλά, κυρίως, αξιόλογο και υποσχόμενο επιχειρηματικό περιβάλλον για την ανάπτυξη εναλλακτικών και ειδικών μορφών τουρισμού.

Τα παραπάνω υποστηρίζονται αποφασιστικά από την ευχερή πρόσβαση στο Νομό, κυρίως από το μητροπολιτικό κέντρο της χώρας, την Αθήνα.

### 3. Κατευθύνσεις Προτάσεων Εναλλακτικής Τουριστικής Ανάπτυξης

Οι κατευθύνσεις εναλλακτικής τουριστικής ανάπτυξης πρέπει να αξιοποιούν την ιδιαιτερότητα του Νομού και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα, που διαθέτει, με στόχο την προώθηση διαφοροποιημένων και νέων υπηρεσιών φιλοξενίας και αναψυχής, ήπιας και μικρής, κλίμακας και την ανάδειξη της ποιότητας ως κύριας στρατηγικής για την επίτευξη αειφορικής ανάπτυξης.

Η θεώρηση εντοπίζεται στην προσπάθεια για ανάπτυξη δραστηριοτήτων, οι οποίες προσφέρουν προϊόντα και υπηρεσίες ποιότητας, ανταποκρινόμενα σε μια διαρκώς αναπτυσσόμενη ζήτηση, που συνδέονται με τοπικούς πόρους, δεξιότητες και ιδιαιτερότητες και απευθύνονται σε αναδυόμενες και μεταβαλλόμενες μικρές αγορές, μέσα από άτυπα ή εξειδικευμένα δίκτυα.

Καλές τοπικές εμπειρίες και πρακτικές, όπως η ετήσια έκθεση αγροτουριστικών προϊόντων κ.λπ. στην Επίδαυρο κ.ά., σε συνδυασμό με πολιτισμικά δρώμενα της περιοχής, ασφαλώς υποβοηθούν τέτοιους προσανατολισμούς.

Επιπλέον, η ενδεχόμενη θέσπιση και υιοθέτηση τοπικού σήματος ποιότητας, όπως και η εκπόνηση και η ευρεία συμμόρφωση με κώδικα δεοντολογίας και επαγγελματικής συμπεριφοράς των εμπλεκόμενων στην τουριστική δραστηριότητα, αποτελούν οριζόντιες δράσεις, που είναι αρκετά ισχυρές στο να εμφυσήσουν νέες και δυναμικές αντιλήψεις στις προσφερόμενες δραστηριότητες.



Τέτοιες προσεγγίσεις, προϋποθέτουν την ενεργό συμμετοχή σημαντικού μέρους της κοινωνίας του Νομού και ειδικότερα την εμπλοκή του στη λήψη επενδυτικών αποφάσεων για την αποτελεσματική υποστήριξη της εναλλακτικής τουριστικής ανάπτυξης.

Αυτό μπορεί να γίνει με την ανάμειξη του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού σε διάφορων τύπων επιχειρηματικές δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών εναλλακτικού τουρισμού, με διασυνδεδεμένο λειτουργικά μεταξύ τους τρόπο (ξενώνες, χώροι εστίασης, οικοξεναγοί, εκπαιδευτές κ.λπ.).

Όπως γίνεται αντιληπτό, το σχέδιο αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης, που σε αδρές γραμμές σκιαγραφείται, σκοπό έχει να αποφέρει ουσιαστική προστιθέμενη αξία και πολλαπλασιαστικά οφέλη για την τοπική κοινωνία.

Τα κυριότερα από αυτά, αφορούν στη δημιουργία επιπρόσθετου εισοδήματος, που να μην εκπατρίζεται, αλλά να μπορεί να διανέμεται τοπικά, στη διασφάλιση δυνατοτήτων τοπικής διαμονής του πληθυσμού και ιδίως των νέων, στη διασφάλιση των θέσεων απασχόλησης και στη δημιουργία νέων, τόσο μονίμων όσο και εποχικών, στην αναβάθμιση των τοπικών υποδομών και στην προστασία των φυσικών πόρων.

Τα προηγούμενα, προϋποθέτουν στρατηγική, δηλαδή οργανωμένη και συστηματική προσπάθεια επίτευξης συγκεκριμένου οράματος.

Συνήθως, η υλοποίηση του οράματος είναι μακροχρόνια και επίπονη προσπάθεια, που απαιτεί μέσα, που δεν μπορούν να

διατεθούν άμεσα ή σε βραχυχρόνια βάση, τόσο ποσοτικά, όσο και ποιοτικά ή/και απαιτείται η μεσο-μακροχρόνια δόμησή τους.

Για το σκοπό αυτό, στοχοθετούνται προτεραιότητες (γενικοί και ειδικοί στόχοι), που μέσα από συγκεκριμένο χρονοπρογραμματισμό και σταδιακά, τείνουν στην επίτευξη του οράματος.

Η έννοια της στρατηγικής, όπως αξιοποιείται στην παρούσα εργασία θεωρεί μια καθορισμένη διοικητικά ενότητα, που διαθέτει οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς πόρους, όπως είναι ο Νομός Αργολίδας, ότι είναι μια ενιαία συγκροτημένη, με σαφείς επιμέρους τοπικές ιδιαιτερότητες, αλλά και με εσωτερική συνοχή επιχειρησιακή μονάδα.

Έτσι, θεωρείται ότι ο Νομός Αργολίδας, διαθέτοντας ορισμένους πόρους – παραγωγικούς συντελεστές, υλικούς και άυλους, επιδιώκει, αφού αναγνωρίσει την υφιστάμενη κατάσταση (εσωτερικό και εξωτερικό επιχειρησιακό περιβάλλον), μέσα από σειρά συντονισμένων δράσεων, να επιχειρήσει τον ανασχεδιασμό και τη στοχοθετημένη διαρθρωτική αλλαγή στις υπάρχουσες δομές του, προς την κατεύθυνση υλοποίησης στοχοθετημένου οράματος ευημερίας.

Το όραμα αυτό στηρίζεται στην οικονομία της αγοράς με ανθρώπινο πρόσωπο και στην ορθολογιστική οικολογική αντίληψη για την πραγματοποίηση κάθε είδους τομεακής ανάπτυξης συμπεριλαμβάνοντας και την τουριστική ανάπτυξη.

Οι προτεραιότητες στρατηγικής, που αφορούν στην τουριστική ανάπτυξη, με βιώσιμους όρους, έχουν ως βασικό και γενικό στόχο τη

βελτίωση του συνόλου της τουριστικής επιχειρηματικότητας, στο χώρο και στο χρόνο, του Νομού Αργολίδας.

Ως επιμέρους ειδικοί στόχοι είναι:

α) Η συγκράτηση των τουριστών και η ανάδειξη της ελκυστικότητας του Νομού Αργολίδας, ως μη εποχικού τουριστικού προορισμού, στην εγχώρια και τη διεθνή αγορά.

β) Η αναδιάταξη και η αύξηση της εμπορευσιμότητας και της ανταγωνιστικότητας του συνολικού (μίγματος) τουριστικού προϊόντος του Νομού Αργολίδας. Και

γ) Η ισόρροπη, κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά, ανάπτυξη του Νομού Αργολίδας.

Είναι γνωστό ότι, η βιώσιμη ανάπτυξη, κατά κύριο λόγο, προκύπτει από τη διαμόρφωση ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, που να σέβεται κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους και το οποίο να μπορεί να επιφέρει επιθυμητή προστιθέμενη αξία, τοπικά, αριστοποιώντας το συνδυασμό των διαθέσιμων παραγωγικών πόρων.

Ως αναμενόμενο και θετικό επακόλουθο αυτής της προσπάθειας εκτιμάται ότι είναι η ενδογενής κινητοποίηση των διαθέσιμων τοπικών πόρων και η εξωγενής προσέλκυση χρήσιμων αναγκαίων νέων πόρων για τη διεύρυνση του αποτελέσματος της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Συνεπώς, η οποιαδήποτε στρατηγική σκέψη για την αναπτυξιακή προοπτική του Νομού Αργολίδας, ως επιλεγμένου τουριστικού προορισμού, απαιτεί την πλήρη μελέτη και ανάλυση των

επιχειρησιακών δεδομένων («κλάδος», «ανταγωνιστές», «περιβάλλον» κ.ά.) σε σχέση με την υπερκείμενη χωρική διάστασή του.

Έτσι, απαιτούνται συγκριτικές αναφορές ως προς την Περιφέρεια Πελοποννήσου, τη λοιπή Ελλάδα κ.λπ.

Τα προηγούμενα συνιστούν το ασφαλές υπόβαθρο για τη λεγόμενη «ανταγωνιστική στρατηγική».

#### **4. Ανταγωνιστική Τουριστική Στρατηγική**

Στο σημείο αυτό, πρέπει να αναφερθεί ότι, στη σύγχρονη διεθνή οικονομική πραγματικότητα, ένας τουριστικός προορισμός για να παρουσιάσει μακροχρόνια βιωσιμότητα εκτιμάται ότι πρέπει να είναι ανταγωνιστικός.

Όπως έχει διαπιστωθεί, η ανταγωνιστικότητα στον τουρισμό είναι έννοια πολύπλοκη, πολυσύνθετη, πολυεπίπεδη και κυρίως τοπική.

Έτσι, κάθε χώρα μπορεί να διαθέτει τουριστικούς προορισμούς με διαφορετικά επίπεδα ανταγωνιστικότητας.

Σε όλες τις περιπτώσεις, πάντως, θεωρείται, ότι ο συγκεκριμένος προορισμός διαθέτει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα όταν επιτυγχάνει (θετικά) οικονομικά αποτελέσματα υψηλότερα του μέσου όρου των άλλων σχετικών προορισμών, που προσφέρουν το ίδιο ή παρόμοιο προϊόν.

Τα θετικά αυτά οικονομικά αποτελέσματα, με τη σειρά τους, θεωρούνται ως απαραίτητα, ώστε ο συγκεκριμένος τουριστικός προορισμός να έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει όλες τις απαραίτητες διαρθρωτικές ενέργειες και προσαρμογές (π.χ. πρόσληψη κατάλληλου και συχνά υψηλού κόστους προσωπικού, προσέλκυση των απαραίτητων κεφαλαίων, πραγματοποίηση των απαραίτητων επενδύσεων εκσυγχρονισμού για προσφορά διαφοροποιημένων τουριστικών μιγμάτων ειδικού ενδιαφέροντος κ.λπ.) και τελικά, να μπορέσει να διατηρήσει το ανταγωνιστικό αυτό πλεονέκτημα.

Επιπρόσθετα, τα προηγούμενα θετικά οικονομικά αποτελέσματα πρέπει να υποστηρίζουν καταλυτικά και τη βιώσιμη ανάπτυξη στη τουριστική δραστηριότητα.

Έτσι, εκτός από τις οικονομικές παραμέτρους, ενσωματώνουν - πρώτης προτεραιότητας - επιθυμητές κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνιστώσες συντελώντας στην ισόρροπη ανάπτυξη.

Αυτές, συνήθως, διασφαλίζουν την τουριστική επισκεψιμότητα μέχρι το όριο της φέρουσας ικανότητας των περιοχών προορισμού και γενικότερα, εισάγουν τους όρους διατήρησης της φυσιογνωμίας τους ως περιοχών υποδοχής τουριστών.

Ακόμη, αξιοποιούν με ορθολογική σύνεση τους τοπικούς πόρους και ιδίως τους μη ανανεώσιμους και επιμελημένα δεν προεξοφλούν τη χρήση των μελλοντικών πόρων, φροντίζοντας για τη διαχρονική και την ισότιμη πρόσβαση των επερχόμενων γενιών στην ευημερία.

Οι εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού, ασφαλώς και ενδυναμώνουν αυτή την προσπάθεια.

Όλα τα προηγούμενα δεν μπορεί να είναι τυχαίες διαδικασίες, αλλά εντάσσονται σε στρατηγικό σχεδιασμό και εφαρμογή, που εκφράζεται με συγκεκριμένο πλαίσιο τουριστικής πολιτικής.

Δεδομένων των πόρων, που απαιτούνται και κινητοποιούνται για την τουριστική ανάπτυξη, γίνεται κατανοητό ότι, είναι ανάγκη η διαμόρφωση στοχοθετημένης τουριστικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο.

Αυτή πρέπει να είναι απόρροια ανάμιξης όλων των εμπλεκομένων (δημόσιος – ιδιωτικός τομέας) στην κατάρτισή της, ώστε να διασφαλίζεται η κοινωνική συναίνεση και η δέσμευση υποστήριξης και υλοποίησης, καθώς επίσης και να λαμβάνονται υπόψη οι περιφερειακές – τοπικές διαφοροποιήσεις.

Διεθνώς, ανάμεσα στους προσδιοριστικούς παράγοντες ανάπτυξης της ανταγωνιστικότητας στον τουρισμό ενός προορισμού, συγκαταλέγονται το συγκριτικό πλεονέκτημα, ο προσανατολισμός στη ζήτηση, η διάρθρωση του κλάδου, καθώς και η δέσμευση για περιβαλλοντική προστασία.

Το συγκριτικό πλεονέκτημα αναφέρεται στην ύπαρξη ελκυστικών φυσικών και κλιματολογικών παραγόντων, στην αξιολογη

ιστορική και πολιτισμική κληρονομιά και σε λοιπές συνθήκες, που να διασφαλίζουν την ασφάλεια των τουριστών σε ένα αποδεκτό περιβάλλον.

Ο προσανατολισμός στις ανάγκες της ζήτησης σημαίνει ότι, η προστιθέμενη αξία, που παράγεται από τις τουριστικές υπηρεσίες να μπορεί να καλυφθεί από τους καταναλωτές (τουρίστες) σε επιθυμητή σχέση τιμής/ποιότητας.

Η διάρθρωση του τουριστικού κλάδου αφορά, κυρίως («διαμάντι Porter» κ.ά.), στην ύπαρξη ή μη εμποδίων εισόδου στην είσοδο αλλά και την έξοδο από τον κλάδο, καθώς και το επίπεδο του ανταγωνισμού, στη διαπραγματευτική δύναμη αγοραστών και προμηθευτών στην παρουσία ή όχι υποκατάστατων προϊόντων κ.λπ. στοιχεία κλαδικής ανάλυσης.

Η περιβαλλοντική δέσμευση σημαίνει ότι διασφαλίζεται ισορροπία μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος και του οικονομικού, κοινωνικού και πολιτισμικού.

Διαπιστωτικά, φαίνεται ότι, η ικανότητα ενός τουριστικού προορισμού να δημιουργεί και να αναπτύσσει προϊόντα και υπηρεσίες με σημαντική προστιθέμενη αξία, ενώ διατηρεί τη βιωσιμότητα των φυσικών πόρων είναι συστατικό στοιχείο της ανταγωνιστικότητας.

Σύμφωνα με σχετικά πρόσφατη εμπειρική έρευνα, με επικέντρωση άμεση ή έμμεση, στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, διαπιστώνεται η ανταγωνιστική υστέρηση της Ελλάδας, ως τουριστικού προορισμού, έναντι του συνόλου σχεδόν των

μεσογειακών χωρών (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Κύπρος, Τουρκία, Ισραήλ κ.ά.).

Βέβαια, η Ελλάδα υπερτερεί ως προς τους φυσικούς πόρους και την ιστορική και την πολιτισμική κληρονομιά. Αυτά είναι στοιχεία, που υποστηρίζουν την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στη χώρα, και όπου μαζί με την ναυτιλία, αποτελούν τις βασικές πηγές άδηλων κ.λπ. πόρων, οι οποίες συνεισφέρουν ουσιαστικά στη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου, αλλά και στην ευημερία των τοπικών κοινωνιών.

Επισημαίνεται ότι, η διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων, όπως και η ιστορική και η πολιτισμική κληρονομιά θεωρούνται ως τα πλέον ισχυρά πλεονεκτήματα και καθοριστικά ανταγωνιστικά στοιχεία, για την ανάπτυξη πολιτικής ποιότητας στον τουρισμό.

Τα προηγούμενα κρίνεται ότι απλόχερα ενυπάρχουν στο Νομό Αργολίδας, στο λυκαυγές του Ελληνικού πολιτισμού και ότι μπορεί να αποτελέσουν τα καταλυτικά και ανταγωνιστικά στοιχεία για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.



### **Προσωπική εκτίμηση-Συμπέρασμα**

Συνοψίζοντας θα ήθελα να δώσω την προσωπική μου άποψη πάνω στο θέμα.Βλέπουμε λοιπόν, ότι ολόκληρος ο νομός Αργολίδας όχι απλά προσφέρεται για πολλές μορφές τουρισμού,αλλά κατέχει μία από τις πρωτεύουσες και ξεχωριστές θέσεις στο τομέα του τουρισμού σ ολόκληρη την Ελλάδα,αφού συνδυάζει την φυσική ομορφιά με την τεράστια αρχαιολογική κληρονομιά.Εάν προσθέσουμε σ αυτά ότι υπάρχει μία από τις καλύτερες τουριστικές υποδομές τότε έχουμε ένα «πακέτο» ικανό να ελκύσει τον κάθε επισκέπτη.Όμως το ερώτημα που δημιουργείται είναι το εξής:Επαρκεί αυτός ο συνδυασμός για να προσελκύσει μεγάλο αριθμό τουριστών;Μερικά χρόνια πριν η απάντηση στο ερώτημα θα ήταν σίγουρα θετική ενώ αν γυρνούσαμε το χρόνο αρκετά χρόνια πριν το ερώτημα αυτό ούτε καν θα διατυπωνώταν.Σήμερα,όμως τα δεδομένα έχουν αρχίσει σιγά σιγά να αλλάζουν....

Ας πάρουμε,λοιπόν, τα πράγματα από την αρχή.Όλα αυτά τα χρόνια το ο συνδυασμός που προαναφέραμε μαγνητίζει και ακόμα μαγνητίζει τον κόσμο να έρθει στην Άργολίδα.Οι αλλοδαποί,κυρίως οι ηλικιωμένοι, την επισκέπτονται για να θαυμάσουν τα αρχαία μνημεία, τα νεανικά γκρουπ από το εξωτερικό για τις παραλίες και την όμορφη νυχτερινή ζωή(Τολό),οι Έλληνες για την γενικότερη ομορφιά (Ναύπλιο), όχι όμως ότι όλες οι κατηγορίες τουριστών δεν τα συνδυάζουν όλα αυτά μαζί,αλλά κατά κανόνα αυτές είναι οι επιλογές τους. Τα τελευταία χρόνια όμως αρχίσε να παρουσιάζεται μια μείωση του αριθμού των τουριστών ,ιδιαίτερα αυτών που έρχονται από το

εξωτερικό. Αυτό βέβαια δεν είναι φαινόμενο που παρουσιάζεται μόνο στο νομό αλλά σ ολόκληρη τη χώρα. Απ ότι φαίνεται, το πρόβλημα αυτό οφείλεται στο ότι οι πλέον οι τουρίστες είναι ώριμοι από εμπειρίες, επιζητούν το κάτι παραπάνω, επιδιώκουν τη διαφοροποίηση και το ανθρώπινο πρόσωπο συμπεριφοράς, και όχι άδικα θα έλεγα. Αν και το κράτος πήρε κάποια μέτρα σ αυτή τη δύσκολη φάση θα έπρεπε να γίνουν πόλλα περισσότερα αφού είμαστε πολύ πίσω από άλλες μεσογειακές χώρες (αφού ουσιαστικά με αυτές ανταγωνιζόμαστε). Ειδικά στο νομό Αργολίδας έγιναν αρκετά έργα και πολλοί ήταν αυτοί που ασχολήθηκαν με τον τουρισμό. Προσωπικά πιστεύω όμως ότι ο νόμος θα μπορούσε να έχει τον τριπλάσιο αριθμό τουριστών κάθε χρόνο απ ότι τώρα. Και αυτό γιατί αφού διαθέτει όλα αυτά τα πλεονεκτήματα θα μπορούσαν να συνδυαστούν με την ανάδειξη νέων ειδικών μορφών τουρισμού (εναλλακτικός τουρισμός). Η εναλλακτική τουριστική ανάπτυξη πρέπει να αξιοποιεί τις ιδιαιτερότητες του νομού και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει. Για παράδειγμα θα μπορούσαν να είχαν δημιουργηθεί τουριστικές μονάδες που να ασχολούνται τον αγροτουρισμό, και το γεωτουρισμό. Μια ολόκληρη εύφορη πεδιάδα προσφέρεται για αυτό. Ακόμη κ νομοί που δεν φημίζονται σαν τουριστικά μέρη, και όμως έχουν αναπτύξει αυτό το είδος εναλλακτικού τουρισμού. Επίσης θα μπορούσε άνετα να έχει αναπτυχθεί ο τουρισμός υγείας, στην περιοχή της Νέας Κίου που διαθέτει την παραλία με θεραπευτικές ιδιότητες. Μεγάλος είναι ο αριθμός επισκεπτών που έρχονται από πολλά μέρη της Ελλάδας και ειδικά τα καλοκαίρια, και ακόμη δεν δημιουργήθηκε μία μονάδα γι αυτό το σκοπό. Και σ άλλα μέρη όπου υπάρχουν ιαματικές πηγές κατασκευάζονται μονάδες σπα κ χαλάρωσης. Επιπλέον η Αργολίδα, ο νομός με μία από τις πιο όμορφες θάλασσες και ακτές δεν έχει αναπτύξει το θαλάσσιο τουρισμό. Σ αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε ότι έχει ευθύνες και το κράτος που δεν

επιτρέπει εκτός ελαχίστων περιπτώσεων ,την υποβρύχια κατάδυση.Εδώ δεσπόζει το πρόβλημα της αρχαιοκαπηλίας αλλά αν επιτρεπόταν οργανωμένα δε νομίζω ότι θα υπήρχε κάποιο πρόβλημα.

Απ την άλλη πλευρά πρέπει να επικροτούμε προσπάθειες όπως η ετήσια έκθεση αγροτουριστικών προϊόντων στην Επίδαυρο που έχει γίνει θεσμός πλέον.Όπως επίσης και η κατασκευή μαρίνας στο Ναύπλιο που βρίσκεται τώρα στα «σκαριά» και πρόκειται να προσελκύσει άτομα πολύ υψηλών εισοδημάτων,και άρα να προωθήσει τον τουρισμό για τα νέα υψηλά βαλάντια(new jet set tourism).Βέβαια πρέπει ακόμη να γίνουν πολλά ώστε να πούμε ότι ανταποκρινόμαστε κατάλληλα και με επάρκεια στα νέα δεδομένα που επιβάλλει το τουριστικό προϊόν.

Τελειώνοντας θα πρέπει να πούμε ότι ένας τουριστικός προορισμός για να παρουσιάσει μία μακροχρόνια βιωσιμότητα πρέπει να είναι ανταγωνιστικός.Το σίγουρο είναι ότι η Αργολίδα διαθέτει όλα εκείνα τα βασικά στοιχεία που την κάνουν ανταγωνιστική.Εάν μπορέσει τώρα να αφομοιώσει και να αναπτύξει όλες τα νέα δεδομένα και αντιμετωπίσει με επιτυχία αυτές τις προκλήσεις τότε το μέλλον της πάνω στον τουρισμό διαγράφεται τόσο λαμπρό όσο το παρελθόν και το παρόν της.Γιατί το δύσκολο δεν είναι να βρεθείς στις πρώτες θέσεις αλλά να διατηρηθείς εκεί.

# ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

### **Σκοπός παρεχομένων κινήτρων**

- Δημιουργία Νέων Παραγωγικών Μονάδων
- Επέκταση Υφιστάμενων Μονάδων
- Εκσυγχρονισμός Υφιστάμενων Μονάδων:
  - ✓ Ένταξη νέων τεχνολογιών
  - ✓ Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας
  - ✓ Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας
  - ✓ Αύξηση της απασχόλησης
  - ✓ Προστασία περιβάλλοντος – περιορισμός της ρύπανσης
  - ✓ Εξοικονόμηση ενέργειας
  - ✓ Επίτευξη της περιφερειακής σύγκλισης

### **Είδη παρεχομένων ενισχύσεων**

- ✓ Επιχορήγηση (*δωρεάν χρηματική παροχή για την επένδυση*) ή/ και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης (*πληρωμή τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων*)
- ✓ Φορολογική απαλλαγή (*σχηματισμός αφορολόγητου αποθεματικού*)
- ✓ Επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης (*κάλυψη τμήματος του μισθολογικού κόστους των δημιουργούμενων θέσεων απασχόλησης*)

### **Κατώτατα όρια ενισχυόμενων επενδυτικών σχεδίων**

Ελάχιστο ύψος επενδυτικών σχεδίων που μπορούν να υπαχθούν στις ενισχύσεις του νόμου 3299/2004:

- ✓ Για μεγάλες επιχειρήσεις: ύψος επενδυτικού σχεδίου  $\geq$  500.000 ευρώ.
- ✓ Για μεσαίες επιχειρήσεις: ύψος επενδυτικού σχεδίου  $\geq$  250.000 ευρώ.
- ✓ Για μικρές επιχειρήσεις: ύψος επενδυτικού σχεδίου  $\geq$  150.000 ευρώ.
- ✓ Για πολύ μικρές επιχειρήσεις: ύψος επενδυτικού σχεδίου  $\geq$  100.000 ευρώ.

### Ορισμός μεγέθους επιχειρήσεων

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΠΟΛΥ ΜΙΚΡΗ	ΜΙΚΡΗ	ΜΕΣΑΙΑ	ΜΕΓΑΛΗ
Εργαζόμενοι (ΕΜΕ)	<10	<50	<250	$\geq$ 250
	και	και	και	ή
Κύκλος Εργασιών	<2 εκ. ευρώ	<10 εκ. ευρώ	<50 εκ. ευρώ	$\geq$ 50 εκ. ευρώ
	ή	ή	ή	και
Σύνολο Ενεργητικού	<2 εκ. ευρώ	<10 εκ. ευρώ	<43 εκ. ευρώ	$\geq$ 43 εκ. ευρώ
	Στοιχεία τελευταίας κλεισμένης διαχειριστικής χρήσης			

### Είδη ενισχυόμενων επενδυτικών σχεδίων

- ✓ Ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας τουλάχιστον τριών αστέρων, πρώην Β' τάξης (Κατηγορία 2)
- ✓ Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας τουλάχιστον δύο αστέρων, πρώην Γ' τάξης ή ξενοδοχειακών μονάδων που έχουν διακόψει προσωρινά τη λειτουργία τους μέχρι 5 έτη (Κατηγορία 4)

- ✓ Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων κατώτερης κατηγορίας των δύο αστέρων, σε κτίρια που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά, εφόσον με τον εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται τουλάχιστον σε κατηγορία δύο αστέρων (Κατηγορία 4)
- ✓ Εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών μονάδων που αφορά στη δημιουργία συμπληρωματικών εγκαταστάσεων με την προσθήκη νέων κοινόχρηστων χώρων, νέων χρήσεων επί κοινόχρηστων χώρων, πισίνων και αθλητικών εγκαταστάσεων σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων (Κατηγορία 4)
- ✓ Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων (Κατηγορία 4)
- ✓ Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings) τουλάχιστον Γ' τάξης (Κατηγορία 4)
- ✓ Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός συνεδριακών κέντρων (Κατηγορία 4)
- ✓ Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός χιονοδρομικών κέντρων (Κατηγορία 4)
- ✓ Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός αξιοποίησης ιαματικών πηγών (Κατηγορία 4)

- ✓ Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός τουριστικών λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνες) (Κατηγορία 4)
- ✓ Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός γηπέδων γκολφ (Κατηγορία 4)
- ✓ Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός κέντρων θαλασσοθεραπείας (Κατηγορία 4)
- ✓ Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός κέντρων τουρισμού υγείας (Κατηγορία 4)
- ✓ Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός κέντρων προπονητικού – αθλητικού τουρισμού (Κατηγορία 4)
- ✓ Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός θεματικών πάρκων που αποτελούν οργανωμένες μορφές τουρισμού οι οποίες διαφοροποιούν ή διευρύνουν το τουριστικό προϊόν και παρέχουν ολοκληρωμένης μορφής υποδομές και υπηρεσίες συμπεριλαμβανομένων κατ' ελάχιστον των υπηρεσιών στέγασης σίτισης, στέγασης ψυχαγωγίας και κοινωνικής μέριμνας (Κατηγορία 1)
- ✓ Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός αυτοκινητοδρομιών απαραίτητων για την τουριστική ανάπτυξη της χώρας (Κατηγορία 1)

#### **Ενισχυόμενες δαπάνες**

- ✓ Η κατασκευή, επέκταση και εκσυγχρονισμός κτιριακών, ειδικών και βοηθητικών εγκαταστάσεων, καθώς και οι δαπάνες διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου



- ✓ Η επισκευή, αποκατάσταση και μετατροπή των παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες
- ✓ Η αγορά και εγκατάσταση καινούργιων σύγχρονων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού περιλαμβανομένου και του ξενοδοχειακού. Τα μισθώματα της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούργιων σύγχρονων μηχανημάτων, λοιπού και ξενοδοχειακού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση
- ✓ Η αγορά και κατασκευή εγκαταστάσεων που προκύπτουν από τις κατά περίπτωση καθοριζόμενες, σύμφωνα με την εκάστοτε νομοθεσία, προδιαγραφές των ανωτέρω επενδυτικών σχεδίων
- ✓ Οι δαπάνες που στοχεύουν στην αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών
- ✓ Η αγορά και εγκατάσταση καινούργιων σύγχρονων συστημάτων αυτοματοποίησης διαδικασιών και μηχανοργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών αγοράς του λογισμικού
- ✓ Η αγορά καινούργιων μεταφορικών μέσων μαζικής μεταφοράς προσωπικού καθώς η αγορά ηλεκτρικών αυτοκινήτων για τη μεταφορά υλικών και προσωπικού εντός της τουριστικής μονάδας
- ✓ Οι μελέτες για την οργάνωση της διοίκησης, την αναδιοργάνωση των επιμέρους λειτουργιών της

επιχείρησης, τον ανασχεδιασμό των επιχειρηματικών διαδικασιών, των ερευνών της αγοράς, της προώθησης προϊόντων ή υπηρεσιών καθώς και οι μελέτες συγκριτικών επιδόσεων

### **Δεν υπάγονται στις ενισχύσεις του Νόμου**

- ✓ Η αγορά επιβατικών αυτοκινήτων μέχρι 6 θέσεων
- ✓ Η αγορά επίπλων και σκευών γραφείου
- ✓ Η αγορά οικοπέδων, γηπέδων και αγροτεμαχίων
- ✓ Η ανέγερση ή η επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων σε οικόπεδο που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης
- ✓ Ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων, πριν παρέλθει πενταετία από την έναρξη λειτουργίας ή από την ημερομηνία ολοκλήρωσης επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας που χρηματοδοτήθηκε από τον Αναπτυξιακό Νόμο. Κατ' εξαίρεση ενισχύεται ο εκσυγχρονισμός για τμήματα της ξενοδοχειακής μονάδας που δεν περιλαμβάνονταν στην προηγούμενη ενίσχυση
- ✓ Ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings) τουλάχιστον Γ' τάξης, πριν παρέλθει πενταετία από την έναρξη λειτουργίας ή από την ημερομηνία ολοκλήρωσης επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας που χρηματοδοτήθηκε από τον Αναπτυξιακό Νόμο. Κατ' εξαίρεση ενισχύεται ο εκσυγχρονισμός για τμήματα του κατασκηνωτικού κέντρου

που δεν περιλαμβάνονταν στην προηγούμενη ενίσχυση ή ανήκαν μεν αλλά κρίνεται πλήρως αιτιολογημένη η σκοπιμότητα πραγματοποίησης περαιτέρω έργων, μετά από γνώμη της αρμόδιας Γνωμοδοτικής Επιτροπής

- ✓ Η ανέγερση, η επέκταση και ο εκσυγχρονισμός αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων, ενοικιαζομένων δωματίων και ενοικιαζομένων επιπλωμένων διαμερισμάτων ανεξάρτητα από την τάξη

### **Προϋποθέσεις και όροι για τη χορήγηση των ενισχύσεων**

Επενδύσεις για ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων μπορούν να ενισχυθούν μόνον εφόσον πραγματοποιούνται:

- ✓ Στις Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ)
- ✓ Στα τμήματα της χώρας που δεν παρουσιάζουν υπερσυγκέντρωση τουριστικής δραστηριότητας όπως καθορίζεται από σχετική Κοινή Υπουργική Απόφαση (*Ο Νομός Αργολίδας δεν περιλαμβάνεται στα τμήματα της χώρας με υπερσυγκέντρωση τουριστικής δραστηριότητας*). Για να είναι δυνατή η ενίσχυση για ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων πρέπει:
  - Η επένδυση να πραγματοποιείται σε ζώνη τουρισμού – αναψυχής χαρακτηριζόμενη έτσι σύμφωνα με τα κριτήρια της χωροταξικής ή πολεοδομικής πολιτικής

- Να εξασφαλίζεται η απαιτούμενη κατάλληλη υποδομή για την εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία της ξενοδοχειακής μονάδας
- Η συνδρομή των προϋποθέσεων αυτών διαπιστώνεται με ειδική γνωμάτευση του ΕΟΤ που προσκομίζεται στην αρμόδια Υπηρεσία Ιδιωτικών Επενδύσεων κατά την υποβολή της αίτησης υπαγωγής

Επενδύσεις επισκευής, αποκατάστασης και μετατροπής παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες:

- ✓ Τα κτίρια πρέπει, είτε βρίσκονται σε χαρακτηρισμένο διατηρητέο ή παραδοσιακό οικισμό είτε όχι, να έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα από το ΥΠΠΟ ή το ΥΠΕΧΩΔΕ ή ως παραδοσιακά από το ΥΠΕΧΩΔΕ ή τον ΕΟΤ

Επενδύσεις για ολοκληρωμένης μορφής εκσυγχρονισμό ξενοδοχειακών μονάδων ή τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων:

- ✓ Για να θεωρείται ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής πρέπει να περιλαμβάνει συγκεκριμένα είδη έργων (επτά κατηγορίες) που ορίζονται από σχετική Κοινή Υπουργική Απόφαση

Επενδύσεις ειδικών τουριστικών υποδομών (συνεδριακά κέντρα, χιονοδρομικά κέντρα, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα τουρισμού υγείας, κέντρα προπονητικού – αθλητικού τουρισμού, εγκαταστάσεις αξιοποίησης ιαματικών πηγών και θεματικά πάρκα):

- ✓ Οι εγκαταστάσεις θα πρέπει να πληρούν τις τεχνικές προδιαγραφές που έχουν καθοριστεί με αντίστοιχες Υπουργικές Αποφάσεις. Η πλήρωση των κατά περίπτωση προδιαγραφών πιστοποιείται από τον ΕΟΤ. Η έγκριση του ΕΟΤ θα πρέπει να συνοδεύει την αίτηση του φορέα για ένταξη στις ενισχύσεις του Αναπτυξιακού Νόμου.

Επενδύσεις λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνες) και γηπέδων γκόλφ:

- ✓ Οι αιτήσεις των φορέων για ένταξη στις ενισχύσεις του Αναπτυξιακού Νόμου πρέπει να συνοδεύονται υποχρεωτικά από έγκριση της Γενικής Διεύθυνσης Στήριξης Λιμένων Αναψυχής του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης

#### **Ύψος ενισχύσεων**

Επιχορήγηση ή/και επιδότηση της χρηματοδοτικής μίσθωσης

- ✓ Κατηγορία 1: 30%
- ✓ Κατηγορία 2: 25%
- ✓ Κατηγορία 4: 35%

Επιπλέον των ανωτέρω ποσοστών μπορεί να προστεθεί ένα επιπλέον 5% εφόσον συντρέχει μια ή και περισσότερες από τις παρακάτω περιπτώσεις:

- ✓ Ίδρυση ξενοδοχειακής μονάδας κατηγορίας 4 ή 5 αστέρων (Α' και ΑΑ' τάξης)
- ✓ Μετατροπή παραδοσιακού ή διατηρητέου σε ξενοδοχειακή μονάδα

- ✓ Εκσυγχρονισμός ξενοδοχείου χαρακτηρισμένου παραδοσιακού ή διατηρητέου
- ✓ Εγκατάσταση των τουριστικών επιχειρήσεων σε ΠΟΤΑ
- ✓ Ο επενδυτικός φορέας είναι νεοϊδρυόμενος (δεν έχει παρέλθει έτος από τη σύσταση)

Επίσης παρέχεται επιπλέον ποσοστό 5% στις Μικρές και Μεσαίες επιχειρήσεις.

#### **Φορολογική απαλλαγή**

- ✓ Κατηγορία 1: 100%
- ✓ Κατηγορία 2: 100%
- ✓ Κατηγορία 4: 100%

#### **Επιχορήγηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης**

- ✓ Κατηγορία 1: 35,1%
- ✓ Κατηγορία 2: 33,2%
- ✓ Κατηγορία 4: 40%

Επίσης παρέχεται επιπλέον ποσοστό 5% στις Μικρές και Μεσαίες επιχειρήσεις.

Το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής του επενδυτή στις επενδύσεις που εντάσσονται στο καθεστώς ενίσχυσης της επιχορήγησης ή/και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης δεν μπορεί να είναι κατώτερο του 25% των ενισχυόμενων δαπανών.

Ως ίδια συμμετοχή του επενδυτή νοείται:

- ✓ για μεν τις νεοϊδρυόμενες εταιρείες το καταβεβλημένο κεφάλαιό τους,

- ✓ για δε τις υφιστάμενες:
  - το ποσό της αύξησης του εταιρικού κεφαλαίου τους που προκύπτει από νέες σε μετρητά εισφορές των εταίρων ή
  - τα φορολογηθέντα αποθεματικά, εκτός του τακτικού, και υπό τον όρο ότι τα αποθεματικά αυτά δεν θα μπορούν να διανεμηθούν πριν την παρέλευση πενταετίας από την ολοκλήρωση και έναρξη παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης.

### **Κριτήρια υπαγωγής**

Υπάρχουν τέσσερις ομάδες κριτηρίων:

Α' Ομάδα: Κριτήρια αξιολόγησης επενδυτικού φορέα

- ✓ Χαρακτηριστικά του φορέα (15 βαθμοί). Βαθμολογία μικρότερη του 6 συνιστά λόγο αποκλεισμού.
  - Εμπειρία
  - Κλίμακα δραστηριοτήτων του φορέα στο παρελθόν
  - Αποτελέσματα δραστηριοτήτων του φορέα στο παρελθόν
  - Φερεγγυότητα του φορέα
  - Οικονομική επιφάνεια του φορέα
  - Δυναμισμός και επιτυχία των εταίρων στις προγενέστερες και υφιστάμενες δραστηριότητες
- ✓ Δυνατότητα διάθεσης ιδίων κεφαλαίων (10 βαθμοί). Αδυναμία τεκμηρίωσης της δυνατότητας καταβολής της ελάχιστης απαιτούμενης ίδιας συμμετοχής συνιστά λόγο αποκλεισμού.

- Ποσοστό συμμετοχής των ιδίων κεφαλαίων στο κόστος της επένδυσης
- Ποσοστό της ίδιας συμμετοχής στο αναγκαίο κεφάλαιο κίνησης

Ανώτατη συνολική βαθμολογία Α' Ομάδας: 25 βαθμοί

Β' Ομάδα: Κριτήρια οικονομοτεχνικής αξιολόγησης επενδυτικών προτάσεων και βιωσιμότητας της επένδυσης

- ✓ Πληρότητα του επιχειρηματικού σχεδιασμού, ολοκληρωμένος χαρακτήρας της επένδυσης και οργάνωση της επιχείρησης που την πραγματοποιεί (4 βαθμοί)
- ✓ Προοπτική δυναμικής ανάπτυξης του κλάδου (3 βαθμοί)
- ✓ Προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της επιχείρησης που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης στο βαθμό που επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση (18 βαθμοί). Βαθμολογία μικρότερη του 10 συνιστά λόγο αποκλεισμού.
- Βιωσιμότητα – κερδοφορία της επιχείρησης μετά την επένδυση
- Απόδοση της επένδυσης

Ανώτατη συνολική βαθμολογία Β' Ομάδας: 25 βαθμοί

Γ' Ομάδα: Κριτήρια συμβολής της επένδυσης στους στόχους του Αναπτυξιακού Νόμου

- ✓ Αύξηση της απασχόλησης και ιδίως η δημιουργία νέων μόνιμων θέσεων εξαρτημένης εργασίας για μακρό χρονικό διάστημα (10 βαθμοί)



- ✓ Περιοχή εγκατάστασης της επένδυσης και τα ειδικότερα χαρακτηριστικά του Νομού εγκατάστασης (6 βαθμοί)
- ✓ Συμβολή της επένδυσης στην προστασία του περιβάλλοντος και εξοικονόμηση ενέργειας (6 βαθμοί)
- ✓ Η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και υπηρεσιών σε διεθνές επίπεδο (5 βαθμοί)
- ✓ Η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων και των παρεχόμενων υπηρεσιών (5 βαθμοί)
- ✓ Η συμβολή της επένδυσης στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας (8 βαθμοί)

Ανώτατη συνολική βαθμολογία Γ' Ομάδας: 40 βαθμοί

Δ' Ομάδα: Ειδικά κριτήρια ανά τομέα δραστηριότητας\* –

#### Τομέας Τουρισμού

- ✓ Ειδικές κατηγορίες επενδύσεων του τουριστικού τομέα (6 βαθμοί)
  - Ειδικές μορφές τουρισμού (συνεδριακά κέντρα, χιονοδρομικά κέντρα, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα τουρισμού υγείας, κέντρα προπονητικού – αθλητικού τουρισμού, τουριστικοί λιμένες σκαφών αναψυχής, γήπεδα γκολφ, εγκαταστάσεις αξιοποίησης ιαματικών πηγών και θεματικά πάρκα)
- ✓ Λειτουργία της μονάδας πέραν της τουριστικής περιόδου (4 βαθμοί)

Ανώτατη συνολική βαθμολογία Δ' Ομάδας: 10 βαθμοί

## **Υποβολή αιτήσεων – αξιολόγηση – υλοποίηση**

Υπηρεσίες υποβολής αιτήσεων

- ✓ Γενική Διεύθυνση Ιδιωτικών Επενδύσεων ΥΠΟΙΟ
  - Επενδύσεις ύψους άνω των 2.000.000 Ευρώ
  - Επενδύσεις ειδικών τουριστικών υποδομών ανεξαρτήτως ύψους
  - Επενδύσεις που πραγματοποιούνται στα όρια περισσότερων της μιας Περιφερειών
- ✓ Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛΚΕ)
  - Επενδύσεις άνω των 15.000.000 Ευρώ
  - Επενδύσεις άνω των 3.000.000 Ευρώ, εφόσον το 50% τουλάχιστον της ίδιας συμμετοχής προέρχεται από κεφάλαια εξωτερικού
- ✓ Διευθύνσεις Σχεδιασμού και Ανάπτυξης των Περιφερειών
  - Επενδύσεις ύψους μέχρι 2.000.000 Ευρώ

### **Χρόνος υποβολής**

- Οι αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων μπορούν να υποβάλλονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους

### **Περιεχόμενα αιτήσεων υπαγωγής**

- ✓ Αποδεικτικό καταβολής χρηματικού ποσού (παράβολο)
- ✓ Ειδικό Ερωτηματολόγιο και πίνακα βαθμολογίας των κριτηρίων
- ✓ Οικονομοτεχνική μελέτη της επένδυσης
- ✓ Ειδικό παράρτημα με αναλυτική τεκμηρίωση της βαθμολογίας της επενδυτικής πρότασης

- ✓ Έγκριση Τράπεζας για τη χορήγηση δανείου χρηματοδότησης της επένδυσης
- ✓ Στοιχεία τεκμηρίωσης της δυνατότητας κάλυψης της ίδιας συμμετοχής στην επένδυση καθώς και στο κεφάλαιο κίνησης
- ✓ Στοιχεία τεκμηρίωσης των θέσεων απασχόλησης
- ✓ Δήλωση σχετική με το μέγεθος της επιχείρησης (πολύ μικρή, μικρή, μεσαία)
- ✓ Ειδικά δικαιολογητικά ανάλογα με τη συγκεκριμένη μορφή επένδυσης (π.χ. Ειδική γνωμάτευση ΕΟΤ για την καταλληλότητα της περιοχής και έγκριση αρχιτεκτονικών σχεδίων ΕΟΤ για επενδύσεις ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων)

### **Αξιολόγηση**

- ✓ Οι αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων εξετάζονται από την αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή με απόλυτη σειρά προτεραιότητας με την οποία υποβλήθηκαν
- ✓ Η διαδικασία εξέτασης της κάθε αίτησης ολοκληρώνεται από την αρμόδια υπηρεσία και γνωμοδοτική επιτροπή το αργότερο εντός 2 μηνών από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης
- ✓ Η απόφαση υπαγωγής εκδίδεται το αργότερο εντός μηνός από τη γνωμοδότηση της επιτροπής και δημοσιεύεται η περίληψη στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης

- ✓ Εγκρίνονται τα επενδυτικά σχέδια που συγκεντρώνουν βαθμολογία ίση ή μεγαλύτερη του 40

#### **Έναρξη υλοποίησης επενδυτικών σχεδίων**

- ✓ Η έναρξη των επενδύσεων επιτρέπεται να γίνεται μετά την υποβολή στην αρμόδια υπηρεσία της αίτησης υπαγωγής στις διατάξεις του Νόμου
- ✓ Επενδυτικές δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν πριν από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης υπαγωγής, δεν συνυπολογίζονται στο επιχορηγούμενο κόστος, ούτε στην ίδια συμμετοχή του επενδυτή

#### **Καταβολή ενισχύσεων**

- ✓ Καταβολή του ποσού της επιχορήγησης
  - 50% του ποσού μετά την υλοποίηση του 50% της επένδυσης και μετά από σχετική πιστοποίηση του αρμόδιου οργάνου ελέγχου
  - Το υπόλοιπο 50% μετά από πιστοποίηση της ολοκλήρωσης και της έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης
  - Παρέχεται η δυνατότητα προκαταβολής μέχρι 30% της επιχορήγησης
- ✓ Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης. Καταβάλλεται εφόσον έχει εγκατασταθεί στη μονάδα το σύνολο του εξοπλισμού, ως εξής:

- Ποσό μέχρι 50% μέχρι τη λήξη του χρόνου ολοκλήρωσης που προβλέπεται στην απόφαση υπαγωγής
- Το υπόλοιπο 50% εφόσον πιστοποιηθεί η ολοκλήρωση της επένδυσης και η έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας
- Η επιδότηση καταβάλλεται μετά την εκάστοτε πληρωμή των δόσεων του μισθώματος
- ✓ Επιχορήγηση του κόστους απασχόλησης
  - Η επιχορήγηση καταβάλλεται ανά εξάμηνο μετά από αίτηση του επενδυτή
  - Η πρώτη αίτηση πρέπει να κατατεθεί το αργότερο εντός 1 έτους από τη λήξη της προθεσμίας ολοκλήρωσης της επένδυσης
  - Η επιχορήγηση καταβάλλεται μόνο για τις συνδεόμενες με την επένδυση θέσεις εργασίας
- ✓ Η επιχορήγηση καταβάλλεται απευθείας στον επενδυτή και δεν επιτρέπεται η εκχώρησή της σε τρίτους. Κατ' εξαίρεση είναι δυνατή η εκχώρηση της επιχορήγησης σε τράπεζες για την παροχή βραχυπρόθεσμου δανεισμού ισόποσου της εκχωρούμενης επιχορήγησης, που χρησιμοποιείται για την υλοποίηση της επένδυσης.

# ***Βιβλιογραφία***

## Βιβλιογραφία

- 📖 Εγκυκλοπαίδειες: 1. «Υδρία»,  
2. «Πάπυρος – Λαρούς – Μηριτάνικα»,  
3. «Υδρόγειος».
- 📖 Εφημερίδες: 1. «Αδέσμευτος Τύπος»,  
2. «Ελευθεροτυπία»,  
3. «Καθημερινή»,  
4. «Τα Νέα»,  
5. «Ο Κόσμος του Επενδυτή»,  
6. «Πελοπόννησος»
- 📖 Περιοδικά: 1. «Οικονομικός Ταχυδρόμος»,  
2. «Οικονομική Αγορά».
- 📖 Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αργολίδας.
- 📖 Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Νομού Αργολίδας.
- 📖 Info Center Πάτρας.
- 📖 Info Point Πάτρας.
- 📖 Περιφερειακή Διοίκηση Πελοποννήσου.
- 📖 Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Πελοποννήσου.
- 📖 Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα.
- 📖 Πολεμικό Μουσείο, παράρτημα Ναυπλίου.
- 📖 Προοδευτικός Σύλλογος Ναυπλίου, «Ο Παλαμήδης».
- 📖 Τολό Business Association.
- 📖 Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού.
- 📖 Σ.Ε.Τ.Ε.
- 📖 Διαχειριστική Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Δυτικής Ελλάδος, Πελοποννήσου, Ηπείρου, Ιονίων Νήσων
- 📖 Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Σπετσών.



- 📖 Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Πειραιά.
- 📖 Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Πειραιά.
- 📖 Internet:
  - [www.planet.gr](http://www.planet.gr)
  - [www.e-a.gr](http://www.e-a.gr)
  - [www.in.gr](http://www.in.gr)
  - [www.gnto.gr](http://www.gnto.gr)
  - [www.greece.gr](http://www.greece.gr)
  - [www.gloogle.gr](http://www.gloogle.gr)
  - [www.argolida.gr](http://www.argolida.gr)
  - [www.ggoa.gr](http://www.ggoa.gr)
  - [www.info3kps.gr](http://www.info3kps.gr)
  - [www.europa.eu.it](http://www.europa.eu.it)